

**T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİMDALI
TEFSİR BİLİM DALI**

KUR'AN'DA SAVAŞ OLGUSU

DOKTORA TEZİ

Münir HASAN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. İdris ŞENGÜL

ANKARA- 2008

İÇİNDEKİLER

- Önsöz	5
- Kısaltmalar	7
- Giriş	8

I. BÖLÜM KUR'AN'DA VE ASR-I SAADETTE SAVAŞ OLGUSU

A. SAVAŞLA İLGİLİ TERİMLER.....	31
1. Cihad (الجهاد)	32
2. Nefir (النفير).....	35
3. Kıtāl (القتال)	36
4. Harp (الحرب)	37
B. ŞARTA BAĞLI SAVAŞ İZNİ	40
1. Mekke'de Savaşa İzin Verilmemesi	41
a) Sabır ve sebat	45
a.a) Güçsüzken mecburen sabretmek	45
a.b) Güçlüyken sabretmek	45
b) Karşı koymak	45
b.a) Saad b. Ebi Vakkas'ın (r.a.) olayı	46
b.b) Hz. Hamza'nın (r.a.) olayı	46
c) İhtiyat	47
2. Medine'de Şarta Bağlı Savaş İzni	49
3. Savaşın Kıyamete Kadar Müslümanlara Farz Kılınması ..	56
C. KUR'AN'DA ZİKREDİLEN GAZVELERİN TAHLİL VE DEĞERLENDİRİLMESİ	58
1. Gazvelerden bahsetmenin temel amacı	58
2. Gazvelerin zikredildiği sûreler	60
a) Al-i İmran sûresi	61
b) Enfal sûresi	62
c) Tevbe sûresi	63
d) Ahzab sûresi	65
e) Haşr sûresi	66
f) Nasr sûresi	67
3. Tarihî cereyanına göre gazveler	68
a) Bedir	68
b) Uhud	69
c) Hamrau'l- Esed	70
d) Benî Nadir	72
e) Hendek	74
f) Hudeybiye	76
g) Mekke'nin Fethi	77
h) Huneyin	79
i) Tebuk	81

II. BÖLÜM KUR'AN'DA SAVAŞIN MEŞRUIYETİ

A. SAVAŞI GEREKTİREN NEDENLER	84
1. Kâfirlere Karşı Yapılan Savaş Nedenleri	85
a) Saldırganlığa Karşı Meşru Müdafaa	85
b) Davet Yolundaki Engelleri Kaldırmak	88
d) Güçsüz Müslümanların Uğradıkları Zulmü Durdurmak	95
c.a) Güçsüz Müslümanların hicret zorunluluğu	96
c.b) Güçsüz Müslümanlara yardım etme zorunluluğu ...	99
e) Dine Yönelik Fitneyi Savmak	100
f) İnanç Özgürlüğünü Korumak	103
g) Barışı Sağlamak İçin Antlaşmaları Bozan Kimseleri Cezalandırmak	105
h) Müslüman Olmayanlara Karşı Yapılan Saldırıları Bertaraf Etmek	109
2. Müslüman Toplum İçinde Çıkan Savaş Nedenleri	110
a) Toplumsal Düzeni Bozanları Cezalandırmak	110
b) İslâm Dininden Dönmek (İrtidat)	112
c) İçtihadı Dayanarak Savaşmak	116
B. KUR'AN'IN MEŞRU MÜDAFAA SAVAŞINA KATILMAK İÇİN KULLANDIĞI ÜSLUP	120
1. Savaşa Katılmayı Teşvik Etmek	121
a) Direk emir	121
b) Ahireti kazanmak	122
c) İmtihan etmek	124
d) Savaşa katılmak en büyük amellerdendir	125
e) Örnek göstererek teşvik etmek	125
f) Uyarmak	126
g) Savaşta hayır olabilir	129
h) Savaşla kâfirlerin gücünü kırmak	130
i) Tahrike kapılmamak	130
j) Savaşla fitneye son vermek	130
k) Savaşla kâfirleri zelil kılmak ve müminleri Sevindirmek	130
l) Şartları hafifletmek	131
m) Sitem etmek	131
n) Savaşın üstünlüğünü vurgulamak	132
o) Şart koşmak	132
p) Allah'ın (c.c.) sevgisini kazanmak	132
2. Savaşa Katılmayanları Azarlamak	133

III. BÖLÜM
KUR'AN HÜKÜMLERİ ÇERÇEVESİNDE
SAVAŞ ÖNCESİNE VE SAVAŞ HALİNE BAKIŞ

A. SAVAŞA HAZIRLANMAK	137
1. Psikolojik Hazırlık	137
2. Ordu Hazırlamak	139
3. Orduyu Fitneci Unsurlardan Arındırmak	143
4. Ülke Sınırlarını Korumak için Nöbette Beklemek (Ribat).....	145
5. Haberleşmeyi Gizli Tutmak	148
B. SAVAŞTA RİAYET EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR...	152
1. Firar Etmemek	152
2. İnsan Haklarını Dikkate Almak	154
3. Savaş Edenlerle Savaşmak ve Sivil Halka Dokunmamak	157
4. Ekili ve Yapılı Yerlere Zarar Vermemek	160
5. Barışı Kabul Etmek	162
C. SAVAŞA DAİR ÖZEL AHKÂM	165
1. Engelliler ve Hastalar	165
2. Savaşta Namaz Kılmak	167
3. Haram Aylarda Savaşmak	170
4. Kâbe'de Savaşmak	174
5. Silahını Bırakanlarla Savaşmak	176
 SONUÇ	 181
KAYNAKÇA	186
TÜRKÇE ÖZET	196
İNGİLİZCE ÖZET	198

Önsöz

Hamd, yalnızca Allah'a mahsustur. Salât ve selâm da Peygamberimiz Muhammed'edir (s.a.v.).

İnsanlık tarihinin kaçınılmaz bir gerçeği olan savaş; dini, ırkı ve rengi ne olursa olsun her milletin yaşayabileceği acı bir olaydır. Tarih boyunca cereyan eden savaşlardan doğan istenmeyen sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda, bunların hukuk tanımazlığın geçerli olduğu ortamlarda meydana geldiğini anlamak hiç de zor değildir.

Günümüzde, her toplumun kendine has bir takım savunma stratejileri ve bunları uygulayan bir ordusu olduğu gibi, Müslümanların da Kur'an-ı Kerim'in emirleri çerçevesinde kendilerini savunacak; barış ve huzuru temin edecek bir orduya sahip olma hakkının bulunduğu rahatlıkla söylenebilir. Kur'an-ı Kerim'in savaşla ilgili prensipleri, Kur'an'ın 23 senelik bir zaman diliminde peyderpey indirilmesinden dolayı, değişik surelerin farklı ayetlerinde zikredilmektedir. Başta İslâm ve Müslüman düşmanları olmak üzere, hevâsına tâbi olan bazı şahısların savaşla ilgili söz konusu ayetleri, nüzul sebeplerini göz ardı ederek, keyfî bir şekilde ele aldıkları ve İslâm'ın ruhuna ters düşen görüşler ileri sürdükleri görülmektedir.

Güce sahip olmak dünyada herkesin ve her ülkenin doğal bir hakkıyken, Müslümanların güçlenmesi engellenmekte ve Müslüman toplumların önü kesilmektedir. Hatta İslâm'ın daima şiddetten yana olduğu imajı yaygınlaştırılmaktadır. Kanaatimizce bunun temel nedeni, Müslümanların bizzat kendileridir. Bir hareket veya bir parti altında gruplaşan Müslümanlar, güç konusunda zaman zaman ifrat ve tefrite düşmüşlerdir. Bunların güç konusunda aşırılığa düşmesi, bütün kâfirlerin birer hedef olduğuna inanmalarıdır. Kanaatimizce bu ifrat ve tefrit meselesi, büyük ölçüde İslâm karşıtı olanların yürüttükleri propagandalardan kaynaklanmaktadır.

Bu tezde, İslamiyet'ten önce savaşların nasıl cereyan ettiğini; İslâm dininin savaşa ne tür sınırlamalar getirdiğini ve Müslümanların güçlüyken nasıl hareket ettikleri ve edecekleri hususlarını ele almaya çalıştık. Buradaki amacımız, söz konusu ifrat ve tefritten kurtulmak ve Müslümanların güçlenmesi durumunda, dünyada huzur ve selametın yaygınlaşacağını ispatlamaktır. Konuyu, girişten sonra üç bölümde ele aldık. Birinci bölümü, “Kur'an'da ve Asr-ı Saadette Savaş Olgusu”; ikinci bölümü, “Kur'an'da Savaşın Meşruiyeti”; üçüncü bölümü ise “Kur'an Hükümleri Çerçevesinde Savaş Öncesine ve Savaş Haline Bakış” başlıkları altında çalıştık. Yukarıda işaret ettiğimiz yüksek idealin hayata geçirilmesi doğrultusunda, ilim âlemine bir nebze de olsa katkıda bulunursak kendimizi ziyadesiyle mesrur hissedeceğiz.

Son olarak, bu tezi hazırlamakta emeği geçen danışmanım muhterem Prof. Dr. İdris Şengül Hocama sonsuz şükranlarımı sunarken, yurtdışına gitmesi nedeniyle kendisinden ayrılmak zorunda kaldığım bir önceki danışman hocam sayın Prof. Dr. Mehmet Paçacı'ya da teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca bu tezi gözden geçirerek tashih eden M. Fatih Öner kardeşime ve emeği geçen tüm dostlarıma teşekkür ederim.

Münir HASAN

Ankara- 2008

KISALTMALAR

a.e.	: Aynı eser
a.g.e.	: Adı geçen eser
(a.s.)	: Aleyhisselam
a.y.	: Aynı yer
Bkz.	: Bakınız
b.	: İbn
(c.c.)	: Celle Celaluh
Çev.	: Çeviren
H.	: Hicri
H.Ö.	: Hicretten Önce
H.z.	: Hazreti
M.	: Milâdî
(r.a.)	: Radiyallahü Anh
s.	: sayfa
(s.a.v.)	: Sallallahü Aleyhi Vesellem
(ö.)	: Ölüm tarihi

GİRİŞ

Savaş, aslında olağanüstü bir hâl olmasına rağmen, tarih boyunca yaşanmış ve halen yaşanmaya devam eden bir olaydır. Savaşlarda ortaya çıkacak olan sonuçlar, savaşan tarafların medeniyet anlayışlarına göre değişiklik arz edebilir. Bu husus medeniyetlerdeki varlık algısına ve medeniyet-ben idrakine dayalı olarak değişiklik göstermektedir. Mesela kendi toplumu dışındaki insanları barbar, vahşî, yamyam, öteki, az gelişmiş, homo-sapiens vs. diye nitelendiren bir devletin girdiği savaşta düşman olarak nitelendirdiği insanları çoluk-çocuk, genç-yaşlı, bitki-hayvan demeden yok ettiği görülmektedir. Bu kategoriye, Büyük Roma İmparatorluğu ve Kartaca Savaşı, Haçlı Savaşları, Amerika kıtasındaki Aztek ve Maya medeniyetlerinin tamamen yok edilmesi, Moğol İstilasası, Sömürgecilik Hareketleri (Hindistan, Güneydoğu Asya, Uzakdoğu Katliamları) Büyük Balkan Harbi, I. ve II. Dünya Savaşı, İtalya'nın Libya'yı İşgali, Fransızların Cezayir'i işgali, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), Hitler Almanya'sı, Filistin'de İsrail işgali, Uganda'da Hutular ile Tutsiler arasındaki savaş gibi insanlık tarihinin çok büyük miktarlarda can ve mal kaybına şahitlik ettiği örnekler dahil edilebilir.

Farklı dinlerin, hayatın bir gerçeği olan savaş ve savaş hukukuna dair değişik görüşleri mevcuttur. İslâm Dini, savaşlarda insan ırkına yönelik can yakıcı sonuçların yaşanmaması ve dünyevî nedenlere dayalı bir savaşın çıkmaması için diğer semavî veya insanî kanunlarda benzeri bulanmayan bir "*savaş ahlâkı*" getirmiştir. Kur'an'da, genellikle "*cihad*" kelimesiyle ifade edilen savaşın kurallarından bahsetmeden önce sırasıyla insanlık tarihinin yaşadığı savaşlara, Arapların cahiliye dönemindeki savaş anlayışlarına, Yahudilik ve Hristiyanlığın savaşa bakış açılarına değineceğiz. Son olarak da, Kur'an-ı Kerim'in savaşa hangi sınırlandırmaları getirdiği konularını irdelemeye çalışacağız.

0.1. Araştırmanın Problemi (Sorun):

Savaşın olağanüstü bir hal olduğunu göremeyenler, İslâmiyetin ve Müslümanların şiddetten yana olduklarını iddia ederek onları her zaman suçlamışlardır. Oysaki insanlık tarihinin her döneminde değişik nedenlerden dolayı kurallı veya kuralsız savaşlar yaşanmıştır. Ancak İslâm Dini geldiğinde savaşları belli bir kurala bağlayarak, muhtemel haksızlıklara, zulme ve aşırılıklara engel olmuştur. Hatta bir "*savaş ahlakı*" oluşturduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

0.2. Tezin Konusu:

Tezin konusu, Kur'an'da savaşla ilgili ayetleri inceleyip savaşın hangi şart ve ilkeler çerçevesinde cereyan ettiğini ele aldıktan sonra İslâm'ın savaşa bakış açısını ortaya koymaktır.

0.3. Tezin Amacı:

Tezin amacı, Kur'an'ın savaşı ne şekilde ele aldığını ortaya koymak, İslâm'ın savaşı dünyevî çıkarlar hedefleyerek gerçekleştirmediğini ispatlamak ve İslâm'ın savaş anlayışı hususunda ortaya atılan iddialara cevap bulmaktır. Bu amaç çerçevesinde İslâm'ın her zaman savaşmayı önleme politikasını, savaş esnasında, insani değerlerin, erdemin, unutulmaması gerektiğini vurgulamasını inceleyeceğiz.

0.4. Tezin Önemi:

Uzun insanlık tarihi boyunca savaş her zaman vuku bulmuştur. Dolayısıyla insanın savaşlar, tecavüzler ve saldırılara rağmen, yaşamak için kendisini savunmak, olumsuzlukları bertaraf etmek tabii bir zaruret olmuştur.

Hayatımızın her anına yön veren Kur'an, insan yaşamının bir parçası olan savaş hakkında kriterler ortaya koymuştur. Kur'an, barışın devamı için savaşın gerekliliğini ifade etmekle birlikte prensip olarak aman dileyene el kalkmaması gerektiğini söyler. İnsanlığa savaşma etiğini öğreten Müslümanlar, en güçlü oldukları zamanlarda bile inancından ödün vermeden ordusunu yok ettiği bir ülkenin halkını yıllarca çatışmadan yönetme dersini vermiştir. Bu çalışmada Müslümanların savaş öncesi ve sonrası hareket tarzını, Allah'ın sözleri ışığında müşahade edeceğiz.

0.5. Yöntem:

0.5.1. Kavramsal çerçeve: Söz konusu çalışma, bu alanda yapılmış, kabul görmüş çalışmalar da örnek alınarak tamamen bilimsel bir anlayışla gerçekleştirilmiştir. Konumuzla ilgili klasik ve modern tefsirlerde yer alan yorumlar incelenmiş ve Müslümanların savaş anlayışlarına, Kur'an'ın bütünlüğü çerçevesinde bakılmaya çalışılmıştır.

0.5.2. Varsayımlar: Bu çalışmanın neticesinde Kur'an-ı Kerim'in savaşa nasıl baktığı, Müslümanların şiddetten mi yoksa hoşgörüden mi yana oldukları da gözler önüne serilmiştir.

0.5.3. Kapsam ve sınırlılıklar: Konuyla ilgili yazılmış eserler incelenerek çalışmamızda yoğunluklu olarak tefsirler dikkate alınmış hadis, tarih ve Arap diliyle ilgili kitaplardan yararlanılmıştır.

0.5.4. Veri toplama tekniği: Çalışma hazırlanırken konuyla ilgili yazılan eser, makale ve yayımlara başvurulmuştur. Tüm safhalarda gerek konunun incelenmesi gerekse materyalin toplanması açısından başta tez danışmanı olmak üzere bu alanda söz sahibi şahıs ve kütüphanelerden istifade edilmiştir.

0.6. Tarihte Savaş:

Tarih boyunca cereyan eden savaşlarda savaşan taraflar çoğunlukla daha fazla düşman askeri öldürmeyi amaçlamışlardır. Dünyadaki "savaşların tarihi, devlet, diplomasi ve strateji kavramlarından binlerce yıl eskiye dayanır. Neredeyse insanoğlu kadar yaşlıdır; savaş ve kişiliğin mantıksal amaçları erittiği, duyguların, gururun ön plana çıktığı, içgüdülerin yönetime el koyduğu, insan yüreğinin en gizli noktalarına kadar nüfuz eder."¹ diyen John Keegan, sözlerine şunu ekler: "17. yüzyılın çakmaklı tüfek kullanan Avrupalı askerleri hâlâ bireysel davranışlar gösterirken, 18. yüzyılda birlikteliği kavramışlardı. Artık piyadeler hedef aldıkları kişiyi kendileri seçmek yerine topluca tüm düşman hattını hedef almaya başladı ki, Otuz Yıl Savaşları sonrasında bu düşünce öncelikle Avusturya, Prusya ve İngiliz ordularında görülmektedir."² Çetin Veysel'e göre savaşın nükleer silahların insan türünü yok edecek güce ulaşmış olması nedeniyle; gerçekleştirilmesi düşünülen adaleti, eşitliği, hakikati, kardeşliği, özgürleşmeyi, karşılıklı yardımlaşmayı, sevgiyi ve insanca olanı ortadan kaldırma tutkusundan başka bir şey değildir.³ Dolayısıyla yalnız çağdaş tarihte yaşanan savaşlarda ölen insan sayısına bakıldığında, söz konusu tutkunun çıplak yüzünü görmek mümkündür. 1896 Tunus'ta doğan Fransız sosyolog Gaston Bouthoul (1896-1980) "*Savaş Olgusu*" adlı eserinde bu gerçeği şu rakamlarla ifade eder: "Zafer veya yenilgi ile sonuçlanan her savaşta ister asker isterse de siviller arasındaki ölümler mutlaka artış gösterir. Fransız askeri, 1792-1815 yıllarındaki savaşta 1 milyon kayıp verdi. Ayrıca 3 milyon sivil öldürüldü. Moğollar ise 25 milyon sivil öldürdü. Türk-Rus savaşında, 250 bin kişi öldü. 19. yüzyılın ilk çeyreğinde de dünyanın değişik yerlerinde çıkan savaşlar nedeniyle 2,5 milyon öldü. Yine 19. yüzyılda sadece Avrupa'da yaşanan savaşlardan dolayı 15 milyon kişi öldü. 1. Cihan Savaşı'nda (1914-1918) ise yaklaşık 25 milyon kişi öldü."⁴ Ayrıca "bir milyon çocuk öksüz kalmıştır. Ölümler düşünülen en büyük kayıp olmasına karşın kaybedilenler bunlarla sınırlı kalmamıştır. On iki

¹ Keegan, John, *Savaş Sanatı Tarihi*, çev. Füsün Doruker, İstanbul, Bilgin Yayıncılık, 1995, s.15

² Keegan, John, a.e., s. 261

³ Bkz. Veysel, Çetin, *Savaşın Felsefesi*, Etik Yayınları, İstanbul 2006, s. 327-344

⁴ Bouthoul, Gaston, *Savaş Olgusu*, Çev. Remsis Yunan, Tenvir Yayınevi, Beyrut, 1. Baskı, s. 8

milyon çocuk, evlerinin koruyuculuğundan uzaktır, bu çocukların üçte biri mülteciler veya toplumdan dışlanmış kimseler için yapılan kamplarda istismara açık koşullarda ömürlerini geçirmektedir. Bazıları ise toplama kamplarındadır.”⁵

“Son 20 yıldır savaşın çocuklar üzerine etkisi hakkında yeterince araştırma yapıldı, bilgi toplandı. Dünyadaki savaşların yol açtığı fiziksel ve psikolojik savaş yaralanmalarından bulaşıcı hastalık salgınlarına kadar değişik olaylar bu hususta yeteri kadar bilgi vermektedir. Günümüzde bu savaşlardan etkilenen çocukları savunma ve onları korumak icap etmiştir. İnsanlık, hastalık sürecini tarif eden ve hastalığın etkilerini silmeye çalışan bir konumdan hastalıktan etkin şekilde önleyici programlar başlatan konuma gelmelidir.”⁶

Savaşın kaynağının mülkiyet ve egemenlik tutkusuyla iç içe geçtiği; egemenlik tutkusuyla harekete geçen eylemlerin örgütlü, tarihsel, toplumbilimsel, ekonomik ve felsefi adlandırmasının kapitalizme denk düştüğü görülmektedir. Özel mülkiyet ve egemenlik tutkusu, bencil bireysellik hırsıyla bütünleşmektedir. Egemenlik ve mülk edinme tutkusunun, başkalarını yoksullaştırmak ve köleleştirmekten geçtiği bilinen bir gerçektir. Ancak savaşın kökenlerinde güç, iktidar ve egemenlik öğelerinin yanında; geleceğin güvenliğinin sağlanmasının bulunduğu da görülmektedir. Gerçi, günümüz savaşlarını harekete geçiren saldırganlığın ve şiddetin köklerinde geleceğin güvenliğinin tehdidi değil; güç, zenginlik ve iktidar öğelerinin ele geçirilmesi

⁵ Plunkett, Michael C. B., David P Southall tarafından “*Archive of Disease in Childhood*” Dergisi Cilt 78; sayı: 1, 1998, s. 72-77’de yayınlanan “War and Children” adlı derlemenden Türkçeleştirilmiştir. Çev: Dr. Erdem Gönüllü, Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı.

⁶ Plunkett, Michael C. B., a. e., a.y.

olduğu belirlenebilmektedir.⁷ Genel olarak bütün savaşların nedenlerini şöyle sıralamak mümkündür:⁸

1. Yaşam sıkıntısını gidermek,
2. Ülke sınırlarını genişletmek,
3. Öç ve intikam almak,
4. Köle ve câriye elde etmek,
5. Din ve mezhep ayrılığı,
6. Stratejik bölgelere hâkim olmak.

0.7. Cahiliyede Savaş:

Arapların cahiliye dönemindeki savaş anlayışını ele almadan önce “cahiliye” terimini biraz izah etmekte fayda vardır. Her ne kadar bilgisizlik anlamına gelen " " kelimesinden türemiş olsa da cahiliye terimi, bazılarına göre "barbarlık" manasını taşımaz. Çünkü barbar olan bir toplum, misafirlerini cömertçe ağırlamaz, sözüne sadık kalmaz ve sanat yapamaz. Oysaki söz konusu örf ve âdetler, Araplarda bulunmakta idi ve bulunmaya da devam etmiştir. Arapların bilgisizlikleri dinî bilgiden yoksun kalmaları ve kötü işler yapmaları açısından ele alınmalıdır. Allah (c.c.) Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır: "

" (*Eğer biz onlara melekleri indirseydik, ölümler de kendileriyle konuşsaydı ve her şeyi toplayıp karşılıklarına getirseydik, Allah'ın dilemesi müstesna, yine de inanacak değillerdi, fakat çokları bunu bilmezler.*)⁹ ve "

" (*Onlar, boş söz işittikleri zaman, ondan yüz çevirirler ve 'Bizim*

⁷ Bkz. Veysal, a.g.e, s. 327-344

⁸ Detaylı bilgi için bkz: Heykel, Muhammed Hayr, *el-Cihâdu ve 'l-Kitâlu fi's-Siyâseti's- Şer'iyye*, 1. Baskı, Beyrut, 1993, s. 1/15-29

⁹ 6. En'âm: 111

*işlerimiz bize, sizin işleriniz size. Size selam olsun. Biz kendini bilmezleri (arkadaş edinmek) istemeyiz' derler.)*¹⁰ Arapların kız çocuklarını diri diri gömmeleri, kumar oynamaları, şansa inanmaları, haram aylarının vadesini heveslerine göre değiştirmeleri ve fal açmaları gibi kötü adetlere sahip olmaları ne kadar cahil olduklarını gösteriyor.¹¹

Hitti, "cahiliye" kelimesini şöyle tanımlamaktadır: "Cahiliye terimi, umumiyetle bilgisizlik devri yahut atılğanlık, barbarlık devrine işaret için kullanılır. Ancak gerçekte bu, yarımada (Suudi Arabistan) İlahî kaynakların, Allah'tan vahiy alan bir Peygamberin ve vahye dayanan bir mukaddes kitabın bulunmadığı devir manası için kullanılmaktadır. Çünkü bilgisizlik ve barbarlık yarımada'nın güneyinde oturan Araplar tarafından geliştirilmiş kültür ve edebiyatı olan bir cemiyet için hiçbir zaman mevzu bahis olamaz."¹² *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*'nde de "cahiliye" kelimesi hakkında şöyle bir ifade yer almaktadır: "*İslâmî dönemde ortaya çıkmış bir terim olan cahiliye, gerek Kur'an-ı Kerim'de gerekse hadislerde Arapların İslâm'dan önceki inanç, tutum ve davranışlarını İslâmî devirdekenden ayırt etmek için kullanılmıştır.*"¹³ Dolayısıyla "cahiliye" teriminin özel bir isim olarak kabul edilmesini daha uygun görüyoruz. Arapların milâdî 6. yüzyıldan önce kayda değer bir millet olmadıkları söylemini yanlış gören ünlü Fransız sosyolog-tarihçi Gustave Le Bon (1841-1931): "*Şahısların, milletlerin, sistemlerin ve inançların gelişimi yavaş yavaş gerçekleşir. Şayet muhteşem bir medeniyete sahip bir millet tarih sahnesine çıkarsa bu, o medeniyetin uzun geçmişinin sonucu ortaya çıktığını düşünmemizi gerekli kılar.*" der.¹⁴

Cahiliye dönemindeki Arapların durumlarına genel olarak göz atıldığında görülecektir ki Bizanslıların ve Perslerin destekleriyle kurulan Şam ve Hire Eyaletleri hariç Araplar hiçbir eyalet veya devlete sahip

¹⁰ 28. Kasas: 55

¹¹ Bkz. el-Âlûsî, Mahmut Şukri, *Buluğu'l-Ereb fî Ma'rifeti Ahvali'l-Arab*, Şerh ve düzeltmeleri: Muhammed Behcet el-Eserî, Dâru'l-Kutub'il-İlmiyye, Beyrut, s. 3/42-79

¹² Hitti, Philip K., *İslâm Tarihi*, Çev: Salih Tuğ, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1980, s. 131-132

¹³ Türkiye Diyanet Vakfı, *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 1993, s.7/17

¹⁴ Le Bon, Gustave, *Hadâratu'l-Arab*, Çev: Adil Zuaytir, 2. Baskı, Kahire, 1948, s.109

olmamışlardır. Buna rağmen onları birbirine bağlayan belli başlı dini fikirleri, örf ve adetleri vardır. Şiirde kullandıkları dil de bunun ispatıdır.¹⁵

0.8. Tarihte Cahiliye Araplarının Sert Tutumları

Bizanslıların ve Perslerin etkisi altına girmeyen “her ana kabile, başka deyişle birinci sınıf kabile ötekinden bağımsızdı ve siyasi üstünlük tanımazlardı. Bundan ötürü, çoğu zaman, kendisini herhangi bir komşu kabile ile savaşta bulabilirlerdi. Bu durumda, bir insan eli herkese karşı ve herkesin de eli ona karşı olacaktır; bir kabilenin güvenliği ve hatta varlığı bile onun savaşçı gücüne dayanmaktadır.”¹⁶ “Araplar, savaş usulünü bilmezlerdi ve her ne kadar güç sahibi olsalardı da bu güç, o usulün yerini alamazdı.”¹⁷ Dolayısıyla kabileler savaşırken “insanların aynı çiftin soyundan, yani Âdem ile Havvâ’dan gelen yaratıklar olduklarını tamamen unutmuşlardı ve kardeşin kardeşe güttüğü kin ve öldürme duygusu onları hayvandan da aşağı bir seviyeye sürüklemişti.”¹⁸ Cahiliye Araplarının söz konusu sert davranışları şöyle özetlenebilir.¹⁹

a) Savaş esirlerini öldürürlerdi. Kadın ve çocukları bile yok ederlerdi.

b) Düşmanlarına uyurken ansızın hücum ederler ve ellerine geçen herkesi öldürürlerdi. Ansızın saldırmak o dönemde çok önemli idi ve saldıranlara “ ” (yok edici) adı verilirdi.

¹⁵ Bkz. Brockelmann, Carl, *Târîhu'l-Edebi'l-Arabî*, çev: Abdulhalim en-Neccâr, Daru'l-Maârif, 5. Baskı, 1959, Kahire, s. 1/42; Hilmi, Ahmet, *Tarih-i İslâm* (Osmanlıca), 1. Baskı, Hikmet Matbaası, H.1326, s. 127

¹⁶ Watt, W. Montgomery, *H. Muhammed Mekke'de*, Çev: M. Rami Ayas ve Azmi Yüksel, Ankara, 1986, s. 24; Bkz. el-Mubarekfürî, Safiyyurrahman, *er-Rahiku'l-Mahtûm*, 4. Baskı, Kuveyt, 1998, s. 33-34

¹⁷ Le Bon, Gustave, a.g.e., s.169

¹⁸ Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi – Hayatı ve Faaliyeti-*, Çev: Salih Tuğ, 4. Baskı, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1980, s.1/18

¹⁹ Mevlânâ Şibli, *İslam Tarihi/Asr-ı Saadet*, Osmanlıcaya Çev: Ömer Rıza, Amidi Matbaası, İstanbul, 1926, s. 1/513- 515; Bkz. el-Yakubî, Ahmet b. Ebi Yakub b. Vadîh, *Târîhu'l-Yakubî*, Necef, H. 358, s. 1/161-180

c) İnsanları diri diri yakarlardı. Arapların önde gelenlerinden sayılan Amr b. Hind'in kardeşi, Benî Temim tarafından öldürüldüğünde Amr, öldürülen her adam karşılığı yüz adamı kılıçtan geçireceğine yemin eder. Fakat Benî Temim fertleri firar ederler ve Amr'ın eline ancak bunlara mensup bir kadın düşer. Amr, Harra adındaki bu kadının diri diri yakılmasını emreder. Bu sıralarda Ammar adında bir adam bu sahneyi görür ve Amr ona buralarda niçin dolaştığını sorduğu zaman şu cevabı alır: *"Birkaç günden beri açım. Buradan duman yükseldiğini görünce yiyecek bir şey bulurum umuduyla geldim."* Amr, bu adamın da yakılmasını emretmiştir.

d) Çocukları oklara hedef ederlerdi. Kays, Dâhis ve Gabra savaşı esnasında çocuklar Zübyân kabilesine rehine bırakılmıştı. Zübyânilerin reisi Huzeyfe, bu çocukları bir dereye durdurmuş ve onları ok yağmuruna tutmuştur.

e) Bir adamı öldürmek istedikleri zaman ilk önce ellerini ve ayaklarını keserler, sonra onu ölünceye kadar terk ederlerdi. Hakem b. et-Tafil, Gatafan ve Âmir savaşı sırasında ele geçirildiğinde bu feci akıbete duçar olmamak için kendini boğarak intihar etmiştir.

f) Ölülerin cesetlerinden bile intikam alırlardı. Ölenlerin ellerini, ayaklarını ve burunlarını keser, gözlerini oyarlardı. Hint bint U'tba Hz. Hamza'nın karnını diğer Müslüman şehitlerinin ellerini ve ayaklarını kestirmiş ve kestirdiği organların kemiğinden gerdanlık yaparak boynuna takmıştı.

g) Öldürdükleri adamların kafataslarında içki içerlerdi. Ankara çevresinde defnedilen²⁰ meşhur şair İmru'u'l-Kays, Ma'ad kabilesine saldırırken Benî Esed'in reisi olan el-Aşkar bin Amr'ı öldürmüş ve kafatasında içki içmişti.

h) Çocuklara şiddeti yansıtan " " gibi isimler takarlardı. Kölelerine ise " " gibi en güzel isimler verirlerdi. Bunun

²⁰ Bkz. el-Yakubî, a.g.e., s. 1/181

nedeni de şöyle açıklanmıştır: “Gece gündüz kölelerimize ihtiyacımız vardır ve onları sürekli çağırırız. Çocuklarımıza ise, savaş zamanlarında ihtiyacımız olur. Dolayısıyla Kölelerimizin adları bize, çocuklarımızın adları düşmanlarımızdır.”

Yukarıda sıraladığımız savaş ve olaylara “ ” (Arapların Savaş Günleri) adı verilmişti. Ve bu nedenle de Kur'an-ı Kerim onları şöyle ikaz etmiştir: “

” (Allah’ın size olan nimetini hatırlayın: Hani sizler birbirinize düşman kişiler idiniz de O, gönüllerinizi birleştirmişti ve O’nun nimeti sayesinde kardeş kimseler olmuştunuz. Yine siz, bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da sizi O kurtarmıştı.)²¹ Arapların günleri, genellikle sürü hayvanları, otlaklar, su kaynakları, tecavüz ve haksızlığa uğrama nedeniyle çıkan anlaşmazlıklardan doğmuş kabileler arası savaş ve düşmanlıklardır. Onlar, baskın ve yağma maksadıyla birçok fırsatlar ihdâs etmişlerdir.²² İbn Haldûn (ö. 808/1406) bunların hakkında şöyle bir ifade kullanmaktadır: “Bir tabiatları da, başkalarının ellerindeki mal ve eşyayı yağma etmektir. Onlar, geçimlerini süngülerinin gölgesinde elde ederler. Yağmacılıkta bir sınır tanımazlar, gözlerine ilişen mal, meta ve esvabı yağma ederler.”²³ Belki bunun en somut örneği şu rivayettir: Amr bin el-Munzir, Tay Kabilesine saldırmayacağına dair bu kabileyle bir antlaşma imzalar. Amr, bir gün Yemâme Kabilesine saldırdıktan sonra geri geldiğinde Tay Kabilesi’nin bulunduğu yerden geçer. Amr’ın adamlarından biri Amr’a: “Bunlardan da bir şeyler koparsak,” der. Amr da: “Sen ne diyorsun! Bunlarla antlaşmamız var.” der. Adam aynı sözü tekrarlar ve Amr’ı ikna eder. Böylece onlara da saldırırlar.”²⁴ Bu günlerin en meşhur savaşları, Abs ile Zübyân ve Firaze arasında geçen Dâhis ve Gabra savaşı; Bikir ile Tağlip arasındageçen ve

²¹ 3. Âl-i İmran: 103

²² Bkz. Hasan, Hasan İbrahim, *İslâm Tarihi*, Çev: İsmail Yiğit ve Sadreddin Gümüş, Kayıhan Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1991, s.1/74; Hitti, a.g.e., s.134

²³ İbn Haldun, Abdurrahman b. Muhammed, *el-Mukaddime*, Çev: Zakir Kadirî Ugan, 2. Baskı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1968, s.1/380

²⁴ Cade'l-Mevla, Muhammed, Ali M. el-Bicavî ve Muhammed Abu'l-Fadl İbrahim, *Eyyamu'l-Arab fi'l- Cahiliye*, Beyrut, s. 100

yıllarca devam eden Besûs savaşı, İslâm'dan da önce Yesrip (Medine)'de yaşayan Evs ile Hazreç arasındaki Buas savaşı ve Kays Aylân ile Kinane ve Kureyş arasındaki el-Ficar savaşlarıdır.²⁵

0.9. Araplarda Kabile Taassubu

Aslında cahiliye dönemi Araplarının günümüzde de etkisini gösteren sert davranışlarının temel nedenleri, bölge ikliminin aşırı derecede sıcak olması, o dönemde Arapların işgale uğramaması ve dolayısıyla da özgür yaşayıp hayatlarını sınırlayacak her türlü engele karşı çıkmalarıydı. Onların kıyamet gününe inanmamaları, her şeye dünyevî çıkar ve maddî menfaatlerle bakarak hareket etmeye itmişti. Bunun için de “ ” (kabile taassubu)

tutumu ve “ ” (*İster zalim ister ise mazlum olsun, sen yine de kardeşine yardım et*) fikri hâkim olmuştu. Bu tutum ve fikrin, yaşanan savaş ve olayların giderek büyümesinde büyük etkisi olmuştu. Hele zulme uğramadan zulmetmek adeta bir gelenek haline getirilmişti. Dönemin şairlerinden olan Züheyr b. Ebî Sülmâ, muallakasında şöyle söylemektedir:

“Her kim kendi diyarını kendi silahıyla korumaz ise, o diyar yıkılır gider...”

Her kim de insanlara zulüm etmez ise, muhakkak onların zulmüne uğrar.”²⁶

Amr b. Kelsûm da muallakasında aynı anlamda şöyle söylemektedir:

..

²⁵ Detaylı bilgi için bkz. el-Âlûsî, Mahmut Şukri, a.g.e., s. 2/68-75

²⁶ İbn Ebî Sülmâ, Züheyr, *Şiir Divanı*, Takdim ve dipnotlaştırma: Dr. Hanna Nasır el-Hitti, Beyrut, 2004, s. 50

“Dünya ve dünyadakiler bizimdir... Güçlüyken de zulüm ederiz...

Haddi aşan zalimleriz, fakat sakiniz... Ama bir harekete geçerse hemen zulmederiz.”²⁷

Amr, aynı muallakasının bir başka bölümünde ise, şöyle söylemektedir:

“Bizler, su başına geldiğimizde temiz su içeriz.

Bizden sonra gelenler, atığımız olan kirlı ve çamurlu suyu içerler.”²⁸

Kısacası, cahiliye dönemindeki şiddet olaylarının büyümesinde “

” (*İster zalim ister ise mazlum olsun, sen yine de kardeşine yardım et*) ilkesinin büyük rolü olduğunu gördük. İslâmiyet de aynı ortamda doğduğu için aynı ilkeye yeni bir yorum getirilerek kabul görmüştür. Cabir'in (r.a.) anlattığına göre, biri muhacirlerden, öbürü de ensardan iki genç birbiriyle dövüşür. Derken bir muhacir, “*Ey Muhacirler! Yetişin!*” diye bağırır. Ensar da, “*Ey Ensar, Yetişin!*” diye seslenir. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v) dışarı çıkar ve, “

(*Nedir bu cahiliye insanını davası?*) diye sorar. Orada bulunanlar, “*Hayır, öyle bir şey yok ya Resulüllah! Yalnız şu iki genç dövüşmüş de, biri diğerinin arkasına vurmuş*”, derler. Resulüllah (s.a.v) : “ . . .

” (*O halde zararı yok. Kişi, zalim olsun, mazlum olsun kardeşine yardım etsin. Eğer kardeşi zalim ise onu zulmünden alıkoysun. Şüpheli yok ki bu da o zalim için bir yardımdır. Kardeşi mazlum olmuş ise ona*

²⁷ İbn Kelsûm, Amr, *Şiir Divanı*, Tahkik ve şerh: Dr. İmil Bedi Yakûb, 2. Baskı, Beyrut, 1996, s. 90

²⁸ İbn Kelsûm, Amr, a.e., a.y.

da yardım etsin) buyurur.”²⁹ Dolayısıyla İslâmiyet’te de zaruret halinde bir güç veya kuvvet kullanılması gerektiğinde bu ancak İslâm’ın sınırlayıp izin verdiği çerçevede olacaktır. Nöldeke (1836-1930) şöyle demektedir: “İslâm’ın Araplarda bıraktığı kayda değer yegâne³⁰ eser, öç almayı kaldırmış olmasıdır.”³¹ Goldziher (1850-1921) de şöyle ifade etmektedir: “Şahsî şecaat, sınırsız cömertlik, misafiri ağırlamaktaki israf, yardım ve himayesini akrabalarına tahsis etme ve kendisine ya da aşiretine tecavüz edildiği zaman, şefkat ve merhamet göstermeden öç alma duyguları, cahiliye döneminin en üstün faziletleri sayılıyordu. İslâm, sabır ve tahammülü, ister şahsî ister kabilevî olsun umûmun menfaatini şahsî menfaate tercih etmeyi getirmiştir. Ayrıca dünyevî işler ve mallar için kaygı duymama, gösteriş ve övünmekten sakınma da onun getirdiği diğer birçok haslet arasında sayılabilir.”³² Wells ise bu hususta şöyle söylemektedir: “İslâm, şefkat, cömertlik ve kardeşlik ruhunu bir arada toplar. Aynı şekilde çölde gelişmiş olan cesaret duygularını da ihtiva eder. Bu nedenle İslâm, herhangi bir engelle karşılaşmaksızın bütün insanların kalplerine yerleşmiştir.”³³ Wells’in sözlerine örnek olarak şiir dünyasından (Hansâ) adıyla meşhur olan Mudar kabilesi mensubu Tumâdır bint Amr adlı kadını örnek verebiliriz. Hansâ, İslâm’ı kabul etmeden önce “ ” (Sahr) adlı bir erkek kardeşinin öldürülme haberini duyunca içine bir kor ateş düşmüşçesine kardeşine uzun uzun mersiye söyleyip ağıtlar yağdırır. Aşağıdaki mısralar bu ağıtlardandır:

“Ey gözlerim! Sakın donmayın... Sahr için damla akıtmaz mısınız?

²⁹ Nevevî, Muhyittin Yahya b. Şeref, *el-Minhac Şerhu Sahihi Müslim*, 1. Baskı, Mısır, 1929, s. 16/137-138

³⁰ “Yegâne eser” sözüne katılmıyoruz.

³¹ Bkz. Hasan, Hasan İbrahim, a.g.e., s. 1/260

³² a.e., s. 1/259

³³ a. e., s. 1/263

Şu cesur ve güzel için ağlamaz mısınız? Şu muteber genç için ağlamaz mısınız?”³⁴

“Güneşin doğuşu bana Sahr’ı hatırlatır... Ve her batışında da ben onu hatırlarım... Eğer etrafımda Benîm gibi kardeşlerinin ölümünden dolayı ağlayan olmasaydı, bu ızdıraba daha fazla tahammül edemeyerek intihar edecektim.”³⁵

Hâlbuki Sahr, Hansâ'nın babadan olan üvey kardeşi idi. Ancak Hansâ, İslâm'a girdikten sonra İslâm ona öyle bir fedakârlık ruhu vermişti ki Hz. Ömer döneminde yapılan Kâdisiye Savaşı (h.16/m.638) için cihad çağrısı yapıldığında dört oğlunu toplar ve Allah rızası için savaşa gitmelerini isteyerek şöyle der:

"Ey Benîm kahraman evlatlarım! Allah'a yemin ederim ki, ondan başka ibadet edilecek bir mabud yoktur. Siz aynı ananın ve aynı babanın çocuklarısınız. Ben kocama ihanet etmiş bir kadın olmadığım gibi, babanız da mazisi lekeli bir insan değildir. Hem ben, zorla değil de kendi isteğimle İslâmiyeti kabul ettim. Ve yine kendi arzumla hicret ettim. Sizler işte böyle tertemiz bir maziye sahipsiniz. Sizden; gireceğiniz savaşta bu asaletinize uygun bir cesaret ve kahramanlık bekliyorum. Din düşmanlarına ilk hücum eden sizler olmalısınız. Sizlerin arkada değil, daima en ön safta çarpıştığınızı görmeliyim. **Çünkü bu savaş, eski savaşlarımız gibi adi, basit çıkarlar uğruna yapılan çapulculuk ve yağmacılık hareketi değildir.** Siz biliyorsunuz ki, kâfirlerle savaşan mü'minlere büyük sevap hazırlanmıştır. Ve biliniz ki, baki olan ahiret hayatı, fani olan dünya hayatından hayırlıdır. Cenab-ı Hakk Kur'an-ı Kerim'inde şöyle buyurur: "

³⁴ el-Hansâ, Tumadur bint Amr, *Şiir Divanı*, Şerh eden: Hamdo Tammas, Daru'l-Marife, Beyrut, 2004, s. 31

³⁵ el-Hansâ, a.e., s. 72

" (Ey iman edenler! Sabredin. Sabır yarışında

düşmanlarınızı geçin. (Cihad için) hazırlıklı ve uyanık olun ve Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz.)³⁶ Yarın sabaha sağ salım çıkarsanız, gözünüzü açarak ve Allah'tan yardım isteyerek düşmanla savaşa giriniz. Harbin kızıştığı bir sırada, fırsat bulursanız, kâfirlerin reis ve kumandanlarına saldırınız. Böyle yaparsanız zaferi kazanır, ganimet elde eder, Cennette ikram görürsünüz!"³⁷

Her dört evlâdının şehit olma haberini duyan Hansa, cahiliyede kardeşi "Sahr" için yaptığını yapmaz. Aksine aynı İslâmî şuuru muhafaza ederek şehid anası olmanın verdiği teselli ona evlât acısını bile unutturur ve şöyle der: "Hamd olsun Allah'a ki, oğullarıma şehidlik nasib etti. Benî, bu şerefle şereflendirdi, Benî şehidler annesi yaptı. Şimdi Rabb'imden Benîm dileğim cennette Benî şehid oğullarımla buluşturmasıdır."³⁸

0.10. Arapların Sahip Oldukları Özellikler

Bu özelliklerin bir kısmını şöyle sıralayabiliriz:

a) Keskin zekâyâ sahip idiler. Onların beyinleri, giderilmesi zor olan Bizans felsefesi, safsata ve efsanelerle hiçbir zaman buluşmamış idi. Sanki İslâm için bir hazırlık yapılmıştı. Dolayısıyla da Araplar, kendi dönemlerinde güçlü hafızaya sahip bir millet olarak biliniyorlardı. İşte onlar, bu zekâyı ve hafızayı İslâm Dini'ni korumak için kullandılar.

³⁶ 3. Âl-i İmran: 200

³⁷ İbn Hacer el-Askalani, Ahmet b. Ali, *el-İsâbe fî Temyizi's-Sahâbe*, Tahkik: Ali Muhammed el-Bicavi, Beyrut, 1992, s. 7/615

³⁸ Muhammed M. İstanbulî, *Nisâun Havle'r-Resûl*, 4. Baskı, Cedde, 1992, s. 258-259; Bkz. İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe fî Marifeti's-Sahabe*, Tahkik: Ali Muhammed Muavvad ve Adil Ahmed Abdulmevcut, 1. Baskı, Beyrut, 1994, s. 7/89; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, s. 7/613-616

b) Eli açık, cömert bir millet idiler. Bu yüzden de İslâmiyet'in geldiği dönemde mallarının tamamını veya büyük bir kısmını Yüce Allah uğruna rahatça harcayabilmişlerdi.³⁹

c) Açık yürekli idiler ve doğru söylemeyi tercih ederlerdi. Ayrıca yalandan nefret ederlerdi. Dolayısıyla da İslâm'ı kabul etmeleri için onlardan sadece şahadet kelimesini telaffuz etmeleri istenmiştir. Yalandan nefret etmelerinin apaçık bir örneğini, Ebu Süfyan ile Herakliyas arasında geçen diyalogda görebiliriz: Anlatılanlara göre Herakliyas, Ebu Süfyan'dan Hz. Peygamber (s.a.v.) hakkında bilgi ister. Müslümanlarla müşrikler arasında savaş devam etmesine rağmen Ebu Süfyan, "*Bana –yalan söyledi– demeselerdi, O'na iftira ederdim*" şeklinde konuşur.⁴⁰

d) Sert mizaçlı ve cesaret sahibi idiler. Kahramanlık onların vazgeçilmez ahlaklarından biriydi. Bu nedenle ecelleriyle ölmekten nefret eder, savaşlarda ölmekle övünürlerdi. Cahiliye kahramanlarından olan şiirleriyle de tanınan Antere b. Şeddâd: "*Ben öyle bir insanım ki, öldürülmezsem çıldırırım*" manasında şiir yazmıştır.⁴¹

e) Özgür bir millet olarak yetişmişlerdi. Zilletten, küçümsemekten ve aşağılamaktan nefret ederlerdi. Dolayısıyla Mekkeliler, her zaman barıştan yana idiler. Kendilerini savunmak zorunda kalmadıkça savaşa girmezlerdi. Bu yüzden de Mekke liderleri hayatta kalmış ve İslâm'ın yayılmasının önünde bir engel oluşturmuşlardı. Medine liderleri ise, sürekli savaşta oldukları için çoğu öldürülmüştür. Dolayısıyla da İslâm dini Medine'de kolayca kabul edilmiştir.⁴²

³⁹ Detaylı bilgi için bkz. el-Âlûsî, Mahmut Şukri, a.g.e., s. 1/46-98

⁴⁰ Bkz. İbn Hacer el-Askalânî, Ahmet b. Ali, *Fethu'l-Bâri Bi-şerhi Sahihi Buhari*, Tahkik: Abdulaziz Abdullah Bin Baz, Dâru'l-Marife, Beyrut, s. 1/31 (7. Hadis)

⁴¹ İbn Şeddad, Antere, *Şiir Divanı*, Âdap Matbaası, Beyrut, 1893, s. 63. Antere'nin söylediği şiir şöyledir:

ويقتلني الفراق بلا قتال

أقاتل كل جبار عنيد

⁴² Detaylı bilgi için bkz. Ali, Cevâd, *el-Mufasssal fî Târihi'l-Arab Kable'l-İslâm*, 2. Baskı, Bağdat, 1993, s. 1/261-267

0.11. İlahî Dinlerde Savaş

Bütün ilahi dinlerin gönderiliş gayesinin, “insanların dünya ve ahiret mutluluğunu temin etmek” olduğunu söyleyebiliriz. Binaenaleyh insanlığın tekâmülüne, vardığı seviyeye göre onlara indirilen ilahi ahkâmlar da değişiklik göstermiştir. Savaşın yeryüzünde bir “**insanlık olgusu**” olması itibariyle Allah gönderdiği peygamberlere savaşla ilgili, döneme uygun hükümleri bildirmiştir. Mevcut şekliyle tahrife uğradığına inandığımız Kutsal Kitap (Eski ve Yeni Ahit) de aşırı savaş hükümleri içermektedir.

Yahudilik ve Hristiyanlıkta Benîmsenen kurallı bir savaş ilkesine rastlamak zor olmakla birlikte, kan akıtmanın ilahi bir emir olduğunu görmek mümkündür. Nitekim Tesniye 20:10-14'te: “*Tanrınız Rab kenti elinize teslim edince, orada yaşayan bütün erkekleri kılıçtan geçirin*” hükmü yer almaktadır. bu nedenle “yeni doğmuş bir Yahudi çocuğun dimağına, daha hayatı öğrenmeden, yaşamanın ne olduğunu anlayıp farkına varmadan ilk yerleştirilen fikirler, çevrelerinde yaşayan ve kendilerinden olmayan kimselerin düşman olduklarıdır. Bu bakımdan yetişen Yahudi toplumunda düşmanlık duyguları daha canlıdır. Devamlı düşmanlarından intikam almak, onları yok etmek, onlara karşı acımasız tutum ve tavırlar sergilemek en belirgin özellikleridir. Yahudiler düşmanlarından intikam almak istediklerinde onları yurtlarından çıkararak, o bölgeden uzaklaştırırlar.”⁴³ Aynı sözü Hristiyanlar için de söylemek mümkündür. Onlar da, “kendilerine düşman ve tehlike olarak gördükleri kimseleri devamlı savaş alanına sürüklemek suretiyle bir taraftan imha etmek, diğer taraftan karşılarına çıkacak ve doğacak gücü kaldırmaya çalışırlar.”⁴⁴

İncillere bakıldığında da görülen şudur: “Hz. İsa'nın tebliğini kabul etmeyen herkes bu tebliği kabul etmemekle kendisiyle savaşılmak konusunda bir meşruiyet ortaya koymaktadır. Yani Hz. İsa'nın tebliğini kabul

⁴³ Ali Karaköse, Tevrat, *İncil ve Kur'an-ı Kerim'e Göre Savaş ve Barış Kavramları*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1994, s. 8

⁴⁴ Karaköse, a.e., s. 41

etmemek, din olarak Hristiyanlığı tercih etmemek, savaşın yapılmasına meşru sebep teşkil etmektedir.”⁴⁵

Yahudilik ve Hristiyanlıktaki savaş mantığını anlamak için bu dinlerin kutsal kitabı sayılan Eski ve Yeni Ahit’te yer alan rivayetleri sıralayacağız:

0.11.1. Mevcut Eski Ahit’te (Tevrat ve Zebur) Savaş:

Eski Ahit’te “kılıç” kelimesi toplam 294; “savaş” kelimesi ise toplam 658 kez zikredilmiştir. Bunların bir kısmı şöyledir:

a) Üçüncü gün erkekler daha sünnetin acısını çekerken, Yakup’un oğullarından ikisi -Dina’nın kardeşleri Şimon’la Levi- kılıçlarını kuşanıp kuşku uyandırmadan kente girip bütün erkekleri kılıçtan geçirdiler.⁴⁶

b) Şimon’la Levi kardeştir, Kılıçları şiddet kusar.⁴⁷

c) Böylece Yeşu Amalek ordusunu yenip kılıçtan geçirdi.⁴⁸

d) Düşmanlarınızı kovalayacaksınız. Kılıç darbeleriyle önünüzde yere serilecekler.⁴⁹

e) Böylece bütün bu kentlerle krallarını ele geçirdi. Rabbin, kulu Musa’nın buyruğu uyarınca hepsini kılıçtan geçirip yok etti.⁵⁰

f) Rab sizin için savaşacak, siz sakin olun yeter.⁵¹

g) Sen ve Harun İsrail topluluğunun bütün boylarıyla ailelerinin sayımını yapın. Bütün erkekleri bir bir sayıp adlarını yazın. İsraililerden

⁴⁵ Karaköse, a. e, s. 49

⁴⁶ Eski Ahit, Yaratılış 34:25

⁴⁷ a. e, Yaratılış 49:5

⁴⁸ a. e, Mısır’dan Çıkış 17:13

⁴⁹ a. e, Levililer 26:7

⁵⁰ a. e, Yeşu 11:12

⁵¹ a. e, Mısır’dan Çıkış 14:14

savaşabilecek durumda yirmi ve daha yukarı yaştaki bütün erkekleri sayıp bölüklere ayırın.⁵²

h) O zaman size şöyle buyruk verdim: Tanrınız Rab mülk edinmek için bu ülkeyi size verdi. Bütün savaşçılarınız silahlı olarak İsraili kardeşlerinizin önü sıra gitsin.⁵³

i) RAB Yeşu'ya, "Korkma, yılma" dedi, "Bütün savaşçılarını yanına alıp Ay Kenti'nin üzerine yürü. Ay Kralı'nı, halkını ve kenti bütün Topraklarıyla birlikte sana teslim ediyorum."⁵⁴

j) Rabbin meleği ona görünerek, "Ey yiğit savaşçı, Rab seninledir" dedi.⁵⁵

0.11.2. Mevcut Yeni Ahit'te (İncil) Savaş:

Yeni Ahit'te "kılıç" kelimesi toplam 25; "savaş" kelimesi ise toplam 31 kez zikredilmiştir. Bunların bir kısmı şöyledir:

a) Yeryüzüne barış getirmeye geldiğimi sanmayın! Barış değil, kılıç getirmeye geldim.⁵⁶

b) O zaman İsa ona, "Kılıcını yerine koy!" dedi. **"Kılıç çekenlerin hepsi kılıçla ölecek."**⁵⁷

c) Benî kral olarak istemeyen o düşmanlarıma gelince, onları buraya getirin ve gözümün önünde kılıçtan geçirin!"⁵⁸

⁵² a. e, Çölde Sayım 1:2-3

⁵³ a. e, Yasa'nın Tekrarı 3:18

⁵⁴ a. e, Yeşu 8:1

⁵⁵ Eski Ahit, Hakimler 6:12

⁵⁶ Yeni Ahit, Matta 10:34

⁵⁷ a. e, Matta 26:52... Aynı anlam için bkz.: 9. Tevbe: 39

⁵⁸ a. e, Luka 19:27

d) O zaman kızıl renkte başka bir at çıktı ortaya. Binicisine dünyadan barışı kaldırma yetkisi verildi. Bunun sonucu olarak insanlar birbirlerini boğazlayacaklar. Atlıya ayrıca büyük bir kılıç verildi.⁵⁹

e) Ağzından ulusları vuracak keskin bir kılıç uzanıyor. Onları demir çomakla güdecek. Her şeye gücü yeten Tanrının ateşli gazabının şarabını üreten masarayı kendisi çiğneyecek.⁶⁰

f) Savaş gürültüleri, savaş haberleri duyacaksınız. Sakın korkmayın! Bunların olması gerek, ama bu daha son demek değildir.⁶¹

g) Ulus ulusa, devlet devlete savaş açacak; yer yer depremler, kıtlıklar olacak. Bunlar, doğum sancılarının başlangıcıdır.⁶²

h) Borazan belirgin bir ses çıkarmasa, kim savaşa hazırlanır?⁶³

i) Çünkü savaşımız insanlara karşı değil, yönetimlere, hükümlerlere, bu karanlık dünyanın güçlerine, kötülüğün göksel yerlerdeki ruhsal ordularına karşıdır.⁶⁴

j) Oğlum Timoteos, senin hakkında önceden söylenen peygamberlik sözleri uyarınca, bu buyruğu sana emanet ediyorum. Öyle ki, bu sözlere dayanarak iyi savaşı sürdüresin.⁶⁵

Eski ve Yeni Ahit'te yer alan savaş olgusundan anlaşılıyor ki savaş, Yahudilik ve Hristiyanlık açısından dini ve ilgili fikri yayma amacıyla gerçekleştirilmektedir. Nitekim “Haçlı Seferleri, mezhep ve inanç perdesi altında gizlenen bir sömürü ve keşifler mücadelesi olarak nitelendirilebilir. İsa'ya kul ve kiliseye tebaa sağlamak amacıyla, geri uygarlık düzeyindeki ilkel

⁵⁹ Yeni Ahit, Vahiy 6:4

⁶⁰ a. e., Vahiy 19:15

⁶¹ a. e., Matta 24:6

⁶² Yeni Ahit, Markos 13:8

⁶³ a. e., 1. Korintliler 14:8

⁶⁴ a. e., Efesliler 6:12

⁶⁵ a.e., 1. Timoteos 1:18

halkları harekete geçirmek suretiyle doğruya doğru yeni bir barbar istilası başlatıldı.”⁶⁶

0.11.3. Kur'an-ı Kerim'de Savaş

Kur'an-ı Kerim'in savaş ile ilgili hükümleri, aslında ilk bakışta oldukça nettir. Fakat başta bazı oryantalistler olmak üzere batılıların ve batıyı taklit edenlerin İslâm'a saldırmak için ileri sürdükleri iddialardan biri,⁶⁷ İslâm'ın kılıç zoruyla yayılan, kutsal savaş taraftarı bir din olduğudur. O yüzden de Müslümanlara “barbar” demekten çekinmeyen, İslâm hâkim olduğunda gayri Müslimleri kıştır kıştır keseceklerini vehmeden veya insanlara böyle gösteren çabalar ortaya çıkmıştır. Oysaki İslâm'ın kelime anlamı dahi selâmet ve barış demektir. İslâm'da savaş yahut cihad, haçlı savaşlarındaki anlayışta olduğu gibi kutsal savaş anlamında değildir. Bunun içindir ki İslâmiyet, kendinden önceki bütün semavi dinlerin semerelerini bünyesinde toplamış, kendinden önceki Peygamberlerin (a.s.) getirmiş oldukları temel ahkâmı, sağlam ilkeleri genişleterek ve muhkem bir hale getirerek yeniden insanlığa sunmuştur.

Kur'an-ı Kerim'deki temel ilkelerden biri, dinde (İslâm'ı kabul etmede) zorlama olmadığıdır. Bu ilke Bakara suresinde şöyle açıklanmaktadır: “

” (Dinde zorlama yoktur. Artık doğrulukla eğrilik birbirinden ayrılmıştır.)⁶⁸ Ayrıca insanoğlunun canını kutsal kabul eden Kur'an-ı Kerim, ona kıyanı cehennem azabına çarptırılmakla uyarmaktadır.

“ ” (Kim, bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın (haksız yere) bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur)⁶⁹ ayeti, canın kutsallığını net bir şekilde belirtmektedir. Ancak savaş her dönemde yaşanabilir bir olay

⁶⁶ Erer, Reşid, *Türklere Karşı Haçlı Seferleri*, Ankara, 1993, s. 15

⁶⁷ Bkz. Benî Âmir, Muhammedemin Hasan Muhammed, *el-Musteşrikûn ve'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 1. Baskı, Ürdün, 2004, s. 455- 475

⁶⁸ 2. Bakara:256

⁶⁹ 5. Maide:32

olduğu için Kur'an-ı Kerim, Müslümanların arzu etmeseler de buna girişebileceklerini şöyle beyan etmektedir: “ ”

(*Hoşunuza gitmediği halde savaş size farz kılındı.*)⁷⁰ Söz konusu farziyetin de nedeni şudur: “ ” (*Fitne tamamen yok edilinceye... kadar*

onlarla savaşın.)⁷¹ Kökü “ ” olan “ ” kelimesinin lügat anlamı şöyledir:

Altının ve diğer madenlerin; ateşe atılmak suretiyle, halisini sahtesinden ayırmak, bir kimseye/ülkeye görüş ve dininden dönmesi için işkence etmek, aklını çelip gönlünü çalmak, herhangi bir fikir ve görüşten döndürüp vazgeçirmek, fikir karışıklığı, azap, sapıklık, imtihan ve denemek.⁷²

Kur'an-ı Kerim'de 22 surenin 58 ayetinde toplam 60 kez zikredilen “ ” (fitne) ve türevlerinin küfür,⁷³ şirk,⁷⁴ azdırmak,⁷⁵ saptırmak,⁷⁶ günaha düşmek,⁷⁷ öldürmek,⁷⁸ işkence ve eziyet çektirmek,⁷⁹ delilik,⁸⁰ hak ile batılı birbirine karıştırmak,⁸¹ bela ve imtihan,⁸² özür dilemek⁸³, azap çekmek⁸⁴ gibi anlamları vardır.

Fitne kelimesinin anlamını izah ettikten sonra adı geçen ayete (“ ”) şu anlamları verebiliriz: Toplumda kim bozgunculuk yaparsa gerekirse ona karşı savaş açın. Başka bir ifadeyle; toplumun ister yaşam ister düşünce düzenini bozanları caydırmak için onlara savaşın. Söz konusu bozgunluk (fitne) yok olduğu takdirde de savaşa son verilmeleridir.

⁷⁰ 2. Bakara:216

⁷¹ 2. Bakara:193; 8. Tevbe:32

⁷² Bkz. el-Cevherî, İsmail b. Hammâd, *es-Sihah fi'l-Lüğa*, Tahkik eden: Ahmet Abdulgafur Attar, Mısır, 1956, s. 6/ 2175-2176; el- Ezherî, Ebû Mansur Muhammed b. Ahmet, *Tehzibu'l-Luğa*, Tahkik: Abdusselam Harun, Kahire, s. 14/ 296

⁷³ Bkz. 57. Hadid: 13- 14

⁷⁴ Bkz. 2. Bakara: 193, 217

⁷⁵ Bkz. 37. Saffat: 161- 163

⁷⁶ Bkz. 17. İsra Sûrsi: 73

⁷⁷ Bkz. 9. Tevbe: 49; 24. Nur: 63

⁷⁸ Bkz. 4. Nisa: 101

⁷⁹ Bkz. 16 Nahl: 110; 85. Büruc Sûrsi: 10

⁸⁰ Bkz. 68. Kalem: 5-6

⁸¹ Bkz. 8. Enfal: 73

⁸² Bkz. 29. Ankebut: 3

⁸³ Bkz. 6. Enam: 23

⁸⁴ Bkz. 51. Zariyat: 14

Onun için Yüce Allah (c.c.) savaş halinde olan Müslümanları şöyle uyarmaktadır: “
” (Sakın aşırı gitmeyin, çünkü Allah aşırıları sevmez.)⁸⁵

Böylece anlaşılıyor ki savaş, İslâm'ı kabul ettirmek gerekçeleriyle açılmaz. İslâm dini, hiçbir şekilde katliama ve mecbur kalınmadığı (müdafaa özelliği olmayan) hallerde öldürmeye cevaz vermez.

⁸⁵ 2. Bakara: 190

I. BÖLÜM

KUR'AN'DA VE ASR-I SAADETTE

SAVAŞ OLGUSU

A. SAVAŞLA İLGİLİ TERİMLER

Kur'an-ı Kerim, savaşla ilgili dört terim kullanmaktadır. Bunlar, "جَاهِدَ" (cihad), "بَغَى" (nefr), "كُتِلَ" (kıtal) ve "حَارِبَ" (harp) terimleridir. Arapça çok zengin bir dildir. Kur'an-ı Kerim'de geçen bu dört terim yerine göre farklı anlamlar taşımaktadır. Çünkü bir kelime değil, bir tek harf bile cümlelerin anlamını değiştirebilir. Örneğin "يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا جَاهِدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ" ⁸⁶ ve "وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَٰئِكَ لَهُمُ الْحَقُّ فِي السُّبُلِ الَّتِي أُخْرِجُوا مِنْهَا لَمْ يَكُنْ لَكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْبَلَ إِلَيْكُمْ تُلُوفُهُمْ حَتَّىٰ تَخْرُجُوا مِنْهَا لَاحِقًا عَلَيْهِمُ الْعَذَابُ" ⁸⁷

⁸⁷ ayetlerinde geçen "مِنْ" harfine ikinci ayette "لَا" harfi de eklenerek "لَا مِنْ" olmuştur. Bu tek harfin eklenmesi, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Mealini hazırlayanları her iki ayet için farklı bir mana vermeye sevk etmiştir.

Söz konusu ayetlerin Türkçe mealleri değişik kaynaklarda değişik şekildedir. *Türkiye Diyanet Vakfı Meali*'nde şöyle bir ifade kullanılmaktadır: "Başına gelenlere sabret. Doğrusu bunlar, **azmedilmeye değer işlerdir**" (Lokman Suresi). "Kim sabreder ve affederse şüphesiz bu hareketi, **yapılmaya değer işlerdendir.**" (Şûara Suresi).⁸⁸ Elmalılı Hamdi Yazır (1878-1942) da şöyle bir meal vermektedir: "Başına gelene de sabret... Çünkü bu işlerin her birisi **azmedilecek büyük işlerdendir.**" (Lokman Suresi).⁸⁹ "Ve elbette sabredip örten kimseye (gelince), şüphesiz ki o **azm oluncak işlerdendir.**" (Şûara Suresi).⁹⁰ Arabistan'da basılan Türkçe mealli Kura'n'da ise şöyle ifade edilmektedir: "Başına gelenlere sabret. Doğrusu bunlar, **azmedilmeğe değer işlerdir.**" (Lokman Suresi).⁹¹ "Kim sabreder ve

⁸⁶ 31. Lokman: 17

⁸⁷ 42. Şûra: 43

⁸⁸ Bkz. Türkiye Diyanet Vakfı, *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Hazırlayan: Heyet, Ankara, 1993, ilgili ayetler.

⁸⁹ Yazır, Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, Azim yayınevi, İstanbul, tarihsiz, s. 6/274

⁹⁰ Yazır, a.e., s. 7/32

⁹¹ Suudi Arabistan Krallığı, *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Medine-i Münevvere, 1987, ilgili ayet

affederse şüphesiz bu hareketi yapılmaya değer işlerdendir." (Şûara Suresi).⁹²

Görüldüğü gibi her 3 mealde de değişik ifadeler kullanılmıştır. Hâlbuki her iki ayeti de Arapça dışında başka bir dille anlatmak değişiklik arz etmemektedir. Çünkü anlam açısından aynı mana vurgulanmaktadır. Yalnız Arapça üzerinden yola çıkılarak ayetlere yorum getirilmek istenildiği zaman aradaki fark görülebilir. Bundan ötürüdür ki, savaş ile ilgili terimleri yorumlarken özellikle "cihad" terimine mümkün olduğu derecede dikkat etmek gerekir ve değişik manaları da ifade edebilir düşüncesiyle titizle davranmak lazım.

Söz konusu savaş terimleri terminolojik olarak şu şekilde ele alabiliriz:

1- (Cihad)

(cihad) kelimesi, " " ve " " kökünden türeyip, Kura'n'ı Kerim'de türevleriyle birlikte 19 sûrenin 36 ayetinde toplam 41 kez zikredilmektedir. Bu kavram, aslında zengin ve karmaşık bir kavramdır. " " kavramını Asrı Saadet'ten sonra hadisçiler ve fıkıhçılar başta olmak üzere birçokları tarafından "düşmana karşı savaşmak" manasında kullanılmıştır.

" " kavramının kökü, her türlü çabayı sarf etmek ve gayreti göstermek anlamına gelen " " ve " " kelimeleridir.⁹³ Kur'an-ı Kerim'de de hep bu manada zikredilmiştir. Bundan ötürüdür ki, " " kavramını " " anlamıyla sınırlandırmak, yanlış olduğunun kanaatindeyiz. Görüldüğü gibi bugün dünyada yaşayan gayri müslimleri rastgele hem kâfir hem de düşman olarak görüp onlara savaş açmak, İslâmiyet'in davet metoduna aykırı bir

⁹² a. e., ilgili ayet

⁹³ Bkz. el-Cevherî, a.g.e., s. 1/458; el-Ezherî, a.g.e., s. 6/37-38; Fîrûzabâdî, Mecduddin, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, Saadet Matbaası, Mısır, s. 1/286

hareket olur ve " " (Dinde zorlama yoktur.)⁹⁴ ilkesinin yok

edilmesine yol açar. Zira "varsayılan düşmanla savaşmak" tanımını kabul etmek insanların kendi eş ve evlatlarıyla da savaşmayı gerektirir. Çünkü Yüce Allah (c.c.) Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

"

" (Ey iman edenler!

*Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olabilecekler vardır. Onlardan sakının.)*⁹⁵ Dolayısıyla da tanımları birleştirerek cihada (savaş kast edilirse) "varsayılan kâfir düşmanlara karşı savaşmak" denmesi daha mantıklı görünmektedir.

Cihad kavramının yalnız savaş manasına gelmemesinden dolayı da İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350), cihadın nefis, şeytan, kâfir, münafık ve zalimlere karşı olmasını anlatıp, konumuna göre mal, can, dil ve kalp ile cihad yapmanın mümkün olduğunu söylemektedir.⁹⁶ Bunların haricinde Hadisi Şerifler'de rivayet edildiği gibi bazı ameller vardır ki, onu yapan kişi, savaşan bir mücahidin kazandığı sevap kadar sevap kazanır. Nitekim Ebu Umâme (r.a.) anlatıyor: "Resulullah (s.a.v.) (Hac esnasında) birinci cemrenin yanında iken yanına bir adam gelerek: "Ey Allah'ın Resülü! Hangi cihad efdaldir?" der. Hz. Peygamber, adama cevap vermez. Adam ikinci cemrede görünce tekrar aynı şeyi sorar. Resulullah yine sükût buyururlar. Akabe taşlamasını yapınca, bineğine binmek üzere, ayağını özengiye koyunca: "Soru sahibi nerededir?" diye sorar. Adam, "İşte Benîm ey Allah'ın Resülü!" der. Hz. Peygamber, "

" (En efdal cihad *zalim sultana karşı hakkı söylemektir!*) diye buyururlar⁹⁷ ve "

⁹⁴ 2. Bakara: 256

⁹⁵ 64. Teğâbun: 14

⁹⁶ Bkz. İbnu'l-Kayyîm el-Cevziyye, *Zâdu'l-Me'âd fî Hedyi Hayri'l-İbâd*, Tahkik: Şuayp Arnaut ve Abdulkadir Arnaut, Müessesetu'r-Risâle, 26. Baskı, Beyrut, 1992, s. 3/ 9-11

⁹⁷ İbn Kudâme el-Makdisî, Ahmet b. Muhammed, *Muhtasaru Minhâci'l-Kâsidin*, Tahkik: Muhammed Vehbi Süleyman ve Ali Abdulhamid Ebu'l-Hayr, Dâru'l-Hayr Yayınevi, 3. Baskı, Şam, 1998, s.125

"

(Şehitlerin efendisi Hamza'dır (r.a) ve

zalim bir sultana nasihat eden ve bundan dolayı öldürülen kimsedir.)⁹⁸

"

"

(Benden önceki ümmetler arasında Allah'ın gönderdiği ne kadar peygamber varsa, mutlaka onun ümmeti arasından sünnetini alan, emrine uyan bir takım havarileri ve ashabı olmuştur. Daha sonra onların yerine bir takım kimseler gelir, yapmadıkları şeyi söyler, emrolunmadıkları işleri yaparlar. Bunlara karşı eliyle cihad eden kimse mümindir, diliyle cihad eden mümindir, kalbiyle cihad eden mümindir. Bunun ötesinde ise imandan hardal tanesi kadar dahi bir şey yoktur.)⁹⁹ hadis-i şerifinde ise, genel olarak cihadın çeşitleri ve mekanizması daha da net ifade edilmektedir. " " kelimesini içeren ayetler incelendiğinde

görülebilecektir ki Müslümanlar, Mekke döneminde de "cihad" etmeye çağırılmışlardı. Buradaki cihad da elbette savaşma manasına gelmemektedir. Yüce Allah (c.c.) Mekke'de indirdiği iki sûrede şöyle emretmektedir: "

"

(Öyle ise kâfirlere itaat etme, onlara karşı bu

Kur'an'la büyük bir mücadele ver)¹⁰⁰ ve "

" (Allah uğrunda

hakkiyle cihad edin.)¹⁰¹ Muhammed Hayr Heykel, bu iki ayeti de dikkate almadığından dolayı cihadın lügat manasıyla ilgili üçü Ankebut birisi de Lokman surelerinde bulunmak üzere toplam yalnız 4 ayetin bulunduğunu ifade etmiştir.¹⁰² Ayrıca "cihad" kelimesini ihtiva eden ayet sayısının "26" olarak belirten Heykel, bunların çoğu "savaş" anlamını taşıdığını

⁹⁸ el-Hâkim, Ebû Abdillâh en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, Dâru'l-Marife, Beyrut, s.3/195

⁹⁹ Nevevî, a.g.e., s. 2/ 27

¹⁰⁰ 25. Furkân: 52

¹⁰¹ 22. Hac: 78

¹⁰² Bkz. Heykel, a.g.e., s. 1/40

söylemektedir.¹⁰³ Fakat "

" (*Ey Peygamber!*

Kâfirlere ve münafıklara karşı cihad et, onlara karşı sert davran)¹⁰⁴ ayetini göz önünde bulundurup Peygamber'in (s.a.v) münafıklara karşı savaşmadığı bilinir ise, cihadın yalnızca savaşmak anlamına gelmediği net bir şekilde ortaya çıkar. Binaenaleyh, din uğruna yapılan her savaş cihaddır, ama her cihad savaş değildir. Başka bir deyişle: mücahit insan, yalnız savaşan değil, dinini muhafaza etmek için her türlü meşru yolları kullanan bireydir.

2- (Nefir):

(nefir) " " kökünden türemiştir. Kur'an-ı Kerim'de savaş anlamı çerçevesinde türevleriyle birlikte 2 sûrenin 6 ayetinde toplam 8 kez zikredilmektedir.

" " (nefr) kelimesinin lügat anlamı, bir yerden bir yere gitmek; heyecan verici bir emirden dolayı fırlayıp ileri çıkmaktır. Bu kelime genellikle de düşmana karşı savaşa çıkmak için kullanılır. aynı anlamda kullanılmaktadır.¹⁰⁵

Cahiliyye Arapları, işe yaramayan kimseleri, işe yaramadıklarını ifade etmek için: " " (*Falanca ne kervanda ne de nefirdedir*) derlerdi.¹⁰⁶

¹⁰³ Bkz. Heykel, a.e., s. 1/41

¹⁰⁴ 66. Tahrîm: 9

¹⁰⁵ Bkz. el-Cevherî, a.g.e., s. 2/833; İbnu'l-Feyyûmî, Ahmed b. Muhammed, *el-Misbâhu'l-Münîr*, Beyrut, 1987, s. 236

¹⁰⁶ Araplar, kervan ile Bedir günü Ebû Süfyan'ın yanında yer alıp ticaret kervanını koruyanları, "nefir" ile de Utbe b. Rabia komutasında savaşa katılanları kasederlerdi. Bkz: Heyet, *el-Mu'cemu'l-Vasîl*, el-Mektebetu'l-İlmiyye, Tahran, s. 2/948

Heyecanla çıkıp toplanan cemaate " " (nefir), her birine de " " (nefer) denilir.¹⁰⁷ Liderin insanları cihada davet ve tahrik etmesine ise " " (istinfâr) denir. Günümüz ıstılahında "seferberlik emri", yani halkı harekete geçirme anlamına gelir.¹⁰⁸ (seferberlik) bir belde bulunan Müslüman halkın, canlarına, mallarına, çoluk çocuklarına saldırmak üzere, düşmanın gelmekte olduğundan haberdar edilmesidir. Bu durumda o belde ahalisinden gücü yeten Müslümanlar üzerine cihad farz olur.¹⁰⁹ Cihad için ilân edilen seferberlik emrine uymayanlara ilâhî tehdit vardır. Yüce Allah (c.c.) bunu şöyle ifade etmektedir: “

” (Ey iman edenler!

Size ne oldu ki, «Allah yolunda savaşa çıkın!» denildiği zaman yere çakılıp kalıyorsunuz? Dünya hayatını ahirete tercih mi ediyorsunuz? Fakat dünya hayatının faydası ahiretin yanında pek azdır.»¹¹⁰

3- (Kıtal)

Bu kelime, öldürdü manasına gelen " " kökünden türeyip, Kura'n-ı Kerim'de (türevleriyle birlikte) 33 sûrenin 122 ayetinde toplam 165 kez zikredilmektedir.¹¹¹ Mahmut Şit Hattab'a (1919-1998) göre, savaş döneminde

¹⁰⁷ Bkz. Firûzâbâdi, a.g.e., s. 2/149

¹⁰⁸ Bkz: Yazır, a.g.e., s. 4/344

¹⁰⁹ Hindistan Âlimleri, *Fetâvây-ı Hindîyye*, Çev: Mustafa Efe, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 4/138; Bilmen, Ö. N., *Hukûk-ı İslamiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, Bilmen Basımevi, İstanbul, 1969, s. 3/371

¹¹⁰ 9. Tevbe: 38

¹¹¹ Bu sayı, İslâmiyet'ten önce de vukû bulan öldürmeleri kapsamaktadır.

yüz yüze gelerek veya uzaktan uzağa yaşanan çatışmaya " " denir.¹¹² "

" yani "savaştılar."¹¹³

Yalnız " " (Bu

onların ağızlarıyla geveledikleri sözlerdir. (Sözlerini) daha önce kâfir olmuş kimselerin sözlerine benzetiyorlar. Allah onları kahretsin! Nasıl da (haktan bâtıla) döndürülüyorlar!.)¹¹⁴ " (Düşman

onlardır. Onlardan sakın. Allah onların canlarını alsın. Nasıl bu hale geliyorlar?)¹¹⁵ ve " " (Kahrolası insan! Ne inkârcıdır!)¹¹⁶

ayetlerinde geçen " " ve " " kelimeleri öldürmekten çok lanetleme anlamına gelmektedir.¹¹⁷ Bunların dışında ayetlerde geçen bütün " " ve türevleri öldürmek ve savaşmak anlamına gelmektedir.

4- (Harp)

Bu kelimenin kökü, sinirlenmek ve kızmak manasına gelen " " kelimesidir.¹¹⁸ " " ise savaş, harp, kavga manasına gelen bir kelimedir.¹¹⁹ " " Mahmut Şit Hattap'a göre " " anlamına gelmektedir.¹²⁰ Bu kelime, Kura'n'ı Kerim'de (" şeklindeki türevleriyle birlikte) 5 sûrenin 6 ayetinde toplam 6 kez zikredilmektedir. Bunların tamamı açık ve net bir

¹¹² Bkz. Hattâb, Mahmut Ş., *el-Mustalahâtu'l-Askeriyye fi'l-Kur'ani'l-Kerim*, 1. Baskı, Beyrut, 1966, s. 2/592

¹¹³ Bkz. el-Cevherî, a.g.e., s. 5/1797; Fîrûzabâdî, a.g.e., s. 4/35

¹¹⁴ 9. Tevbe: 30

¹¹⁵ 63. Munafikun: 4

¹¹⁶ 80. Abese: 17

¹¹⁷ Bkz. el-Ezherî, a.g.e., s. 9/54-55; Fîrûzabâdî, a.g.e., s. 4/36

¹¹⁸ Lisânu'l- Arap, s. 1/304

¹¹⁹ Bkz. el-Cevherî, a.g.e., s.1/108; el-Ezherî, a.g.e., s. 5/21-21; Fîrûzabâdî, a.g.e., s. 1/53

¹²⁰ Hattâb, a.g.e., s. 1/176

şekilde karşı tarafla savaşmak manasına gelmez ise de, çoğu bu anlamı taşımaktadır. Çünkü müfessirler, “ ” (Allah ve Resûlû tarafından (faizcilere karşı) açılan savaştan haberiniz olsun)¹²¹ ayetinde geçen “ ” kelimesini herkesin bildiği savaşa benzemeyen bir savaş olduğunu ifade etmişlerdir. İbn Kesîr (ö. 774/1373), söz konusu ayeti şöyle açıklar: Rebîa b. Külsûm kanalıyla İbn Abbas’tan rivayet edildiğine göre o, “Kıyamet günü faiz yiyen kimseye “Savaş için silahını al”, denilecek, demiş sonra: “Allah ve Resûlû tarafından (faizcilere karşı) açılan savaştan haberiniz olsun” ayetini okumuştur.¹²²

İbn Abbas’tan rivayetle Ali b. Ebi Talha, “Allah ve Resulü tarafından faizcilere karşı açılan savaştan haberiniz olsun” ayet-i kerimesi hakkında şöyle demiştir: “Kim faize devam eder ve onu terk etmezse Müslümanların imamının onu tövbeye davet etme hakkı vardır. Bırakırsa ne âlâ, yoksa boynu vurulur.”¹²³

Seyyid Kutub (1906-1966) da bu ayete şöyle bir yorum getirmiştir: Allah ve Resulü tarafından ilan edilmiş savaş, İslâm toplumunun liderlerinin onlara karşı başlattığı kılıçla yapılan savaştan daha geneldir. Sinirlere ve kalplere karşı bir savaştır.¹²⁴

Savaş kelimesinin bu ayette mecaz olarak kullanıldığını ifade eden Elmalılı M. Hamdi Yazır şunları söylemektedir: “Kur’an dilinde “Allah ve Resulü’nün harbi” deyişi, bazen gerçekten savaş anlamında, bazen de günahın büyüklüğünü ve zararını tasvir için uyarı makamında mecaz olarak kullanılır.”¹²⁵

Prof. Dr. Vehbe Zuhaylî ise, ayette geçen “savaş” kelimesinin “gazap” manasına geldiğini şu sözleriyle ifade etmektedir: “savaş” kelimesinin

¹²¹ 2. Bakara: 279

¹²² İbn Kesîr, Ebu’l-Fidâ İsmail, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm*, Tahkik: Heyet, 1. Baskı, Kahire, 2000, s. 2/496

¹²³ İbn Kesîr, a.e., a.y.

¹²⁴ Kutub, Seyyid, *Fî Zilâli’l-Kur’ân*, Çev: Salih Uçan ve Vahdettin İnce, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1990, s. 1/519

¹²⁵ Yazır, a.g.e., s. 2/252

nekre (belirtisiz) gelmesi, dehşeti ifade etmek içindir. Oldukça şiddetli bir savaş türü açıldığını bilin demektir. “Allah’tan size karşı savaş açıldığını bilin”, “Allah’tan size gazap olduğunu bilin” demektir. Resulü’nden açılan savaşın anlamı ise şudur: o size, meşru İslâmî yönetime karşı çıkan isyancılara (bâğîlere) davrandığı gibi davranacak ve kendi çağında fiilen sizinle savaşacak, her dönemde de sizler onun düşmanı olarak değerlendirileceksiniz.¹²⁶

Kur’an-ı Kerim’de zikredilen " " kelimelerinin tamamı savaş ile ilgili anlamlar için kullanılmaktadır. Ancak “ ” (cihad ve nefir) kelimeleri birer “İslâm Savaş Hukuku” terimidir. Bu iki kelime, diğer din mensupları tarafından kullanılmamaktadır.

Son olarak değinilmesinin faydalı ola çağını düşündüğümüz şu tespite yer vermek istiyoruz: Muhammedemin Benî Âmir’e göre Fan Floten, Muir (1819-1905), Wells, Anderson ve Nielson gibi bazı oryantalistler,¹²⁷ “İslâm’ın kılıçla yayıldığı” fikrini ortaya attılar.¹²⁸ Biz Müslümanlar, vuku bulan gazve veya savaşların nedenlerini anlatmak yerine gafletle İslâm’ın gerçekten şiddetten uzak olup, barış ve hoşgörüden yana bir din olduğunu savunduk... Bu durum öyle bir hal aldı ki tam da oryantalistlerin hedeflediği gibi Müslüman halkın bir bölümünün inanç haline geldi. Bu hedef temelde Müslümanlarda var olan “cihad” ruhunu öldürmektir... Günümüzde görüyoruz ki Kur’anî terimlerden bahsedilirken cihad, nefir, savaş ve kıtal kavramları bazıları tarafından dile getirilmemektedir. Nitekim Muhsin Demirci’nin yazdığı "*Kur’an’ın Temel Konuları*"¹²⁹ adlı eserinde ve Ali Ünal’ın "*Kur’an’da Temel Kavramlar*"¹³⁰ adlı eserinde hiç bir şekilde bu ana kavramlara değinilmemiştir.

¹²⁶ Zuhaylî, Vehbe, *Tefsiru'l-Munîr*, Çevirenler: Hamdi Arslan, Dr. Ahmet Efe, Beşir Eryarsoy, Dr. H. İbrahim Kutlay ve Nurettin Yıldız, Bilimevi, 2. Baskı, İstanbul, 2005, s. 3/80-81

¹²⁷ Bkz. Benî Âmir, a.g.e., s. 455-475

¹²⁸ Bu konuda William Muir, Aloys Sprenger, S. Zvermer, H. Lammens, D. B. Mac Donald, M. A. Palacios, C. De Faucault, M. Watt, K. Cragg, T.W.Arnold gibi oryantalistlerin çalışmaları örnek gösterilebilir.

¹²⁹ Bkz. Demirci, Muhsin, *Kur’an’ın Temel Konuları*, Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Vakfı Yayınları, Yayın No: 184, 2. Baskı, İstanbul, 2003

¹³⁰ Bkz. Ali Ünal, *Kur’an’da Temel Kavramlar*, Beyan Yayınları, İstanbul, 1986

B. ŞARTA BAĞLI SAVAŞ İZNİ:

Kur'an-ı Kerim, savaşı insanın dünyevi varlığına son veren vesilelerden biri olarak görür. Bu vesileyle bazı ilahî hikmetlerin tecelli edilmesini vurgulamaktadır. Yüce Allah (c.c.) ölüme yol açan bir vaka olan savaşın vukû bulmasının hikmetini şöyle anlatmaktadır: "

" *(Eğer Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerleriyle savması olmasaydı elbette yeryüzü altüst olurdu)*¹³¹ ve bundan daha bir net şekilde Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır: "

" *(Eğer Allah, bir kısım insanları (kötülüklerini) diğer bir kısmı ile defedip önlemeseydi, mutlak surette, içlerinde Allah'ın ismi bol bol anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler yıkılır giderdi. Allah, kendisine (kendi dinine) yardım edenlere muhakkak surette yardım eder. Hiç şüphesiz Allah, güçlüdür, galiptir.)*¹³² Bu ayetin son kısmına iyice dikkat edildiğinde anlaşılacaktır ki savaş, ilâhî dinin engellenmesine yönelik her türlü harekâta karşı cereyan etmektedir ve bu uğurda savaşanlara mutlaka yardım edilecektir. Kaldı ki müminler, vaat edilmiş bu mutlak yardım karşısında ne esbab-ı dünyeviden vazgeçsinler ne de her türlü maddi ve manevi güce sahip oldukları zaman bu mutlak yardımı unutsunlar. Huneyn savaşı, bu dediklerimizin canlı bir örneğidir. Kur'an-ı Kerim, olayı şöyle anlatmaktadır: "

" *(Huneyn savaşında... Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat sizi hezimete uğramaktan kurtaramamıştı.)*¹³³ İleriki sayfalarda bu konuyu daha detaylı bir şekilde ele alacağız.¹³⁴

Şimdi de, Müslümanların ilk dönemde gerekli olmasına rağmen savaşa girmemelerini, hicretten sonra kendilerine savaş izni verilmesini ve

¹³¹ 2. Bakara: 251

¹³² 22. Hac: 40

¹³³ 9. Tevbe: 25

¹³⁴ Bak. bu tezin 79 nolu sayfası.

savaşın kıyamete kadar devam edecek bir emir haline gelmesi sürecini üç başlık altında ele alacağız:

1. Mekke’de Savaşa İzin Verilmemesi

İslâm’ın nuru Mekke’nin karanlık sokaklarını aydınlatırken müşriklerin çoğu, inat ederek karanlıkta kalmayı tercih etmişlerdi. Sanki,

"
(Ey insanlar! Şüphesiz size Rabbinizden kesin bir delil geldi ve size apaçık bir nur indirdik.)¹³⁵;
* "

"
(Elif. Lâm. Râ. (Bu Kur'an.)
Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, yani her şeye galip (ve) övgüye lâyık olan Allah'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır.)¹³⁶ gibi ayetler¹³⁷ kendilerine hitap etmiyormuş gibi davranıyorlardı.

İslâm dinini engellemeye çalışanlara karşı savaşın kaçınılmazlığı Hac suresinde vurgulanmıştır. Yine aynı ayette de, nur olarak tanımlanan İslâm’ın muhakkak yayılacağına altı çizilmiştir. Bunu da Medine’ye Hicret sırasında atının kuma gömülmesi sonucunda gerçeği anlayan Süraka bin Malik’in sözlerinden anlamak mümkündür. Süraka, Hz. Peygamber’e (s.a.v.) şöyle demiştir: "Ya Muhammed! Muhafaza olunduğunu anladım. Dua et de kurtulayım. Bundan sonra sana zarar verecek hiç bir hareketim olmayacaktır. Ayrıca bu tarafa gelmek isteyenleri de başka yönle sevk edeceğim. Buna söz veriyorum. Ama bir isteğim var. Senin bu davan, dünyaya yayılacak ve bütün insanlar senin emrinde olacaktır. Bana lütfen bir aman yazısı ver ki, dilediğim zaman yanına gelerek müslüman olabileyim."¹³⁸

¹³⁵ 4. Nisa: 174

¹³⁶ 14. İbrahim: 1

¹³⁷ Bkz. 2. Bakara: 257; 5. Maide: 15-16; 33. Ahzab: 43; 42. Şura: 52 ve 57. Hadid: 9

¹³⁸ el-Halebî, Ali b. Burhaneddin, *es-Siretu'l-Halebiyye*, yersiz ve tarihsiz, s. 2/59

Ancak kâfirler bunu da görmezden gelerek Müslümanlara işkence yapmaya başladılar. Yasir ailesi İlk işkence görenlerden idi. Hâkim (ö. 403/1012), sahih senetle Câbir'den (r.a.) şu rivayeti aktarmıştır: "

" : (Sabredin

ey Yasir ailesi! Bu çektikleriniz karşısında sizin mükâfatınız cennettir.)¹³⁹ İbn İshak (ö.151/768), gittikçe artan işkenceleri şöyle anlatır: "Müşrikler müslüman ve Resulullah'a (s.a.v.) tabi olan sahabilere saldırmaya başladılar. Her kabile, kendi içindeki Müslümanlara hücum etti. Onları hapsettiler. Çeşitli eziyetlere ve dayaklara maruz bıraktılar. Mekke'de sıcakların şiddetlendiği zamanlarda kızgın kumlara ve taşların altına yatırdılar. Zayıf ve korumasız müslümanları dinlerinden caydırmak için çabaladılar. Bazı müminler, karşılaştığı bela ve eziyetin şiddeti karşısında dayanamayıp dinden çıktı. Bazıları da dininde sebat etti ve Cenab-ı Allah onları korudu."¹⁴⁰

Hiz. Resulullah (s.a.v.) bile kâfirlerin işkencesine ve hain komplolarına maruz kalmıştı. Efendimizin (s.a.v.) müşriklerden çektiği eziyete Buhari'nin (ö. 256/869) Abdullah b. Amr b. el-As'tan naklettiği rivayeti örnek olarak verebiliriz:¹⁴¹ "Resulullah (s.a.v.) Kâbe'de namaz kılıyordu. Tam secdeye vardığında, azılı kâfirlerden olan Ukbe b. Ebî Muayt, Resulullah'ın (s.a.v.) üzerine saldırdı, ridasını çekerek mübarek boğazına doladı ve sıkmaya başladı ve neredeyse boğacaktı. Tam o sırada Ebû Bekir yetişti, müdahale ederek, Ukbe b. Ebî Muayt'ı oradan uzaklaştırdı. Akabinde hâdiseyi izleyen kâfirlere dönerek şu âyet-i kerimeyi okudu: "... Siz bir adamı «*Rabbim Allah'tır*» diyor diye öldürecek misiniz? Hâlbuki o, size Rabbinizden apaçık mucizeler getirmiştir. Eğer o yalancı ise yalanı kendisinedir. Eğer doğru söylüyorsa sizi tehdit ettiğinin (azabın) bir kısmı olsun gelip size çatar. Şüphesiz Allah, haddi aşan, yalancı kimseyi doğru yola erdirmez."¹⁴² Ayrıca

¹³⁹ el-Hâkim, a.g.e., s. 3/388-389; İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, Tahkik: Şeyh Ahmed Câd, 1. Baskı, Dâru'l-Ğadi'l-Cedid, Mısır, 2003, s. 1/244

¹⁴⁰ İbn Hişam, a.g.e., 1/244-245

¹⁴¹ Bkz. İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bâri*, s. 7/22 (Hadis No: 3678)

¹⁴² 40. Mü'min: 28

Hiz. Hamza'nın (r.a.) İslâm'a girme nedendi, Resulullah'ın (s.a.v.) ağır hakarete uğramasıydı.

Müslümanlar, Hiz. Peygamber'e (s.a.v.) kâfirlerle savaşmak istediklerini söylemişlerdir. Bu süreçte Hiz. Hamza'nın (r.a.) ve Hiz. Ömer'in (r.a.) İslâm'a girmeleri, müslümanlara güç kazandırmıştır. İbn Hıbbân (ö.354/965), İbn Mes'ud'un şöyle dediğini nakletmektedir: “Ömer İslâm'a gireli güçlüyüz.”¹⁴³ Kureyşiler, İslâm'ın Hiz. Hamza'yla güçlendiğini iyi biliyorlardı.¹⁴⁴ Dolayısıyla Müslümanların savaşacak kadar güçleri var idi. Fakat Resulullah'ın (s.a.v.) tutumu başkaydı. Buhari, Habbab İbnu'l-Eret'ten (r.a.) şöyle rivayet etmiştir:

“Resulullah (s.a.v.) Kâbe'nin gölgesinde kaftanını yastık ederek dayanmıştı. Bu sırada kendisine şöyle denmiş: ‘Ya Resulellah! Bizim için Allah'tan yardım isteyemez misin? (Bunların zulmünden kurtulmamız için) bizim adımıza Allah'a dua edemez misin?’ Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Sizden önceki ümmetler içinde öyle kimseler vardı ki, (müşrikler tarafından) onlar için arazide bir çukur kazılır, o (mazlum) kimseler bu çukura (başı meydanda kalacak şekilde) gömülür, sonra da bir testere getirilerek başının üzerine konulur ve böylece başı ikiye bölünürdü. Fakat yine de (bu işkence onları dinlerinden döndürmezdi.) Bir başkası da getirilir, demir taraklarla etinin altındaki kemiği ve siniri taranarak işkence edilirdi de bu işkence onları dinlerinden vazgeçirmezdi. Allah'a yemin ederim ki, bu iş (İslâm dini) muhakkak surette kemale erecektir. Öyle ki, atlı tek başına Sana'dan Hadremevt'e kadar gidecek, Allah'tan (c.c.) başka hiçbir şeyden korkmayacak ancak kurtların koyunlarına saldırısından korkup Allah'a iltica edecektir. Fakat siz ecele ediyorsunuz.”¹⁴⁵ Ve o (s.a.v.) ”

(Sabredin çünkü henüz savaşmayla emredilmedim) gibi buyruklarda

¹⁴³ İbn Hıbbân, Ebû Hatem Muhammed el-Bestî, *es-Siretü'n- Nebeviye ve Ahbaru'l-Hulefa*, 1. Baskı. Beyrut, 1987, s. 90

¹⁴⁴ İbnu'l-Verdî, Zeynuddin Ömer, *Târihu İbnu'l-Verdî*, baskı yeri ve tarihi yok, s.1/105

¹⁴⁵ İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bâri*, s. 12/315-316 (Hadis No: 6943)

bulunuyordu.¹⁴⁶ İndirilen ayetler de sabretmeye çağırıyordu. Yüce Allah (c.c.) Hz. Ömer (r.a.) ile kendisine küfür eden bir kâfir arasında sert tartışma çıkar, Hz. Ömer'in onu öldürmek ister. Bunun üzerine şu ayeti iner:¹⁴⁷ "

" (Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler. Sonra şeytan aralarını bozar. Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmanıdır.)¹⁴⁸ Allah (c.c.) Müslümanları -ceza verme hakkına sahip olmalarına rağmen- bağışlamaya şöyle yönlendirir: "

*

*

*

" * (Bir haksızlığa uğradıkları zaman, yardımlaşsınlar * Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür. Kim bağışlar ve barışı sağlarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Doğrusu O, zalimleri sevmez * Kim zulme uğradıktan sonra hakkını alırsa, artık onlara yapılacak bir şey yoktur * Ancak insanlara zulmedenlere ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere ceza vardır. İşte acıklı azap bunlaradır* Kim sabreder ve affederse şüphesiz bu hareketi, yapılmaya değer işlerdendir.)¹⁴⁹ Fakat bundan sonra yine de o insanî fıtratı –tabiri caiz ise– sakinleştirmek için Yüce Allah (c.c.) daha net ve açık olarak şu ayeti indirdi: "

" (Eğer ceza verecekseniz, size yapılan işkencenin misliyle ceza verin. Ama sabrederseniz, elbette o, sabredenler için daha hayırlıdır.)¹⁵⁰ Bu ayette de sabretme tavsiyesi vardır. Zemahşerî (ö.538/1143), bu ayetin nüzul sebebi hakkında şu rivayeti nakletmektedir: "Uhud günü müşrikler müslümanlara kötü davranarak, karınlarını yardılar, cinsi organlarını kestiler, burunlarını yardılar. Hanzala b. Râhib dışında bu

¹⁴⁶ el-Vâhidî, Ali b. Ahmet, *Esbâbu'n-Nuzûl*, Âlemu'l-Kutub, Beyrut, s. 232; Bkz. es-Sâbûnî, Muhammed Ali, *Muhtasaru Tefsiri İbn Kesîr*, 7. Baskı, Dâru'l-Kur'an, Beyrut, 1981, s. 2/547; Mubârekfûrî, a.g.e., s. 143

¹⁴⁷ Bkz. el-Vâhidî, a.g.e., s. 217

¹⁴⁸ 17. İsrâ: 53

¹⁴⁹ 42. Şûra: 39-43

¹⁵⁰ 16. Nahl Sûresi: 126

şekilde işkence yapmadıkları bir kişi bırakmadılar. Resulullah (s.a.v.) aynı işkenceyi gören Hamza'nın (r.a.) başı ucunda durdu ve onu karnı yarılmış, burnu koparılmış bir durumda gördü. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) dedi ki: “

” (And olsun ki, kendisine

yemin ettiğim eğer Benî onlara galip kılsa, senin yerine onlardan yetmiş kişiye işkence edeceğim.) Bunun üzerine bu ayet indirildi.”¹⁵¹ Farklı rivayetlere göre bu ayet, ilk defa hicretten önce Nahl sûresinin tamamıyla birlikte Mekke’de inmiştir. Diğer habere göre ise, müminleri uyarmak amacıyla Mekke’nin fethinde indirilmiştir.”¹⁵² İlk rivayete göre ayet Medine’ye hicretten önce nazil olmuş, dolayısıyla Müslümanlar için bir yol çizmişti. Müslümanlar da buna göre tavır sergilemişlerdi. Kâfirlerin işkence ve baskısına maruz kalan Müslümanların Mekke’deki tavırlarını şöyle sıralayabiliriz:¹⁵³

a) Sabır ve sebat: Bu tavır da ikiye ayrılır:

a.a) Güçsüzken mecburen sabretmek: Bu tavrı, Yasir ailesi, Bilal Habeşi ve Abdullah b. Mes’ûd (r.a.) gibi kabile dayanağı olmayan güçsüz Müslümanlar göstermiştir.

a.b) Güçlüyken sabretmek: Bu tavır için de Resulullah (s.a.v.) başta olmak üzere Hz. Ömer’i (r.a.) ve Hz. Hamza’yı (r.a.) örnek gösterebiliriz.

b) Karşı koymak:

İki kez kan akıtmayla sonuçlanan böyle bir tavır, birkaç sahabe tarafından ferdi olarak gösterilmiştir. Kanlı olarak sonuçlanan bu nefsî müdafaalar şunlardır:

¹⁵¹ Zemaşşerî, Cârullah Ebu’l-Kâsım Mahmut b. Ömer, *el-Keşşâf an Hakâiki Ğavâmidi’t-Tenzîl ve Uyûnu’l-Akavîl fi Vucûhi’t-Te’vîl*, Tahkik: Şeyh Adil Ahmet Abdulmevcut ve Şeyh Ali Muhammed Muavvad, 1. Baskı, Riyad, 1998, s. 3/486

¹⁵² es-Suyûtî, Celâluddin Abdurrahman, *el-İtkan fi Ulûmi’l-Kur’an*, Tahkik: Kur’an Etütleri Merkezi, Suudî Arabistan, H. 1426, s. 1/222

¹⁵³ Bkz. Heykel, a.g.e., s. 1/441-447

b.a) Sa'd bin Ebi Vakkas'ın (r.a.) Olayı:

İbn Esîr (ö. 630/1233), bu olayı şöyle aktarmıştır: “Bir gün Sa'd (r.a.) arkadaşlarıyla birlikte ibadet ederlerken müşriklerden bir grup onlara sataşarak İslâm'la alay eder ve onlara saldırırlar. Sa'd eline bir deve sırt kemiğini alır ve müşriklere karşılık verir. Sonuçta onlardan birini yaralar ve kanlar içerisinde bırakır.”¹⁵⁴ İslâm dininde meşru müdafaa için akıtılan ilk kan bu olmuştur.

b.b) Hz. Hamza'nın (r.a.) Olayı:

İbn Hişam (ö. 218/833) bu olayı şöyle aktarmaktadır: Bir gün Ebû Cehil, Safa'da Kâinatın Efendisi ile karşılaşır. Efendimize birçok hakarete bulunur, ona eziyet eder, söver. Ebû Cehil'in bu hakaretlerine karşı Efendimiz tek kelime cevap vermez. Yakınlarda bulunan bir evden, Ebû Cehil'in bağırımları işitilir, evin cariyesi olanları baştan sona görür. Bu hâdisenin vuku bulunduğu sırada Hz. Hamza (r.a.) da avdan dönmüş, Kâbe'ye girmek üzeredir. Hamza (r.a.) Kureyş'in en güçlü, kuvvetli adamlarındandı. Aynı zamanda mizaç olarak hem sert hem de korkusuzluğu ile tanınırdı. Sık sık ava gider, kimseye nasip olmayacak avları avlar ve dönerdi. Dönüşünün de kendine has özellikleri vardı. Av dönüşü hiçbir yere uğramadan doğruca Kâbe'ye gider, Kâbe'yi tavaf ettikten sonra orada bulunan Kureyş meclisine selâm verir, sonra da evine giderdi. Bu av dönüşünde de âdeti üzere uygulamalarını gerçekleştirdikten sonra evinin yolunu tuttu. Evine varmak üzereydi ki, az önce Safa mevkiinde yaşanan olayı gören cariye Hamza'nın yoluna çıktı ve dedi ki:

– Ey Ebû Umare! Kardeşinin oğlu, az önce şurada büyük bir hakarete uğradı. Ebu'l-Hakem b. Hişam, Muhammed'e sövdü, hakaret etti, yeğenin ona tek kelime cevap vermedi. Cariyeden bu haberi alan Hamza kızdı, köpürdü. Geri döndü, koşar adım yürüyordu, kime rastladıysa selâm vermedi; o Ebû Cehil'i arıyordu. Sonunda Ebû Cehil'in oturduğu meclisi buldu. Ebû Cehil, kavminin içinde oturmuş, yanındakilerle sohbet ediyordu. Hamza hiç

¹⁵⁴ İbnu'l-Esîr, *Usdu'l-Gâbe*, s. 2/ 453- 454.

kimseye bakmadan doğruca Ebû Cehil'in önüne gelip durdu. Hiçbir şey demeden yayını kaldırdı ve şiddetli bir şekilde Ebû Cehil'in kafasına indirdi. Ebû Cehil aldığı darbe nedeni ile kanlar içinde yere yuvarlandı. Hamza hırsını alamamış sesi çıktığı kadar bağıırıyordu:

– Ona söversiniz, ona eziyet edersiniz ha! Şimdi ben de onun dininden oldum, onun söylediklerini söylüyorum. Elinizden gelirse Benî bundan çevirin. Ebû Cehil'i düştüğü yerden kaldırdılar. O sırada akrabası olan Mahzum oğullarından adamlar Hamza'dan intikam almak için harekete geçmek üzere idiler ki, Ebû Cehil onlara mani oldu. Hamza ile karşı karşıya gelmek istemiyordu. Ebû Cehil dedi ki: “Ebû Umare'ye ilişmeyin. Ben onun kardeşinin oğluna çirkin sözler söyledim, hakaret ettim”.¹⁵⁵

c) İhtiyat:

Böyle bir tavrı Hz. Ömer'in (r.a.) Müslüman oluşu rivayetinden anlamak mümkündür. Hz. Ömer (r.a.) Müslüman olmak için Resulullah'ın (s.a.v.) bulunduğu eve gelip kapıyı çaldı. Hz. Ömer'in (r.a.) sesini, duyunca, Peygamberimiz'in (s.a.v.) ashabından bir zat kalkıp kapının gediğinden dışarı baktı. Hazreti Ömer'i, kılıcını kuşanmış olarak, görünce korktu. Peygamberimiz'in (s.a.v.) yanına döndü "Ya Resulullah! Bu, Ömer b. Hattab'dır. Kılıcını kuşanmış bir haldedir!" dedi. Hz. Hamza (r.a.), "Ona, izin ver! Eğer, o, iyilik için geldi ise, kendisine bol bol iyilik ederiz. Eğer, kötülük için geldi ise, onu, kendi kılıcıyla öldürürüz!" dedi.¹⁵⁶

Bütün bu hadiselerin, tepki göstermeden sessiz kalan Resulullah'ın (s.a.v.) bilgisi dairesinde meydana gelmesi, ayetlerde geçen “Ama sabrederseniz, elbette o, sabredenler için daha hayırlıdır”¹⁵⁷ şeklindeki bir sabır anlamı ortaya koymuştur. Söz konusu sabır, kâfirlere karşı savaş açmakta sabırlı olmaktır. Aksi takdirde nefsi müdafaa etmek için karşı

¹⁵⁵ İbn Hişâm, a.g.e., s. 1/225

¹⁵⁶ İbn Hişâm, a.e., s. 1/261

¹⁵⁷ 16. Nahl: 126

konulabilir ve gerekirse öldürülebilir.¹⁵⁸ Bu durum, her zaman akıllara şu soruyu getirmektedir: Mekke’de neden savaşa izin verilmedi? Elbette bu soruyu pek çok kimse farklı şekillerde cevaplamıştır. Bu cevaplar genelde üç nokta üzerinde odaklanır. Birincisi, Mekke döneminin İslâm’ı tanıma ve anlama dönemi olması, ikincisi Müslümanların sayısının az olması üçüncüsü ise Müslümanlara ait bir mekânın (şehir, belde vs.) bulunmamasıdır.¹⁵⁹

Ancak konuyu ele alanların tamamı Mekke’nin “güvenli şehir” oluşunu göz ardı etmişlerdir. Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır: "

" *(Biz sizinle beraber doğru yola uyarsak, yurdumuzdan atılırız» dediler. Biz onları, kendi katımızdan bir rızık olarak her şeyin ürünlerinin toplanıp getirildiği, **güvenli, dokunulmaz bir yere (Mekke-i Mükەرreme’ye)** yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu bilmezler)*¹⁶⁰ ve "

" *(Çevrelerinde insanlar kapılıp götürülürken, bizim (Mekke’yi) **güven içinde kutsi bir yer yaptığımızı** görmediler mi?)*¹⁶¹ Hz. İbrahim’in (a.s.) da Mekke için duası şöyle idi: "

*Rabbim! Burayı emin bir şehir yap)*¹⁶² ve " *(Rabbim! Bu şehri (Mekke’yi) emniyetli kıl.)*¹⁶³ Mekke’nin savaşız fethi, böyle bir emniyetin canlı örneğidir. Dolayısıyla Mekke’de başta savaş olmak üzere insanlara her türlü zarar verecek olayların cereyan etmesi engellenmiştir. Bunu Kâbe’yi yıkmaya gelen Ebrehe ile develerini geri almak isteyen Abdülmuttalib arasında geçen kısa diyalogdan anlamak mümkündür. İbn Esir, olayı şöyle aktarmıştır:

¹⁵⁸ Bkz. Heykel, a.g.e., s. 1/459

¹⁵⁹ Bkz. er-Râzi, *Mefâtihu’l-Gayb (et-Tefsiru’l-Kebîr)*, 1. Baskı, Dâru’l-Fikr, Beyrut, 198, s. 5/139; Seyyid Kutub, a.g.e., s. 6/585- 589; el-Bûti, Muhammed Sait Ramazan, *Fıkhu’s-Sîre*, 7. Baskı, 1978, s. 79-82

¹⁶⁰ 28. Kasas: 57

¹⁶¹ 29. Ankabut: 67

¹⁶² 2. Bakara: 126

¹⁶³ 14. İbrahim: 35

“Develerini görüşmek üzere (Abdülmuttalib) Ebrehe'nin yanına vardı. Abdülmuttalib'e iyi davranan ve önce onu takdirle karşılayan Ebrehe, Abdülmuttalib develerini isteyince şöyle dedi:

"Seni ilk gördüğümde gözüme büyük bir şahsiyet olarak görünmüştün. Ama sen Kâbe'nin korunmasını isteyeceğin yerde develerinin peşine düşünce gözümde düştü." Abdülmuttalib; "Ben develerin sahibiyim. **Kâbe'nin de sahibi var, O onu korur**" dedi.¹⁶⁴

Savaşa girilmemiş olmasının sebebinin Müslümanlarını sayısının azlığına bağlayanlar, bizce Resulullah'ın (s.a.v.) etrafında bulunan güç sahibi sahabileri göz ardı etmişler¹⁶⁵ ve Müslümanların Huneyn savaşı sırasındaki sayısını dikkate almamışlardı.¹⁶⁶

2- Medine’de Şarta Bağlı Savaş İzini:

Mekke kâfirlerinin Müslümanlara karşı yaptıkları zulüm ve işkence dayanılmaz hale gelmişti. Resulullah Müslümanların ilahî bir emirle Medine’ye hicret etmeleri gerektiğini açıkladı: “

” (Sizin hicret edeceğiniz yerin iki kara taşlık arasında hurmalık bir yer olduğu bana gösterildi.)¹⁶⁷ diyerek, Müslümanların Medine’ye hicretlerine izin verdi. Ancak kendisine (s.a.v.) izin gelinceye kadar hicret etmedi.¹⁶⁸

Ancak Mekke kâfirleri, hicretin boyutunu fark edince Resulullah’tan (s.a.v.) kurtulmak amacıyla önemli kararların alındığı yer olan Dârü'n-Nedve’de toplanırlar ve korkunç kararı alırlar. Söz konusu toplantıda Ebû Cehil, Ebû Süfyan, Ebu'l-Buhterî, Utbe b. Rabî’, Cübeyr b. Mut'im, Nadr b.Hâris, Ümeyye b.Halef, Hâkim b. Hızâm gibi Mekke’nin bütün ileri gelenleri

¹⁶⁴ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, Nşr: Tornberg, Beyrut 1965, s. 1/442

¹⁶⁵ Bkz. Halit, Halit Muhammed, *Ricâlin Havle'r-Resul*, 2. baskı, Beyrut, 1973, s. 35

¹⁶⁶ Bkz. 9. Tevbe: 25

¹⁶⁷ İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bâri*, s. 7/231 (Hadis No: 3905). Müslim bu hadisi şöyle rivayet etmiştir: “رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَهْجَرُ مِنْ مَكَّةَ إِلَى أَرْضِ بَهَا نَخْلٍ”. Bkz. en- Nevevî, a.g.e., s. 15/31

¹⁶⁸ İbn Hişâm, a.g.e., s. 2/71

vardı. İslam tehlikesinin önlenmesiyle ilgili çeşitli fikirler ileri sürdüler. İçlerinden Ebu'l-Buhterî:

“Muhammed’i (s.a.v.) bağlayıp her tarafı kapalı bir yerde ölünceye kadar hapsedelim.” dedi. Amr oğlu Hişâm:

“O’nu bir deveye bindirip Mekke’den çıkaralım, uzak yerlere sürelim.” dedi. Ebû Cehil ise:

“Kureyş’in bütün kollarından birer temsilci seçelim. Bunlar aynı anda hücum edip Muhammed’i (s.a.v.) bir hamlede öldürsünler. Kimin vurduğu, kimin darbesiyle öldüğü belli olmasın. Böylece kanı bütün Kureyş kabîlesine dağılsın, Hâşimîler bütün Kureyş kollarına karşı çıkamayacaklarından kan davasına kalkışamazlar. Çâresiz, diyete (kan bedeline) râzı olurlar. Bu iş böylece kapanır...” dedi. Ebû Cehil’in teklifi ittifakla kabûl edildi. Diğer teklifler beğenilmedi. Kureyşin değişik kollarına mensub 40 yeminli kişi seçip toplantıyı bitirdiler.”¹⁶⁹

Yüce Allah (c.c.) bu meseleyle ilgili şu ayeti indir:

"

"

(Hatırla ki, kâfirler

*seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut seni (yurdundan) çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar (sana) tuzak kurarlarken Allah da (onlara) tuzak kuruyordu. Çünkü Allah tuzak kuranların en iyisidir.)*¹⁷⁰

Resulullah (s.a.v.) Yüce Allah’ın gözetiminde Hz. Ebu Bekir Sıddîk (r.a.) ile birlikte Mekke’yi terk eder. Mekke kâfirleri, haber alınca hemen geri çevirmek isterler, ama İlahî lütuf hicretin (herkisin bildiği surette) tamamlanmasını sağlar.

¹⁶⁹ Bkz. İbnu’l-Kayyim, a.g.e., s. 3/50-51; İbn Hişâm, a.g.e., s. 2/81-83; İbnu’l-Esîr, *Usdu’l-Gâbe*, s.2/102

¹⁷⁰ 8. Enfal: 30

Kâfirler, Müslümanların Mekke'den hicret etmelerine bile karşı çıkıyorlardı. Çünkü bunların amacı insanları değil de İslâm'ı yok etmektir. Bunların tutumlarıyla ilgili şu rivayetler örnek verilebilir:

a) Daha önce de Habeşistan'a hicret eden Hz. Ebu Seleme b. Abdi'l-Esed (r.a.) ve eşi Hz. Ümmü Seleme (r.a.) yeni bir hicret için hazırlanıp Medine'nin yolunu tuttular. Ümmü Seleme'nin akrabalarından Muğire b. Abdillahoğullarından bazıları, onların yollarını kesip Ümmü Seleme'nin hicret etmesine mani oldular. O sırada Abdulesedoğulları, Ebu Seleme'nin akrabaları, Ümmü Seleme'nin oğlu Seleme'yi yakalayıp Ümmü Seleme'nin ailesine: "Vallahi onu (kızınızı) adamımızdan alırsanız biz de bu oğlumuzu Ümmü Seleme'nin yanında bırakmayız." dediler. Seleme'yi aralarında çekiştirmeye başladılar. Derken, onun kolunu çıkardılar. Babasının ailesi onu alıp götürdü. Muğireoğulları buna karşılık Ümmü Seleme'yi (r.a.) götürüp kendi evlerine hapsettiler. Kocasını Medine'ye doğru yol aldı. Ümmü Seleme şöyle diyordu: "Benî kocamdan ve oğlumdan ayırdılar. Her sabah *Ebtah* denilen yerde oturup akşama kadar gözyaşı dökerdim. Bu hal yaklaşık bir yıl sürdü. Bir gün amcaoğullarından (Muğireoğullarından) birisi yanıma uğradı ve bana yapılanları görünce acıdı ve: 'Şu zavallı kadını niye serbest bırakmıyorsunuz? Onu kocasından ve oğlundan ayırdınız' dedi. Onlar da merhamete gelip: 'İstersen kocana yetiş' dediler. Bunun üzerine Abdulesedoğulları oğlumu bana geri verdi. Deveme bindim ve oğlumu kucağıma aldım. Sonra kocamı aramak için yola çıktım. Allah'tan başka kimse yanımda yoktu. Yolda Ten'im denilen yere gelince Abduddaroğullarının kardeşi Osman b. Talha b. Ebi Talha'ya rastladım. Benî Medine'ye kadar götürdü.¹⁷¹

b) Hz. Süheyb b. Sinan er-Rûmî (r.a.) Mekke'de kendi gayretleriyle büyük bir servet elde edip hayli zengin oldu. Medîne-i Münevvere'ye hicret edeceği, müşrikler tarafından haber alınınca yolu kesildi. Dediler ki:

¹⁷¹ Bkz. İbnu'l-Esîr, *Usdu'l-Gâbe*, s. 7/329-330

- Sen Mekke'ye fakir olarak geldin. Çok mal ve servete kavuştun. Şimdi hem kendin gideceksin, hem bunca malı götüreceksin buna izin vermeyiz.

Hz. Süheyb (r.a.) onlara şöyle buyurdu:

- Yanımdaki ve Mekke'de bulunan mallarımı size verirsem önümden çekilir misiniz, yolumu açar mısınız?

- Kâfirlerin de amacı bu olduğu için teklifi hemen kabul ederler. Olay Resulullah'a (s.a.v.) intikal edince şöyle buyurur: " .. "

(Süheyb kazandı, Süheyb kazandı.)¹⁷²

c) Ayyaş b. Ebi Rebia, Ebu Cehil'in üvey kardeşi idi. Medine'ye hicret ettiğinde Ebu Cehil ve başka bir kardeşi onu takip ederek ona şöyle bir yalan söylediler: "Annen seni (Ayyaş) görünceye dek güneşten korunmayacağına ve taranmayacağına dair yemin etti. Bu yüzden bizimle Mekke'ye gelip annene görünmelisin." Ayyaş bu tuzağa kandı. Mekke'ye giderlerken kardeşleri onu esir aldılar ve Mekke'ye elleri ayakları bağlı bir şekilde sokup: "Ey Mekkeliler, işte bu delileri böyle terbiye edip yola getirin", dediler. Ayyaş uzun süre bu durumda kaldı, en sonunda cesur bir müslüman tarafından kurtarıldı.¹⁷³

Müslümanlar Medine'yi kendilerine "diyar" edindikten sonra, Mekke kâfirleri onları rahat bırakmadı. Resulullah'ın (s.a.v.) ve arkadaşlarının Medine'ye gelmeleriyle krallığı engellenen Medine'nin ileri gelen kâfirlerinden Abdullah bin Ubey b. Selûl'e bir tehdit mektubu gönderdi. Gönderilen mektubun metni şöyle idi:

¹⁷² İbn Saad, Muhammed b. Saad b. Men'i, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, Tahkik: Ali Muhammed Ömer, 1. Baskı, Kahire, 2001, s. 3/209; İbn Hişâm, a.g.e., s. 2/79

¹⁷³ İbnu'l-Esîr, *Usdu'l-Gâbe*, s. 4/308-309; Bkz. İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, s. 4/750

“Siz bizimkileri barındırdınız. Ya Muhammed’i öldürür veya yurdunuzdan çıkarırsınız yahut biz hepimiz toptan gelip üzerinize saldırır erkeklerinizi öldürür kadınlarınızı esir alırız.”¹⁷⁴

Kâfirler, muhacirlere ayrıca şöyle bir tehdit mektubu göndermişlerdi:

“Bizi kandırıp Yesrib’e (Medine’ye) kaçmanız sizi aldatmasın. Gelip yurdunuzun ortasında kökünüzü kazıyacağız ve hepinizi yerle bir edeceğiz.”¹⁷⁵

Müslümanlar bu iki tehdit mektubu nedeniyle çok dikkatli davranmaya başladılar ve silahlarını hiç bırakmıyorlardı. “Sahabilerden (r.a.) birisi, Resulullah’a (s.a.v.) şöyle bir soru sorar: “Ya Resulallah! Silahı bırakacağımız günü görecektir miyiz?” Resulullah (s.a.v.) ise şu cevabı verir: “Aradan fazla vakit geçmeden biriniz kendini silahsız bir kalabalık ortamda bulacaktır.” Yüce Allah (c.c.) bu sıralarda Nur sûresinin 55. ayetini indirdi: "

" *(Allah, sizlerden iman edip iyi davranışlarda bulunanlara, kendilerinden öncekileri sahip ve hâkim kıldığı gibi onları da yeryüzüne sahip ve hâkim kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dini (İslâm'ı) onların iyiliğine yerleştirip koruyacağını ve (geçirdikleri) korku döneminden sonra, bunun yerine onlara güven sağlayacağını vaat etti.)*¹⁷⁶

Savaş, 70'ten fazla ayetle engellenmişti.¹⁷⁷ Sonunda hicretten sonra - nuzûl sebebi ile ilgili değişik rivayetler olsa da- şu ayet-i kerimeyle izin verildi:

" *(Kendileriyle savaşılana (müminlere) zulme uğramış olmaları sebebiyle, (savaş konusunda) izin*

¹⁷⁴ Ebû Davud, Süleyman b. Eş'as, *Sünenü Ebi Dâvûd*, Dâru İbn Hazm, 1. Baskı, Beyrut, 1997, s.3/268 (Hadis No: 3004)

¹⁷⁵ Mubarekfûrî, a.g.e., s. 185

¹⁷⁶ Bkz. İbn İshâk, Muhammed, *Siretu İbn İshâk*, Tahkik: Muhammed Hamidullah, 1981, s. 3/154; el-Vâhidi, a.g.e., s. 247-248

¹⁷⁷ Bkz. en-Neseî, Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmet, *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl (Tefsiru'n-Neseî)*, Tahkik: Mervan Muhammed, Dâru'n-Nefâis, Beyrut, s. 3/89

verildi. Şüphesiz ki Allah, onlara yardıma mutlak surette kadirdir.)¹⁷⁸ İbn Abbas (r.a) şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.) Mekke'den çıkarılınca, Ebu Bekir şöyle dedi: "Müşrikler kendilerine gönderilen Peygamberi Mekke'den çıkardılar. Biz, Allah için varız ve dönüp dolaşıp O'na varacağız ama onlar mutlaka helak olacaklar." Hac sûresi'nin 39. ayeti olan: "**Kendileriyle savaşılanlara (müminlere) zulme uğramış olmaları sebebiyle, (savaş konusunda) izin verildi. Şüphesiz ki Allah, onlara yardıma mutlak surette kadirdir**" nazil olduğunda Ebu Bekir (r.a.), "Bu ayet nazil olunca ileride mutlaka bir savaş olacağını anladım." dedi. İbn Abbas diyor ki: "Savaş hakkında inen ilk ayet budur."¹⁷⁹ Şevkânî (ö.1250/1834), *Fethu'l-Kadîr* adlı tefsirinde bu ayetin Medine'de nazil olduğunu müfessirlerden aktarır.¹⁸⁰ Mücahit ise, bu ayetin Mekke'den hicret etmeleri engellenen mü'minlere verilmiş ilk savaş izni olduğunu söylemektedir.¹⁸¹ Savaş izni verildikten sonra Resulullah (s.a.v.) ilk tedbir olarak, Medine'nin çevresine küçük müfrezeler gönderdi. Bu müfrezeler, hem Kureyş'in ticaret kervanına engel oluyor hem de Medine çevresindeki kabilelerle barış anlaşmaları yapıp, Medine'nin güvenliğini sağlıyordu. Güvenlikten sorumlu bu müfrezeler, kan dökmemeğe dikkat ediyorlardı. Yalnız Abdullah b. Cahş (r.a.) müfrezesi Bedir'den önce düşmanla çarpışan ilk İslâm seriyyesidir.¹⁸² Bu hadisenin savaşılmaması haram aylardan Recep ayının son gecesinde olması, müşriklerin dedikodusuna sebep oldu. Bu olay üzerine, haram aylarda savaşmak hakkında "

"

¹⁷⁸ 22. Hac: 39

¹⁷⁹ et-Tirmizî, Muhammed b. İsa, *Sunenu't-Tirmizî*, Yorumlayan: Muhammed Nâsiruddin el-Elbânî, Maarif Yayınevi, 1. Baskı, Riyad, s. 713 (Hadis No: 3171; en-Nesâî, Ahmed b. Şuaip, *Sunenu'n-Nesâî bi Şerhi Suyuti*, Tahkik: İslâmî Eserler Tahkik Bürosu, Dâru'l-Marife, Beyrut, s. 6/309 (Hadis No: 3085); el-Vâhidî, a.g.e., s. 232

¹⁸⁰ eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali, *Fethu'l-Kadîr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, s. 3/456

¹⁸¹ Bkz. İbn Atiyye, Abdülhak b. Ğalip, el-Muharraru'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz, Tahkik: Abdusselam Abduşşafi Muhammed, 1. Baskı, Beyrut, 2001, s. 4/124

¹⁸² Seriyye, Resulullah'ın (s.a.v.) bizzat katılmayıp sancağı, ashabından birine teslim ederek onun komutası altında gönderdiği birliklerin gerçekleştirdiği siyasî ve askerî harekâtlardır. Gazve ise, Resulullah'ın (s.a.v.) sahabilerle birlikte bizzat katıldığı askerî harekâtlara denir.

*(Sana haram ayı, yani onda savaşmayı soruyorlar. De ki: O ayda savaşmak büyük bir günahdır. (İnsanları) Allah yolundan çevirmek, Allah'ı inkâr etmek, Mescid-i Haram'ın ziyaretine mâni olmak ve halkını oradan çıkarmak ise Allah katında daha büyük günahdır. Fitne de adam öldürmekten daha büyük bir günahdır. Onlar eğer güçleri yeterse, sizi dininizden döndürünceye kadar size karşı savaşa devam ederler. Sizden kim, dininden döner ve kâfir olarak ölürse, onların yaptıkları işler dünyada da ahirette de boşa gider. Onlar cehennemliktirler ve orada devamlı kalırlar)*¹⁸³ âyeti nazil oldu. Mekke kâfirlerinin yaptıkları, Müslümanların bu olayından daha da büyük olmasına rağmen Resulullah (s.a.v.) olayda alınan iki esiri serbest bırakır.¹⁸⁴

Son olarak, Medine'nin hicret edilecek bir yer olmasının nedenine değinmek istiyoruz. Bu nedene iki açıdan bakılabilir:

a) Manevî açıdan: Medine'de Resulullah'ın (s.a.v.) dayıları Adiy b. Neccaroğulları bulunmaktadır. Neccaroğulları, İslâm'ı kabul ederek diğer Müslümanlar gibi Resulullah'ı (s.a.v.) aralarında görmek arzu ediyorlardı. Zira Resulullah'ın (s.a.v.) devesi, hicret günü Medine'ye ulaşınca Neccaroğulları'ndan iki öksüz çocuğa ait arsada çöker ve burada Mescid-i Nebevi inşa edilir. Resulullah (s.a.v.) Mescid'in inşası sırasında yine Neccarogularından Ebû Eyyûb el-Ensâri'nin evine misafir olur.¹⁸⁵

b) Maddî açıdan: Merkezi otoriteden yoksun olan Medine gibi bir yer, ister stratejik konumu, ister ekonomik konumu, isterse de sosyolojik konumu açısından, Müslümanların İslâm'ı yaşama, yaşatma ve yayma çabaları için büyük önem arz ediyordu.¹⁸⁶ Dolayısıyla Resulullah (s.a.v.) Medine'de bütün toplumların bir arada birlikte yaşayabilmesi için, herkesin

¹⁸³ 2. Bakara: 217

¹⁸⁴ Bkz. İbn Hişâm, a.g.e., s. 2/181-184

¹⁸⁵ Bkz. İbn Hişâm, a.e., s. 2/96

¹⁸⁶ Bkz. Beydun, İbrahim, *el-Hicâzu ve 'd-Devletu'l-İslâmiyye*, 1. Baskı, 1983, s. 124

hak ve yükümlülüklerini kapsayan 47 maddelik Vesikatü'l-Medine (Medine Vesikası) ile adlandırılan bir "anayasa" hazırlar.¹⁸⁷

3- Savaşın Kıyamete Kadar Müslümanlara Farz Kılınması:

Hicretin 2. yılının Şaban ayında Abdullah b. Cahş (r.a.) müfrezesi, Bedir'den önce düşmanla çarpışmıştı.¹⁸⁸ Bunun üzerine Yüce Allah (c.c.) savaşın artık bir farz olduğuna dair şu ayetleri indirdi: "

*

*

*

" *(Size karşı savaş açanlara, siz de Allah yolunda savaş açın. Sakın aşırı gitmeyin, çünkü Allah aşırıları sevmez. Onları (size karşı savaşanları) yakaladığınız yerde öldürün. Sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın. Fitne, adam öldürmekten daha kötüdür. Mescid-i Haram'da onlar sizinle savaşmadıkça, siz de onlarla savaşmayın. Eğer onlar size karşı savaş açarlarsa siz de onları öldürün. İşte kâfirlerin cezası böyledir. Eğer onlar (savaştan) vazgeçerlerse, (şunu iyi bilin ki) Allah gafûr ve rahîmdir. Fitne tamamen yok edilinceye ve din (kulluk) de yalnız Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın. Şayet vazgeçerlerse zalimlerden başkasına düşmanlık ve saldırı yoktur.)*¹⁸⁹

er-Râzi (ö. 606/1209), bu ayetin sebep-i nüzûlü ile ilgili Rebî ve İbn Zeyd'den şu iki rivayeti aktarmaktadır: Birincisi; Bu ayet savaş hakkında indirilen ayetlerin ilkidir. Bu ayet indirilince, Peygamber (s.a.v) kendisiyle savaşanlarla savaşmış, kendisiyle savaşmayanlarla savaşmamış ve Allah'ın

¹⁸⁷ Bu Medine Kent Devleti'nin Anayasası'nın belge ve metni için bkz. Hamidullah, Muhammed, *el-Vesâiku's-Siyâsiyye* (Hz. Peygamber Döneminin Siyasi-İdarî Belgeleri, çev: Vecdi Akyüz, İstanbul 1997, 63-73

¹⁸⁸ Bkz. el-Mubarekfûrî, a.g.e., s. 193

¹⁸⁹ 2. Bakara: 190-193

"Müşrikleri öldürün..." (Tevbe, 5) âyeti indirilinceye kadar bu durum üzere devam etmiştir. İkincisi: Peygamber (s.a.v.) hac maksadıyla sahabilerle (r.a.) beraber yola çıkıp, Hudeybiye'de konaklamıştı. Burası, ağacı ve suyu bol olan bir yer idi. Müşrikler, Kâbe'yi ziyaret etmelerine engel olmuşlardı. Böylece Peygamber (s.a.v.) ziyaretini tamamlayamadı ve bulunduğu yerde bir ay bekledi. Daha sonra müşrikler, Peygamber'le geri dönüp ertesi yıl Kâbe'yi ziyaret etmek üzere bir anlaşma yaptılar. Allah'ın Resulü de buna razı olup, onlarla bu şekilde bir anlaşma yaptı. Daha sonra, Medine'ye geri döndü ve ertesi yıl için hazırlıklara başladı. Ancak Peygamber'in (s.a.v.) sahabileri (r.a.), Kureyş'in sözlerinde durmayacağını, Mescid-i Haram'a girmelerini engelleyeceklerini, kendileriyle savaşacaklarını düşünüyorlardı. Bu nedenle hem haram ayda hem de Harem-i Şerif'te müşriklerle savaşma ihtimalinin sıkıntısını yaşamaya başlamışlardı. İşte bunun üzerine Allah (c.c.) bu ayetleri indirdi ve sahabilere, gerektiğinde nasıl savaşacaklarını beyan eden *"Allah yolunda cihad ediniz"* ayetini indirdi.¹⁹⁰

Dinin korunması icap ettiğinde savaşa bile başvurulması öngörülmüştür. Bununla birlikte "

" *(Onlara (düşmanlara) karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihad için bağlanıp beslenen atlar hazırlayın, onunla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve onlardan başka sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği (düşman) kimseleri korkutursunuz)*¹⁹¹ ayeti dikkat alındığında, ikinci görüşün tercih edilmesi uygun olur.

¹⁹⁰ er-Râzi, a.g.e., s. 5/137-138; Bkz. Kurtubî, Muhammed b. Ahmet, *el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'an*, Tahkik: Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî, 1. Baskı, Beyrut, 2006, s. 3/237-238

¹⁹¹ 8. Enfal: 60

C. KUR'AN'DA ZİKREDİLEN GAZVELERİN TAHLİL VE DEĞERLENDİRİLMESİ:

Yüce Allah (c.c.) Hz. Muhammed'i (s.a.v.) Mekke'de peygamber olarak gönderdiğinde Kureyşliler başta olmak üzere bütün Arap kabileleri her türlü vesileyle O'na karşı cephe aldılar. Sonuçta bütün çabalarına rağmen İslâm davasını durduramayınca Hz. Resulullah'ı (s.a.v.) öldürmeye karar verdiler. Ancak Yüce Allah (c.c.) kendi hikmetiyle Resulünü korur ve Medine'ye hicret etmesini kolaylaştırır. Resulullah (s.a.v.) Medine'ye geldiğinde büyük bir heyecanla karşılanır ve Medine İslâm'ın ilk diyarı olarak kabul edilir. Binaenaleyh, Müslümanların hayatını ve devletin düzenini sağlayacak ayetler indirilir. Savaşın (daha önce bahsettiğimiz gibi) insan yaşamının bölünmez bir parçası olması nedeniyle savaşa dair “savaş ahlakı” oluşturan ayetler indirilir. Bu ahkâm, Kuran'ın savaş karşısındaki tutumunun etik açıdan kabul edilebilir ve sağduyuya en uygun bir yaklaşımdır. İleriki bölümlerde daha da netleşen söz konusu savaş ahkâmının hangi maksatla ve nasıl bir yöntemle anlatıldığını açıklamaya çalışacağız:

1. Gazvelerden Bahsetmenin Temel Amacı:

Savaş, aslında istenmeyen bir zorunluluktur. Dolayısıyla da Kur'an-ı Kerim, savaşa teşvik etmek değil yerine savaşırken hangi temel ve ilkelere dayanarak dinin (İslâmiyet'in) korunacağına vurgu yapmıştır. Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır: "

"

(Hoşunuza gitmediği halde

savaş size farz kılındı. Sizin için daha hayırlı olduğu halde bir şeyi sevmemeniz mümkündür. Sizin için daha kötü olduğu halde bir şeyi sevmeniz de mümkündür. Allah bilir, siz bilmezsiniz.)¹⁹² Diyanet Vakfı mealinde bu ayetle ilgili şu açıklama da yer almaktadır: “Savaş insanların severek, zevk alarak yaptıkları bir şey değildir. Fıtratı ve ruh sağlığı bozulmamış kimseleri; öldürmek, yakıp yıkmak, acılar vermek mutlu etmez.

¹⁹² 2. Bakara: 216

Ancak vücudu kurtarmak için kangren olmuş elin kesilmesi, içeride kalmış çocuğu kurtarmak için kapının kırılması nasıl zaruri ise savaş da toplumların hayatında böyle zaruret haline gelebilir. Din ve vicdan hürriyetini sağlamanın, zulmü ve fitneyi önlemenin, tecavüzlere son vermenin yolu savaştan geçebilir. İşte bu durumlarda savaşmak şüphesiz insanlık için daha hayırlı ve daha şerefli bir davranıştır.”¹⁹³ er-Râzî, Bakara suresinde İsrailoğulları hakkında geçen "

" (Kendilerine savaş yazılınca,

içlerinden pek azı hariç, geri dönüp kaçtılar)¹⁹⁴ ayetiyle ilgili ise şöyle demektedir: “Yüce Allah, ‘Allah yolunda savaşınız. (Bakara, 244) ” sözüyle savaşmayı emretmiştir. Sonra da bize, savaşın murad edilen tarzda gelişmesi için ‘cihad uğruna infâkı’ emretmiş. Bu arada ilgili olduğundan, Hak Teâlâ burada İsrail oğullarının kıssasını anlatmıştır. Bu kıssa da şöyledir: Onlar, savaşmakla emrolundukları zaman caydılar ve Allah'ın emrine muhalefet ettiler. Bundan dolayı Yüce Allah onları kınadı ve onların zalim olduklarını belirtti. Bundan maksat, savaşla emrolunan Müslümanların muhalefete yeltenmemeleri ve Allah düşmanlarına karşı gelmeyi sürdürmelerini istemektir.”¹⁹⁵ Kurtubî (ö. 671/1273) ise bu ayete şöyle bir açıklık getirmektedir: “Refah ve bolluk içersinde yaşayan, toplumların hali budur. İzzet-i nefisleri kabardığı zaman harp isterler, savaş gelip çatınca da korkarlar ve tabiatlarında bulunan korkaklığa boyun eğler.”¹⁹⁶ “Buna göre kendisinin hak yolda, buna karşılık düşmanın batıl yanlısı olduğu, müminin zihninde belirgin bir biçimde yer etmesi; hedefin, yani Allah yolunda olduğu gerçeğinin kafasında mutlaka soyutlanıp kavramlaşması gerekir. Düşünceleri nereye gittiğini bilmesini engelleyecek bir kavram kargaşasının egemenliği altında olmamalıdır.”¹⁹⁷

¹⁹³ Bkz. *Diyanet Vakfı Kur'an-ı Kerim Meal*i, 2. Bakara, 216. ayet.

¹⁹⁴ 2. Bakara: 246

¹⁹⁵ er-Râzî, a.g.e., s. 5/185

¹⁹⁶ Kurtubî, a.g.e., s. 4/230

¹⁹⁷ Seyyid Kutub, a.g.e., 1/427

2. Gazvelerin Zikredildiği Sûreler

Kur'an-ı Kerim, savaşlardan bahsederken tamamen "ilahî âdet ve kanun" dediğimiz çerçeve içerisinde bahsetmektedir. Zaten İslâm, bu ilahî âdetin ve sünnetullahın işlevini iptal eden bir vesile değildir. Başka bir deyişle Müslüman olmak ilahî âdeti değiştirmez. Dolayısıyla gazvelerin cereyanının da bu "âdet" çerçevesinde gerçekleştiğini görmek mümkündür. Dünyevî sebepler vesile kılınarak Allah'a (c.c.) tevekkül etmekle söz konusu ilahî âdet kolayca hissedilebilir. Tevekkülsüz sebepleri vesile kılmanın faydası olmadığı gibi sebepsiz tevekkülün de faydası yoktur. Kur'an-ı Kerim, Uhud ve Huneyn gazvelerinden bahsederken bunun altını çizmiştir. Kur'an, Uhud gazvesini uyarıcı bir yöntemle Müslümanlara şöyle hitap etmektedir: "

" *(Eğer siz (Uhud'da) bir acıya uğradınızsa, (Bedir'de de düşmanınız olan) o kavim de benzer bir acıya uğramıştır. O günleri biz insanlar arasında döndürür dururuz (zaferi bazen bir topluma bazen öteki topluma nasip ederiz.)*¹⁹⁸ Bundan ötürüdür ki Yüce Allah (c.c.) Müslümanları şöyle uyarmaktadır: "

" *(Eğer (gerektiğinde savaşa) çıkmazsanız, (Allah) sizi pek elem verici bir azap ile cezalandırır ve yerinize sizden başka bir kavim getirir; siz (savaşa çıkmamakla) O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Allah her şeye kadirdir.)*¹⁹⁹ Ve "

" *(Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli) kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin*

¹⁹⁸ 3. Al-i İmran: 140

¹⁹⁹ 9. Tevbe: 39

kınamasına aldırılmazlar.) Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfu ve ilmi genişdir.)²⁰⁰

Kur'an-ı Kerim'de zikredilen tüm gazveler için kullanılan yöntemleri öğrenmek için ilgili surelere göz atmak lazımdır. Söz konusu sureler de elbette ki Kur'an'ın bütünlüğü çerçevesinde önem kazanmaktadır. Bu sureler Kura'n'daki sırasına göre şunlardır:

a) Âl-i İmrân Sûresi

Bu surenin temel gayesi, Allah'ın (c.c) insanlara gönderdiği "metot/yöntem" üzerinde sebatın nasıl sağlanacağını anlatmaktır. Sebatın sağlanması her dönem ve asır için geçerli olan bir zarurettir. Surede iki tür sebatın söz edilmektedir. Birisi dış fikirler karşısında, diğeri ise iç olaylarda sebat etmektir. Surenin 1-120. ayetleri, dış fikirlere karşı sebat şeklini beyan etmektedir. Bu da Resulullah'a (s.a.v.) gelen Necran Hristiyan heyetini örnek gösterilmektedir. Geri kalan 121. ayetten sona kadar ise, Uhud ve Hamrâu'l Esed savaşları örnek gösterilerek iç sebatın nasıl sağlanacağı arz edilmektedir. Konu gereği ikinci şık üzerinde durulacaktır. Yüce Allah (c.c.) Müslümanların uğradıkları hezimetin tekrarlanmaması için uymaları gereken hususları beyan etmektedir. Allah (c.c.) ilk önce Müslümanlara sağladığı nimeti hatırlatarak şöyle bir hitapta bulunmaktadır: "

" *(Hani sen, sabah erkenden müminleri savaş mevzilerine yerleştirmek için ailenden ayrılmıştın... Allah, hakkıyla işiten ve bilendir. O zaman içinizden iki bölük bozulmaya yüz tutmuştu. Hâlbuki Allah onların yardımcısı idi. Müminler, yalnız Allah'a dayanıp güvensinler. Andolsun, sizler güçsüz olduğunuz halde Allah, Bedir'de de size yardım etmişti. Öyle ise, Allah'tan sakının ki O'na şükretmiş olasınız. O zaman sen,*

²⁰⁰ 5. Maide: 54

*müminlere şöyle diyordun: İndirilen üç bin meleklerle Rabbinizin sizi takviye etmesi, sizin için yeterli değil midir?)*²⁰¹ Ardından moral verip savaşa katılmayanlardan nazik bir üslupla sitem etmektedir: "

" (Siz Allah'ın izni ile düşmanlarınızı öldürürken, Allah, size olan vâdini yerine getirmiştir. Nihayet, öyle bir an geldi ki, Allah arzuladığınızı (galibiyeti) size gösterdikten sonra zaafa düştünüz; (Peygamberin verdiği) emir konusunda tartışmaya kalkıştınız ve âsi oldunuz. Dünyayı isteyeniniz de vardı, ahireti isteyeniniz de vardı. Sonra Allah, denemek için sizi onlardan (onları mağlup etmekten) alıkoydu. Ve andolsun sizi bağışladı. Zaten Allah, müminlere karşı çok lütufkârdır.)²⁰² Ve "

*

" (Yara aldıktan sonra yine Allah'ın ve Peygamber'in çağrısına uyanlar (özellikle) bunların içlerinden iyilik yapanlar ve takvâ sahibi olanlar için pek büyük bir mükâfat vardır. Bir kısım insanlar, müminlere: «Düşmanlarınız olan insanlar, size karşı asker topladılar; aman sakının onlardan!» dediklerinde bu, onların imanlarını bir kat daha arttırdı ve «Allah bize yeter. O ne güzel vekîldir!» dediler.)²⁰³ Sonradan tekrar moral verdikten sonra hezimete neden uğradıkları belirtilmektedir.²⁰⁴

b) Enfâl Sûresi:

Bu sure, tamamıyla Bedir savaşı hakkında nazil olmuştur ve büyük oranda savaşa ilişkin kural ve talimatları içermektedir. Bu surede, ilahî metot belirtilmiş ve karşı fikirler önünde nasıl sebat edileceği söylenmiştir. Ayrıca ilahî metodun üstün gelmesi için gerektiğinde savaşa gidilmesi gerektiği beyan edilmiştir. Sureye göre zaferin iki kuralı vardır: Biri ilahi (manevî)

²⁰¹ 3. Al-i İmran: 121-124

²⁰² 3. Al-i İmran: 152

²⁰³ 3. Al-i İmran: 172-173

²⁰⁴ Bkz. 3. Al-i İmran:154-200

kurallar (zafer Allah'tandır) diğeri de dünyevi (maddi) kurallardır (savaş hazırlığı).

Sûrenin ilk yarısı, ilahî kurallardan bahsetmektedir. Bedir savaşının cereyanı, meleklerin gönderilişi, savaşın yer ve zamanı ile savaş sonucu üzerinde durulmaktadır. 5-8 arasındaki ayetlerde savaşın Yüce Allah (c.c.) tarafından tertip edildiği vurgulanırken, 9 ve 12. ayetlerde meleklerin gönderilişinden; 42. ayette savaşın yer ve zamanından; 10. ve 17. ayetlerde de savaşın sonucundan bahsedilmektedir.

Sûrenin ikinci yarısı ise savaş planının önemi, güç dengesi, firar etmek ve birliğin sağlanması gibi dünyevi kurallardan bahsetmektedir.²⁰⁵

c) Tevbe Sûresi:

Peygamber'in (s.a.v.) hayatının son yıllarında cereyan eden Tebuk savaşından sonra indirilen bu sure, İslâm'ı yayma açısından büyük önem kazanmaktadır. Bir önceki sure(Enfal)'de Bedir savaşındaki zaferden bahsedilirken bu surede Tebuk savaşına değinilmesi ilk savaş ile son savaş arasında bağlantı kurularak Müslümanların nereden nereye vardıkları gösterilmektedir.²⁰⁶

Tebuk savaşı zikredilmeden önce iki ayetle Huneyn savaşı özetlenmektedir. Müslümanların bir an da olsa Allah'ı unutmaları durumunda onun cezasına uğrayacakları apaçık bir şekilde vurgulanmaktadır. Bundan önceki ayetlere bakıldığında aynı manada bir uyarıcı hitap görülmektedir. Yüce Allah (c.c.) Müslümanları şöyle uyarmaktadır: "

"

(De ki: Eğer

²⁰⁵ Bkz. 8. Enfal: 15, 60, 65-66, 103 ve 105

²⁰⁶ Detaylı bilgi için Tevbe suresinin müstakil tefsiri olan şu esere bakılabilir: Azzam, Abdullah "Tevbe Sûresi Tefsiri", Tercüme: Heyet, 3. Baskı, Buruc Yayınları, İstanbul, 2007

*babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım akrabanız kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız meskenler size Allah'tan, Resûlünden ve Allah yolunda cihad etmekten daha sevgili ise, artık Allah emrini getirinceye kadar bekleyin. Allah fâsıklar topluluğunu hidayete erdirmez.)*²⁰⁷ Bunun akabinde Huneyn savaşı şöyle bir ifadeyle hatırlatılmaktadır: "

*

" *(Andolsun ki Allah, birçok yerde (savaş alanlarında) ve Huneyn savaşında size yardım etmişti. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat sizi hezimete uğramaktan kurtaramamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti, sonunda (bozularak) gerisin geri dönmüştünüz. Sonra Allah, Resûl'ü ile müminler üzerine sekînetini (sükûnet ve huzur duygusu) indirdi, sizin görmediğiniz ordular (melekler) indirdi de kâfirlere azap etti. İşte bu, o kâfirlerin cezasıdır.)*²⁰⁸ Ardından da 42. ayetten itibaren Tebuk savaşı zikredilerek Müslümanların daha doğrusu bütün insanların artık nasıl hareket edeceklerinin altı çizilmiştir. Münafık ve kâfirler başta olmak üzere Müslümanlar da tevbe etmeye çağırıldıktan sonra artık İslâm'ı kabul etmeyenlere karşı şöyle bir tavır sergilemeleri tavsiye edilmektedir: "

" *(Ey Muhammed! Yüz çevirirlerse de ki: Allah bana yeter. O'ndan başka ilâh yoktur. Ben sadece O'na güvenip dayanırım. O yüce Arş'ın sahibidir.)*²⁰⁹

d) Ahzab Sûresi:

Ahzab (Hendek) savaşından bahseden bu sure, çaresizlik zamanlarında Yüce Allah'tan (c.c.) başkasının yardım edemeyeceği meselesi

²⁰⁷ 9. Tevbe: 24

²⁰⁸ 9. Tevbe: 25-26

²⁰⁹ 9. Tevbe: 129

üzerinde durarak, söz konusu savaşı örnek göstermektedir. Surenin temel konusu şu ayetle beyan edilmektedir: "

" (Allah ve Resulü bir işe

*hüküm verdiği zaman, inanmış bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Her kim Allah ve Resulüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.)*²¹⁰ Dolayısıyla her şeyi Yüce Allah'a (c.c.) havale etmek veya ona bırakmak İslâm'ın daha doğrusu imanın temel konularından biridir. Kâfilerin büyük bir orduyla Medine'deki Müslümanların üzerine yürümelerinin, onlar (Müslümanlar) için bir imtihan vesilesi olduğunu söylemek mümkündür. Yüce Allah (c.c.) Müslümanların Hendek savaşındaki durumunu şöyle beyan etmektedir: "

*(İşte orada iman sahipleri imtihandan geçirilmiş ve şiddetli bir sarsıntıya uğratılmışlardı.)*²¹¹ Sarsıntının temel kaynağı da münafıklar idi. Münafıkların oynadıkları kötü rol şöyle anlatılmaktadır: "

*

" (Ve o zaman, münafıklar ile

*kalplerinde hastalık (iman zayıflığı) bulunanlar: Meğer Allah ve Resûlü bize sadece kuru vaatlerde bulunmuşlar! Diyorlardı * Onlardan bir gurup da demişti ki: Ey Yesribliler (Medineliler)! Artık sizin için durmanın sırası değil, haydi dönün! İçlerinden bir kısmı ise: Gerçekten evlerimiz emniyette değil, diyerek Peygamber'den izin istiyordu; oysa evleri tehlikede değildi, sadece kaçmayı arzuluyorlardı.)*²¹² Müslümanların tavrı ise şöyle ifade edilmektedir: "

"

(Müminler ise, düşman birliklerini gördüklerinde: İşte Allah ve Resûlü'nün bize vâdettiği! Allah ve Resûlü doğru söylemiştir, dediler. Bu (orduların gelişi.)

²¹⁰ 33. Ahzab: 36

²¹¹ 33. Ahzab: 11

²¹² 33. Ahzab: 12-13

onların ancak imanlarını ve Allah'a bağlılıklarını arttırdı.)²¹³ Neticede ise, "

" (Allah, o inkâr

edenleri hiçbir fayda elde edemeden öfkeleri ile geri çevirdi. Allah(ın yardımı) savaşta müminlere yetti. Allah güçlüdür, mutlak galiptir.)²¹⁴

e) Haşr Sûresi:

Bu sûre, Benî Nadir gazvesinden bahsederken, münafıkların Yahudilere sadece sözlü vaatlerde bulunup, sonra da onlardan vazgeçtiklerinin altını çizmektedir. Sûrede münafıkların tavrı şöyle anlatılmaktadır: "

" (Münafıkların, kitap ehlinde inkâr

eden dostlarına: Eğer siz yurdunuzdan çıkarılırsanız, mutlaka biz de sizinle beraber çıkarız; sizin aleyhinizde kimseye asla uymayız. Eğer savaşa tutuşursanız, mutlaka yardım ederiz, dediklerini görmedin mi? Allah, onların yalancı olduklarına şahitlik eder.)²¹⁵ Buna karşın gerçek iman edenlerin üç tür olduğu vurgulanmaktadır; birincisi genelde İslâm'ı kabul edenlerdir: "

" (Allah'ın verdiği bu ganimet malları, yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış olan, Allah'tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah'ın dinine ve Peygamberine yardım eden fakir muhacirleridir. İşte doğru olanlar bunlardır.)²¹⁶ İkincisi Ensâr grubudur: "

" (Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine

²¹³ 33. Ahzab: 22

²¹⁴ 33. Ahzab: 25

²¹⁵ 59. Haşr: 11

²¹⁶ 59. Haşr: 8

*imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.)*²¹⁷ ve üçüncüsü de müteakip gelen kuşaklardır: “

” *(Bunların arkasından gelenler*

*şöyle derler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki sen çok şefkatli, çok merhametlisin!.)*²¹⁸

f) Nasr Sûresi:

Mekke'nin fethinden önce müjde veren Yüce Allah (c.c.) Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Mekke'ye girdikten sonra tevbe ve istiğfar etmesinin bir şart olduğunu vurgulamaktadır. Tevbe ve istiğfarın şart koşulmasının hikmeti ise, zaferden zafere koşan Müslümanların kibir ve gurura kapılmamasıdır. Çünkü genelde İslâm'dan önceki dönemlerde bir ordu bir yere girdiğinde o yerin halkını ezer, memleketlerini tahrip ederdi. Bunun örneği, Kur'an-ı Kerim'de geçen Belkıs'ın şu sözlerinde görülebilir: "

" *(Melike: Hükümdarlar bir memlekete*

*girdiler mi, orayı perişan ederler ve halkının ulularını alçaltırlar. (Herhalde) onlar da böyle yapacaklardır, dedi.)*²¹⁹ Dolayısıyla her işin sonunda Allah'a dönüp ona tevbe ve istiğfar etmek bir zaruret arz etmektedir.

²¹⁷ 59. Haşr: 9

²¹⁸ 59. Haşr: 10

²¹⁹ 27. Neml: 34

3. Tarihi cereyanına göre gazveler

Resulullah'ın (s.a.v.) ilk gazvesi, Veddan Köyü'ne yapılan Ebvâ Gezvesi'dir. Bu gazve Hicretin ikinci yılı Safer ayı başında yapılmıştır.²²⁰ Aynı yıl içinde sırasıyla Buvat,²²¹ Uşeyre,²²² Sefvan (Küçük Bedir)²²³ ve Büyük Bedir²²⁴ gazveleri olmuştur. Ardından Resulullah'ın (s.a.v.) vefatına kadar onlarca gazve yapılmıştır. Kur'an-ı Kerim, her biri ayrı hikmete sahip olan sadece belli sayıda gazveden bahsetmektedir. Söz konusu hikmet de ilgili gazvelerin temel amaçlarında tecelli etmektedir ki, buna kıyasen günümüzde ve kıyamete kadar çıkacak savaşlara meşruluk kazandırır.

Kur'an-ı Kerim'de zikredilen gazveleri ele alırken ilgili ayetleri arz edip gazvenin tarihi, sonucu ve önemi üzerinde duracağız.

Kur'an-ı Kerim'de zikredilen gazveler, tarihi cereyanına göre aşağıdaki gibidir:

a) Bedir: İslâm devletinin Medine'de kurulmasından sonra Müslümanlarla müşrikler arasında meydana gelen ilk savaştır. Bu savaşa, yapıldığı bölgenin adından dolayı Bedir Gazvesi denilmiştir.²²⁵ Enfal sûresinin tamamı bu gazveden bahsetmektedir. Özellikle de sûrenin 5-19, 41-45, 4-50 ve 67 ayetleri net bir şekilde üzerinde durmaktadır.

Bedir gazvesi, H. 17 Ramazan 2 (M. 624) tarihinde meydana gelmiştir.²²⁶ İslâmiyet açısından büyük önem taşıyan bu gazve, Yüce Allah (c.c.) tarafından “ ” (hak ile batılın ayrıldığı gün) adı verilmiştir.

²²⁰ İbn Hişâm, a.g.e., s. 2/173

²²¹ Bkz: İbn Hişâm, a.e., 2/178

²²² Bkz: İbn Hişâm, a.e., 2/179

²²³ Bkz: İbn Hişâm, a.e., 2/180

²²⁴ Bkz: İbn Hişâm, a.e., 2/185

²²⁵ Detaylı bilgi için bkz.: İbn Hişâm, a.g.e., s. 2/185-218; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnu'l-Eser fî Fununi'l-Meğâzi ve 'ş-Şemâli ve 's-Siyer*, Kahire, H. 1356, s. 1/256-292; el-Mubarekfûrî, a.g.e., s. 204-233

²²⁶ Bkz. İbn Hişâm, a.g.e., s. 2/203; el-Halebî, a.g.e., s. 2/159

Bu gazveye kâfirlerden 1000 kişi, Müslümanlardan ise 314 kişi katılmıştı. Gazve, Müslümanların zaferiyle sonuçlanmıştı. Kâfirlerden 70 kişi öldü ve 70 kişi de esir alınmıştı. Müslümanlardan ise 14 kişi şehit olmuştu.²²⁷

Müslümanlar için büyük tehdit unsuru olan Mekke kâfirleri engelini aşmak (kısmen de olsa) bu gazveyle gerçekleştirilmiştir. Kâfirlerin hezimete uğramaları İslâm ve Müslümanlar için bir güç kaynağı olmuştur.

b) Uhud: Uhud Gazvesi, Bedir gazvesinden bir yıl sonra H. 15 Şevval 3 (M. 625) tarihinde meydana gelmiştir.²²⁸ Ebû Süfyan'ın karısı Hind, Bedir savaşında kaybettiği yakınlarının intikamını almak için Uhud'a hazırlık yaptı. Bedir savaşı yalnızca Ebû Süfyan ailesine kayıp vermedi aynı şekilde Kureyş'ten pek çok kimsenin de ölümüne sebep oldu. Dolayısıyla da Mekke dışından Sakîf, Kinâne ve daha başka kabileler de Müslümanlara karşı savaşmak üzere ikna edildi. Çok geçmeden ordu hazır hale geldi. Orduda 3000 asker, deve ve 200 at bulunmaktaydı. Hazırlanan ordu Medine'ye doğru yola çıktı ve Uhud'a gelinip karargâh kuruldu. Müslümanlar ise önce 1000 civarında askerle yola çıktılar ancak savaş meydanından yaklaşık 300 münafık Medine'ye geri döndü.²²⁹

Bedir Gazvesi gibi, "Uhud" Gazvesi de Müslümanlar için, Medine'yi düşmandan koruma savaşı olduğu için bir savunma/müdafaa savaşıdır. Müslümanlar, yenilgiye uğramalarına rağmen din açısından büyük kazanımlar elde ettiler. Nitekim Müslümanlar, Resulullah'ın (s.a.v.) emrine uymamanın akibetinin ne kadar zor olduğunu bizzat bu gazveden sonra iyice kavramışlardı. Yüce Allah (c.c.) Müslümanların yenilgi anlarını şöyle anlatmaktadır: “

²²⁷ Bkz. el-Vâkıdî, Muhammed b. Ömer, *el-Meğazi*, Tahkik: Marsden Jones, 3. Baskı, Beyrut, 1984, s. 1/145- 52; İbn Hişam, a.e., s. 2/268-274 ve 3/3-5; el-Halebî, a.g.e., s. 2/159

²²⁸ el-Vâkıdî, a.g.e., s. 1/199; el-Yakubî, a.g.e., s. 2/35; el-Mubarekfûrî, a.g.e., s. 248

²²⁹ Bkz. İbn Hişam, a.g.e., s. 3/45-49; Nişancızade, Muhammed b. Ahmed, *Mir'âtu'l-Kâinât*, yer ve tarih belirsizdir, s.1/440; İbn Seyyidi'n-Nâs, a.g.e., s. 2/27; el-Yakubî, a.g.e., s. 2/36

" (Siz Allah'ın izni ile düşmanlarınızı öldürürken, Allah, size olan vâdini yerine getirmiştir. Nihayet, öyle bir an geldi ki, Allah arzuladığınızı (galibiyeti) size gösterdikten sonra zaafa düştünüz; (Peygamberin verdiği) emir konusunda tartışmaya kalkıştınız ve âsi oldunuz. Dünyayı isteyeniniz de vardı, ahireti isteyeniniz de vardı. Sonra Allah, denemek için sizi onlardan (onları mağlup etmekten) alıkoydu. Ve andolsun sizi bağışladı. Zaten Allah, müminlere karşı çok lütufkârdır.)²³⁰

Ayrıca bu gazve, müminlerin ayırt edilmesi ve münafıkların ortaya çıkarılması açısından büyük önem kazanmaktadır. Yüce Allah (c.c.) bu önemi şöyle ifade etmektedir: *

" (İki birliğin karşılaştığı gün sizin başınıza gelenler, ancak Allah'ın dilemesiyle olmuştur ki, bu da, müminleri ayırt etmesi ve münafıkları ortaya çıkarması için idi.)²³¹

Uhud gazvesi, Al-i İmran suresinin 121-128 ve 152-171. ayetlerinde zikredilmektedir.

c) Hamrâu'l-Esed: Bu gazve, İbn İshak'a göre H. 16 Şevval 3; İbn Saad'a (ö. 230/845) göre H. 8 Şevval 3 (M. 625) Pazar günü vuku bulmuştur.²³² İbn Hişâm'a göre, Hz. Resulullah (s.a.v.) Uhud gazvesinden Medine'ye döner dönmez ertesi gün Uhud gazvesine katılan Müslümanları toplayarak Mekke'ye geri dönmek üzere olan Ebu Süfyan'ın komutanlığındaki orduyla tekrar karşılaşmaya teşvik eder. Fakat Ebu Süfyan'ın savaştan korkarak geri dönmesi, Müslümanlar için bir zafer sayıldı.²³³

²³⁰ 3. Al-i İmran: 152

²³¹ 3. Al-i İmran: s. 166-167

²³² Bkz. el-Vâkıdî, s. 1/297; İbn Seyyidi'n-Nâs, a.g.e., s. 2/37

²³³ Bkz. el-Vâkıdî, a.g.e., s. 1/334; İbn Hişâm, a.g.e., s. 3/98; el-Mubârefürî, a.g.s., s.284

Bu gazveyle ilgili Al-i İmran sûresinin şu ayetleri nazil olmuştur: “

*

*

*

” (Yara aldıktan sonra yine Allah'ın ve Peygamber'in çağrısına uyanlar (özellikle) bunların içlerinden iyilik yapanlar ve takvâ sahibi olanlar için pek büyük bir mükâfat vardır. Bir kısım insanlar, müminlere: «Düşmanlarınız olan insanlar, size karşı asker topladılar; aman sakının onlardan!» dediklerinde bu, onların imanlarını bir kat daha arttırdı ve «Allah bize yeter. O ne güzel vekîldir!» dediler. Bunun üzerine, kendilerine hiçbir fenalık dokunmadan, Allah'ın nimet ve keremiyle geri geldiler. Böylece Allah'ın rızasına uymuş oldular. Allah büyük kerem sahibidir. İşte o şeytan, ancak kendi dostlarını korkutur. Şu halde, eğer iman etmiş kimseler iseniz onlardan korkmayın, benden korkun.)²³⁴

Bu gazvenin önemi, şu ayetten anlaşılabilir: “

” (Yara aldıktan sonra yine Allah'ın

ve Peygamber'in çağrısına uyanlar (özellikle) bunların içlerinden iyilik yapanlar ve takvâ sahibi olanlar için pek büyük bir mükâfat vardır.)²³⁵ Bu gazve, Müslümanların Uhud gazvesinde yenilgiye uğramalarına rağmen Hz. Resulullah (s.a.v.) emrine uyarak hemen yeni bir gazveye çıkmaları, ne kadar sabırlı ve Uhud'daki gibi tekrar Resulullah'ın (s.a.v.) emrinden çıkmama konusunda azimli olduklarını ortaya koymuştur.

Ayrıca Müslümanların propagandalara yenik düşmedikleri açıkça şöyle belirtilmektedir: ”

” (Bir kısım insanlar, müminlere: «Düşmanlarınız olan

²³⁴ 3. Al-i İmran: 172-175

²³⁵ 3. Al-i İmran: 172

insanlar, size karşı asker topladılar; aman sakının onlardan!» dediklerinde bu, onların imanlarını bir kat daha arttırdı ve «Allah bize yeter. O ne güzel vekîldir!» dediler.)²³⁶

d) Benî Nâdir: H. 4. (M. 626) yılın Safer ayı içinde Benî Amir'den bir kabile reisinin isteği üzerine Hz. Peygamber (s.a.) Ensarın gençlerinden oluşan 40 (bazılarına göre 70) kişilik bir tebliğci grubu da Necd'e gönderdi. Fakat onlar da kandırılmışlardı. Benî Süleym kabilesinin Useyye, Ri'l ve Zekvân kollarından bir grup adam onları Bi'ru Mauna'da aniden sarıp şehit ettiler. O sırada Medine'deki Yahudi kabilesi Benî Nadir cesaret alarak anlaşmalara ihanet etmeye devam ediyordu.²³⁷

Bi'r-i Maune katliamından kurtulan Amr b. Umeyye, Medine'ye gelirken (arkadaşlarının intikamını almak için) yolda uyuyan iki kişiyi öldürdü. Medine anlaşması gereği bunların diyetini Müslümanlarla Yahudiler ödeyecekti, Yahudiler vaz geçti. Zira bir Yahudi de evinin gölgesinde oturan Resulullah'ın (s.a.v.) başına taş atarak öldürmek istedi. Resulullah (s.a.v.) de, yaptıkları bu düşmanca hareketlere karşılık Medine'yi terk etmeleri için kendilerine on gün müddet verdi, onlar da münafıkların başı Abdullah bin Ubey ile anlaştılar ve Müslümanlarla savaşacaklardı. Ancak Medine'de yaşayan üç önemli Yahudi kabilesinden Nadiroğulları kuşatıldı, onbeş gün sonra götürebilecekleri her şeyi alarak, altı yüz deveyle göç etmek zorunda kaldılar.

Uhud'daki yenilgiden sonra Müslümanlar, yedi veya sekiz ay boyunca sürekli geri tepen bir durum içinde yaşadılar.²³⁸

H. 4. (M. 626) yılının Rebiu'l- Evvel ayında vuku bulan²³⁹ bu gazve ile ilgili Haşr Sûresi'nin şu ayetleri nazil oldu: "

²³⁶ 3. Al-i İmran: 173

²³⁷ İbn Hişam, a.g.e., s. 3/144-146

²³⁸ Bkz. el-Vâkıdî, a.g.e., s.1/363; el-Yakubî, s. 2/37; İbn Seyyidi'n-Nâs, s. 2/48; el-Mubârekfûrî, a.g.s., s. 268

*

*

*

*

" (Ehl-i kitaptan inkâr edenleri, ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah (O'nun azabı.) onlara beklemedikleri yerden geliverdi. O, yüreklerine korku düşürdü; öyle ki evlerini hem kendi elleriyle, hem de müminlerin elleriyle harap ediyorlardı. Ey akıl sahipleri! İbret alın * Eğer Allah onlara sürgünü yazmamış olsaydı, elbette onları dünyada (başka şekilde) cezalandıracaktı. Ahirette de onlar için cehennem azabı vardır * Bu, onların Allah'a ve Peygamberine karşı gelmelerinden dolayıdır. Kim Allah'a karşı gelirse bilsin ki Allah'ın cezalandırması çetindir * Hurma ağaçlarından, herhangi birini kesmeniz veya olduğu gibi bırakmanız hep Allah'ın izniyledir ve O'nun yoldan çıkanları rezil etmesi içindir * Allah'ın, onlardan (mallarından) Peygamberine verdiği ganimetler için siz at ve deve koşturmuş değilsiniz. Fakat Allah, peygamberlerini dilediği kimselere karşı üstün kılar. Allah her şeye kadirdir.)²⁴⁰

Benî Nadir Yahudilerinin münafıkların başı Abdullah bin Ubey ile anlaşmaları ve Müslümanlarla savaşa girme planları yok olunca Resulullah (s.a.v.) onları Medine'den uzaklaştırdı. Ve geride bıraktıkları mallar, "Fey"²⁴¹ olarak Müslümanlara kaldı. Bu gazve pek çok açıdan önemlidir. Bunlar şöyle sıralanabilir:

²³⁹ el-Vâkıdî, s. 1/363; el-Yakubî, a.g.e., s. 2/37; İbn Seyyidi'n-Nâs, a.g.e., s. 2/48; el-Mubârekfûrî, a.g.s., s. 268

²⁴⁰ 59. Haşr: 2-6

²⁴¹ Savaşsız ele geçirilen mallara "fey", savaşıla ele geçirilene "ganimet" denir.

c.a: Yüce Allah'ın (c.c.) Yahudilerin planlarını Hz. Peygamber'e (s.a.v.) haber vermesi, peygamberlik açısından " (Allah seni insanlardan koruyacaktır)²⁴² ayetiyle kendisine verilen sözün yerine getirilmesinin canlı örneklerinden birisidir.

c.b: Bir ilke olarak anlaşmalara ihanet etmek, savaş nedeni sayılabilir.

c.c: Savaşa girmeden zaferi elde eden Müslümanların Medine'deki durumu daha kuvvetlendi. Bu güç münafıkları ürkütür oldu.

e) Hendek: Hendek Gazvesinin tarihi hususunda, âlimler arasında ihtilâf vardır. Mûsa ibni Ukbe, "dördüncü yılın Şevvalinde oldu" demiş, İbn-i İshak, "beşinci yılın Şevvalinde oldu" demiş, Ehl-i mağâzî, İbn-i İshak'ın sözünü tercih etmişlerdir.²⁴³ Bu gazve, Mekkeli müşriklerin Müslümanlara karşı açtıkları en korkunç savaştı. Mevlânâ Muhammed Ali (1876-1951), "*Hayatu Muhammed ve Risaletuh*" adlı eserinde şöyle der: "Hicretin beşinci yılı, on bin ile yirmi dört bin arasında olduğu tahmin edilen muazzam bir ordu toplanmıştı. Medine'nin içinde yaşayan Yahudiler de bu zor günlerde saldırgan düşman tarafına katılmışlardı. Duruma bir insan gözü ile bakıldığı takdirde, bu muazzam ordunun saldırısı karşısında Müslümanların kurtulması imkânsızdı."²⁴⁴ Kureş'in daha hareket etmeden, "Huzâa" oğullarından biri, Medine'ye ulaşarak bu haberi, Hz. Resulullah'a (s.a.v.) ulaştırmıştı. Hz. Peygamber (s.a.v.) hemen ashabını (r.a.) topladı: "Düşman ordusunun bu tecavüzü karşısında, Medine'yi nasıl müdafaa edelim?" konusunu ortaya koyarak ashaptan görüşlerini belirtmelerini istedi. Ashab içinde Selmân-ı Farisî (r.a.) de bulunuyordu ve söz aldı: "Yâ Rasûlallah! dedi. Bizim İran'da bir âdet var: Dışarıdan bir düşman, bir şehre hücum ederse, ahalisi o şehir etrafına hendek kazar, memleketlerini müdafaa eder. Şimdi, biz de böyle

²⁴² 5. Maide: 67

²⁴³ Bkz. İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, s. 4/93; İbn Seyyidi'n-Nâs, a.g.e., s. 2/55

²⁴⁴ Ali, Mevlânâ Muhammed, *Hayâtu Muhammed ve Risâletuh*, Çeviren: Münir el-Balebekkî, 1. Baskı, Beyrut, s. 35

yapalım. Medine etrafına hendek kazalım, şehri sağlama alalım." diyerek ortaya yeni bir harb usulü attı. Çünkü Araplarda hendek kazma âdeti yoktu. Kâfirler, Medine önünde, şimdiye kadar benzerini görmedikleri derin bir hendekle karşılaşınca, şaşkırdılar. Bir hamlede Medine'yi alt üst edip, Müslümanları yok edeceklerini hayâl etmişlerdi. Bunun kolay olmayacağını anladılar ve İlahî bir mucizeyle amaçlarına yine varmadan geldikleri yere geri döndüler.²⁴⁵ Adını bu gazveden alan Ahzab suresinin 9-27. ayetleri söz konusu gazveden bahsetmektedir.

Hendek Gazvesi ile müşriklerin Hz. Peygamber'i ve Müslümanları ortadan kaldırmaya yönelik son teşebbüsleri de başarısızlıkla sonuçlanmış oldu. “

” *(Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın; hani size ordular saldırmıştı da, biz onlara karşı bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Allah ne yaptığınızı çok iyi görmekteydi.)*²⁴⁶

Bu gazveden önemli faydalar elde edildi. Bunların bir kısmını şöyle sıralayabiliriz:

e.a) Savaşa girmeden önce istişare etmenin çok önemli olduğu.

e.b) Yahudilerin Müslümanlarla anlaşma yapmalarına rağmen Hendek gazvesi gibi sıkıntılı bir günde düşmanla işbirliği yaparak Müslümanlara ihanet etmelerinin açıkça ortaya çıkması.

e.c) Bedir gazvesinde olduğu gibi (sayı bakımından) gücü az olan Müslümanların İslâm uğruna sebat göstermeleri nedeniyle Yüce Allah'ın (c.c.) onlara yardım etmesi.

²⁴⁵ Bkz. el-Vâkidî, a.g.e., s. 2/440; et-Taberî, *Tarih*, s. 2/91; İbn Seyyidi'n-Nâs, a.g.e., s. 2/55; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, s. 4/94; el-Kastalânî, Ahmet b. Muhammet, *el-Mevâhibu'l-Ledünniyye bi'l-Minehi'l-Muhammediyye*, Şerh eden: Me'mun b. Muhyiddin, 1. Baskı, Beyrut, 1996, s. 1/238-247

²⁴⁶ 33. Ahzab: 9

e.d) Münafıkların çirkin davranışlarının yine Yüce Allah (c.c.) tarafından bildirilmesi.

e.e) Selman-ı Farisî'nin (r.a.) ne kadar faziletli olduğu.

e.f) Nu'aym bin Mes'ûd'un (r.a.) oynadığı gizli rolde olduğu gibi, önemli işlerin gizli tutulması.

f) Hudeybiye: H. 6. yılının Zilkade ayında Müslümanların Hz. Resulullah'la birlikte (s.a.v.) çarpışmaktan yüz çevirmeyeceklerine, Allah ve Resûlü yolunda canlarını fedâ edinceye kadar savaşacaklarına dair birer birer biât etmeleridir. Bu biâta "Rıdvan bîatı" adı verilmiştir. Bu durum Mekke kâfirlerini fazlasıyla korkutmuştu. Peygamberimizin üzerlerine yürüyeceği endişesine kapılarak, alelacele sulh teklifinde bulunmak gayesiyle bir heyet gönderdiler. Mekke kâfirleri söz konusu heyete şu direktifi vermişlerdi: "Gidin, Muhammed'le sulh anlaşmasında bulunun. Fakat buradan dönüp gitmek şartıyla. Eğer bu şartı kabul etmezse anlaşmaya yanaşmayın" demişlerdi.²⁴⁷

Akdedilen Hudeybiye Antlaşması, "Hz. Peygamber ve Ashabının umre yapmak amacıyla Medine'den hareket ederek Hudeybiye mevkiine gelmesi, buna karşın Kureyşlilerin Müslümanları Mekke ve civarına almama kararı üzerine akdedilen, zahiren Müslümanların aleyhine hükümler içeren hukuki-siyasi olaydır."²⁴⁸ H. 6 (M. 628) Zülka'de ayında vuku bulan olay, Fetih suresinin 1-27. ayetlerinde zikredilmektedir.²⁴⁹

Söz konusu antlaşmaya göre, barış 10 yıl sürecek; taraflardan biri bu antlaşmaya dâhil olmayan herhangi bir kabile ile savaşa girerse diğeri pasif kalacaktır. İki taraf, kendi hâkimiyetleri altındaki toprakları kervanların geçişi, Hac ve umre için emniyet altında tutacaktır. Mekkeli bir kimse Hz. Muhammed'in yanına kaçarsa velisinin isteği üzerine geri verilecek, fakat bir

²⁴⁷ Bkz. İbn Hişam, a.g.e., 3/231- 238

²⁴⁸ Köksal, M. Asım, *İslam Tarihi*, s. 13-14, Şamil Yayınevi, İstanbul 1981, s. 129

²⁴⁹ Bkz. 48. Fetih: 1-27

Müslüman kaçarak Mekke'ye sığınırsa iade edilmeyecektir.²⁵⁰ Resulullah (s.a.v.) bu antlaşma gereği Medine'ye geri döner.

Başta Mekkeliler olmak üzere bütün Arap kabileleri artık Müslümanların varlığını kabul etmişlerdir. İbnu'l-Kayyim, bu hadiseden birçok fikhî hükümlerin de elde edilebileceğini zikrederek şunları sıralamıştır:²⁵¹

f.a: Hac aylarında umre ihramına girmek sahih ve caizdir.

f.b: Hac ya da umre için kesilecek kurbanlıkların bedeninde, bıçak ve benzeri bir aletle çizik ve yarıklar meydana getirmek sünnettir.

f.c: Eğer faydası varsa, Müslümanlara herhangi bir zarar dokunduracağı düşünülmüyorsa, asıl hedefe ulaşmayı engellemeyecekse, düşmana karşı gayr-ı müslimlerin de yardımına başvurulabilir.

f.d) Harem kelimesi, sadece tavaf yeri olan Mescid'den ibaret değildir. Bilakis Harem, hem tavaf yeri olan Mescid-i Haram'ı hem de Mekke'nin çevresini kapsamına alır.

f.e) Hac ya da umre için ihrama girdikten sonra mahsur kalan bir kimse, mahsur kaldığı yerde kurbanını keserek ihramdan çıkar.

f.f) Sonuçta Müslümanların yararına olacaksa başlangıçta Müslümanlar aleyhinde olan ve açık bir haksızlığı içeren maddeler üzerinde, kâfirlerle barış anlaşması yapmak caizdir.

g) Mekke'nin Fethi: Hudeybiye anlaşmasına göre Bekiroğulları kabilesi Kureyş kabilesi himayesine girerken, Huzâa kabilesi Müslümanların tarafını tutmayı tercih etmişti. Ancak Kureyşliler, Bekir oğullarını Huzâalılara karşı kışkırtmış ve bu kabilenin bazı adamlarını öldürtmüşlerdi. Bekiroğulları

²⁵⁰ Bu antlaşmanın maddeleri için bkz.: Hamîdullah, Muhammed, el-Vesâiku's-Siyâsiyye (Hz. Peygamber Döneminin Siyasi-İdari Belgeleri), Kitabevi, İstanbul 2000, s. 89-90

²⁵¹ İbnu'l-Kayyim, a.g.e., s. 3/300-309

kabilesi, ansızın Kureyşlilerden Saffan bin Umeyye, Ikrim bin Ebu Cehil, Süheyl bin Amr, Huveytib bin Abduluzza, Mükrez oğlu Hafz ve bir kısım kureyşli kâfirlerle Huzaa kabilesi üzerine saldırmışlar ve onlardan 23 kişiyi öldürmüşlerdi. Bunun üzerine Huzaa kabilesinden Amr bin Salim Huzai 41 kişilik toplulukla peygamberimize geldiler ve olayı Resulullah'a (s.a.v.) anlattılar. Resulullah (s.a.v.) Kureyşlilere, ya bu saldırıda öldürülen 23 kişinin diyetinin ödenmesini ya da Bekiroğullarının himayesini bırakmalarını istedi. Kureyşli kâfirler bunları da kabul etmediler. Fakat yine de anlaşmayı bozdukları için içlerini korku bürüdü. Ve Ebû Süfyan'ı Medine'ye göndererek Hudeybiye barışının yenilenmesini teklif ettiler. Medine'deki girişimlerinden olumlu bir sonuç alamayan Ebû Süfyan, Mekke'ye eli boş döndü. Artık Mekke'nin fethedilme zamanının geldiğine karar veren Hz. Peygamber, hazırlıklara başladı ve bu hazırlıkları gizli tuttu. Hz. Peygamber kan dökmek ve düşmanı hazırlıksız yakalamak için gideceği yeri gizli tutarak sefer hazırlıklarına başladı. Gizlice Mekke şehrini kuşatan on ikibin kişilik büyük İslâm ordusu, hiç bir büyük olaya karışmadan kolayca fethetmiştir. Hicretin sekizinci yılında Resulullah'a (s.a.v.) boyun eğen Mekke, bu tarihten sonra yeni bir dönemi yaşamaya başladı. Allah Teâlâ'nın mübarek kıldığı, İslâm dininin merkezi olan bu belde, şirkten, putperestlikten ve bütün diğer hurafelerden arındırılmış yeni bir hayata kavuştu. Daha önce bağımsız bir şehir devleti olan Mekke'nin, fetihten sonra ekonomik ve sosyal durumu da değişmişti. Mekke, ihtiyaçlarını temin edebilmek için ihtiyaç duyduğu yoğun kervan faaliyetlerine eskisi gibi bağımlı değildi. Zira İslâm devleti, elde ettiği gelirleri ihtiyaç olan yerlere adil bir şekilde taksim ettiği için Mekke'nin ihtiyaç duyduğu her şey İslâm devleti eliyle sağlanıyordu. Ayrıca eski ticarî faaliyetler, Mekke için artık hayatî olma özelliğini yitirmişti. Mekke, hac zamanlarında çok değişik bir manevî atmosfer altında hareketli ve canlı günler yaşıyordu. Bu zaman zarfında çok yoğun bir ticarî faaliyete de sahne oldu. Ayrıca Mekke, yeryüzündeki bütün Müslümanların kalplerinde yaşattıkları ve oraya ulaşip, Hac ibadetini yerine getirmek için büyük fedakârlıkları göze aldıkları bir manevî şehir olma özelliğini kıyamete kadar

sürdürecektir.²⁵² H. 10 Ramazan 8 (M. 630) tarihinde vuku bulan Mekke'nin fethi ile ilgili " (Allah'ın yardımı ve zaferi gelip de...) ²⁵³ ayetiyle başlayan ve sadece 3 ayetten oluşan Nasr suresi indirilmiştir.²⁵⁴

Başta Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Müslümanlar Mekke'ye girip güvenliği sağlayarak hâkimiyetlerini ortaya koydular. Bu durum birçok Arap kabilesinin İslâm'ı kabul etmelerini sağlamıştır.

h) Huneyn: H. 6 Şevval 8 (M. 630) tarihinde meydana gelen bu gazve, Mekke'nin fethinden yaklaşık on altı gün sonra Müslümanlara saldırmak üzere toplanan Hevâzin kabilesine ve onlara yardım eden diğer kabilelere karşı gerçekleştirilen bir savaştır. Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'deyken düşmanın Huneyn'de toplandığını öğrenince, 12 bin kişilik bir kuvvetle hemen düşmana karşı harekete geçti. Mekkeliler, Huneyn gazvesi için, Resulullah'a (s.a.v.) asker verdikleri gibi harb malzemesi ve para yardımında da bulunmuşlardı. Hâlid bin Velîd, Mekke'li askerlere kumandan tâyin edildi ve öncü olarak ileri gönderildi. Müslüman ordusu gerek sayı, gerek silâh ve teçhizat bakımından mükemmeldi. Şimdiye kadar hiç bu kadar mükemmel bir orduları olmamıştı. Bu durum Müslümanların birçoğunu gururlandırıyor, "artık bu ordu yenilmez," diyorlardı. Çünkü İslâm ordusu Huneyn Gazvesinden önce, yapmış oldukları savaşlarda kendilerinin üç, dört misli düşmanı yenmişlerdi. Meselâ, Bedir Gazvesinde müslümanlar 300 iken, müşrikler 1000, Uhud'da Müslüman ordusu 700, düşman 3 bin, Hendek'te İslâm askeri 3 bin, müttefikler 10 bin idi vs.²⁵⁵ Bu gazveyle ilgili Tevbe suresinin şu ayetleri indirilmiştir:

*

²⁵² Bkz. el-Yakubî, s. 2/43; İbnu'l-Kayyim, a.g.e., s. 3/394; Mevlâna Şibli, a.g.e., s. 1/475; el-Mubârekfûrî, a.g.e., s. 394

²⁵³ 110. Nasr: 1

²⁵⁴ Bkz. et-Taberî, Muhammed b. Cerir, *Câmiu'l-Beyân fî Te'vili Âyi'l-Kur'an*, Tahkik: Dr. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî, 1. Baskı, Kahire, 2001, s. 24/705-713

²⁵⁵ Bkz. el-Vâkidî, a.g.e., s. 3/89; Mevlâna Şibli, a.g.e., s. 1/483

"

(Andolsun ki Allah, birçok yerde

(savaş alanlarında) ve Huneyn savaşında size yardım etmişti. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat sizi hezimete uğramaktan kurtaramamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti, sonunda (bozularak) gerisin geri dönmüştünüz. Sonra Allah, Resûl'ü ile müminler üzerine sekînetini (sükûnet ve huzur duygusu) indirdi, sizin görmediğiniz ordular (melekler) indirdi de kâfirlere azap etti. İşte bu, o kâfirlerin cezasıdır. Sonra Allah, bunun ardından yine dilediğinin tevbesini kabul eder. Zira Allah bağışlayan, esirgeyendir. Ey iman edenler! Müşrikler ancak bir pisliktir. Onun için bu yıllarından sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar. Eğer yoksulluktan korkarsanız, (biliniz ki) Allah dilerse sizi kendi lütfundan zengin edecektir. Şüphesiz Allah iyi bilendir, hikmet sahibidir.)²⁵⁶

Yüce Allah'ın (c.c.) Müslümanlara yardım etmesiyle birlikte Hevâzinliler'in büyük bir kısmı Tâîfe, bir kısmı da Evtâs'a sığındı, geri kalanlar ise Nahle'ye kaçtı. Böylece kâfirlerin müslümanlara karşı mücadelelerinin zirvesini teşkil eden bu savaş da müslümanların zaferiyle sonuçlanmış oldu.

Müslümanların Huneyn savaşını kazanmaları, Arap Yarımadası'nın "şirkten" temizlenmesi ve tevhid dininin hâkim kılınması yolunda önemli bir adım oldu.

Bedir, Arap kâfirleriyle Müslümanlar arasındaki ilk, Huneyn de son savaş sayılmaktadır. Çünkü sonraki savaşlar, Bizans gibi Arap olmayan milletler ile yaşanmıştır. Başka bir deyişle Huneyn savaşı, Arap kabilelerinin İslâmiyet'e karşı çıkması nedeniyle onlara karşı yapılan son bölgesel savaşı. Sonraki savaşlar, İslâm karşıtlığının uluslar arası boyut kazanması nedeniyle bu çapta cereyan etmiştir.

²⁵⁶ 9. Tevbe: 25-28

i) Tebuk: Bu gazve, zor günlerde vuku bulması nedeniyle “Usre” (zorluk gazvesi) olarak da adlandırılır. Bu Gazveye, son derece şiddetli sıcaklar ve Medine’de kıtlık sıkıntısı altında çıkıldı. Resulullah (s.a.v.) “Kim, zorluk ordusunu teçhiz ederse, ona cennet vardır” buyurarak insanları ordunun teçhizi için teşvik etti. Ayrıca bütün gazvelerde genellikle seferin nereye olacağını gizli tutan Resulullah (s.a.v.) bu defa Bizans ordusuna karşı bir sefer düzenleneceğini açıklamıştı. Çünkü hem gidilecek yer uzak hem de havalar sıcak ve kurak olduğu için ordunun buna göre hazırlık yapması gerekiyordu.

H. 9. (M. 631) yılının Receb-Şaban aylarında vuku bulan ve iki ay devam²⁵⁷ bu gazve, Kura’nın zikrettiği Resulullah’ın (s.a.v.) en son gazvesidir.²⁵⁸ Bu gazve ile ilgili "Tevbe" sûresinin 42-60, 62-98 ve 118-119. ayetleri nazil olmuştur.

Müslümanlar bu gazveden de güçlenerek dönerken, henüz müslüman olmamış Arap kabileleri, Medine'ye akın ederek Müslüman olduklarını ilan ettiler. Böylece de İslâm dini, bütün Arap topraklarında yayıldı, puta tapma dönemi sona erdi ve tevhid inancı kalplere yerleşmiş oldu.

“Hz. Peygamber’in gazveleri gerek savaş taktikleri ve gerekse dinî ve siyâsî sonuçları bakımından büyük önem taşımaktadır. Onun döneminde meydana gelen çarpışmalar, dünya harp tarihinde kanın en az döküldüğü savaşlarındandır. Yapılan bir hesaba göre (yaklaşık olarak) onun dönemindeki bütün savaşlarda Müslümanların verdiği şehit sayısı (Bi’r-i Maûne ve Recî’ Olaylarında öldürülenler hariç) 138, müşriklerin verdiği ölü sayısı da (Kurayza hariç tutulursa) 216’dır.”²⁵⁹ Çünkü Resulullah (s.a.v.) kafirlerle “ savaşırken, kesinlikle düşmanın kökünü kazıyıp, onları ortadan

²⁵⁷ Bkz. el-Vâkidî, a.g.e., s. 3/996

²⁵⁸ Bkz. el-Vâkidî, a. e., s. 3/991; ez-Zebîdî, *Tecrîd-i Sarih*, Terc. ve Şerh: Kamil Miras, 6. Baskı, Ankara, 1983, s. 418-419

²⁵⁹ Hamidullah, Muhammed, *Hz. Peygamberin Savaşları*, Çev. Salih Tuğ, İstanbul, 1981, s. 21

kaldırmak niyetinde değil, düşmanın bozuk mantık ve düşüncelerini düzeltip, onları”²⁶⁰ kazanmayı hedeflerdi.

Oysa 1618-1648 yılları arasında Avrupa’da meydana gelen “Katolik-Protestant” savaşlarında Orta Avrupa insanların %30’u katledilmiştir.²⁶¹

Günümüzde Amerika öncülüğündeki işgal güçlerinin Irak’a demokrasi vaadiyle 2003’te başlattığı savaşın 4. yılına kadar Iraklılara yalnızca acı ve gözyaşı getirdi. Geriye harabe bir ülke, 650 bini aşkın can kaybı, milyonlarca dul kadın ve yetim çocuk kaldı.

²⁶⁰ Hamidullah, a.e., s. 258

²⁶¹ Kissinger, Henry, *ABD’nin Dış Politikaya İhtiyacı var mı?*, Çev: Tayfun Eyyapan, Ankara, 2002, s. 11

II. BÖLÜM

KUR'AN'DA SAVAŞIN MEŞRUIYETİ

A. SAVAŞI GEREKTİREN NEDENLER:

Girişte de anlattığımız gibi, savaş aslında olağanüstü bir hâl olup, tarih boyunca yaşanmış ve yaşanmaya devam eden bir olaydır. Ancak İslâm dini, savaşlarda acımasız cinayetlerin yaşanmaması ve dünyevî nedenlere dayalı bir savaşın çıkmaması için hiçbir semavî veya insanî kanunda benzeri bulanmayan bir “Savaş Ahlâkı” getirmiştir. Savaşın çıkma nedeni veya nedenleri de bu “ahlâkın” başta gelen temellerinden biridir.

“İslâm ümmeti, dinini ilan ve vahyi tebliğ etmek için Allah (c.c.) tarafından “**Davet Ümmeti**” kılınmıştır. Bu ümmet, toplumları esaretten kurtarmaya çalışır. Böyle olunca O’nun iç tuzaklara karşı korunması, hakkın gerçekleşmesi için vuruşması ve Allah’ın (c.c.) koyduğu düzeni koruması için savaşması gerekir. Bu konuda yapılacak bütün ihmaller, Allah’ın (c.c.) bu ümmeti düşkünlük veya yok olmak gibi bir ceza ile cezalandıracağı gerçeğini de beraberinde getirir.”²⁶² Başka bir ifadeyle “ İslâm, insan ve toplumun sulh ve barış içinde yaşamasını hedef alır. Toplumun huzur ve saadetine engel olan, ona zarar veren kişi ve gruplara ceza vermekle, toplum ve devletlere karşı da savaş açarak bu tür davranışlarından vazgeçirmeye çalışır. Böylece savaş, bütün insanlara barış getirmek, mutlu ve huzurlu bir ortam oluşturmak için meşru hale gelir.”²⁶³ Kaldı ki İslâm, Müslüman olmayan veya ona sempati duymayan kimseyi düşman olarak görmez. Onun düşmanı, doğrudan veya dolaylı yollardan İslâm toplumunun varlık ve bağımsızlığına, Müslümanların dinlerinde fitneye yol açacak şekilde ülkelerine, mallarına ve kendilerine tecvüz edenler veya bu tür davranışlara niyetlenmiş kimselerdir.”²⁶⁴ Dolayısıyla Prof. Dr. Vehbe Zuhayli’nin de ifade ettiği gibi “savaş, bir mecburiyet karşısında yapılmaktadır”²⁶⁵ ve “ İslâm, harbi (savaşı) çok dar bir bölgeye özgü kılar. Nedenleri ve amaçları bakımından insancıl hale dönüştürür. Onun savaş anlayışında düşmanlık ve yayılmacılık politikasına

²⁶² Seyyid Sâbık, *Fıkhu’s-Sunne*, Çev: Tayyar Tekin, İstanbul, 1987, s. 3/350

²⁶³ Özel, Ahmet, *Darulislam- Darulharb: İslâm Hukukunda Ülke Kavramı*, 2. baskı, İstanbul, s. 46-47

²⁶⁴ Hamidullah, *Hiz. Peygamberin Savaşları*, s. 258

²⁶⁵ Zuhayli, Vehbe, *İslâm Hukukunda Savaş*, Çev. İsmail Bayer, İstanbul, 1996, s. 73

yer yoktur.”²⁶⁶ Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır:

"

*(Hoşunuza gitmediği halde savaş size farz kılındı. Sizin için daha hayırlı olduğu halde bir şeyi sevmemeniz mümkündür. Sizin için daha kötü olduğu halde bir şeyi sevmeniz de mümkündür. Allah bilir, siz bilmezsiniz.)*²⁶⁷
Binaenaleyh savaş gerektiren nedenleri aşağıdaki başlıklar altında sıralamak mümkündür.

1- Kâfirlere Karşı Yapılan Savaş Nedenleri:

Kur'an-ı Kerim'de geçen savaş ayetlerinin büyük bölümü kâfirlere karşı yapılanlarla ilgilidir. Kur'an, fıkıhçı ve hadisçilerin "Cihad" başlığı altında ahkâmını ele aldıkları bu savaşların vukuunu gerekli veya vâcib kılan nedenleri şöyle açıklamaktadır:

a) Saldırganlığa Karşı Meşru Müdafaa

Meşru müdafaa hakkı insan ve ülkelerin en doğal haklarından biri sayılır. Bu hak, güç kullanımının önemli istisnalarından birini oluşturmaktadır. Uluslararası hukuk bile "ülkelerin meşru müdafaa hakkını" içeren Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 51. maddesiyle bu hakkı muhafaza etmiştir.²⁶⁸ Saldırganlığa uğrayan Müslümanların bu hakkı kullanması elzemdir. Şeyhu'l-İslâm İbn-i Teymiye (ö. 728/1328), şöyle der: "Savunma savaşı, dine ve

²⁶⁶ Şedid, Muhammed, *Resulullah'ın Dâveti ve Cihadı*, Çev. Hüseyin Arslan, İstanbul, 1995, s. 108

²⁶⁷ 2. Bakara: 216

²⁶⁸ Bkz. Çeçen, Anıl, *İnsan Hakları Rehberi*, Bilim Yayıncılık, Ankara, 1999, s. 48. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 51. maddesi şöyledir: "Bu Antlaşma'nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına hâlel getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey'in işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez."

kutsallara saldıran düşmanı savmanın en çetin şeklidir. İcma ile vaciptir. Dini ve dünyayı bozan saldırgan düşmanı savmak, imandan sonra gelen en büyük vaciptir. Bu nedenle hiçbir şart yoktur ve imkân ölçüsünde herkes için farz-ı ayn hükmündedir.”²⁶⁹ Prof. Dr. Vehbe Zuhaylî, savaşa neden olacak saldırganlığı şöyle tanımlar: “Müslümanların; canlarına, mallarına, vatanlarına doğrudan veya dolaylı olarak kasteden, bağımsızlıklarını yok etmek, sıkıntıya uğratmak, dinlerinden çevirmek, güvenliklerini tehdit etmek, tebliğ hürriyetlerini kısıtlamak veya kötü niyet belirtileri, Müslümanların tehlike olarak kabul edip kendilerini savunmak ve tedbir almak durumunda kalacakları saldırgan ve düşmanca bir tutum olup savaş sebebidir.”²⁷⁰ Yüce Allah (c.c.) Kur’an-ı Kerim’de bu hususu şöyle ifade etmektedir: "

" *(Size karşı savaş açanlara, siz de Allah yolunda savaş açın. Sakın aşırı gitmeyin, çünkü Allah aşırıları sevmez.)*
271 " *(Kim size saldırırsa siz de ona misilleme olacak kadar saldırın.)*²⁷² ve "

*(Müşrikler nasıl sizinle topyekun savaşıyorlarsa siz de onlara karşı topyekun savaşın.)*²⁷³ İbn Kesir, Rebi’ b. Enes kanarıyla Ebu’l-Âliye’den Râzi’nin şu rivayetini nakletmiştir: "sözü, Müslümanlarla savaşıp onlara düşmanlık edenlere karşı tahrik ve teşvik içindir. Yani onlar sizinle nasıl savaşıyorlarsa, siz de onlarla öylece savaşın.”²⁷⁴ İbn Kesir, " " için de şöyle bir açıklama yapmıştır: “Ancak haddi aşmayın”. Hasan el-Basrî’nin (ö.110/728) dediği gibi; bu yasağın içerisine işkence yapmak, aşırı gitmek; çocukları, kadınları ve savaşa katılmamış olan yaşlıları öldürmek; rahipleri, hahamları katletmek, gereksiz yere ağaçları yakıp hayvanları öldürmek gibi yasak davranışlar da girer. Nitekim İbn Abbas (r.a.) Ömer bin Abdülaziz,

²⁶⁹ el-Hanbelî, Alaaddin Ali bin Muhammad, *el-İhtiyaratu'l-Fıkhiyye li Şeyhu'l-İslam İbn-i Teymiye*, Beyrut, s. 309

²⁷⁰ Zuhaylî, *İslâm Hukuku*, s. 80

²⁷¹ 2. Bakara: 190

²⁷² 2. Bakara: 194

²⁷³ 9. Tevbe: 36

²⁷⁴ İbn Kesîr, *Tefsir*, s. 2/214

Mukâtil bin Hayyân ve diğerleri böyle tefsir etmişlerdir. Bunun için Müslim'in *Sahihi'nde* Büreyde'den nakledilir ki; Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuş: "

"

(Allah yolunda ve Allah adına savaşın. Allah'a küfredenlerle savaşın. Savaşın, ancak aşırı gitmeyin, gadretmeyin, intikam almayın, yeni doğmuşları ve ma'bed mensuplarını öldürmeyin.) Bunu İmam Ahmed bin Hanbel (ö.241/855) de rivayet eder. Buhâri ve Müslim'in *Sahihleri'nde* Abdullah bin Ömer'den şöyle nakledilir: Resulullah'ın (s.a.v.) bazı gazalarında öldürülmüş kadınlar bulundu. Resulullah (s.a.v.) bunun üzerine kadınların ve çocukların öldürülmesini nehyetti.²⁷⁵ el-Kâsimi (1866-1914) ise, tefsirinde kadınların ve çocukların öldürülmemesiyle birlikte kendileriyle antlaşma yapılan kimselerin öldürülmesinin ve ansızın saldırının da yasaklandığını zikretmiştir.²⁷⁶ Seyyid Kutub da saldırganlığın bilfiil savaşa katılmayan ve ne İslâm davetine ne de İslâm cemaatine karşı tehlike oluşturmayan kadın, çocuk, yaşlı ve her milletten, her dinden kendini ibadete adanmış kimseler gibi zararsız ve güvenli insanların askerler tarafından hedef alınması biçiminde görüleceği gibi İslâm tarafından yasallaştırılmış savaş kurallarını çiğnemek şeklinde de olabileceğini söylemiştir.²⁷⁷

Uhud, Hendek, Tebuk vs. gazveleri de Resulullah (s.a.v.) tarafından uygulanan meşru müdafaanın canlı örnekleridir.²⁷⁸

Günümüzde Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.) önderliğinde Batılı güçler tarafından önce 2001 yılında Afganistan'ın ardından da 2003 yılında Irak'ın işgal edilmesine karşı koymak başta bu iki Müslüman ülkenin halkı olmak üzere bütün Müslümanların dini, insani ve milli sorumluluğudur. Burada Yüce Allah'ın (c.c.)" " (Müşrikler nasıl

²⁷⁵ İbn Kesîr, *Tefsir.*, 2/214-215; Bkz. Zuhayli, *Tefsir*, s. 1/453

²⁷⁶ el-Kâsimi, Muhammad, *Tefsiru'l-Kâsimi "Mehâsinu't-Te'vîl"*, 1. Baskı, Mısır, 1957, s. 3/474

²⁷⁷ Bkz. Seyyid Kutub, *Fi Zilali'l-Kur'an*, çev. Salih Uçan ve Vahdettin İnce, Dünya Yayıncılık, 1990, s. 1/295

²⁷⁸ Detaylı bilgi için bkz. Heykel, a.g.e., s. 1/605-733

*sizinle topyekûn savaşıyorlarsa siz de onlara karşı topyekûn savaşın)*²⁷⁹ ayetindeki emrini yerine getirmemek, Müslümanların talihsizliğidir! Gerçekte de gördüğümüz gibi bu iki ülkenin Müslüman halkları kendi kaderlerine terk edilmiş durumdadır. Üstelik pek çok Müslüman ülke adeta bu Haçlı işgalcilerle işbirliği yapmaktadır. Oysa Yüce Allah (c.c.) Müslümanları şöyle uyarmaktadır: "

"

(Ey

*iman edenler! Eğer Benîm yolumda savaşmak ve rızamı kazanmak için çıkmışsanız, Benîm de düşmanım, sizin de düşmanınız olanlara sevgi göstererek, gizli muhabbet besleyerek onları dost edinmeyin. Oysa onlar, size gelen gerçeği inkâr etmişlerdir. Rabbiniz Allah'a inandığınızdan dolayı Peygamber'i de sizi de yurdunuzdan çıkarıyorlar. Ben, sizin saklı tuttuğunuzu da, açığa vurduğunuzu da en iyi bilenim. Sizden kim bunu yaparsa (onları dost edinirse) doğru yoldan sapmış olur.)*²⁸⁰ Aynı şekilde 1948 yılından bu yana Siyonist işgalin altında olan Filistin'i özgürlüğüne kavuşturmak ve halkını kurtarmak da bütün Müslümanların görevidir.

b) Davet Yolundaki Engelleri Kaldırmak

Başlıca bilinmesi önemli olan birkaç husus vardır. Bunlardan birisi, İslâm dini derken hem hayati düzen hem de inanç ilkelerini kapsayan bir dinden bahsediyoruz. Ayrıca Allah'a (c.c.) inanan bütün Müslümanlar, yeryüzünde barışı sağlayarak adaletli bir yaşam sistemini getiren İslâm dinini yaymakla yükümlüdür. Çünkü "İslâm, Allah (c.c.) ile kulu arasındaki bir barış anlaşmasıdır. Kul, bu anlaşma gereğince yeryüzünde barışı sağlayacak,

²⁷⁹9. Tevbe: 36

²⁸⁰ 60. Mumtebine: 1

Allah (c.c.) da bunun karşılığında kulunu cennetine alacaktır.”²⁸¹ Dolayısıyla da Allah (c.c.) Resulü Muhammed’e ”

” *“Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun.”*²⁸² sözüyle emreder. Aynı emir, önceki peygamberler’e (a.s.) de verilmiştir.²⁸³ Ve aynı şekilde Müslümanlar da bu emre tabi tutularak onlara şöyle hitap edilmektedir: ”

” *(Allah uğrunda, hakkını vererek cihad edin. O, sizi seçti; din hususunda üzerinize hiçbir zorluk yüklemedi; babanız İbrahim'in dininde (de böyleydi.) Peygamberin size şahit olması, sizin de insanlara şahit olmanız için, O, gerek daha önce (gelmiş kitaplarda.) gerekse bunda (Kur'an'da) size «Müslümanlar» adını verdi. Öyle ise namazı kılın; zekâtı verin ve Allah'a sınıksız sarılın. O, sizin mevlânızdır. Ne güzel mevlâdır, ne güzel yardımcıdır!)* ²⁸⁴ Mufessirlere göre ”

de geçen ” ” şeklindeki emrinden maksadın kimseden korkmadan

Yüce Allah (c.c.) uğruna mal, can ve dille çaba harcamaktır.²⁸⁵ Zira Resulullah'ın (s.a.v.) ve Müslümanların dünyevi görevleri İslâm'a davet

²⁸¹ Hasan, Münir, *Âlûsî'nin Şia'ya Karşı Reddiyesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniv. İlahiyat Fak. 2002, s.7

²⁸² 5. Maide Sûresi: 67

²⁸³ Bkz. 42. Şura: 13, 7. Araf: 62, 68 ve 93

²⁸⁴ 22. Hac: 78

²⁸⁵ Bkz. et-Taberî, *Tefsir*, s. 16/639-640; er-Razî, a.g.e., s. 22/73; İbn Kesîr, *Tefsir*, s. 10/99; es-Sa'dî, Abdurrahman, *Teysiru'l-Kerimi'r-Rahman'i fî Tefsiri Kelâmi'l-Mennân*, 1. Baskı, 2000, s. 546

etmekle sınırlı olsa da ahirette insanların yaptıklarına şahit olacaklar: "

" *(Peygamberin size şahit olması, sizin de insanlara şahit olmanız için)* ²⁸⁶ ve "

" *(İşte böylece sizin insanlığa şahitler olmanız, Resûl'ün de size şahit olması için sizi mutedil bir millet kıldık.)*²⁸⁷ Bundan ötürüdür de Yüce Allah (c.c.) Müslümanları şöyle övmektedir: "

" *(Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder, kötülükten meneder ve Allah'a inanırsınız.)*²⁸⁸

Yüce Allah (c.c.) engelleyiciler hakkında Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır: "

" *(Allah'ın mescitlerinde O'nun adının anılmasına engel olan ve onların harap olmasına çalışandan daha zalim kim vardır! Aslında bunların oralara ancak korkarak girmeleri gerekir. (Başka türlü girmeye hakları yoktur.) Bunlar için dünyada rezillik, ahirette de büyük azap vardır.)*²⁸⁹ Müfessirlerin çoğunluğunun beyanına göre, ayetin asıl iniş sebebi Beyt-i Makdis'in tahribi meselesi olup, ayet Rum ve Hıristiyanlar hakkındadır. Bir kısım müfessirler, bunun müşrikler hakkında olduğunu da açıklamışlardır.²⁹⁰ Mevdudî (1903-1979), *Tefhim'de* şöyle

²⁸⁶ 22. Hac: 78

²⁸⁷ 2. Bakara: 143

²⁸⁸ 3. Al-i İmran: 110

²⁸⁹ 2. Bakara: 114

²⁹⁰ Bkz. et-Taberî, *Tefsir*, s. 2/442-444, et-Tûsî, Muhammed bin Hasan, *et-Tibyan fî Tefsiri'l-Kur'an*, Beyrut, s. 1/416; İbn Kesîr, *Tefsir*, s. 2/24-25; el-Kâsimî, a.g.e., s. 2/229; Yazır, a.g.e., s. 1/391

söylemiştir: “ İbadet yerleri böyle günahkâr kimselerin elinde olmamalıdır; aksine, Allah’tan korkanların yönetiminde olmalıdır. Bu düzenleme, günahkâr insanların cezalandırılma korkusu yüzünden orada fesat çıkarmalarını önleyecektir.”²⁹¹ Çünkü Elmalılı Hamdi Yazır’a göre de “ Bunu (camilerden men etmek ve onları tahrip etmeyi) yapabilen zalimler, hiçbir zulümden çekinmez, her türlü haksızlığı yapar, hepsine kapı açarlar.”²⁹²

Bizce bu ayette mescitlere genel anlamda işaret edilmesinden maksat, Yüce Allah’ın (c.c.) adının anılmasına vesilen olan namaz kılmayı ve dolayısıyla da dini (İslâm’ı) engellemeyi vurgulamaktır.²⁹³ Başka bir deyişle Yüce Allah (c.c.) bu ayetle gönderdiği dine engel olup yayılmasını men edenleri uyarmaktadır. O’nun ayette kullandığı " " ifadesinde

yapılan zulmün ancak bir savaşla sona erebileceği manası da vardır. Elmalılı Hamdi Yazır, bu manada şöyle söylemiş: “Bir gün gelecek o engellemeleri, o zulümleri yaptıranlar devletlerini, güç ve kuvvetlerini yitirecek, güçsüz kalıp perişan olacaklardır. Çok dikkate şayandır ki, Süddî (ö.127/744) tefsirinde bu sefalet ve perişanlıktan maksat, Kostantiniyye şehrinin ellerinden çıkması, yani İstanbul’un fetih olayı olduğu zikredilmiştir.”²⁹⁴ Taberî daha net bir ifade kullanarak şöyle söylemiştir: “Dünyada rezil olmaktan maksat, onların öldürülmeleri, esir edilmeleri veya zelil bir şekilde cizye vermeleridir.”²⁹⁵

İslâmiyet’in ilk dönemindeki Mekke kâfirleri, Müslümanları dinden (İslâm’dan) döndüremeyeceklerine kanaat getirince, insanlar ile İslâm’ın arasında set oluşturup, onların iman etmesini engellediler. Kâfirler, Velid bin Muğîre’nin fikrine dayanarak Hac mevsimini istismar edip insanları İslâm’dan ve Resulullah’tan (s.a.v.) caydırmaya başladılar. İbn Hişam, bu olayı şöyle nakletmiştir: “Hac mevsimi geldiğinde Velid b. Muğîre Kureyşli birkaç kişiyle bir araya gelip toplantı yaptı. Velid onların arasında en yaşlı olan kimse idi:

²⁹¹ Ebu’l-A’lâ el-Mevdûdî, *Tefhimu’l-Kur’an*, Kurul Tercümesi, İnsan Yayınları, İstanbul, 1986, 1/93

²⁹² Yazır, a.g.e, s. 1/391

²⁹³ Çünkü Tirmizî’nin Muaz İbnu Cebel’den rivayet ettiği: " رأس الأمر الإسلام وعموده الصلاة وذروة سنامه " (İşin başı İslâm, direği namaz, zirvesi de cihaddır) Hadis’e göre namaz İslâm’ın direğidir, bu direk yıkılırsa İslâm da yıkılır. Bkz, et-Tirmizî, a.g.e., s. 590 (Hadis No: 2616)

²⁹⁴ Yazır, a.g.e, s. 1/393

²⁹⁵ et-Taberî, *Tefsir*, s. 3/448

- Artık Arap ziyaretçiler size geleceklerdir. Adamımız Muhammed'in durumunu da duymuşlardır. Gelin O'nun hakkında tek bir görüşte karar kılalım. Yabancılar farklı şeyler söylemeyelim. Birbirimizi yalanlayacak ifadeler kullanmayalım. Birbirimizle çelişmeyelim!

Bunun üzerine onlar:

- Ya Ebâ Abdi Şems! bize söyle, bizim için bir görüş belirle, ona uyalım, dediler.

- Hayır, siz söyleyin, ben dinleyeyim, dedi.

Onlar:

- Muhammed kâhindir, diyelim, dediler.

Velid dedi ki:

- O, kâhin değildir. Çünkü ben, kâhinleri gördüm. O'nun söylediği sözler, kâhinlerinkine benzememektedir.

- Deli olduğunu söyleyelim, dediler.

Velid dedi ki:

- O, deli değildir. Biz, deliliği görüp biliriz. Deliler gibi boğulup sıkıntı çekmiyor. Vesvese görmüyor.

- O'nun, şair olduğunu söyleyelim, dediler.

Velid dedi ki:

- O, şair değildir. Biz şiiri, receziyle, hecesiyle, karizi, makbuzu ve mebsutu ile bilmekteyiz. Her çeşidini biliriz. O'nun söyledikleri şiir de değildir!

- O'nun sihirbaz olduğunu söyleyelim, dediler.

Velid dedi ki:

- O, sihirbaz da değildir! Sihirbazları ve sihirlerini gördük. O, onlar gibi düğümlere de üflemiyor.

- Öyleyse O'nun için ne diyelim, ya Ebâ Abdi Şems? Diye sordular.

Velid dedi ki:

- Allah'a (c.c.) yemin ederim ki, O'nun sözünde bir tatlılık vardır. Kökü, hurma ağacı gibi, dalı da meyvelidir. O'nun hakkında bu söyleyeceklerinizden herhangi birini söylerseniz sözünüzün batıl ve asılsız olduğu hemen anlaşılır. Amma herhâlde O'nun hakkında söyleyeceğiniz en uygun şey, O'nun sihirbaz olduğunu söylememiz olacaktır. O'nun sihirbaz olduğunu, kişiyi dininden ayırdığını, kişi ile babasını, kişi ile eşini, kişi ile aşiretini birbirinden kopardığını söylersiniz!

Bu söz üzerine karar kılarak meclisten ayrılıp gittiler. Artık Hac mevsimi geldiğinde Hac'a gelen kimselerin yanına gidiyorlar, her kimin yanına gidiyorlar, her kimin yanına varırlarsa, mutlaka O'nu Rasulullah'dan sakındırıp durumunu anlatıyorlar.”²⁹⁶

Kâfirler, hicretten sonra Hudeybiye yılı Resulullah'ı (s.a.v.) Hac için Mekke bile sokmazlar. Oysa Yüce Allah (c.c.) bu engelin kaldırılacağıнын müjdesini vererek şöyle bir ayet indirir: "

" *(Andolsun ki Allah, elçisinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse siz güven içinde başlarınızı tıraş etmiş ve kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bilir. İşte bundan önce size yakın bir fetih verdi.)*²⁹⁷ Ve sonra "

" *(Allah'ın yardımı ve*

²⁹⁶ İbn Hişam, a.g.e, s. 1/210-211; Kur'an-ı Kerim, bu hadiseyi 74. Müddessir sûresinin 11-29. ayetlerinde zikretmektedir.

²⁹⁷ 48. Fetih: 27

zaferi gelip de)²⁹⁸ 3 ayetlik Nasr (zafer) Sûresi indirilmiştir. Bu sûre de, kâfirlerin oluşturduğu Mekke merkezli engelin Mekke'nin fetih edilmesiyle sona erdiği anlatmaktadır.

Yukarıda arz edilen havadislerle istinaden, Müslüman yöneticiler, İslâm'ın ister gayr-i müslimler arasında yayılırken ister de Müslümanlarca yaşanırken karşılanacak her türlü engeli kaldırmakla yükümlüdür. Yani İslâm'a girmek isteyen kimseleri alıkoyanlara veya İslâm'ı yaşamak isteyenleri men edenlere karşı gerekirse savaşa kadar gidilir ki bu da temel haklardan biridir "

" (*Fitne ortadan kalkıncaya ve din*

tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın.)²⁹⁹ " " yani

ibadet ve itaat Allah'a oluncaya kadar.³⁰⁰ Bu uğurda savaşmak aslında İslâm dinine özel bir tavır değildir. Yönetici de olarak gönderilen bütün peygamberler (a.s.) bununla mükellef idiler. Hz. Süleyman'ın Belkis'a gönderdiği Allah'a taat etme mektubu, bunun bir örneğidir. Kuran-ı Kerim, söz konusu mektubu şöyle anlatmaktadır: "

*

*

*

*

*

*

*

"

*

(*Gerçekten, onlara (Sebelilere)*

hükümdarlık eden, kendisine her şey verilmiş ve büyük bir tahtı olan bir kadınla karşılaştım. Onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm. Şeytan, kendilerine yaptıklarını süslü göstermiş de onları doğru yoldan alıkoymuş. Bunun için doğru yolu bulamıyorlar) (Şeytan böyle yapmış ki) *göklerde ve yerde gizleneni açığa çıkaran, gizlediğinizi ve açıkladığınızı*

²⁹⁸ 110. Nasr: 1

²⁹⁹ 8. Enfal: 39

³⁰⁰ Bkz. er-Râzi, a.g.e., s. 15/169

bilen Allah'a secde etmesinler. (Hâlbuki) büyük Arş'ın sahibi olan Allah'tan başka tanrı yoktur. (Süleyman Hüdhd'e) dedi ki: Doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mısın, bakacağız. Şu mektubumu götür, onu kendilerine ver, sonra onlardan biraz çekil de, ne sonuca varacaklarına bak. (Süleyman'ın mektubunu alan Sebe' melikesi,) «Beyler, ulular! Bana çok önemli bir mektup bırakıldı» dedi. «Mektup Süleyman'dandır, rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla (başlamakta)dır. «Bana baş kaldırmayın, teslimiyet gösterip bana gelin, diye (yazmaktadır)».)³⁰¹

Son olarak şunu söylüyoruz: İslâm'ın önündeki engelleri kaldırmak maksadıyla yapılan bir savaş, İslâm'ı insanlara dayatmak anlamına gelmez. Söz konusu savaş ancak ve ancak mevcut olan anti- İslâm otoritelerini ortadan kaldırmak amacıyla yapılır. Abdullah Azzam (1941-1989) bu manada şöyle demiştir: “ Savaş, beşeri ilahları kulluk makamına indirmek ve insanları kullara kulluk yapmaktan kurtarıp hürriyetlerini geri vermek için yapılır.”³⁰²

c) Güçsüz Müslümanların Uğradıkları Zulmü Durdurmak:

İslâm, savaşın bazı durumlarda zulüm ve acıyı durdurmak için olumlu bir görev olarak görmektedir. Zira zulme uğrayan bir Müslüman ise, savaşın bir farz olduğunun altını da çizmektedir. Çünkü Yüce Allah (c.c.) Müslümanları şöyle nitelendirmektedir: " (Müminler ancak

kardeşirler.)³⁰³ İmam Müslim, Ebu Hüreyre'den (r.a.) şu hadisi aktarmıştır: "

" ... (Müslüman Müslüman'ın kardeşidir.

Ona zulmetmez, başkalarının zulmetmesine de razı olmaz, onu küçük düşürmez...)³⁰⁴ Nevevî (ö. 631/1255), hadiste geçen "

" ifadesini şöyle açıklamıştır: “ Âlimlere göre “ ” kelimesi, destek ve nusreti terketmek

³⁰¹ 27. Neml: 23-31

³⁰² Azzam, Abdullah, *Cihad Âdap ve Ahkâmı*, çev: Mustafa Özel ve Yücel Şimşek, İstanbul, 1992, s. 55

³⁰³ 49. Hucurat: 10

³⁰⁴ en-Nevevî, a.g.e., s. 16/120-121

anlamına gelmektedir. Demek ki, imdad ve nusrete muhtaç bir Müslüman mazeret olmadıkça kendi hâline bırakılmaz."³⁰⁵ Aksi takdirde Ebû Davud'un aktardığı bir hadiste Resulullah'ın (s.a.v.) şu buyruğu geçiyor: "

"

*(Kim bir Müslüman'a şeref ve haysiyetine dokunulduğu zaman yardım etmezse, yardıma muhtaç olduğu bir anda da Allah ona yardım etmez. Kim de ırz ve namusuna dokunulduğu zaman bir mümine yardım ederse, yardıma muhtaç olduğu bir anda Allah da ondan yardımını esirgemez.)*³⁰⁶ Irak'ı işgal eden ABD ordusunun Ebu Gureyb Cezaevi'nde işkence, tecavüz hatta cinayet olaylarının sistematik şekilde uygulandığını gösteren belgelerin yayılmasına rağmen bütün Müslümanların sessiz kalması ve yardıma koşmaması bu hadis-i şerifle ne kadar örtüşüyor!

Zulme uğrayan güçsüz veya azınlık durumundaki Müslümanları kurtarmak, güçlü Müslümanların görevi oldu gibi güçsüz Müslümanların üzerine düşen görev de vardır. Karşılıklı bu görevleri şu iki başlık altında toplamak mümkündür:

c.a) Güçsüz Müslümanların hicret zorunluluğu

Sırf savaş çıkmaması için hicret Müslümanlara farz kılınmaktadır. Hicret, tebliğin esası olarak şirki terk edip tevhide yönelmektir. Resulullah'ın (s.a.v.) gerçekleştirdiği hicret, tebliğ yolundaki dönüm noktasıdır. Bununla beraber dini yaşamak için hicret yolu çizilmiştir. Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır: "

"

(Allah

³⁰⁵ en-Nevevî, a.e. a.y.

³⁰⁶ Ebû Dâvud, a.g.e., s. 5/125-126 (Hadis No: 4884)

*yolunda hicret eden kimse yeryüzünde gidecek bir çok güzel yer ve bolluk (imkân) bulur. Kim Allah ve Resûlü uğrunda hicret ederek evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse artık onun mükâfatı Allah'a düşer. Allah da çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.)*³⁰⁷ Diyanet Vakfı mealinde ayetle ilgili şu açıklamaya yer verilmiştir: "Medine'ye hicretten önce Müslümanlar büyük acılar, işkenceler ve sıkıntılar çekmiş, bir kısmı bu sebeple Habeşistan'a göç etmişlerdi. Milâdî 622 yılında Hz. Peygamber ve ashâbı Medine'ye göçtüler. Allah ve Resûlü uğruna her şeylerini geride bıraktılar, Medine'de yepyeni bir toplum ve devlet oluşturdular. Bu andan itibaren küfrün ve şirkin hâkim bulunduğu yerlerden Medine'ye hicret farz oldu; gerçekten çaresiz, güçsüz ve bilgisiz olanlar dışında kalan her Müslüman hicret ile mükellef kılındı. Göç imkânları olduğu halde imanlarını kurtarmaya ve İslâm devletini takviye etmeye koşmayıp, evini barkını, yurdunu, eşini, dostunu, mal ve mülkünü tercih edenlerin ve çaresizlik bahanesiyle durumu idare edenlerin feci âkıbetini âyet tasvir etmektedir. Bunlardan sonra sırayla, gerçekten âciz olanlar, hicrete teşebbüs edip de Medine'ye varamadan yolda ölenler ve hicret yurduna ulaşanlar gelmektedir. Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadise göre Mekke fethinden sonra hicret mükellefiyeti ortadan kalkmıştır. Ancak âyet, şartlar avdet ederse hicret mükellefiyetinin de avdet edeceğine işaret etmektedir."³⁰⁸ Söz konusu mükellefiyet, Kur'an-ı Kerim'de şöyle vurgulanmaktadır:

*

*

" (Kendilerine yazık eden kimselere melekler, canlarını alırken:

«Ne işde idiniz!» dediler. Bunlar: «Biz yeryüzünde çaresizdik» diye cevap verdiler. Melekler de: «Allah'ın yeri geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!» dediler. İşte onların barınağı cehennemdir; orası ne kötü bir gidiş yeridir. Erkekler, kadınlar ve çocuklardan (gerçekten) âciz olup hiçbir çareye gücü yetmeyenler, hiçbir yol bulamayanlar müstesnadır. İşte bunları, umulur ki

³⁰⁷ 4. Nisa: 100

³⁰⁸ Diyanet Vakfı Meali, 4. Nisa: 100

*Allah affeder; Allah çok affedicidir, bağışlayıcıdır*³⁰⁹ ve

"

" *(Ey iman eden kullarım! Şüphesiz, Benîm arzım geniştir. O halde (nerede güven içinde olacaksınız orada) yalnız bana kulluk edin.)*³¹⁰

Yazır, tefsirinde bu ayeti şöyle açıklamıştır: Yani bulunduğunuz memlekette yalnız bana ibadet etmek kolay olmaz, dininizi açıklamada baskıya uğrar, daralırsanız bir yere gidin, kaçın, hicret edin. O darlıktan genişliğe çıkmak için ne yapmak gerekiyorsa yapın, bana kulluk edin.³¹¹

Hanbelî hukukçulara göre bir kimse "Darülharp"te dinini açığa vurup yaşayabiliyor bile olsa, Müslümanların sayısını çoğaltmak ve cihada katılabilmek için "Dârüislâm"a hicret etmesi sünnet olur. Hanefi mezhebinde ise küfür diyarından İslâm diyarına hicret etmek vaciptir. Şâfiîlerden el-Mâverdî'ye (ö. 449/1058) göre de, Müslüman herhangi bir küfür beldesinde dinini açığa vurabiliyorsa, orası onunla "Dârüislâm" olmuş olur. Orada durmak, hicret etmekten daha iyidir. Çünkü böylelikle kendisinden başkalarının da İslâm'a girmeleri umulabilir. Ancak el-Mâverdî'nin (ö. 449/1058) bu görüşüyle, konu ile ilgili olarak "Darülharp" kalmayı haram kılan ayet ve hadisler arasındaki aykırılık açıktır. Hicret hükmü, "Darülharp"te Müslüman olup oradan uzaklaşabilecek güçte olan herkes için geçerlidir.³¹²

c.b) Güçsüz Müslümanlara Yardım Etme Zorunluluğu

Nerede olursa olsun çaresiz kalıp hicret edemeyen; baskı ve işkence altında yaşayan Müslümanlara yardım etmek ve onları kurtarmak, güçlü Müslümanlara düşen bir görevdir. Yüce Allah (c.c.) Kuran-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

"

"

(Size

³⁰⁹ 4. Nisa: 97- 99

³¹⁰ 29. Ankebut: 56

³¹¹ Bkz: et-Taberî, *Tefsir*, s. 18/433-435; Râzi, a.g.e, s. 25/84; İbn Kesîr, *Tefsir*, s.10/525; el-Âlusî, Şihâbuddin Mahmud, *Ruhu'l-Meâni fî Tefsiri'l-Kur'ani'l-Azim ve's-Sebi'l-Mesâni*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, s. 21/9-10; Yazır, a.g.e., s. 6/230

³¹² Bkz. eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali, *Neylu'l-Evtâr Şerhu Münteka'l-Ahbâr*, son baskı, Mısır, s. 8/ 29-32

*ne oldu da Allah yolunda ve «Rabbimiz! Bizi, halkı zalim olan bu şehirden çıkar, bize tarafından bir sahip gönder, bize katından bir yardımcı yolla!» diyen zavallı erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda savaşıyorsunuz!»*³¹³ Müfessirler, burada zikredilen ve halkı zalim olduğu bildiren memleketin Mekke olduğunu söylemişlerdir. Zira orada Müslüman olan erkeklere, akrabaları zulmetmişler, onlara çeşitli işkenceler yapmışlar ve onları dinlerinden çıkarmak için her yola başvurmuşlardır. Bu sebeple Allah (c.c.) diğer müminleri, bunları kurtarmaya teşvik etmiştir.³¹⁴ Razî, ayetle ilgili şunu söylemiştir: “ Bil ki bu ifadeden maksat, insanların savaşı terk etmelerini bir yadırgamayı ifade etmektir.”³¹⁵ İbn Abbas (r.a): “Ben ve annem, kadın ve çocuk zavallılardan idik” demiştir.³¹⁶ Hasan el-Basrî ve Katâde (ö. 117/735), bu ayetin izahında şunları söylemişlerdir: “Bir kişi hicret etmek maksadıyla halkı zalim olan bu memlekette çıkıp halkı salih olan ülkeye gitmek üzere yola koyulmuş ve yolun yarısında ölüm gelip ona çatmış, o da yönünü salih olan ülkeye doğru çevirmiştir. Bunun üzerine rahmet melekleriyle azap melekleri bu kişinin canını alma hususunda ihtilafa düşmüşler ve onlara: Bu kişi hangi memlekete daha yakın ise ona göre muamele yapmaları emredilmiştir. Onlar mesafeyi ölçmüşler, salih olan ülkeye bir karış daha yakın olduğunu görmüşler ve bu sebeple onu rahmet melekleri vefat ettirmişler.”³¹⁷

Söz konusu ayet, dünyanın neresinde olursa olsun, zulüm ve haksızlığa uğramış çaresizlere Müslümanların yardım etmelerini ve gerekirse onların uğrunda savaşmalarını istemektedir.³¹⁸ “Demek ki savaş ile bir yeri işgal etmek ancak böyle Allah rızası için zulme uğrayanları, zalimlerin pençesinden kurtarmak ve halk üzerinde Yüce Allah’ın âdil hükümlerini ve rahmetini tatbik etmek için meşru olabilir; yoksa zulmü ve baskıyı yaygınlaştırmak ve memleketleri istila etme gibi sırf tecavüz ve saldırı için

³¹³ 4. Nisa: 75

³¹⁴ et-Taberî, *Tefsir*, s. 3/42

³¹⁵ er-Razî, a.g.e, s. 10/187

³¹⁶ Bkz. er-Razî, a.e, 10/187; el-Kâsimî, a.g.e, s. 5/1396

³¹⁷ et-Taberî, *Tefsir*, s. 7/227

³¹⁸ Bkz. Kurtubî, a.g.e, s. 6/459-460; es-Sa’dî, a.g.e, s. 187

savaşmak asla meşru değildir.”³¹⁹ Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve müttefiklerinin hukuksuz Irak işgali, buraya sadece ölüm, korku, açlık, sefalet ve gözyaşı getirmede; işgal güçlerinin bir caminin minaresini uçurması, bir camiye işgal ederek burayı karargâh etmesi ve Müslümanların kutsal değerleriyle alay etmesine dair görüntüler halen hafızalarda tazeliğini koruyor. İşgalcilerin yaktığı yıktığı tarihi eserler, insanlık tarihinin gördüğü en büyük zulümlerden biridir. Müslümanlar tarafından hesabı sorulması gereken bir vahşet değil midir bütün bunlar? Zulüm altında kalan çaresiz Müslüman Irak halkının yardımına koşmak, dünya Müslümanlarının görevi değil midir?

d) Dine Yönelik Fitneyi Savmak

Fitne kelimesi "فِتْنٌ" kökünün türevi olup, küfür, azgınlık, sapıklık, günah, birisini azdırmak, delilik, iç ihtilaf, kargaşa, kavga, bela, azap, musibet gibi anlamlara sahiptir. "فِتْنٌ" kökü, saf altını elde etmek için altın madenini ateşe atmak manasındadır.³²⁰ Söz konusu kelime, Kur'an-ı Kerim'de bu anlamda 60 yerde kullanılmıştır.³²¹

Kur'an-ı Kerim, "fitne" kavramıyla insanlara baskı yapmayı ve zulmetmeyi yasaklamakta hatta fitnenin adam öldürmekten daha kötü bir suç ve büyük bir günah olduğunu şu ayetlerle vurgulamaktadır:

" (Fitne, adam öldürmekten daha kötüdür.)³²² ve

" (Fitne, adam öldürmekten daha büyük bir günahdır.)³²³

Dolayısıyla bu fitnenin giderilmesi için Yüce Allah (c.c.) şöyle emrediyor: "

³¹⁹ Yazır, a.g.e, s. 3/29

³²⁰ Bkz. el-Ferâhidî, el-Halîl b. Ahmed, *el-Ayn*, Beyrut, 2001, s. 8/127; el-Cevherî, a.g.e., s. 2/33; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, Beyrut, 1. Baskı, 1698, s. 4/35; el-Mısri, Abdurrauf, *Mu'cemu'l-Kur'an*, Beyrut, 1367 H., 1948, s. 2/71

³²¹ Bkz. Fitne kelimesinin Kur'andaki farklı kullanımlarıyla ilgili olarak, Emrullah İşler'in "*Fitne Katilden Beter mi? -Fitne Kelimesi ve Türkçe'ye Çeviri Sorunu-* İslâmiyât, cilt 2, sayı 2 Nisan-Haziran 1999"; 2. Bakara: 193; 4. Nisâ: 101; 5. Maide: 41 ve 49; 6. En'âm: 23; 16. Nahl: 14 ve 110; 17. İsra: 73; 29. Ankebût: 3; 57. Hadid: 14; 68. Kalem: 5-6; 85. Burûc: 10

³²² 2. Bakara: 191

³²³ 2. Bakara: 217

" (Fitne tamamen yok edilinceye... kadar onlarla savaşın.)³²⁴ Resulullah (s.a.v.) Hakk'a yönelik davetin yoluna taş koyanlara ve bozgunculara karşı güç kullanmıştır. O (s.a.v.), inatçıları İslâm'a girmeye zorlamak için değil, onların şerrini gidermek için silaha başvurmuş ve yeryüzünden her türlü fitneyi yok etmek için savaşmıştır.

Fitnenin en bâriz şekli, insanları hak daveti duymaktan alıkoymaktır. Mevdudî, "*İslâm'da Savaş Hukuku-Cihad*" adlı eserinde şöyle der: "İnsanları Allah yolundan alıkoymak ve bunun için çalışmak da bir fitnedir. İnsanları Allah yolundan alıkoyma faaliyetini fitne olarak değerlendiren Kur'an, bunun hemen akabinde fitne kalkıncaya kadar savaşılması emrini vermektedir."³²⁵ Kur'an-ı Kerim, bu tür fitnecilere, halkını baskı altında tutan ve onlara karşı şiddet uygulayan Firavun'u örnek göstermektedir:

"

"

(Firavun ve kavminin kendilerine işkence etmesinden korkuya düştükleri için, kavminden bir gurup gençten başka kimse Musa'ya iman etmedi. Çünkü Firavun yeryüzünde ululuk taslayan (bir diktatör) ve haddi aşanlardan idi)³²⁶ Demek ki, hak din gereğince Yüce Allah'a inanmak isteyen insanları baskı altında tutup onlara karşı şiddet kullanmak fitnelerin fitnesidir. Nerede ve hangi çağda olursa olsun "üstün ve gâlip" şekliyle küfrün ayakta durması, böylelikle Müslümanları dinlerinden çevirebilecek ve onları dinlerinde fitneye düşürecek güçte olması, fitne ortamının bir tezâhürüdür. İşte bu durumun sona erdirilip bütün dinlere karşı İslâm'ın üstün ve muzaffer olması sağlanıncaya kadar savaşmak gerekir."³²⁷ Kur'an-ı Kerim, bu gerçeği şöyle ifade etmektedir:

"

³²⁴ 2. Bakara: 193

³²⁵ Mevdudî, *İslâm'da Savaş Hukuku- Cihad*, Çev: M. Beşir Ersoy, İstanbul, 1992, s. 118

³²⁶ 10. Yunus: 83

³²⁷ Havva, Sait, *el-Esâsu fi't-Tefsir*, Çev: M. Beşir Ersoy, İstanbul, 1990, s. 1/495

" (Ehl-i

*kitaptan çoğu, hakikat kendilerine apaçık belli olduktan sonra, sırf içlerindeki kıskançlıktan ötürü, sizi imanınızdan vazgeçirip küfre döndürmek istediler.)*³²⁸ "

" (Kitap ehlinden bir grup sizi saptırabilmeyi çok arzu etti. Oysa sadece kendilerini saptırıyorlar, fakat farkına varmıyorlar.)³²⁹ يَا "

" (Ey iman edenler! Kendi

*dışınızdakileri sırdaş edinmeyin. Çünkü onlar size fenalık etmekten asla geri durmazlar, hep sıkıntıya düşmenizi isterler. Gerçekten, kin ve düşmanlıkları ağızlarından (dökülen sözlerinden) belli olmaktadır. Kalplerinde sakladıkları (düşmanlıkları) ise daha büyüktür. Eğer düşünüp anlıyorsanız, âyetlerimizi size açıklamış bulunuyoruz.)*³³⁰ vs.³³¹

Yeryüzünde fesat çıkarmak da "fitnenin" bir başka şeklidir. Kur'an-ı Kerim, fesatçıları anlatırken, başta yine Firavun olmak üzere³³² en büyük fesatçıların Yahudiler olduğunu vurgulamaktadır. Kur'an, Yahudileri şöyle nitelendirir: "

" (Onlar yeryüzünde bozgunculuğa koşarlar; Allah ise bozguncuları sevmez.)³³³ Ayrıca "toplumsal hayatta insanın ahlak ve medeniyetine en fazla etki eden unsur, yönetimdir. Eğer yönetim düzeni yanlış ise ve yönetimin gücü, toplumu ıslah ve insanlara hizmette kullanılacak yerde, düzenin anahtarları, fesat çıkararak kişisel maksat ve arzuları gerçekleştirmek isteyenlere teslim edilecek olursa, böyle bir durumda hayır bahçelerinin yeşermesi, ıslah çabalarının meyve vermesi ve fazilet güllerinin açması

³²⁸ 2. Bakara: 109;

³²⁹ 3. Al-i İmran: 69

³³⁰ 3. Al-i İmran: 118

³³¹ Bkz. 4. Nisa: 89; 60. Mümtetine: 1-2

³³² Bkz. 28. Kasas: 4

³³³ 5. Maide: 64

son derece zordur.”³³⁴ Yüce Allah’ın (c.c.) hâkim olmasını istediği “salahın karşısına fesat dikilecektir. Salah ehli ile fesat ehli arasındaki mücadele devamlıdır. Zira salahın fesadı defetmesi gerekir. Bunun yapılabilmesi için de Allah savaşı meşru (helal) kılmıştır.”³³⁵

e) İnanç Özgürlüğünü Korumak

Kur'an-ı Kerim, her insanın doğuştan bir takım temel haklara sahip olduğunu belirtir. Din ve inanç özgürlüğü söz konusu haklardan biridir.

" (Ve de ki: *Hak, Rabbinizdendir.*

Öyle ise dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin.)³³⁶ "

" ((Resûlüm!) onlar seni

yalanlarsa de ki: Benîm işim bana, sizin işiniz de size aittir. Siz Benîm yaptığımdan uzaksınız, ben de sizin yaptığınızdan uzağım.)³³⁷ ve "

" (*Sizin dininiz size, Benîm dinim de banadır.*)³³⁸ ayetleri din ve

inanç özgürlüğünü vurgulamaktadır. “Kur'an-ı Kerim’de çeşitli vesilelerle ifade buyrulduğu gibi, Hz. Peygamber’in vazifesi tebliğden ibarettir; O, sadece müjdeleyici ve uyarıcıdır. İnsanların inanmasını temin etmek onun elinde değildir, çünkü hidayet Allah’tandır. Bu sebeptendir ki, Hz. Peygamber kendi amelinden ve tebliğ vazifesinden sorumludur. Uyarılmalarına ve hakka çağırılmalarına rağmen iman etmeyenlerin sorumluluğu ise sadece kendilerine ait olup Peygamber bundan sorumlu değildir.”³³⁹ Zaten "

" ((Resûlüm!) *Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzündekilerin hepsi*

³³⁴ Mevdûdî, *İslâm’da Savaş Hukuku*, s. 130

³³⁵ Bkz: Elmalılı, a.g.e, s. 3/282

³³⁶ 18. Kehf: 29

³³⁷ 10. Yunus: 41

³³⁸ 109. Kafirun: 6

³³⁹ *Diyanet Vakfı Meali*, 10. Yunus: 41. ayetinin açıklaması.

*elbette iman ederlerdi. O halde sen, inanmaları için insanları zorlayacak mısın?)*³⁴⁰ ayet-i kerimesi, böyle bir sorumluluğun ne Hz. Resulullah'ın (s.a.v.) ne de Müslümanların üzerinde olduğunu ifade etmektedir. Ancak, hür iradeleriyle din olarak İslâm'ı seçmek isteyen insanlara caydırıcı baskı uygulanırsa, gerekirse güç kullanarak bu baskı giderilmelidir. Hz. Resulullah'ın (s.a.v.) savaşlarının amacı, "sadece düşünce ve inanç hürriyetini korumak, inananları inançlarından döndürmeye çalışan kimseleri etkisiz hâle getirmektir."³⁴¹ "İslâm, baştanbaşa hayır olan düsturlarını bütün beşeriyeti hidayete ulaştırmak için ortaya koymuştur. Bu düsturlar insanlara tebliğ edilip duyurulduktan sonra, dileyen iman eder, dileyen inkâr eder. Zira "Dinde zorlama yoktur. Fakat İslâm'ın düsturlarını insanlara ulaştırmaya engel olanlar, inanç özgürlüğünü kısıtlayanlardır. Kâfir toplum içinde İslâm'ın mesajını duyunca iman edecek insanlar bulunacaktır. Bu insanlara hakkın duyurulmasını engellemek, Kur'an'ın yasakladığı ikraktır. İşte bunun kalkması için savaş yapılır. İslâm'ın ulaştırılması esnasında onun önüne bir engel çıkmazsa hiç kimseye zorla İslâm kabul ettirilemez."³⁴²

İslâm, insanların sadece inanç özgürlüğüne saygı duymakla yetinmemekte, onların inanç özgürlüklerini yaşatan mabetlerinin de korunmasını emretmektedir. Yüce Allah (c.c.) "

" (Eğer Allah, bir kısım

*insanları (kötülüklerini) diğer bir kısmı ile defedip önlemeseydi, mutlak surette, içlerinde Allah'ın ismi bol bol anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler yıkılır giderdi.)*³⁴³ ayetiyle, her Müslümana Ehl-i Kitap'ın mabetlerine saygılı davranmanın ve bu mabetleri korumanın önemini göstermektedir. Yani Müslümanlar, Hristiyanların kiliselerini ve Yahudilerin ibadet yerlerini de korumalıdır. Yazır, bu ibadet yerlerinin

³⁴⁰ 10. Yunus: 99

³⁴¹ Ebû Zehra, Muhammed, *İslâm'da Savaş Kavramı*, Çev: Hüseyin Algül ve Osman Şekerci, İstanbul, s. 36

³⁴² Bkz: Seyyid Kutub, a.g.e., s. 1/464-465

³⁴³ 22. Hac: 40

korunmasıyla ilgili şunları söylemiştir: “Bütün bunların yıkılmaktan kurtulmaları ve korunmaları, ancak onları savunmakla mümkündür. O halde bütün bunları himaye etmeyi hedefleyen İslâm'ın savunma hakkının, bütün hakların başında geldiği muhakkaktır.”³⁴⁴ İbn Âşûr (ö.1973) ise şöyle diyor: “Müslümanların hakkı ve dini savunmalarında sadece kendi menfaatleri yoktur, tevhit dini mensubu olan Yahudilerin ve Hristiyanların da menfaati vardır.”³⁴⁵

f) Barışı Sağlamak İçin Antlaşmaları Bozan Kimseleri Cezalandırmak

Hiz. Resulullah (s.a.v.) Medine'ye hicret edip yerleştiğinde, burada kâfirler ve Yahudiler yaşıyorlardı. Resulullah (s.a.v.) Medine'de düzen ve huzurun sağlanması için, buradaki gruplarla *Medine Antlaşması*³⁴⁶ adı verilen İslâm tarihinin ilk antlaşmasını yaptı. Bu antlaşmayla, Müslüman olmayanların kendi din ve düşüncelerinde, yaşama biçimi ve ibadetlerinde özgür olacakları, kimsenin onlara müdahale etmeyeceği garanti altına alınarak hükme bağlandı.

Rıdvan Bîatı'nın hicretin altıncı yılı Zilkâde ayında (Milâdî 628) gerçekleşmesi, Kureyşlileri fazlasıyla korkutmuştu. Resulullah'ın (s.a.v.) üzerlerine yürüyeceği endişesine kapılarak, alelacele sulh teklifinde bulunmak maksadıyla bir heyet gönderdiler. Resulullah (s.a.v.) sulh teklifini kabul etti ve Hudeybiye'de bir barış antlaşmasını imzaladı. Yapılan bu antlaşmayı büyük bir fetih olarak kabul eden Resulullah (s.a.v.) bazı sahabîlerin (r.a.) itirazına karşı şöyle buyurmuştur: “Evet! Hudeybiye Sulhü en büyük fetihtir. Müşrikler, sizin kendi beldelerine gidip gelmenize ve işinizi görmenize râzı olmuş, gidip gelirken de emniyet içinde bulunmanızı istemişlerdir. Onlar şimdiye kadar hoşlanmadıkları İslâmiyet'i de böylece sizlerden görecektir ve öğreneceklerdir. Allah, sizi,

³⁴⁴ Yazır, a.g.e, s. 5/493; Ayrıca bkz. el-Âlusî, a.g.e., s. 17/162-163

³⁴⁵ İbn Âşûr, Muhammed et-Tahir b. Âşûr, *Tefsiru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Tunus 1984, s. 9/281

³⁴⁶ Bkz. İbn Hişâm, a.g.e, s. 2/101

onlara galip kıldı, gittiğiniz yerden sağ-salim ve kazançlı olarak geri döndürdü! Bu ise, fetihlerin en büyüğüdür.”³⁴⁷

Ancak, hem Mekke kâfirleri hem de Yahudiler fırsat buldukça, yapılan antlaşmaları bozarak Müslümanların aleyhine girişimlerde bulundular. Kur’ân-ı Kerîm, yapılan antlaşmaları bozan tarafın her zaman kâfirler olduğunu ifade ederek mevcut antlaşmayı bozanlara karşı sergilecenek tavrı veya onlara yapılacak muamelenin ne şekilde olacağını da şöyle bildirir:

*

"

"

*

(Allah

*katında, canlıların en kötüsü kâfir olanlardır. Çünkü onlar iman etmezler. Onlar, kendileriyle antlaşma yaptığın, sonra her defasında hiç çekinmeden ahidlerini bozan kimselerdir. Eğer savaşta onları yakalarsan, ibret almaları için onlar ile (onlara vereceğin ceza ile) arkalarında bulunan kimseleri de dağıt.)*³⁴⁸ Yani, "Eğer biz belirli bir toplulukla anlaşma imzalamışsak ve onlar da anlaşma maddelerini bozup bize karşı savaşta rol almışlarsa, biz de bu anlaşmanın maddelerinden sorumlu olmayız ve onlara karşı savaşabiliriz. Aynı şekilde, bir toplulukla savaşırken, düşmanlarımız arasında müttefiklerimize rastlarsak, onları öldürmekte ve onlara düşman gibi davranmakta tereddüt etmeyiz. Çünkü onlar birey olarak anlaşmanın gereklerini bozdukları için, bir müttefikin sahip olduğu can ve mal güvenliği haklarını yitirmişlerdir."³⁴⁹ Yazır, bu ayetin açıklamasında şöyle der: "Bunlara öyle ceza ver ki, arkalarında bunlar gibi ahitlerini bozacak olanlar ve bozma niyeti taşıyanlar, iyice korksunlar da bozmaktan vazgeçsinler."³⁵⁰ Bu anlam, ayette geçen " " ifadesinden anlaşılmaktadır.³⁵¹

³⁴⁷ Bkz. İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bâri*, s. 6/281 (Hadis No: 3182)

³⁴⁸ 8. Enfal: 55-57

³⁴⁹ Mevdûdî, *Tefhim*, s.2/163

³⁵⁰ Yazır, a.g.e, s. 4/246

³⁵¹ Bkz. Mukâtil b. Süleyman el-Ezdî, *Tefsiru Mukâtil*, Beyrut, 1. Baskı, 2002, s. 2/41; et-Taberî, *Tefsir*, s. 11/236-238; Kurtubî, a.g.e, s. 10/48; İbn Kesîr, *Tefsir*, s. 7/107; es-Sa'dî, a.g.e, s.324

“Hz. Peygamber, Benî Kurayza Yahudileri ile bir sözleşme yapmıştı: Aleyhinde bir davranışta bulunmayacaklardı. Yani Resulullah ve Müslümanlar aleyhinde hiç kimseye yardım etmeyecekler ve destek vermeyeceklerdi. Böyle iken Bedir Savaşı'nda müşriklere silah yardımında bulundular, sonradan da ‘unuttuk, hata ettik’ dediler. Sonra yeni bir sözleşme daha yapıldı, onu da Hendek Savaşı'nda bozdular.”³⁵²

Ayrıca Hudeybiye anlaşmasından sonra, Kureyş'e bağlı, Benî Bekr kabilesi, Müslümanlara bağlı Benî Huzâa'ya saldırıp katliamda bulununca, Hudeybiye anlaşması ihlâl edilmiş ve anlaşma maddeleri hükümsüz hale gelmiş oluyordu. Çünkü Hudeybiye anlaşması maddelerinin biri şu hükmü ihtiva ediyordu: “Yağmacılık yapılmayacak, antlaşmaya ihanet edilmeyecek.” Durumun vehametini anlayan Ebû Süfyan, derhal Medine'ye geldi. Anlaşma maddelerinin aynen geçerliliğini temine çalıştı; fakat onun teklifleri kabul görmedi.³⁵³

Görüldüğü gibi, aralarında antlaşma bulunan iki taraftan birinin antlaşmayı bozduğuna dair bilgi alınırsa, karşı taraf ahdi bozduğunu bildirmeden savaş açamaz. Karşılıklı olarak antlaşmayı geçersiz saydıklarını duyurduklarında, her iki taraf da eşit konumda olur. Bundan sonra her iki taraf savaş halinde olur.

Yüce Allah (c.c.), ahde vefa göstermeleri için Müslümanları şöyle uyarıyor: “

*

” (Antlaşma

yaptığınız zaman, Allah'ın ahdini yerine getirin ve Allah'ı üzerinize şahit tutarak, pekiştirdikten sonra yeminleri bozmayın. Şüphesiz Allah, yapacağınız şeyleri pekiyi bilir. Bir toplum diğer bir toplumdaki (sayıca ve malca) daha çok olduğu için yeminlerinizi, aranızda bir fesat aracı

³⁵² Bkz: Yazır, a.g.e, s. 4/246-247

³⁵³ Bkz. İbn Hişam, a.g.e, 4/32- 33; et-Taberî, Muhammed b. Cerîr, *Târihu'r-Rusul ve'l-Mulûk*, Tahkik: Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, 2. Baskı, Dâru'l-Maârif, Mısır, 1962, s. 3/44-47

*edinerek ipliğini sağlamca büktükten sonra, çözüp bozan (kadın) gibi olmayın. Allah, bununla sizi imtihan etmektedir. Hakkında ihtilafa düşmekte olduğunuz şeyi kıyamet gününde mutlaka size açıklayacaktır.)*³⁵⁴

Ebû Davûd ve Tirmizî, Süleym b. Âmir'den şöyle dediğini rivayet ederler: "Muâviye, Rum arazisinde yürüyordu. Aralarında bir mühlet konulmuştu. Mühletin bitiminde onlarla harp etmek üzere onlara yaklaşmak istedi. Bir hayvan üzerinde bir ihtiyar gördüler. Şöyle diyordu: Allah büyüktür, Allah büyüktür. Vefakârlık var, zulüm yok. Allah Rasûlü (s.a.): Bir kavimle arasında ahid olan, bağı çözmesin. Süre bitinceye veya eşit olarak onlar dönünceye kadar da bağlamasın. Bu adam, Muâviye'ye ulaşınca geri döndü. Bir de gördüler ki bu ihtiyar Amr İbn Abse (r.a.) imiş." Tirmizî hadîsin hasen, sahîh olduğunu söylemiştir.³⁵⁵

Buradaki amaç, hiç bir tarafın kendi lehine bir çıkar sağlamamasıdır. Yoksa çıkar sağlamayı hedefleyen taraf "

" *((Antlaşma yaptığın) bir kavmin hainlik yapmasından korkarsan, sen de (onlarla yaptığın ahdi) aynı şekilde bozduğunu kendilerine bildir. Çünkü Allah, hainleri sevmez)*³⁵⁶ ayetinde geçen " "

grubundan olur ki buna Müslümanlar da dâhildir.³⁵⁷ Dolayısıyla Müslümanlar yaptıkları antlaşmalara bağlı kalmalı ve ahde vefa göstermelidirler. Yüce Allah (c.c.) şöyle emreder: "

*(Ey iman edenler! Akitleri(n gereğini) yerine getiriniz.)*³⁵⁸ ve "

" *(Antlaşma yaptığınız zaman, Allah'ın ahdini yerine getirin.)*³⁵⁹

³⁵⁴ 16. Nahl: 91-92

³⁵⁵ Ebu Dâvûd, a.g.e., s. 3/130-131 (Hadis No: 2759); Tirmizî, a.g.e., s. 374 (Hadis No: 1580)

³⁵⁶ 8. Enfal: 58

³⁵⁷ Bkz. Kurtubî, a.g.e, 10/53; eş-Şevkanî, Tefsir, 2/320; el-Âlusî, a.g.e, 10/23

³⁵⁸ 5. Maide: 1

³⁵⁹ 16. Nahl: 91

g) Müslüman Olmayanlara Karşı Yapılan Saldırıları Bertaraf Etmek

Müslüman toplum içerisinde veya İslâmiyet'in hâkimiyeti altında olan topraklarda cizye vererek yaşamayı tercih eden zimmîlerin veya başkalarının korunması, Müslümanların üzerine düşen bir görevdir. Çünkü bunlar, Müslümanların himayesine girmişlerdir ve alınan cizye de, söz konusu korunmanın bedelidir. Kur'an-ı Kerim'de geçen "

" *(Kendilerine Kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Resûlünün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini kendine din edinmeyen kimselerle, küçülerek³⁶⁰ elleriyle cizye verinceye kadar savaşın.)³⁶¹* ayetindeki " " ifadesi, küçümsemekten ziyade, İslâmî hükümler altında yaşamayı kabul etmek anlamına gelmektedir.³⁶² Hatta zimmet ehline zulmetmenin yasak olması ile ilgili hadisler vardır. Abdullah bin Amr (r.a.), Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) şöyle buyurdıklarını rivayet ediyor: "

" *(Bir zimmîyi veya can güvenliği verilmiş bir kâfiri öldüren kimse Cennetin kokusunu duymaz. Oysa Cennetin kokusu yüz yıllık mesafeden duyulur.)³⁶³* Resulullah (s.a.v.) ayrıca zimmet ehline zulmetmemek için şöyle uyarıyor: "

" *(Her kim, bir muâhide/zimmîye zulmederse, onu küçümserse, gücünden fazlası ile yükümlü tutarsa veya rızası olmadan malını alırsa, onun hasmı*

³⁶⁰ " " kelimesine mealen "küçülerek" karşılık verilmesi, küçümsemek anlamına gelmemesi gerekir.

³⁶¹ 9. Tevbe: 29

³⁶² Bkz. Kurtubî, a.g.e, s. 10/169; el-Âlusî, a.g.e, s. 10/79

³⁶³ es-Suyutî, Celâluddin Abdurrahman, *Câmiu'l-Ahadis*, Toplama ve Tertip: Abbas Ahmet Sakar ve Ahmet Abdulcevat, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1994, s. 7/324 (Hadis No: 22718)

*Benîm. Kıyâmet günü onunla hasımlaşacağım.)*³⁶⁴

Yukarıdaki ayet ve hadislerle dayanarak, Müslümanların her hangi bir kâfir toplumla antlaşmaları olursa, bu antlaşma gereği yapılacak saldırganlık savunulmalıdır.³⁶⁵

2- Müslüman Toplum İçinde Çıkan Savaş Nedenleri

Daha önce arz ettiğimiz savaş nedenleri, kâfirlere karşı yapılacak bir savaşla ilgiliydi. Oysa Müslüman bir toplum içinde de savaş çıkabilir. Bunun nedenlerini şöyle sıralamak mümkündür:

a) Toplumsal Düzeni Bozanları Cezalandırmak

Kur'an-ı Kerim, insanların ahiret hayatlarını ibadetlerle düzenlediği gibi, dünyevî yaşamlarını da düzene sokmuş, haksızlık, zulüm ve aşırılıkları kaldırmak suretiyle toplumsal düzeni sağlamıştır. Bu düzeni bozmaya çalışan bir şahıs veya grup olursa, mutlaka cezalandırılacaklardır. Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır: "

"

(Allah ve Resûlüne

*karşı savaşanların ve yeryüzünde (hak) düzeni bozmaya çalışanların cezası ancak ya (acımadan) öldürülmeleri, ya asılmaları yahut el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi yahut da bulundukları yerden sürülmeleridir. Bu onların dünyadaki rüsvaıdır. Onlar için ahirette de büyük azap vardır.)*³⁶⁶ Müslümanların dinî, kültürel ve siyasal hayatlarıyla ilgili hükümler ve talimatlar konusunun, Maide suresinin üç ana konusundan biri olduğunu ifade eden Mevdudî'ye göre: "Bu, insan

³⁶⁴ Ebu Davûd, a.g.e., s. 3/288 (Hadis No: 3052). Ancak bu hadisin senedinde belirsiz kişiler bulunmaktadır.

³⁶⁵ Detaylı bilgi için bkz. Heykel, a.g.e, s. 1/709-737

³⁶⁶ 5. Maide: 33

hayatının kutsallığını vurgulamak içindir; insan hayatının korunması için herkesin, başkasının hayatının kutsallığını kabul edip onun korunmasına yardım etmesi gerekir. Haksız yere bir başkasının hayatını karartan, yalnızca bir kişiye zulmetmekle kalmaz, aynı zamanda insan hayatının kutsallığıyla ilgili hiçbir düşünceye, başkalarına yönelik hiçbir merhamet duygusuna sahip olmadığını göstermiş olur.”³⁶⁷ Mevdûdî sözlerini şöyle sürdürmektedir: “Burada ' 'dan kastedilen, kanun ve düzenin devamının, İslâm'ın sorumluluğu altında bulunduğu ve ‘Allah'a ve Resulü'ne harp açmanın' İslâm'ın haklı ve meşru yönetim sistemine karşı savaşmak demek olduğu ülke veya bölgedir.”³⁶⁸ Ayrıca şunu ekliyor: “Hâkim içtihadını kullanarak, suçun niteliğine ve boyutuna göre (ayette geçen) cezalardan birisini verebilir.”³⁶⁹

Elmalılı M. Hamdi Yazır, bu ayetle ilgili şunları söylemektedir: “Tefsircilerin çoğunluğu ve fakihler, harbin aslı, bir selb (zorla alma) mânâsını içine alması bakımından bu savaştan maksat, yol kesmek demek olduğunu beyan etmişler ve buna "büyük hırsızlık" adını vermişlerdir. Bazıları da gerek, şehir dışında ve gerek içinde olsun, yani açıktan hırsızlığa kalkışmak demişlerdir. Bu mânâda ise müste'min (emân alarak İslâm ülkesinde bulunan gayr-i müslim), zimmî (gayr-i müslim vatandaş), harbî (müste'min ve zimmî olmayan gayr-i müslim) kâfirlerden vaki olabileceği gibi, fasık Müslümanlar tarafından da olabilir. Özetle bunlar, biri diğerini koruyarak toplanıp kuvvetli bir engel teşkil eden ve bu şekilde gerek Müslümanların ve gerek İslâm tabiiyetinde veya himayesinde bulunanların canlarına veya mallarına ya da ırzlarına kasteden ve asayişlerini bozan sosyal ve siyasî sapıklık erbabıdır. Söz konusu âyette bunların cezası olan dinî ceza açıklanmıştır.”³⁷⁰

Diyanet Vakfı mealinde ayetle ilgili şu açıklama yapılmıştır: “İslâm, bir insanın haksız yere öldürülmesini bütün insanların öldürülmesi gibi

³⁶⁷ Mevdudî, a.g.e, s. 1/421

³⁶⁸ Mevdudî, a. e, a.y.

³⁶⁹ Mevdudî, a.g.e, s. 1/421

³⁷⁰ Yazır, a.g.e, s. 3/229

telâkki ederek, öldürme olayını ‘insanlık suçu’ saymış, silahlı eşkıyalığı da, halkın huzur ve sükûnunu kaçırdığı ve düzeni bozduğu için devlete karşı (Allah ve Resûlüne karşı) işlenmiş büyük bir suç olarak görmüş ve karşılığında ağır cezalar koymuştur. Uygulamada bazı görüş ayrılıkları bulunmakla beraber cumhura göre, silâhlanıp açıktan devlete başkaldıran ve eşkıyalık yapan kimseler sadece adam öldürmüşseler, idam edilirler. Hem adam öldürmüş, hem de soygun yapmışsalar, öldürülür ve asılıp teşhir edilirler. Soygun yapıp terör havası estirenlerin çapraz olarak bir elleri ile bir ayakları kesilir. Yalnızca soygun yapmış iseler sürgüne gönderilirler. Sürgünü hapis cezası olarak tefsir edenler de vardır.”³⁷¹

Hâkim veya devlet başkanı, söz konusu bozguncuları cezalandırmak için onların güç ve kuvvelerine göre hareket eder. Yani bu bozguncuların bulundukları yer ve/veya ellerindeki malzemeler, devlet tarafından bir askerî harekâtı gerektirirse, savaşmak kaçınılmaz bir durum olur.

b) İslâm Dininden Dönmek (İrtidat)

" " (Ridde) kelimesinin sözlük anlamı; geri çevirmek, alıkoymak, vazgeçirmek, kabul etmemek, vasfını değiştirmektir. Terim anlamı ise; dinden dönmek, İslâm dinini terk etmektir.³⁷²

Kur'an-ı Kerim, insanoğullarının dünyevî amellerinin büyük günah işlemekle değil, dinden dönmek ve kâfir olarak ölmekle iptal olduğunu şu ayet-i kerimeyle vurgular: "

" (Sana haram ayı, yani onda savaşmayı soruyorlar. De ki: O ayda savaşmak büyük bir günahtır. (İnsanları) Allah yolundan

³⁷¹ *Diyanet Vakfı Mesali*, 5. Maide: 33-34

³⁷² Bkz. el-Ferahidî, a.g.e, s. 2/ 112; İbn Manzûr, a.g.e, s. 2/172

*çevirmek, Allah'ı inkâr etmek, Mescid-i Haram'ın ziyaretine mâni olmak ve halkını oradan çıkarmak ise Allah katında daha büyük gûnahtır. Fitne de adam öldürmekten daha büyük bir gûnahtır. Onlar eğer güçleri yeterse, sizi dininizden döndürünceye kadar size karşı savaşa devam ederler. Sizden kim, dininden döner ve kâfir olarak ölürse, onların yaptıkları işler dünyada da ahirette de boşa gider. Onlar cehennemlikler ve orada devamlı kalırlar.)*³⁷³

Taberî'ye (ö.310/923) göre, ayette geçen " " ifadesi amellerden kazanılan sevabın boşa gitmesidir.³⁷⁴ Âlûsî (ö. 1280/1854) ise şöyle demektedir: Müslüman oldukları halde yaptıkları bütün iyilikler, bozularak sanki asla işlenmemiş sayılır.³⁷⁵

Bütün günahların bağışlanması için açık tutulan tevbe kapısı, artık dinini defalarca değiştiren Müslüman'ın yüzüne kapatılır. Yüce Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: "

" *(İman edip sonra inkâr edenleri, sonra yine iman edip tekrar inkâr edenleri, sonra da inkârlarını arttıranları Allah ne bağışlayacak, ne de onları doğru yola iletecektir.)*³⁷⁶ Ancak her durumun bir istisnası olduğu gibi, küfre girmenin de bir istisnası vardır. Yüce Allah (c.c.) bu durumu şöyle açıklar: "

" *(Kim iman ettikten sonra Allah'ı inkâr ederse -kalbi iman ile dolu olduğu halde (inkâra) zorlanan başka- ...)*³⁷⁷ Yüce Allah (c.c.) bu konuda son olarak Müslümanları şöyle uyarıyor: "

" *(Ey iman edenler! Sizden*

³⁷³ 2. Bakara: 217

³⁷⁴ Bkz. et-Taberî, *Tefsir*, s. 3/666

³⁷⁵ el-Âlûsî, a.g.e, s. 2/110

³⁷⁶ 4. Nisa: 137

³⁷⁷ 16. Nahl: 106

*kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli.) kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldurmazlar.) Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfu ve ilmi geniştir.)*³⁷⁸ Hasan el-Basrî, Katâde, Dahhâk (ö.100/718), İbnü Cüreyc'e (ö.150/767) göre, bunlar Hz. Ebu Bekir ve arkadaşlarıdır.³⁷⁹

Hz. Ebû Bekir ve sahabeler (r.a.), yalancı peygamberlerden Müseylimetu'l-Kezzâb, Secâh, el-Esvedü'l-Ansî, Tulayha bin Huveylit ve peşlerine takılan mürtetlere; zaman zaman da zekât vermeyen Müslümanlara karşı savaşmışlardır.³⁸⁰ Ebû Musa el-Eş'arî ve Muaz b. Cebel de, Yemen'de önce Müslüman olmuş sonra da dinden dönmüş bir Yahudi'ye ölüm cezası uygulamışlardır. Muaz: "Bu, Allah'ın ve Elçisinin hükmüdür!" demişti.³⁸¹ İbn Abbas (r.a.), Resulullah'ın (s.a.v.) şu buyruğunu nakletmiştir: " (Her kim dinini değiştirirse, onu öldürün.)"³⁸²

Yalnız, Hz. Ömer (r.a.) mürtedin İslâm'a tekrar geri dönmeyi kabul etmediği takdirde hapsedileceği görüşünü Benîmsemiştir.³⁸³ Ömer b. Abdülaziz (r.a) ise, İslâm'a girip kısa bir süre sonra dönen bir topluluk hakkında talimat isteyen Meymun b. Mehran'a "Onları tekrar cizyeye bağla ve serbest bırak" emrini vermiştir.³⁸⁴

İslâm'dan sonra küfre tekrar geri dönme, İslâm toplumuna yönelik en büyük tehlike olarak kabul edilmektedir. "Çağımızda İslâm toplumu, köklerini kurutmayı hedefleyen çok ağır istilâlar ve yırtıcı saldırılarla karşı

³⁷⁸ 5. Maide: 54

³⁷⁹ Bkz. et-Taberî, *Tefsir*, s. 8/518-521; Kurtubî, a.g.e, s. 8/52; İbn Kesîr, a.g.e, s. 5/259

³⁸⁰ Bkz. İbnü Seyyid'in-Nâs, a.g.e., s. 2/283

³⁸¹ İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bâri*, s. 13/134 (Hadis No: 7157)

³⁸² Ebu Davûd, a.g.e., s. 4/32 (Hadis No: 4351); en-Nesâî, a.g.e., s. 7/120 (Hadis No: 4070); İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bâri*, s. 12/267 (Hadis No: 6922)

³⁸³ Bkz. es-Sana'nî, Abdurrezzak b. Hammam, *Musannaf*, Tahkik: Şeyh Habiburrahman, 1. Baskı, Beyrut, 1980, s. 1/165

³⁸⁴ es-Sana'nî, a.g.e, s. 1/171

karşıyadır. Hristiyanlaştırma amacı taşıyan bu hücumlar, Batı sömürgeciliğiyle başlayıp gerek İslâm dünyasında ve gerekse azınlık konumundaki Müslüman toplumlarda yoğun bir şekilde sürdürülmekte ve dünya Müslümanlarının Hristiyanlaştırılmasını hedeflemektedir. Nitekim bu hedef, 1978’de gerçekleştirilen *Colorado Konferansı*’nda açıkça ortaya konulmuştur. Burada, Müslümanlar arasında Hristiyanlığın nasıl yayılacağına, İslâm’a ve Müslümanlara dair 40 araştırma sunulmuştur. Bu proje için 1 milyar dolar ayrılmış ve Müslümanları Hristiyanlaştırma konusunda uzmanlar yetiştirmeyi amaçlayan *Ziwimer Enstitüsü* kurulmuştur.”³⁸⁵ Bu durum, 1400 seneyi aşkın bir müddet önce kâfirlerin planladıklarına benzeyen bir durumdur. Kâfirler, o dönemde şöyle demişlerdi: “

” (*Ehl-i kitaptan bir gurup şöyle dedi: «Müminlere indirilmiş olana sabahleyin (görünüşte) inanıp akşamleyin inkâr edin. Belki onlar (böylece dinlerinden) dönerler.»*)³⁸⁶ İşte bundan dolayıdır ki, İslâm’ı kabul ettikten sonra küfre dönen kimselerin cezası ölüm olmaktadır. Başka bir ifadeyle, İslâmiyet’e karşı kurulan ve kurulacak olan planların önünü kesmek için Müslüman olan bir kişi artık dinini değiştiremez.

c) İctihada Dayanarak Savaşmak

Savaşın insanî bir durum olduğunu ve yeryüzünde hayat devam ettikçe savaşın da devam edeceğini söylemiştik. Yani savaş küfür veya kâfirlikle alakası olmayan bir olaydır. Ancak, Müslüman olan bir toplum olsa olsa kendini ve dinini korumak için, düşmanı kim olursa olsun onunla savaşır.

³⁸⁵ Yusuf el-Karadâvî, “*İrtidat Sorunu: Yaşanan Sosyal Değişimler ve Tehdit Boyutu*” (makale), Çev: Osman Güner, (<http://www.islamonline.net/Arabic/contemporary/2002/02/article2a.shtml#2>)

³⁸⁶ 3. Al-i İmran: 72

Yalnız bazen iki Müslüman gruptan birisi, ictihadî bir görüş sonucu, hakkı kendinde bulup karşı tarafı haksız kabul ederek ona karşı güç kullanmaya bile teşebbüs edebiliyor. Kur'an-ı Kerim, bu gerçeği şöyle ifade eder: "

"

*(Eğer müminlerden iki gurup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri ötekine saldırırsa, Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın. Eğer dönerse artık aralarını adaletle düzeltin ve (her işte) adaletli davranın. Şüphesiz ki Allah, âdil davrananları sever.)*³⁸⁷ Kurtubî, bu ayetin sebab-i nüzulü ile ilgili şu rivayetleri nakletmiştir:

"Mücâhid (ö.103/721) dedi ki: Ayet-i kerime Evs ve Hazrecliler hakkında inmiştir. (Yine) Mücahid dedi ki: Ensardan iki kesim sopalarla ve ayakkabılarla birbiriyle çarpıştı. Bunun üzerine bu âyet-i kerime indi.

Bunun benzeri bir rivayet Said b. Cübeyr'den (ö. 95/714) gelmiştir. Buna göre, Evs ile Hazreç arasında Rasûlullah (sav) döneminde kuru hurma dalları, ayakkabı vb. şeylerle bir çarpışma olmuştu. Yüce Allah da haklarında bu âyet-i kerimeyi indirdi.

Katâde dedi ki: Ayet-i kerime, bir hak konusunda iki tarafın da karşısındakini haksız bulduğu ensardan iki kişi hakkında inmiştir. Bunlardan birisi, hakkını zorla alacağını söyledi, çünkü aşireti çoktu. Diğeri de onu Rasulullah'ın (s.a.v.) huzurunda mahkemeleşmeye çağırdı, ancak hasmı bunu kabul etmedi. Bu durum aralarında böylece devam edip gitti, nihayet birbirlerine düştüler. El, ayakkabı ve kılıçla birbirlerine vurdular. Bunun üzerine bu âyet-i kerime indi.

el-Kelbî (ö. 146/763) der ki: Ayet-i kerime, Sümeyr ve Hatib adındaki iki kişi yüzünden meydana gelen savaş hakkında inmiştir. Sümeyr, Hatib'i öldürmüştü. Bu sebeple Evsîlerle Hazrecliler Peygamber (s.a.v.) yanlarına gelinceye kadar birbirleriyle çarpıştılar. Bunun üzerine bu âyet-i

³⁸⁷ 49. Hucurat: 9

kerime nazil oldu. Yüce Allah bununla Peygamberine ve müminlere, aralarını düzeltmelerini, barış yapmalarını emretti.

es-Süddî ise şu görüşü benimsemiştir: Ensardan *Ummu Zeyd* diye anılan bir kadın, ensardan olmayan bir adam ile evli idi. Kocasını ile aralarında tartışma çıktı. O akrabalarını ziyaret etmek istediği halde, kocası ona engel oldu ve akrabalarından hiçbir kimsenin yanına giremeyeceği yüksekçe bir yere onu yerleştirdi. Kadın da akrabalarına haber saldı. Akrabaları gelip onu götürmek üzere bulunduğu yerden aşağıya indirdiler, Bu sefer kocası gidip kendi yakınlarından yardım istedi. Akrabaları tarafından kadının alınıp götürülmesini engellemek üzere amca çocukları çıkıp geldi. Aralarında itiş-kakış oldu, ayakkabılarla birbirlerine vurdular. Bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu.”³⁸⁸

İbnu'l-Arabî dedi ki: “Bu âyet-i kerime Müslümanların (birbirleriyle) savaşmalarında asıl dayanaktır. Sahabiler (r.a.) buna dayanmış ve dinin ileri gelenleri de buna sığınmıştır. Resulullah (s.a.v.): “

(*Ammar'ı bağı (haksızca ayaklanan) kesim öldürecektir.*) buyruğu ile bunu kastetmiştir.”³⁸⁹

Mevdûdî, bu ayete şöyle bir açıklama getirmiştir: “Burada, Müslümanlardan iki taife ‘vuruştuklarında’ değil, ‘vuruşurlarsa eğer’ denilmiştir. Bu ifade biçiminden Müslümanlar arasında bir savaşın çıkmasının, Müslümanların birbirine düşmelerinin tabii ve olağan olmadığı anlaşılmaktadır. Fakat böyle bir olay vukubulursa eğer, bu konuda nasıl bir tavır alınacağı ortaya konulmaktadır. Ayrıca ayette “fırka” yerine “taife” kelimesi kullanılmaktadır. Arapça’da “fırka” kelimesi büyük bir kitleyi tanımlamak için, “taife” kelimesi ise, küçük bir topluluğu tarif etmek için kullanılır. Bu kullanımdan, Allah nezdinde Müslümanların

³⁸⁸ Kurtubî, a.g.e., s. 19/374-375

³⁸⁹ eş-Şevkanî, *Tefsir*, s. 5/63-64

aralarında büyük kitleler halinde çarpışmalarının hoş karşılanmayacağı ve bunun çok çirkin bir olay olduğu anlaşılmaktadır.”³⁹⁰

Elmalılı M. Hamdi Yazır ise, şöyle bir açıklama yapmıştır: “Barış teşebbüsü yapıldığı ve şüphe varsa giderildiği halde, birisi barışa yanaşmayıp her ne olursa olsun haksızlıkla üste çıkmak sevdasını beslerse, o vakit saldıran grupla savaşın ta ki o, Allah'ın emrine dönene kadar. Allah'ın emri "*Allah'a itaat ediniz. Resulullah'a ve sizden olan emir sahiplerine itaat ediniz.*" (Nisâ, 4/59) âyetine göre, hükmüdür.”³⁹¹

İbn Âşûr'a göre ayette geçen " " kelimesinin anlamı, İslâm'ın ilk döneminde açık bir şeyi ifade etmiyordu. Ancak, âlimler Cemel ve Sıffin vak'alarından sonra bu kelimeye tam bir netlik kazandırmışlardır.³⁹² Kanaatimizce bunun temelinde Müslümanlar arasında yapılan söz konusu savaşlarda ölen ve öldürülenlerin durumu gibi konular vardır.

Sıffin, Cemel, Nehrivan ve Kerbela gibi vakalar, elbette ki İslâm tarihinin unutulmaz acı günlerindendir. Ancak, bu tür hadiseler karşısında sergilenebilecek en güzel yaklaşım "Allah bizim elimizi o kanlı olaylardan temiz tuttu, biz de dilimizi temiz tutar, ileri geri konuşmaktan çekiniriz!" sözleriyle, tartışmalara son noktayı koyan Ömer b. Abdulaziz'in (r.a.) yaklaşımıdır.³⁹³ Bu da Kur'an-ı Kerim'de geçen "

" (Onlar bir ümmetti, gelip geçti. Onların kazandıkları kendilerinin, sizin kazandıklarınız sizindir. Siz onların yaptıklarından sorguya çekilmezsiniz.)³⁹⁴ ayetine uygun bir düşüncedir.

³⁹⁰ Mevdudî, a.g.e, s. 5/408

³⁹¹ Yazır, a.g.e, s. 7/200

³⁹² İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Tunus, 1984, s. 26/240

³⁹³ Bkz. İbn Saad, a.g.e., s. 7/382

³⁹⁴ 2. Bakara: 134

B. KUR'AN'IN MEŞRU MÜDAFAA SAVAŞINA KATILMAK İÇİN KULLANDIĞI ÜSLUP

Müslüman bir kimsenin hangi sebeplerle savaşa gittiği ilginç bir soru olabilir. Nitekim bir insanın en kıymetli varlığı olan canını, sonra da dünyada değer verdiği şeylerden biri olan malını fedâ etmeyi; ailesini, çoluk çocuğunu, sevdiklerini geride bırakıp bir daha geri dönmeyi göze alarak savaşa çıkması hiç de kolay bir iş değildir. Onun için, Kur'an-ı Kerim'e göre bir insanı savaşa katılmaya teşvik eden yöntemleri başlıklar halinde sıralamadan önce, Taberî'nin aktardığı bir rivayete yer vermek uygun olacaktır.

Taberî, “*Târîhu'r-Rusul ve-l Mulûk*” adlı tarih eserinde, Bedir savaşına katılma hususunda Resulullah'ın (s.a.v.) teşvikini şöyle aktarmıştır: Hz. Peygamber (s.a.v.) kalkarak ashâbını cihada teşvik edip şöyle buyurdular: ‘Muhammed'in nefsinin kudret elinde tutana yemin ederim ki, içinizden kim onlarla savaşırken sabır ve metânet gösterir; mükâfatını yalnızca Allah'tan bekleyerek ve kaçmaksızın şehit düşerse, Allah Teâlâ onu cennete koyar.’ Benî Seleme kabilesinden Umeyr b. Hümam, kılıcını alıp savaşa katılır ve savaşırken de şu şiiri okuyordu:

395

*(Cihadda sabır ve metânet göstererek Allah'a doğru ilerlemekteyim. Bu yolda takva, Allah rızası ve âhiret için yapılan amellerden başka da azığım yoktur. Zaten içinde takva, doğruluk ve hidâyet bulunmayan azıklar tükenmeye mahkûmdur.)*³⁹⁶

Kur'an-ı Kerim'in nefsi terbiye etmek için fıtrata uygun olarak kullandığı metotlardan biri de *terğîb* ve *terhîb* (özendirme ve korkutma) metodudur. Nefis bu yöntemle sapmaktan korunur ve doğru yolda gitmesi sağlanır.

³⁹⁵ Burasını tamamlamadan şehit oluyor.

³⁹⁶ et-Taberî, *Tarih*, s. 2/448

Nitekim Kur'an, emanete ihanet etmeyen müminleri şöyle metheder: “

” (Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir.) Ayrıca ahde sadık kalmayanları şöyle uyarır:

(Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle değiştirenlere gelince, işte bunların ahirette bir payı yoktur.) Kur'an-ı Kerim, bu çerçevede meşru müdafaa savaşına katılmak için de “tergip ve terhip” metodunu uygulamaktadır. Konuyla ilgili ayetleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Savaşa Katılmayı Teşvik Etmek

Kur'an-ı Kerim'de geçen teşvik yöntemini şu başlıklar altında sıralayabiliriz:

a) Doğrudan Emir

a.a. " (Allah yolunda savaşın ve bilin ki Allah, her şeyi işitir ve bilir.)³⁹⁷

a.b. " (Ey iman edenler! sabredin; (düşman karşısında) sebat gösterin; (cihad için) hazırlıklı ve uyanık bulunun ve Allah'tan korkun ki başarıya erişebilesiniz.)³⁹⁸

a.c. "

" (Ey Peygamber! Müminleri savaşa teşvik et. Eğer sizden sabırlı yirmi kişi bulunursa, iki yüze

³⁹⁷ 2. Bakara: 244

³⁹⁸ 3. Al-i İmran: 200

*(kâfire) galip gelirler. Eğer sizden yüz kişi olursa, kâfir olanlardan bin kişiye galip gelirler. Çünkü onlar anlamayan bir topluluktur.)*³⁹⁹

a.d. " " *(Müşrikler nasıl sizinle topyekün savaşıyorlarsa siz de onlara karşı topyekün savaşın.)*⁴⁰⁰

a.e. " " *(Ey iman edenler! Kâfirlerden yakınınızda olanlara karşı savaşın ve onlar (savaş anında) sizde bir sertlik bulsunlar. Bilin ki, Allah sakınanlarla beraberdir.)*⁴⁰¹

b) Ahireti Kazanmak

b.a. " " *(İman edenler ve hicret edip Allah yolunda cihad edenler var ya, işte onlar, Allah'ın rahmetini umabilirler. Allah, gafûr ve rahîmdir.)*⁴⁰²

b.b. " " *(O halde, dünya hayatını ahiret karşılığında satanlar, Allah yolunda savaşsınlar. Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse biz ona yakında büyük bir mükâfat vereceğiz.)*⁴⁰³

³⁹⁹ 8. Enfal: 65

⁴⁰⁰ 9. Tevbe: 36

⁴⁰¹ 9. Tevbe: 123

⁴⁰² 2. Bakara: 218

⁴⁰³ 4. Nisa: 74

b.c. " " (Ey iman edenler! Allah'tan korkun. O'na yaklaşmaya yol arayın ve yolunda cihad edin ki kurtuluşa eresiniz.)⁴⁰⁴

b.d. " " (Ey iman edenler! Herhangi bir topluluk ile karşılaştığınız zaman sebat edin ve Allah'ı çok anın ki başarıya erişesiniz.)⁴⁰⁵

b.e. " " (Allah müminlerden, mallarını ve canlarını, kendilerine (verilecek) cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler, ölürler. (Bu.) Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da Allah üzerine hak bir vaaddir. Allah'tan daha çok sözünü yerine getiren kim vardır! O halde O'nunla yapmış olduğunuz bu alış verişinizden dolayı sevinin. İşte bu, (gerçekten) büyük kazançtır.)⁴⁰⁶

b.f. * " (Ey iman edenler! Sizi acı bir azaptan kurtaracak ticareti size göstereyim mi? Allah'a ve Resulüne inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edersiniz. Eğer bilerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır. İşte bu takdirde O, sizin günahlarınızı bağışlar, sizi zemininden ırmaklar akan cennetlere, Adn cennetlerindeki güzel meskenlere koyar. İşte en büyük kurtuluş

⁴⁰⁴ 5. Maide: 35

⁴⁰⁵ 8. Enfal: 45

⁴⁰⁶ 9. Tevbe: 111

*budur. Seveceğiniz başka bir şey daha var: Allah'tan yardım ve yakın bir fetih. Müminleri (bunlarla) müjdele.)*⁴⁰⁷

c) İmtihan Etmek:

c.a.

"

"

(Yoksa, Allah, sizden, cihad edip

*Allah, peygamber ve müminlerden başkasını kendilerine sırdaş edinmeyenleri ortaya çıkarmadan bırakılacağınızı mı sandınız? Allah yaptıklarınızdan haberdardır.)*⁴⁰⁸

c.b.

"

"

((Savaşta) inkâr edenlerle karşılaştığınız

*zaman boyunlarını vurun. Nihayet onlara iyice vurup sindirince bağı sıkıca bağlayın (esir alın.) Savaş sona erince de artık ya karşılıksız veya fidye karşılığı salıverin. Durum şu ki, Allah dileseydi, onlardan intikam alırdı. Fakat sizi birbirinizle denemek ister. Allah yolunda öldürülenlere gelince, Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmaz.)*⁴⁰⁹

c.c. "

" (Andolsun ki

*içinizden cihad edenlerle sabredenleri belirleyinceye ve haberlerinizi açıklayıncaya kadar sizi imtihan edeceğiz.)*⁴¹⁰

⁴⁰⁷ 61. Saf: 10-13

⁴⁰⁸ 9. Tevbe: 16

⁴⁰⁹ 47. Muhammed: 4

⁴¹⁰ 47. Muhammed: 31

d) Savaşa Katılmak En Büyük Amellerdendir

d.a.

"

"

(Ey müşrikler!) Siz hacılara su

*vermeyi ve Mescid-i Haram'ı onarmayı, Allah'a ve ahiret gününe iman edip de Allah yolunda cihad edenlerin imanı ile bir mi tutuyorsunuz? Hâlbuki onlar Allah katında eşit değillerdir. Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez.)*⁴¹¹

d.b.

"

"

*((Ey müminler!) Gerek hafif, gerek ağır olarak savaşa çıkın, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edin. Eğer bilerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.)*⁴¹²

e) Örnek göstererek teşvik etmek:

Yüce Allah (c.c.) müslümanlara önce şöyle hitap etmektedir:

"

"

(Gevşeklik göstermeyin, üzüntüye

*kapılmayın. Eğer inanmışsanız, üstün gelecek olan sizsiniz.)*⁴¹³ ve

"

"

(Üstün durumda iken

*gevşeyip barışa çağırmayın. Allah sizinle beraberdir. O amellerinizi asla eksiltmeyecektir.)*⁴¹⁴ Ardından da bu duruma karşın şu örnekleri göstermektedir:

⁴¹¹ 9. Tevbe: 19

⁴¹² 9. Tevbe: 41

⁴¹³ 3. Al-i İmran: 139

⁴¹⁴ 47. Muhammed: 35

e.a.

"

"

(Nice peygamberler vardı ki, beraberinde birçok Allah erleri bulunduğu halde savaştılar da, bunlar, Allah yolunda başlarına gelenlerden dolayı gevşeklik ve zaaf göstermediler, boyun eğmediler. Allah sabredenleri sever.)⁴¹⁵

e.b.

"

"

(O (düşman) topluluğu takip etmekte gevşeklik göstermeyin. Eğer siz acı çekiyorsanız onlar da, sizin çektiğiniz gibi acı çekmektedirler. Üstelik siz Allah'tan, onların ümit etmedikleri şeyleri umuyorsunuz. Allah ilim ve hikmet sahibidir.)⁴¹⁶

f) Uyarmak:

f.a. "

" (Yoksa

Allah içinizden cihad edenleri belli etmeden, sabredenleri ortaya çıkarmadan cennete gireceğinizi mi sandınız?)⁴¹⁷

f.b.

"

"

(De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım akrabanız kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız meskenler size Allah'tan, Resûlünden ve Allah yolunda cihad etmekten daha sevgili

⁴¹⁵ 3. Al-i İmran: 146

⁴¹⁶ 4. Nisa: 104

⁴¹⁷ 3. Al-i İmran: 142

*ise, artık Allah emrini getirinceye kadar bekleyin. Allah fâsıklar topluluğunu hidayete erdirmez.)*⁴¹⁸

f.c.

"

*

"

(Ey iman edenler! Size ne

*oldu ki, «Allah yolunda savaşa çıkın!» denildiği zaman yere çakılıp kalıyorsunuz? Dünya hayatını ahirete tercih mi ediyorsunuz? Fakat dünya hayatının faydası ahiretin yanında pek azdır. Eğer (gerektiğinde savaşa) çıkmazsanız, (Allah) sizi pek elem verici bir azap ile cezalandırır ve yerinize sizden başka bir kavim getirir; siz (savaşa çıkmamakla) O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Allah her şeye kadirdir.)*⁴¹⁹

f.d.

"

"

(Bedevîlerden

*(seferden) geri kalmış olanlara de ki: Siz yakında çok kuvvetli bir kavme karşı savaşmaya çağırılacaksınız. Onlarla, teslim oluncaya kadar savaşacaksınız. Eğer emre itaat ederseniz, Allah size güzel bir mükâfat verir. Ama önceden döndüğünüz gibi yine dönecek olursanız sizi acıklı bir azaba uğrattır.)*⁴²⁰

f.e.

"

"

(Ne oluyor size ki, Allah yolunda harcamıyorsunuz?

Hâlbuki göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Elbette içinizden, fetihten önce harcayan ve savaşanlar, daha sonra harcayıp savaşanlara eşit

⁴¹⁸ 9. Tevbe: 24

⁴¹⁹ 9. Tevbe: 38-39

⁴²⁰ 48. Fetih: 16

değildir. Onların derecesi, sonradan infak eden ve savaşanlardan daha yüksektir. Bununla beraber Allah hepsine de en güzel olanı vâdetmiştir. Allah'ın yaptıklarınızdan haberi vardır.)⁴²¹

f.f.

"

" (Ey iman edenler! Eğer Benîm yolumda savaşmak ve rızamı kazanmak için çıkmışsanız, Benîm de düşmanım, sizin de düşmanınız olanlara sevgi göstererek, gizli muhabbet besleyerek onları dost edinmeyin. Oysa onlar, size gelen gerçeği inkâr etmişlerdir. Rabbiniz Allah'a inandığınızdan dolayı Peygamber'i de sizi de yurdunuzdan çıkarıyorlar. Ben, sizin saklı tuttuğunuzu da, açığa vurduğunuzu da en iyi bilenim. Sizden kim bunu yaparsa (onları dost edinirse) doğru yoldan sapmış olur.)⁴²²

f.g.

"

" ('Bu işten bize bir şey olsaydı, burada öldürülmezdik' diyorlar. Şöyle de: Evlerinizde kalmış olsaydınız bile, öldürülmesi takdir edilmiş olanlar, öldürülüp düşecekleri yerlere kendiliklerinden çıkıp giderlerdi. Allah, içinizdekileri yoklamak ve kalplerinizdekileri temizlemek için (böyle yaptı.) Allah içinizde ne varsa hepsini bilir.)⁴²³ Ayetteki ölüm olayı, şu ayetler ile birlikte daha da iyi anlaşılır:

⁴²¹ 57. Hadid: 10

⁴²² 60. Mümtehhine: 1

⁴²³ 3. Al-i İmran: 154

f.g.a. " " (Andolsun, ölseniz de öldürülmeniz de Allah'ın huzurunda toplanacaksınız.)⁴²⁴

f.g.b. " " (Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır; sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile!)⁴²⁵

f.g.c. * "

" ((Resûlüm!) De ki: Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçırıyorsanız, kaçmanın size asla faydası olmaz! (Eceliniz gelmemiş ise) o takdirde de, yaşatılacağınız süre çok değildir. De ki: Allah size bir kötülük dilerse, O'na karşı sizi kim korur; ya da size rahmet dilerse (size kim zarar verebilir)? Onlar, kendilerine Allah'tan başka ne bir dost bulurlar ne de bir yardımcı.)⁴²⁶

g) Savaşta Hayır Olabilir

" (Hoşunuza gitmediği halde savaş size farz kılındı. Sizin için daha hayırlı olduğu halde bir şeyi sevmemeniz mümkündür. Sizin için daha kötü olduğu halde bir şeyi sevmeniz de mümkündür. Allah bilir, siz bilmezsiniz.)⁴²⁷

⁴²⁴ 3. Al-i İmran: 158

⁴²⁵ 4. Nisa: 78

⁴²⁶ 33. Ahzab: 16-17

⁴²⁷ 2. Bakara: 216

h) Savaşla Kâfirlerin Gücünü Kırmak

"

" (Artık Allah yolunda savaş. Sen, kendinden başkası (sebebiyle) sorumlu tutulmazsın. Müminleri de teşvik et. Umulur ki Allah kâfirlerin gücünü kırar (güçleriyle size zarar vermelerini önler.) Allah'ın gücü daha çetin ve cezası daha şiddetlidir.)⁴²⁸

i) Tahrike Kapılmamak

" (Mescid-i Haram'a girmenizi önledikleri için bir topluma karşı beslediğiniz kin sizi tecavüze sevketmesin!)⁴²⁹

j) Savaşla Fitneye Son Vermek

" (Fitne ortadan kalkıncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın! (İnkâra) son verirlerse şüphesiz ki Allah onların yaptıklarını çok iyi görür.)⁴³⁰

k) Savaşla Kâfirleri Zelil Kılmak ve Müminleri Sevindirmek

*

"

" (Onlarla savaşın ki, Allah sizin ellerinizle onları cezalandırsın; onları rezil etsin; sizi onlara galip kılsın ve

⁴²⁸ 4. Nisa: 84

⁴²⁹ 5. Maide: 2

⁴³⁰ 8. Enfal: 39

*mümin toplumun kalplerini ferahlatsın * Ve onların (müminlerin) kalplerinden öfkeyi gidersin. Allah dilediğinin tevbesini kabul eder. Allah bilendir, hikmet sahibidir.)*⁴³¹

I) Şartları Hafifleştirmek

"

" *(Şimdi Allah, yükünüzü hafifletti; sizde zayıflık olduğunu bildi. O halde sizden sabırlı yüz kişi bulunursa, (onlardan) ikiyüz kişiye galip gelir. Ve eğer sizden bin kişi olursa, Allah'ın izniyle (onlardan) ikibin kişiye galip gelirler. Allah sabredenlerle beraberdir.)*⁴³²

m) Sitem Etmek

"

" *(Medine halkına ve onların çevresinde bulunan bedevî Araplara Allah'ın Resûlünden geri kalmaları ve onun canından önce kendi canlarını düşünmeleri yakışmaz. İşte onların Allah yolunda bir susuzluğa, bir yorgunluğa ve bir açlığa duchar olmaları, kâfirleri öfkeliendirecek bir yere (ayak) basmaları ve düşmana karşı bir başarı kazanmaları, ancak bunların karşılığında kendilerine salih bir amel yazılması içindir. Çünkü Allah iyilik yapanların mükâfatını zayi etmez.)*⁴³³

⁴³¹ 9. Tevbe: 14-15

⁴³² 8. Enfal: 66

⁴³³ 9. Tevbe: 120

n) Savaşanların Üstünlüğünü Vurgulamak

n.a.

"

"

(Müminlerden -özür sahibi olanlar

dışında- oturanlarla malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir olmaz. Allah, malları ve canları ile cihad edenleri, derece bakımından oturanlardan üstün kıldı. Gerçi Allah hepsine de güzellik (cennet) vadetmiştir; ama mücahidleri, oturanlardan çok büyük bir ecirle üstün kılmıştır.)⁴³⁴

n.b.

"

"

(İman edip de Allah yolunda hicret ve cihad

edenler, (muhacirleri) barındıran ve yardım edenler var ya, işte gerçek müminler onlardır. Onlar için mağfiret ve bol rızık vardır.)⁴³⁵

o) Şart Koşmak

"

" (Ey iman edenler! Eğer

siz Allah'a (Allah'ın dinine) yardım ederseniz O da size yardım eder, ayaklarınızı kaydırmaz.)⁴³⁶

p) Allah'ın (c.c.) Sevgisini Kazanmak

"

" (Allah, kendi yolunda

kenetlenmiş bir yapı gibi saf bağlayarak savaşanları sever.)⁴³⁷

⁴³⁴ 4. Nisa: 95

⁴³⁵ 8. Enfal: 74

⁴³⁶ 47. Muhammed: 7

2. Savaşa Katılmayanları Azarlamak

Yüce Allah (c.c.), dini ve diyarı korumak için savaşa katılmayanları azarlayarak, onları cehennemle tehdit edecek kadar uyarmaktadır. Allah (c.c.) bu kimseleri şöyle azarlamaktadır: "

" (Ey iman edenler! Size ne oldu ki, «Allah yolunda savaşa çıkın!» denildiği zaman yere çakılıp kalıyorsunuz? Dünya hayatını ahirete tercih mi ediyorsunuz? Fakat dünya hayatının faydası ahiretin yanında pek azdır.)⁴³⁸ ve "

" (Allah'ın Resûlüne muhalefet etmek için geri kalanlar (sefere çıkmayıp) oturmaları ile sevindiler; mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda cihad etmeyi çirkin gördüler; 'bu sıcakta sefere çıkmayın' dediler. De ki: 'Cehennem ateşi daha sıcaktır!' Keşke anlasalardı!)⁴³⁹ Yüce Allah (c.c.) bu tip müminlerin kalplerinde şüphe olduğunu vurgulayarak şöyle buyurur: "

" (Allah'a ve ahiret gününe iman edenler, mallarıyla canlarıyla savaşmaktan (geri kalmak için) senden izin istemezler. Allah takvâ sahiplerini pekiyi bilir.)⁴⁴⁰ Kurtubî, izin isteyen kimseler hakkındaki bu ayette "cihad etmekten hoşlanmadıkları için..." anlamının da olduğunu aktarmıştır.⁴⁴¹ Şeyhu'l-İslâm İbn-i Teymiyye (r.h.) ise şöyle der: "Bu, müminin cihadı terk etme konusunda Resulullah'tan (s.a.v.) izin istemeyeceğine ve ancak iman etmeyenlerin böyle bir izin isteyeceklerine dair Yüce Allah'tan bir ihbardır. Buna göre, izin dahi almadan cihadı terk edenlerin durumu nasıl olur?"⁴⁴²

⁴³⁷ 61. Saff: 4

⁴³⁸ 9. Tevbe: 38

⁴³⁹ 9. Tevbe: 81

⁴⁴⁰ 9. Tevbe: 44

⁴⁴¹ Bkz. Kurtubî, a.g.e, s.10/228

⁴⁴² İbn Teymiyye, Takiyyuddin Ahmet, *Mecmuatu'l-Fetâvâ*, Dâru'l-Vefâ, 3. Baskı, Mısır, 2005, s.28/241

“Ebu Heyseme (r.a.), Resulullah (s.a.v.) Tebük’e giderken geride kalmıştı. Bu geri kalış ve gecikme, onun vicdanını öyle baskı altına almış, onu öyle rahatsız etmişti ki, hemen atına binip, yola koyulmuş, at yorulunca da semeri yüklenip yaya olarak yoluna devam etmişti. Tam o esnada Resulullah (s.a.v.) bir su başında sahabeyle (r.a.) oturuyorlardı. Medine tarafından bir toz bulutunun yükseldiğini görünce: ‘Ke’şke Ebu Heyseme olsa” dedi. Biraz sonra da Ebu Heyseme (r.a.) pür telaş bir vaziyette görüldü. Resulullah (s.a.v.) onun gelişinden çok memnun olmuş ve kendisini candan tebrik etmişti. Ebu Heyseme (r.a.) ise, kendisini Resulullah’ın (s.a.v.) kucağına atarken: ‘Ya Resulullah, nerede ise helâk oluyordum.’ diyordu.”⁴⁴³ Seyyid Kutub der ki: “İşte bu, şaşmayan bir ilkedir. Allah’a iman edenler, mükâfat ve ceza gününe inananlar, cihad görevlerini yapmaktan kaçarak kendilerine izin verilmesini istemezler. Can ve malla Allah yolunda savaşa çıkma çağrısını yapan davetçinin çağrısını, kulak ardı etmek istemezler. Aksine piyade veya süvari olarak, Allah’ın kendilerine emrettiği biçimde, O’nun yolunda savaşa koşarlar. Emrine bağlılık, O’nun ahirette buluşmaya ilişkin vadine kesin inanç, cezasına ve mükâfatına tam bir güven ile O’nun rızasını elde etmek için, hem de bu eylemi kendi istekleriyle gönüllü olarak yaparlar. İzin verilmesini istemek bir yana, savaşa teşvik edilmeye bile ihtiyaçları yoktur onların.”⁴⁴⁴ Dolayısıyla da Yüce Allah (c.c.) savaş gününde kimin nasıl davrandığını şöyle anlatmıştır:

" (Allah, içinizden (savaştan) alıkoyanları ve yandaşlarına: ‘Bize katılın’ diyenleri gerçekten biliyor. Zaten bunların pek azı savaşa gelir.)⁴⁴⁵

Savaşa katılmamanın cezası ise, Tebük savaşına katılmayan üç sahabeye karşı sergilenen tavırdan anlaşılmaktadır. Bilindiği üzere, Ka'b bin Malik, Hilal bin Ümeyye ve Mürâre bin Rebi (veya Rebîa) Tebuk savaşına katılmamışlar, savaş dönüşünde Resulullah (s.a.v.) bunları çağırıp özürlerini dinledikten sonra bu üç sahabeyi cemaatten dışlayıp, bunlara sosyal boykot

⁴⁴³ Bkz. en-Nevevî, a.g.e., s. 17/87-100

⁴⁴⁴ Seyyid Kutub, a.g.e., s. 5/316

⁴⁴⁵ 33. Ahzap: 18

cezası vermiştir. Elli günden sonra Allah (c.c.):

"

" (Ve (seferden) geri bırakılan üç kişinin de (tevbelerini kabul etti.) Yeryüzü, genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkılmıştı. Nihayet Allah'tan (O'nun azabından) yine Allah'a sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Sonra (eski hallerine) dönmeleri için Allah onların tevbesini kabul etti. Çünkü Allah tevbeyi çok kabul eden, pek esirgeyendir.)⁴⁴⁶ buyruğuyla bunların affedildiklerini bildirmiştir.⁴⁴⁷

⁴⁴⁶ 9. Tevbe: 118

⁴⁴⁷ Detaylı bilgi için bkz: Razi, *a.g.e*, s. 16/222-226; Kurtubî, *a.g.e*, s. 10/412-419; İbn Kesîr, *Tefsir*, s. 7/306-313

III. BÖLÜM

KUR'AN HÜKÜMLERİ ÇERÇEVESİNDE

SAVAŞ ÖNCESİNE VE SAVAŞ HALİNE BAKIŞ

A. SAVAŞA HAZIRLANMAK

“Zafer Allah’tandır” vaadi olsa da, savaşa girmeden önce birtakım ön tedbirlerin alınması çok önemlidir. Bu önem, safların tanzim edilmesinde, savaşın cereyanında ve onun durdurulmasında kendini arz gösterir. Zira Yüce Allah (c.c.)’ın zafer vaadi, savaşa hazırlık ve savaş sırasında gösterilen sabır ve sebate göre gerçekleşir.

Kur’an-ı Kerim, savaş için hazırlık yapmayı şöyle emrediyor:

" *(Ey iman edenler! Tedbirinizi alın; bölük bölük savaşa çıkın yahut (gerektiğinde) topyekün savaşın.)*⁴⁴⁸ Ancak bu hazırlık, illa ki savaşın vuku bulmasını gerektirmez. Zaten önceki bölümde arz ettiğimiz savaşı gerektiren nedenler olmadan savaşa gidilmez. Fakat barışın sağlanması için de böyle bir hazırlığın yapılması şarttır. Çünkü savaşın bile barışı sağlamakta büyük rolü vardır.⁴⁴⁹

Savaş hazırlığı esnasında dikkate alınması gereken hususları şu başlıklar altında sıralamak mümkündür:

1. Psikolojik Hazırlık

Orduyu savaşa göndermeden önce onu manen din ve vatan müdafaasına hazırlamak şarttır. Zaferin elde edilmesi de bir bakıma bu türden hazırlığa bağlıdır. Onun için savaş izni gelmeden önce Resulullah (s.a.v.) Medine etrafına seriyyeler göndermiş ve bu seriyyelerle Medine’de savaş havası oluşmaya başlamıştı. Böyle bir ortamda da Yüce Allah (c.c.) kıblenin Mescid-i Aksa’dan Beytu’l-Harâm’a çevrilmesini emretti. Bu değişiklikle de müslümanlara “muhakkak Beytu’l-Harâm’ı kâfirlerden kurtarmalısınız” mesajı verilmiştir. Bedir savaşından önce Bakara Sûresi’nde

⁴⁴⁸ 4. Nisa: 71

⁴⁴⁹ II. Mahmud’un hekimbaşısı olan Abdülhak Molla, matbu olmayan şiirlerinden birisinde şöyle demiştir:

Bu mesel ile bulur cümle düvel fevzü felâh Hazır ol cenge eğer ister isen sulhü salâh
Bu mısra, “Fazilet Takvimi”nin 17 Kasım 1991 tarihli yaprağında yayınlanmıştır.

anlatılan,⁴⁵⁰ Tâlut ve Câlut kıssasının indirilmesi de Resulullah (s.a.v.) ve müslümanlar için Hak üzerine sebat göstererek dini savunmakta önemli bir manevi hazırlık olmuştur.

Ayrıca, zaferin Allah'tan olduğunu belirten " (Allah dilediğini yardımı ile destekler.)⁴⁵¹ " (Zaten yardım yalnız Allah tarafındandır.)⁴⁵² gibi ayetler, müslümanlar için son derece tatmin edici olmuştur.

Zira "

" (Bunun üzerine Rableri, onların dualarını kabul etti. (Dedi ki:) Ben, erkek olsun kadın olsun -ki hep birbirinizdensiniz- içinizden, çalışan hiçbir kimsenin yaptığını boşa çıkarmayacağım. Onlar ki, hicret ettiler, yurtlarından çıkarıldılar, Benîm yolumda eziyete uğradılar, çarpıştılar ve öldürüldüler; andolsun, ben de onların kötülüklerini örteceğim ve onları altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Bu mükâfat, Allah tarafındandır. Allah; karşılığın güzeli O'nun katındadır")⁴⁵³ ayetinin nüzulü, manevi hazırlığın oluşumuna son noktayı koymuştur.

Seyyid Kutub bu ayeti açıklarken şunları söylemiştir: "Bu ifade, ruhsal ve bilinçsel açıdan durumun ve konumun gereklerine uygun olan Kur'ânî ifade tarzının sanatsal çizgisiyle uyuşan ayrıntılı bir cevaptır."⁴⁵⁴ Ona göre, "Bu, imana çağrılan ve ilk defa Kur'an'la muhatap olanların tablosudur. Mekke'den hicret edenlerin, akideleri uğrunda yurtlarından çıkarılanların, başka hiçbir amaç için değil, sırf O'nun yolunda işkence gören veya savaşıp öldürülenlerin, kısacası; bu akideye içtenlikle inanan herkesin, her yerde ve

⁴⁵⁰ 2. Bakara: 246-252

⁴⁵¹ 3. Al-i İmran: 13

⁴⁵² 8. Enfal: 10

⁴⁵³ 3. Al-i İmran: 195

⁴⁵⁴ Seyyid Kutub, a.g.e., s. 2/294

her zamanki tablosudur. Hangisi olursa olsun, kendisine zıt bir bölgede gelişen -hangisi olursa olsun- karşı çıkan bir kavmin arasında yaşayan ve kendisine karşı göğüslerin daraldığı, arzu ve şehvetlerin incindiği, bu yüzden işkence ve koğuşturmaya maruz kalan ve ilk etapta taraftarları zayıf bırakılmış bir azınlık olan davanın tablosudur. Sonra, bunca işkenceye ve koğuşturmaya rağmen -yeşermesi kaçınılmaz olan- bitki yeşerir. Giderek direnecek ve kendini savunacak bir konuma gelir. Böylece savaş ve öldürmeler başlar. İşte kötülüklerin örtülmesi, mükâfat ve sevap bu meşakkatli ve acı çabadan sonra gelmektedir.⁴⁵⁵

2. Ordu Hazırlamak

İslâmî ordunun hazırlanması için Yüce Allah (c.c.) şöyle emrediyor:

"

"

(Onlara (düşmanlara)

*karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihad için bağlanıp beslenen atlar hazırlayın, onunla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve onlardan başka sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği (düşman) kimseleri korkutursunuz. Allah yolunda ne harcarsanız size eksiksiz ödenir, siz asla haksızlığa uğratılmazsınız.)*⁴⁵⁶ Bizce bu ayet-i kerime, İslâm'da savaşı anlama noktasında (özellikle günümüzde) çok etkin bir mana içermekte ve Müslümanların saldırgan olmadıklarının en bariz kanıtlarından birini oluşturmaktadır. Emir, emrin gayesi ve bir sonuç içeren bu ayet- kerimeyi daha iyi anlamak için konuyu üç başlık altında izah etmeye çalışacağız.⁴⁵⁷

a) Emir: Ayette verilen emir, bir kuvvetin hazırlanmasıdır. Söz konusu kuvvetin nekra (belirsiz) şeklinde gelmesi " ", başta askeri teçhizat

⁴⁵⁵ Seyyid Kutub, *a. e, a.y.*

⁴⁵⁶ 8. Enfal: 60

⁴⁵⁷ Kurtubî, bu ayeti 6 başlık altında izah etmiştir. Bzk. Kurtubî, *a.g.e*, s. 10/55-62; İbnu'l-Arabî ise 9 başlık altında. Bkz İbnu'l-Arabî, Muhammed b. Abdullah, *Ahkâmu'l-Kur'an*, İnceleyen: Muhammed Abdulkadir Ata, 3. Baskı, Beyrut, 2003, s. 2/421-426

olmak üzere karşı tarafa üstünlüğü sağlayacak her türlü gücü elde etmeyi ifade etmektedir.⁴⁵⁸

Seyyid Kutub: “Kuvvet hazırlamanın sınırı insanın gücünün en son noktasıdır. Böylece müslüman kitle, gücü dâhilinde olan kuvvet sebeplerini devreye sokmaktan geri kalmayacaktır ” demiş.⁴⁵⁹

Mevdûdî: “Düşman size aniden saldırdığında, hiç bir gerileme olmaksızın hemen askeri harekâta girişebilmeniz için her an düzenli bir ordu ve gerekli bir teçhizatı hazır bulundurmanız gerekir. Bu önlemler alınmalıdır ki, sizi yarı eğitilmiş teçhizatsız, gönüllüleri askere almak zorunda bırakacak bir acele ve karışıklığa imkân kalmasın ve düşmanın sizi hazırlıksız yakalayıp, siz savunmaya hazır değilken büyük kayıplar verdirmesi gibi bir korku yaşamayın”⁴⁶⁰ diyerek böyle bir gücün bulundurulma sebebini izah etmiştir.

b) Emrin Gayesi: Emrin gayesi şöyle vurgulanmaktadır: "

" *(onunla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve onlardan başka sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği (düşman) kimseleri korkutursunuz.)* Yani yapmış olduğunuz hazırlıklarla düşmanları korkutur, caydırırsınız. " " ifadesi, (tabiri caiz ise) işin “püf noktasıdır.” " " kökünden türeyen bu kelimenin Arapça’da sözlük anlamına bakıldığında, saldırmaksızın korkutmaktan başka bir mana ifade etmediği görülmektedir.⁴⁶¹ Bunun en bariz örneği de şu ayet-i kerimedir: " *(Onların içlerinde size karşı duydukları korku, Allah'a olan korkularından daha şiddetlidir.)*⁴⁶²

⁴⁵⁸ Bkz: Râzî, a.g.e, s. 15/191-192

⁴⁵⁹ Seyyid Kutub, a.g.e, s. 5/133

⁴⁶⁰ Mevdûdî, a.g.e, s. 2/167

⁴⁶¹ Bkz. el-Cevherî, a.g.e, s. 1/140; İbnu'l-Feyyûmî, a.g.e., s. 92; Feyrûzabâdî, a.g.e., s. 1/76

⁴⁶² 59. Haşr: 13

Kur'an'ın farklı ayetlerinde de geçen bu ve benzeri ifadeler korkma ve korkutma anlamına gelmektedir.⁴⁶³ Oysa öldürme ve dehşet verme gibi olaylar için " " yani "terör" kelimesini kullanmak yanlıştır.

Fransızca'dan dilimize geçen "terör" kelimesi, bu dilde öldürme dâhil her türlü korkutucu eylemi içine alabilirken, kelimenin Arapça'daki karşılığı olan (), böyle bir anlam muhtevasına sahip değildir. Dolayısıyla söz konusu ayette bahsedilen askerî güç elde edildikten sonra, asla ve asla sebepsiz yere her hangi bir saldırıya geçmek söz konusu değildir.

Başka bir ifadeyle, biz Müslümanlar olarak, gerekli her türlü güce sahip olma hakkımız vardır. Dinimizi ve devletimizi korumak için kullanacağımız bu güçten rahatsız olan düşmanlarımız, elbette ki bizi her vesileyle suçlayacaklardır. Günümüzde görüldüğü gibi neredeyse bütün Müslümanlar birer "terörist" ilan edilmektedir. Bahsini ettiğimiz caydırıcı güce sahip olsaydık, Müslümanlar üzerine bu kadar kolay gelinmezdi. Râzî'nin ifade ettiği gibi "Kâfirler, İslâm diyarına saldırmaya niyetlenemezlerdi."⁴⁶⁴

c) Sonuç: Yüce Allah (c.c.) böyle bir ordunun hazırlanmasında katkıda bulunanlara şöyle hitap etmektedir: "

" *(Allah yolunda ne harcarsanız size eksiksiz ödenir, siz asla haksızlığa uğratılmazsınız.)*⁴⁶⁵ Aslında Allah (c.c.) yolunda harcanan bütün malların kat kat ödeneceği birçok ayette vurgulanmaktadır.⁴⁶⁶ Düşmandan korunmak için satın alınan ordu teçhizatı da Allah yolunda

⁴⁶³ Bkz. 2. Bakara: 40; 7. Araf: 116 ve 154; 16. Nahl: 51; 21. Enbiya: 90;

⁴⁶⁴ Râzî, *a.g.e*, s. 15/192

⁴⁶⁵ 8. Enfal: 60

⁴⁶⁶ Bkz. 2. Bakara: 261 ve 272; 4. Nisa: 40; 6. En'am: 160; 27. Neml: 89

harcanan mallardan sayılıp bunun kat kat karşılığının verileceği belirtilmektedir.⁴⁶⁷

Râzî, “bu ifade hem cihadı, hem de diğer hayr yerlerini kapsayan genel bir kavramdır” der.⁴⁶⁸

Tebük gazvesine çıkacak ordunun teçhizatı için seferber olan sahaBenî'nin tavrı bu konuda en bariz örnektir. Hatta o gün Hz. Ömer (r.a.) Resulullah'ın (s.a.v.) davetine koşanların başındaydı. Kendi kendine: "Bugün Ebu Bekir'i geçeceğim" diyordu. Malının yarısını alıp Resulullah'a (s.a.v.) getirdi. Resulullah (s.a.v.): "Ey Ömer! Ev halkına ne bıraktın?" diye sordu. Hz. Ömer (r.a.): "Size getirdiğimin bir mislini bıraktım" dedi. Hz. Ebû Bekir (r.a.) de, bütün serveti olan dört bin gümüş dirhemi alıp Resulullah'a (s.a.v.) getirdi. Hz. Ömer (r.a.) onun ne getirmiş olduğunu merakla öğrenmek istiyordu. Resulullah (s.a.v.): "Ey Ebû Bekir! Ev halkına ne bıraktın?" diye sordu. O da sevinçle, "Onlara, Allah ve Resulünü bıraktım" cevabını verdi. Bu fedakârlık karşısında Hz. Ömer'in (r.a.) gözleri yaşardı ve: "Anam babam sana fedâ olsun, ey Ebû Bekir! Hayr yolundaki her yarışta Benî muhakkak geçiyorsun. Artık, hiç bir şeyde seni geçemeyeceğimi iyice anladım" dedi.⁴⁶⁹ Hz. Osman (r.a.) o sırada Şam'a göndermek üzere bir ticaret kervanı hazırlatmıştı. Yardım dâveti üzerine, kervanı Şam'a göndermekten vazgeçti ve üç yüz deveyi üzerindeki mallarla birlikte Hz. Resulullah'a (s.a.v.) teslim etti. Ayrıca elli at ve bin altın nakit hibe etti. Hz. Osman'ın (r.a.) bu fedakârlığı karşısında Resulullah (s.a.v.): “

” (Allah'ım, ben

Osman'dan razıyım, sen de ondan razı ol!) diye duâ etti.⁴⁷⁰

3. Orduyu Fitneci Unsurlardan Arındırmak:

⁴⁶⁷ Bkz. Mukâtil b. Süleyman, a.g.e., s. 2/123; et-Taberî, *Tefsir*, s. 11/250-251; İbn Kesîr, *Tefsir*, s. 7/113; el-Âlusî, a.g.e., s. 10/27

⁴⁶⁸ Râzî, a.g.e., s. 15/193

⁴⁶⁹ Bkz. Ebû Davûd, a.g.e., 2/214 (Hadis No: 1678); İbnu'l-Esîr, *Usdu'l-Gâbe*, s. 3/ 324

⁴⁷⁰ İbn Hişâm, a.g.e., s. 4/124

Yüce Allah (c.c.) münafıkların savaşıla ilgili tutumlarını şöyle bildirmiştir:

"

"

(Bunlara

(münafıklara): "Gelin, Allah yolunda çarpışın; ya da savunma yapın." denildiği zaman, "Harp etmeyi bilseydik, elbette sizin peşinizden gelirdik." dediler. Onlar o gün, imandan çok, kâfirliğe yakın idiler. Ağızlarıyla, kalplerinde olmayanı söylüyorlardı. Hâlbuki Allah, onların içlerinde gizlediklerini daha iyi bilir.)⁴⁷¹ ve

"

"

(Eğer yakın bir dünya malı ve

kolay bir yolculuk olsaydı (o münafıklar) mutlaka sana uyup peşinden gelirlerdi. Fakat meşakkatli yol onlara uzak geldi. Gerçi onlar, "Gücümüz yetseydi mutlaka sizinle beraber çıkardık" diye kendilerini helâk edercesine Allah'a yemin edecekler. Hâlbuki Allah onların mutlaka yalancı olduklarını biliyor.)⁴⁷² Aslında münafıklar savaşıa çıksalar bile bozgunculuk ve fitne çıkarmaktan başka bir işleri olmayacaktır. Yüce Allah (c.c.) bu gerçeği şöyle anlatmaktadır:

"

"

(Eğer içinizde (onlar da savaşıa) çıksalardı, size

bozgunculuktan başka bir katkıları olmazdı ve mutlaka fitne çıkarmak isteyerek aranızda koşarlardı. İçinizde, onlara iyice kulak verecekler de vardır. Allah zalimleri gayet iyi bilir.)⁴⁷³

Münafıkların bozgunculuğu ve fitnesi, Hendek savaşında net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bunların savaş sırasındaki psikolojilerini şu ayet açıkça gözler önüne sermektedir:

"

*

"

(Ve o zaman, münafıklar ile kalplerinde hastalık

⁴⁷¹ 3. Al-i İmran: 167

⁴⁷² 9. Tevbe: 42

⁴⁷³ 9. Tevbe: 47

(iman zayıflığı) bulunanlar: Meğer Allah ve Resulü bize sadece kuru vaatlerde bulunmuşlar! Diyorlardı: Onlardan bir grup da demişti ki: Ey Yesribliler (Medineliler)! Artık sizin için durmanın sırası değil, haydi dönün! İçlerinden bir kısmı ise: Gerçekten evlerimiz emniyette değil, diyerek Peygamber'den izin istiyordu; oysa evleri tehlikede değildi, sadece kaçmayı arzuluyorlardı.)⁴⁷⁴ Dolayısıyla münafıkları ordusuna katmaması için Resulullah'a (s.a.v.) şu emir gelmiştir: "

*

"

(Eğer Allah

seni onlardan bir gurubun yanına döndürür de (Tebük seferinden Medine'ye döner de başka bir savaşa seninle beraber) çıkmak için senden izin isterlerse, de ki: Benîmle beraber asla çıkmayacaksınız ve düşmana karşı Benîmle beraber asla savaşmayacaksınız! Çünkü siz birinci defa (Tebük seferinde) yerinizde kalmaya razı oldunuz. Şimdi de geri kalanlarla (kadın ve çocuklarla) beraber oturun! Onlardan ölmüş olan hiçbirine asla namaz kılma; onun kabri başında da durma! Çünkü onlar, Allah ve Resulünü inkâr ettiler ve fâsık olarak öldüler.)⁴⁷⁵ Râzî, bu ayetle ilgili şöyle der: "Bil ki Yüce Allah, Resulüne onları yardımsız bırakma, hor ve hakir kılma, zelil etme hususunda gayret göstermesini emretmiştir. Önceki ayette bahsedilen, "Onların peygamberle beraber savaşa çıkmaktan men edilmeleri" hususu, zelil ve hor kılınmalarını gerektiren sebeplerin en önemlisidir. Cenâb-ı Hakk'ın bu ayette bahsetmiş olduğu, "Hz. Peygamber'in (s.a.v.) onlardan ölen kimselere namaz kılmaktan men edilmesi" hususu da onların zelil kılınıp yardımsız, kimsesiz ve çaresiz bırakılmalarını gerektirecek diğer bir önemli sebeptir. İbn-i Abbas'ın (r.a.) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "İbn Selûl hastalanınca Hz. Peygamber (s.a.v.) onu ziyaret etti. Bunun üzerine Abdullah İbn-i Ubeyy, Hz. Peygamber'den, öldüğünde namazını kıldırmasını ve kabri başında dua etmesini istedi. Daha sonra da Hz. Peygamber'e (s.a.v.) kendisine kefen olsun diye, gömleğini istemek üzere birisini yolladı. Hz. Peygamber de ona,

⁴⁷⁴ 33. Ahzap: 12-13

⁴⁷⁵ 9. Tevbe: 83-84

dışından giydiği gömleğini gönderdi. Abdullah adamı yine yollayarak, içten giydiği ve derisine dokunan gömleğini istedi. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.): "O pis, necis kimseye, gömleğini niçin veriyorsun?" deyince, Hz. Peygamber (s.a.v.): "Benîm gömleğim, ondan, Allah'ın azabından herhangi bir şeyi savuşturamaz. Fakat umulur ki, Cenab-ı Hak bu sayede o münafıkların bin adedini İslâm'a dâhil eder." dedi. Zira münafıklar, Abdullah'tan ayrılmazlardı. Onun bu gömleğin peşinde olduğunu ve ondan bir fayda umduğunu gördüklerinde, o gün onlardan bin kişi Müslüman oldu. Abdullah öldüğünde oğlu, bu haberi Hz. Peygamber'e duyurmak için geldi. Hz. Peygamber (s.a.v.) de oğluna: "Namazını kıldır ve onu defnet!" deyince, oğlu: "Ya Resulullah, eğer sen onun namazını kılmazsan, hiçbir Müslüman kılmaz!" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) namazını kıldırmak için ayağa kalkınca, Hz. Ömer de ayağa kalktı ve Hz. Peygamber onun namazını kıldırmasın diye, Hz. Peygamber ile kıblenin arasına geçerek durdu. İşte bunun üzerine, bu ayet nazil oldu. Cebrail (a.s.) de, Hz. Peygamber'in elbisesinden tutarak "Onlardan, ölen hiçbir kimsenin cenaze namazını kılma" dedi." Vahiy, Hz. Ömer'in görüşüne uygun olarak gelmiştir.⁴⁷⁶

Bundan ötürüdür ki İslâm ordusunun savaşa girmeden önce münafık ve fitnecilerden arındırılması gerekli kılınmıştır.⁴⁷⁷

4. Ülke Sınırlarını Korumak için Nöbet Beklemek (Ribat)

Düşman saldırısına karşın İslâm devletini korumak her Müslümana düşen bir görevdir. Herhangi bir saldırıyı önlemek için de sınırda nöbet tutmak gerekmektedir. Nöbettekilerin gücü veya kuvveti ne kadar büyük olursa olsun, karşılarındaki düşmanın saldırma niyeti olmadıkça harekete geçmemeleri gerekir. Çünkü İslâm devletinin sınırı bittiği yerde muhakkak ki "Dâru'l-Harb" dediğimiz küfür devletinin sınırı başlar. Daha önce bahsettiğimiz savaşı gerektiren nedenler bulunmadıkça, sınırda nöbet tutan

⁴⁷⁶ Razî, a.g.e., s. 16/155

⁴⁷⁷ Münafıkların tutum, davranış ve cezaları için bkz: 4. Nisa: 38-57 ve 72-73; 9. Tevbe: 47-70 ve 81-96

İslâm ordusunun görevi sınırları korumaktan ibarettir.

Yüce Allah (c.c.) bir yerde " " şeklinde bir emir ifadesi kullanarak şöyle buyurmuştur: " (Ey iman edenler! Sabredin; (düşman karşısında) sebat gösterin; (cihad için) hazırlıklı ve uyanık bulunun ve Allah'tan korkun ki başarıya erişebilesiniz.)⁴⁷⁸

" " kökünden türeyen " " kelimesinin lügat anlamı şöyledir: İki şeyi birbirine bağlamak; (mecaz olarak da) şiddetli muhabbet, sevgiyle bir şeye bağlanmak; cesaretli olmak.⁴⁷⁹ Müfessirler bu kelimeye şu anlamları vermişlerdir: Düşmana karşı uyanık olup İslâm devletinin sınırlarını koruyarak nöbette beklemek.⁴⁸⁰ Bazıları, bu ifadenin "bir namazı kıldıktan sonra diğerini beklemek" anlamına geldiğini söylemiştir.⁴⁸¹ Razi'ye göre her iki anlama da gelmesi mümkündür.⁴⁸²

İbn Kesîr, tefsirinde (Müslim, Tirmizi ve Nesâî'nin de aktardıkları)⁴⁸³ Ebu Hureyre (r.a.) yoluyla Resulullah'ın (s.a.v.) şu buyruğunu aktarmıştır: "

: . :
" (Allah'ın onunla hataları
affedip bağışlayacağı, günahları sileceği bir şeyi size söyleyeyim mi? Abdest üstüne abdest almak, devamlı camilere gitmek (cemaatle namaz kılmaya

⁴⁷⁸ 3. Al-i İmran: 200

⁴⁷⁹ Bkz. el-Cevherî, a.g.e., s. 3/1127; İbnu'l-Feyyûmî, a.g.e., s. 82; Fîrûzabâdî, a.g.e., s. 2/360-361

⁴⁸⁰ Bkz. ed-Dahhâk, Dahhâk b. Muzâhim el-Belhî, *Tefsiru'd-Dahhâk*, Derleme ve Tahkik: Muhammed Şükrî ez-Zâvî, 1. Baskı, Mısır, 1999, s. 1/269; et-Taberî, *Tefsir*, s. 6/337; İbn Kesîr, *Tefsir*, s. 3/314-328; es-Sealibî, Abdurrahman b. Muhammed, *el-Cevâhiru'l-Hisân fî Tefsiri'l-Kur'an*, Tahkik: Şeyh Ali Muhammed Muavvad ve Şeyh Adil Ahmet Abdulmevcut, 1. Baskı, Beyrut, 1997, s. 2/157-158; eş-Şevkanî, *Tefsir*, s. 1/415; Derveze, Muhammed İzzet, *et-Tefsiru'l-Hadis*, Mısır, 1963, s. 8/205-206; İbn Aşûr, a.g.e., s. 4/209

⁴⁸¹ Bkz. et-Taberî, *Tefsir*, s. 6/334 ; Razi, a.g.e., s. 9/161-162; eş-Şevkânî, *Tefsir*, s. 1/415

⁴⁸² Razi, a.g.e., s. 9/162

⁴⁸³ Bkz. et-Tirmizî, a.g.e., s. 23 (Hadis No: 51 ve 52) ; en-Nesâî, a.g.e., s. 1/97 (Hadis No: 143) en-Nevevî, a.g.e., s. 3/141

*devam etmek) ve her namazdan sonra diğer namazı beklemek. İşte ribat budur!*⁴⁸⁴

İbn Kesîr, ribatın sınırlarda nöbet tutmak anlamına da gelmesiyle ilgili Resulullah'ın (s.a.v.) şu buyruğunu aktarmıştır: “

” (Bir gün Allah yolunda ribatta bulunmak, dünya ve dünyada bulunan her şeyden daha hayırlıdır.)⁴⁸⁵ Buharî, Müslim ve Nesaî de, bu hadisi Sehl b. Saad es-Saidî'den aktarmışlardır.⁴⁸⁶

Razî, müfessirlerin ribat ile ilgili görüşlerini aktardıktan sonra şöyle der: “Surenin sonundaki bu âyetin, ruhanî birtakım sırların ve hükümlerin hazinelerini içine aldığı; kısa olmasına rağmen surede daha önce zikredilen esas ve teferruat bilimlerin âdeti bir tamamlayıcısı olduğu ortaya çıkmaktadır. Benîm söyleyebileceklerim bundan ibarettir.”⁴⁸⁷ Söz konusu ayetle ilgili Ebu Seleme bin Abdurrahman'ın (ö. 94/712):

” () (Peygamber'in (s.a.v.) döneminde ise ribat yapmayı gerektirecek bir gaza söz konusu değildi)⁴⁸⁸ demesi, Razî'nin ve aynı fikirde olan âlimlerin görüşünü desteklemektedir. Ancak Ebu Seleme'nin bu sözü, Resulullah (s.a.v.) döneminde İslâm devletinin sınırlarının henüz belirlenmediğini ve bu yüzden nerede ribat yapılacağı belli olmayınca da ayetteki ribat ifadesinin namazları beklemek şeklinde yorumlandığını göstermektedir.

” ayetinde geçen ” ifadesinin, Allah yolunda ribatta bulunmak anlamına geldiğini yukarıda söylemiştik. Kurtubî, ”

⁴⁸⁴ İbn Kesir, *Tefsir*, s. 3/316

⁴⁸⁵ İbn Kesîr, a.e., s. 3/317

⁴⁸⁶ Bkz. en-Nesâî, a.g.e., s. 6/346 (Hadis No: 3167); en-Nevevî, a.g.e., s. 13/61; İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bâri*, 6/85 (Hadis No: 2892). Bu hadis değişik ifadelerle de nakledilmiştir.

⁴⁸⁷ Razî, a.g.e., s. 9/161

⁴⁸⁸ el-Hâkim, a.g.e., s. 2/301

ayetin açıklamasıyla ilgili şöyle der: “İşte bundan dolayı tefsir âlimleri: "Ribât yapın" buyruğunun anlamı hakkında farklı görüşlere sahiptirler. Âlimlerin çoğu der ki: Atlarınızla düşmanlarınıza karşı ribât yapın. Yani düşmanlarınız nasıl ki atları bağlayıp besliyor ise siz de öylece bağlayıp besleyiniz. Yüce Allah'ın: "*Bağlanıp beslenen atlar*" buyruğundaki ribât da bu anlamdadır.”⁴⁸⁹

Tevbe sûresinde geçen " " (ve onları her gözetleme yerinde oturup bekleyin)⁴⁹⁰ ayet-i kerime, söz konusu " " ifadesini açıklığa kavuşturmaktadır. Elmalılı Hamdi Yazır, bu ayetin açıklamasında: “Her geçidi tutup onları gözaltında bulundurunuz.” der.⁴⁹¹

5. Haberleşmeyi Gizli Tutmak

Düşmana galip gelmenin ve zaferi elde etmenin en önemli etkenlerinden biri de, savaşa ilişkin bütün bilgilerin gizli tutulmasıdır. Resulullah (s.a.v.) Tebük gazvesi hariç diğer gazvelerde genellikle seferin nereye olacağını gizli tutmuştur.

Duyduğu her haberi yaymanın, münafıklık sıfatlarından olduğunu belirten Yüce Allah (c.c.) Müslümanları gizlilik konusunda şu şekilde yönlendirmektedir:

" (Onlara güven veya korkuya dair bir haber gelince hemen onu yayarlar; hâlbuki onu, Resûl'e veya aralarında yetki sahibi kimselere götürselerdi, onların arasından işin içyüzünü anlayanlar, onun ne olduğunu bilirlerdi. Allah'ın size lütuf ve rahmeti olmasaydı, pek azınız müstesna, şeytana uyup giderdiniz.)⁴⁹² Razî,

⁴⁸⁹ Kurtubî, *a.g.e.*, s. 5/486

⁴⁹⁰ 9. Tevbe: 5

⁴⁹¹ Yazır, *a.g.e.*, s. 4/274

⁴⁹² 4. Nisa: 83

bu ayetle ilgili yaptığı açıklamasında şu hususun altını çizmiştir: “Müslümanlar ile kâfirler arasında şiddetli bir düşmanlık bulunmakta idi. İki taraftan her biri savaş araç gereçleri hazırlıyor ve birbiri aleyhinde fırsat kolluyordu. İki taraftan birisi için emniyet vesilesi olan şey, diğer taraf için bir korku vesilesi idi. Müslümanlar için emniyet bulunduğu, ordusunun ve savaş teçhizatının yeterli olduğu haberi gelince, münafıklar bunu hemen yayıyor ve bu haber böylece kısa zamanda kâfirlere ulaşıyor. Onlar da, Müslümanlara ve onlardan gelecek tehlikeye karşı gerekli tedbirleri alıyorlardı. Bilmukabil Müslümanlar için korkuyu ifade eden bir haber söz konusu olduğunda münafıklar bu haberi abartıyorlar, ona birçok asılsız ilavelerde bulunarak zayıf ve yoksul Müslümanların kalplerine korku düşürüyorlardı. İşte bu anlatılanlardan, bu haber yayma işinin birçok bakımdan fitne ve belâların kaynağı olduğu ortaya çıkmış olur. Durum böyle olduğu için de Yüce Allah, bu gibi haberleri yaymayı ve/veya ifşa etmeyi kınamış ve onları bundan men etmiştir.”⁴⁹³ Bundan dolayı Resulullah (s.a.v.) gazvelerini gizli tutmuştur. Hatta (s.a.v.) seriye komutanlarına bile görevin mahiyetinin bir mesafeye kadar gizli tutulmasını emretmiştir. Nitekim Resulullah (s.a.v.) Recep ayında Abdullah bin Cahş el-Esedî ve beraberindeki sekiz kişiyi sefere gönderdi. Yola çıkmadan önce, Allah Rasûlü (s.a.v.) bir mektup yazıp Abdullah’a verdi ve: “İki gün yol almadıkça mektubu okumamasını” emretti.⁴⁹⁴

Gizlilik sayesinde zaferin elde edilmesine ilişkin bir örnek de Hendek savaşında yaşanmıştır. Hendek savaşının yönünü değiştirecek önemli bir olay oldu. Düşman saflarında iken Müslüman olan Nuaym bin Mes'ud es-Sakafî gizlice Resulullah'ın ordusuna katıldı. Durumun kötülüğünü gören Nuaym, müttefiklerle Benî Kurayza kabilesinin arasını bozmak için iyi bir vesile oldu. Resulullah (s.a.v.) ona Benî Kurayza ile müşriklerin arasını açması için talimat verdi. İslâm'a girdiği bilinmediği için rahatça Benu Kurayza lideri Kaab bin Esed'in yanına gitti. Kaab'ın yanında daha başka Yahudi liderleri de bulunuyordu. Onlara Yahudilere bir iyilik etmek isteğini söyleyerek, Kureyş ve Gatafan kabilelerinin artık savaştan usandığından söz

⁴⁹³ Razî, a.g.e., s. 10/204; Bkz. eş-Şevkânî, *Tefsir*, s. 1/491-492; el-Âlusî, a.g.e., s. 5/94

⁴⁹⁴ Bkz. İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye fî 't-Târîh*, 1. Baskı, Mısır, 1932, s. 3/248-249

etti: "Hatta daha fazla zahmet çekecek olurlarsa sizi bırakıp gidecekler. O zaman siz İslâm ordusuna karşı koyamazsınız. Bu tehlikeyi önlemek için Kureyş ve Gatafan kabileleri ileri gelenlerinden birkaç kişiyi rehin alın" dedi. Yahudiler bu haberden son derece memnun oldu. Nuaym, oradan Ebû Süfyan'ın ordugâhına geldi. Ona Kurayzalıların anlaşmayı bozduklarından dolayı pişmanlık duyduklarını ve anlaşmayı gizlice yenilediklerini, hatta suçlarını affettirmek için Kureyş ve Gatafan liderlerinden birkaç kişiyi rehin alarak Müslümanlara teslim etmeyi düşündüklerini söyledi. Bu haber Ebû Süfyan'ı şüpheye sevk etti. Derhal Kurayza liderine İkrime b. Ebî Cehl ve Benî Gatafanlı bir grupla haber göndererek muhasaranın çok uzadığını, askerin açlıktan şikâyet ettiğini bu nedenle ertesi günü genel bir saldırı ile bu duruma bir son verilmesi gerektiği arzusunda olduğunu söyledi. Buna karşılık Kurayzalılar, Kureyş ve Gatafan ileri gelenlerinden birkaç kişi rehin verilmedikçe kendilerine güvenemeyeceklerini bildirdiler. Kureyş ve Gatafan liderleri bu haberi işitince Nuaym'ın sözüne hak vererek rehin vermekten imtina ettiler. Kurayza kabîlesi ise onların tavrının Nuaym'ı doğruladığını görünce müttefiklerden ayrılarak onları kendi başlarına bıraktılar. Böylece zafer Müslümanların oldu.⁴⁹⁵

Gizlilik konusunda bir başka ayette Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurur: "

"

(Ey iman edenler! Allah'a

ve Peygamber'e hainlik etmeyin; (sonra) bile bile kendi emanetlerinize hainlik etmiş olursunuz.)⁴⁹⁶ Diyanet Vakfı mealinde bu ayetle ilgi şu açıklama yer almaktadır: "Medine'de bir Yahudi kabilesi olan Kurayza oğulları bir savaşta,

Peygamber'le daha önce yapmış oldukları antlaşmayı bozarak müttefik müşrik ordularına yardım ettiler. Müşrik Arap orduları çekilip gittikten sonra Resulullah onların kalelerini kuşattı. Barış isteklerini de reddetti. Yalnız seçecekleri bir hakemin vereceği hükme razı olacağını bildirdi. Yahudiler de hakem olarak Saad'ı seçtiler. Sonra da Saad'ın vereceği hüküm hakkında bir fikir edinmek üzere Ebu Lubâbe ile konuşmak istediler. Ebu Lubâbe gitti.

⁴⁹⁵ İbn Hişâm, a.g.e., s. 3/173-175

⁴⁹⁶ 8. Enfal: 27

Saad'ın hükmünün ne olacağını ona sordular. O da Yahudilerin kesileceklerine işaret olarak boğazını gösterdi. İşte bu âyet Ebu Lubâbe'nin davranışını kınamaktadır. Bunun üzerine Ebu Lubâbe, kendisini mescidin direğine bağlayıp ölünceye ya da Allah tarafından affedilinceye kadar yeyip içmeyeceğine dair yemin etti. Yedi gün sonra bayılıp düştü. Bunun üzerine affedildiğine dair bir âyet indi.”⁴⁹⁷

Elmalılı Hamdi Yazır'a göre bu ayet, “Allah’a ve Resulü’ne hıyanet etmeyin. Zimmeti imanınıza tevdi edilmiş olan ilahi ahkâma ve Resulün sünnetine saygısızlık ve riayetsizlik edip de istikametten, vefa ve sadakatten ayrılmayın. İkiyüzlü davranmak ve ganimetten mal kaçırmak veya düşmana sırları açıklamak gibi bir suretle ahlakınızı lekelemeyin. (Bunları yaparak) Allah ve Resulüne hıyanet ederseniz, kendi emanetlerinize hıyanet edersiniz.”⁴⁹⁸ anlamına gelmektedir.

Mevdudî, ayette geçen “ ” kelimesinin çok geniş bir terim olduğunu vurgulayarak şöyle der: “Toplumu yahut bireyi ilgilendirir. Kişiye muhafaza etmesi için emanet edilen tüm şeyleri içerir. Mesela, kişi antlaşma ve ahitleri bozmamalı, toplumun sırlarını açığa vurmamalı veya kendi kontrolüne verilen mal ve görevi kötüye kullanmamalıdır.”⁴⁹⁹

⁴⁹⁷ *Diyanet Vakfı Meali*, ilgili ayet; Bkz: İbn Kesîr, *Tefsir*, s. 7/55

⁴⁹⁸ Bkz: Elmalılı, a.g.e, s. 4/220-221

⁴⁹⁹ Mevdudî, a.g.e, s. 2/151

B. SAVAŞTA RİAYET EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR

Savaşın artık kaçınılmaz bir hale gelip vuku bulması, her şeyin sonunun geldiğini göstermez. Başka bir ifadeyle, savaş yıkıp yakmaktan ve insanları yok etmekten ibaret bir olay değildir. İşte Müslüman ordunun savaş anlayışı veya savaş ahlakı bu konuda kendini göstermiştir.

Kur'an-ı Kerim, savaşırken uyulması gereken bir takım prensipler belirlemiştir. Bu prensipler, aşağıda başlıklar halinde ele alınacaktır:

1. Firar Etmemek

Kur'an'ın ilk prensibi, savaştan hiçbir şekilde firar etmemektir. Bu aslında dünyadaki bütün ordular için geçerli olan bir prensiptir. Yüce Allah (c.c.) savaş meydanlarından kaçmamaları için Müslümanları şöyle uyarıyor:

*

"

"

(Ey müminler! Toplu halde

*kâfirlerle karşılaştığınız zaman onlara arkanızı dönmeyin. (Korkup kaçmayın). Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilme veya diğer bölüğe ulaşıp mevzi tutma durumu dışında, kim öyle bir günde onlara arka çevirirse muhakkak ki o, Allah'ın gazabını hak etmiş olarak döner. Onun yeri de cehennemdir. Orası, varılacak ne kötü yerdir!)*⁵⁰⁰

Kurtubî, bu ayetin açıklamasında şunları söylemektedir: "Savaştan kaçmak, Kur'ân-ı Kerim'in zâhiri gereğince ve imamların çoğunluğunun ittifakı ile helake sebep olan büyük bir günahdır. Böyle düşünen âlimlerden biri de "el-Vâdiha" adlı eserinde görüşünü ortaya koyan İbnü'l-Macişûn'dur (ö.164/780). İbnü'l-Macişûn şöyle demektedir: Bu hususta düşman sayısının kaç kat fazla olduğu, güç ve hazırlık gibi konular göz önünde bulundurulur. Onlara göre, eğer müşriklerin sahip oldukları savaş gücü ve kahramanlık,

⁵⁰⁰ 8. Enfal: 15-16

kendilerinin iki kat fazlası ise, yüz süvarinin yüz süvariden kaçması caiz olur. Cumhurun görüşüne göre ise, yüz kişinin ancak iki yüz kişiden fazla düşman ile karşılaşması halinde kaçmaları helaldir. Müslüman ne zamanki bire karşı ikiden fazla düşmanla karşılaşacak olsa, geri dönüp kaçması caiz olur. Bununla birlikte sabretmek daha güzeldir. Nitekim Mûte ordusu üç bin kişiden oluştuğu halde, iki yüz bin kişiye karşı sebat göstermişti. Bu iki yüz bin kişinin de yüz bini Bizanslı, diğer yüz bini ise Lahm ve Cüzam kabilelerinden yani müsta'reb (sonradan Araplaşmış) Araplardan oluşuyordu.”⁵⁰¹

Başka bir birliğe katılmak için arkasını dönenler hakkında açıklama yapan Razî, şöyle der: “Âlimler, diğer birliklere katılıp iltihak etmenin ordu büyük olduğu zaman mahzurlu olup olmadığı yahut da, ordunun sayısı az olduğunda, cephede çakılıp kalmanın gerekli olup olmadığı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bazı âlimler, ordunun sayısı kalabalık olduğunda, bunun câiz olmayacağını söylerlerken, bazıları da bütün durumlarda bunun caiz olmayacağını ifade etmişlerdir ki, bu görüş ayetin zâhirine daha uygundur. Zira ayetin zâhirinde, bu iki durum arasındaki fark belirtilmemiştir.”⁵⁰²

Ayrıca Yüce Allah (c.c.), firar etmeye kalkışanları uyardıktan sonra onlara kaçınılmaz gerçeği şöyle hatırlatıyor: "

*

" *(Resûlüm!) De ki: Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçırıyorsanız, kaçmanın size asla faydası olmaz! (Eceliniz gelmemiş ise) o takdirde de, yaşatılacağınız süre çok değildir. De ki: Allah size bir kötülük dilerse, O'na karşı sizi kim korur; ya da size rahmet dilerse (size kim zarar verebilir)? Onlar, kendilerine Allah'tan başka ne bir dost bulurlar ne de bir yardımcı.)*⁵⁰³

Resulullah (s.a.v.) savaşta firar etmenin büyük günahlardan biri olduğunu şöyle bildirmektedir: “Büyük günahlar dokuzdur: Allah’a şirk

⁵⁰¹ Kurtubî, a.g.e, s. 9/470-471

⁵⁰² Razî, a.g.e, s. 15/142-143

⁵⁰³ 33. Ahzab: 16-17

koşmak; haksız yere adam öldürmek; temiz bir kadına kötülük isnat etmek; zina yapmak; düşmana hücum esnasında firar etmek; sihirbazlık; yetim malı yemek; Müslüman ana babaya asî olmak; emredilenleri yapmamak ve yasakları yapmak sûretiyle aileye karşı doğruluğu terk etmektir.”⁵⁰⁴

2. İnsan Haklarını Dikkate Almak:

Kur'an-ı Kerim, Yüce Allah'ın (c.c.) emriyle meleklerin kendisine secde ettiği insanın " " (en güzel biçimde)⁵⁰⁵ yaratıldığını ifade ederek onun üstünlüğünü şöyle vurgular: "

" (Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları, (çeşitli nakil vasıtaları ile) karada ve denizde taşıdık; kendilerine güzel güzel rızıklar verdik; yine onları, yarattıklarımızın birçoğundan cidden üstün kıldık.)⁵⁰⁶ Bundan ötürüdür de Müslümanlar, kâfir insana karşı bile adaletli davranmakla emredilmişler. Bu tavırı Kur'an-ı Kerim şöyle belirtilmektedir: "

" (Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi âdil davranmamaya itmesin. Adaletli olun; bu, Allah korkusuna daha çok yakışan (bir davranış)tır. Allah'a isyandan sakının. Allah yaptıklarınızı hakkıyla bilmektedir.)⁵⁰⁷ Onun için "İslâm, insanın her aklına geleni ve arzu ettiğini yapması demek olan "mutlak hürriyeti" hürriyet olarak kabul etmez, bilakis bu davranışları hayvanlık, şeytanın istibdadı ve nefsin esareti olarak vasıflandırır.”⁵⁰⁸

⁵⁰⁴ Bkz. en-Nevevî, a.g.e., s.2/82-83; İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, s. 12/181 (Hadis No: 6857)

⁵⁰⁵ 95. Tin: 4

⁵⁰⁶ 17. İsrâ: 70

⁵⁰⁷ 5. Maide: 8

⁵⁰⁸ Armağan, Servet, *İslâm Hukuku'nda Temel Hak ve Hürriyetler*, Ankara, 1987, s.71

İnsanoğlunun üstünlüğü nedeniyle haksızlığa uğratılması yasaklanırken, canının ne kadar önemli olduğu da şöyle ifade edilmektedir: "

*(Kim, bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın (haksız yere) bir cana kıyarsa, bütün insanları öldürmüş gibi olur. Her kim bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibi olur.)*⁵⁰⁹

Razî, bu ayetle ilgili şöyle der: "Ayette, 'Kim de onu diriltirse, bütün insanları diriltmiş gibi olur.' buyruğundaki 'diriltmekten' kasıt, insanı yangın, boğulma, açlık, soğuk ve sıcak gibi öldürücü ve yok edici şeylerden kurtarmaktır. Tek bir insanı diriltmenin, bütün insanları diriltmek gibi olduğuna dair ayet, daha önce tek bir insanı öldürmenin, bütün insanları öldürmek anlamına geleceğini ifade eden ayetle mukayese edilmek suretiyle daha iyi anlaşılır."⁵¹⁰

Mevdûdî işe şunları söylemektedir: "Bu, insan hayatının kutsallığını vurgulamak içindir; insan hayatının korunması amacıyla, her bir ferdin başkasının hayatının kutsallığını kabul edip onun dokunulmazlığına yardım etmesi gerekir. Haksız yere bir başkasının hayatını alan, yalnızca bir kişiye zulmetmekle kalmaz, aynı zamanda insan hayatının kutsallığına saygı göstermediğini ve başkalarına karşı hiçbir merhamet duygusu taşımadığını göstermiş olur. Bu nedenle o tüm insanlığın düşmanı demektir. Çünkü herkes bu tür katı kalpliliğin kurbanı olursa, tüm insanlığın sonunun gelmesi kaçınılmazdır. Buna karşılık, eğer bir kişi tek bir insan hayatının korunmasına yardım ederse, tüm insanlığa yardım etmiş demektir. Bu yardımı sayesinde insan, tüm insan soyunun devamına katkıda bulunacak niteliklere sahip olduğunu gösterir."⁵¹¹

İnsanın kutsiyetini dikkate almanın yolu savaşlarda belli olur. Yani ona saygı göstermek onun canına kıymamak savaşlarda ortaya çıkar. Daha önce de söylediğimiz gibi İslâm'da savaş, insanları öldürmekten ibaret değildir.

⁵⁰⁹ 5. Maide: 32

⁵¹⁰ Razî, a.g.e, s. 11/219

⁵¹¹ Mevdudî, a.g.e, s. 1/421

Onun için mümkün olduğu kadar kan dökmekten kaçınılır. Bunun en bariz örneklerini Resulullah (s.a.v.)'ın hayatında cereyan eden savaşlarda görmek mümkündür. Nitekim "Bedir savaşı sonuçlanmış ve müşrikler geride 70 esir ve 70 ölü bırakarak Bedir mevkiinden mağlup bir vaziyette ayrılmışlardı. Savaş esirlerinin temiz elbiseleri yoktu. Hz. Peygamber bunlara temiz elbise verilmesini emretti. Fakat Resulullah'ın amcası Abbas,⁵¹² o kadar boylu poslu bir kişi idi ki, hiç kimsenin elbisesi ona uymamıştı. Bunun üzerine münafıkların reisi Abdullah bin Ubey bin Selul, boyca ona yakın olduğu için elbisesini Hz. Abbas'a (r.a.) verdi. Hz. Peygamber (s.a.v.), onun bu iyiliğine karşı o öldüğü zaman kendi gömleğini ona kefen olmak üzere göndermiştir."⁵¹³

Uhud savaşında ise, müşrik askerler Müslümanlardan bazılarının âzalarını kesmişlerdi. Bu hareketleriyle, Müslümanların psikolojilerini bozmayı amaçlıyorlardı. Hz. Hamza'nın (r.a.) da göğsü yarılmış ve ciğeri Hind tarafından çiğnenmişti. Bu durumu gören Resulullah: "Eğer onlara karşı Allah (c.c.) bana zafer verecek olursa, onlardan otuz kişiye aynı uygulamayı yapacağım." dedi. Müslümanlar, Hz. Peygamber'in bu sözünü işitince dediler ki: Allah'a (c.c.) yemin ederiz, Allah (c.c.) bizi onlara karşı muzaffer ederse Araplardan hiç kimsenin hiç kimseye yapmadığı şekilde onların organlarını keseceğiz! Bunun üzerine Allah (c.c.) 16. Nahl Sûresinin 126-128. ayetlerini indirerek şöyle buyurur : *

*

" *(Eğer ceza verecekseniz, size yapılan işkencenin misliyle ceza verin. Ama sabrederseniz, elbette o, sabredenler için daha hayırlıdır * Sabret! Senin sabrın da ancak Allah'ın yardımı iledir. Onlardan dolayı kederlenme; kurmakta oldukları tuzaktan kaygı duyma! Çünkü Allah (c.c.) (kötülükten) sakınanlar ve güzel amel edenlerle beraberdir.)* Hz. Peygamber (s.a.v.) bu

⁵¹² Henüz müslüman olmamıştı.

⁵¹³ Şibli, a.g.e, s. 1/239

ayetlerin inzalinden sonra kâfirlere misilleme yapmaktan vazgeçti ve ashabını da bu konuda uyardı.”⁵¹⁴

3. Savaş Edenlerle Savaşmak ve Sivil Halka Dokunmamak

Küfür (İslâm’dan irtidat etmek hariç), insanları öldürmenin sebebi olmadığı gibi, Müslümanlara karşı bizzat savaşa alet olmayan insanların can güvenlikleri de korunmuştur. Hatta onlara iyilik yapmak da yasaklanmamıştır. Mevdudî’ye göre, savaşa alet olmak hem çarpışmaya bizzat katılmakla hem de fikirler ileri sürüp cephe gerisindeki halkı savaşa hazırlamakla gerçekleşir. Bütün bu çalışmaları yapan kişileri Kur’an, savaşanlar olarak kabul etmektedir.⁵¹⁵

Kur’an-ı Kerim, bu ilkeyi şöyle açıklar:

" (Size karşı savaş açanlara, siz de Allah (c.c.) yolunda savaş açın. Sakın aşırı gitmeyin, çünkü Allah (c.c.) aşırıları sevmez.)⁵¹⁶ ve "

" (Allah (c.c.) sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara âdil davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah (c.c.) adaletli olanları sever.)⁵¹⁷

Müfessirler, birinci ayette geçen " " ifadesine dayanarak, savaşma durumları söz konusu olmayan kadınların, çocukların, yaşlıların, delilerin, din adamlarının, işçi ve ziraatla uğraşan çiftçilerin öldürülmesinin yasak olduğunu söylemişlerdir.⁵¹⁸

⁵¹⁴ İbnu'l-Esîr, *Usdu'l-Gâbe*, 2/152

⁵¹⁵ Bkz. Mevdudî, *Cihad*, s. 258

⁵¹⁶ 2. Bakara: 19. Bazı rivayetlere göre savaşa ilgili indirilen ilk ayettir. Bkz. et-Taberî, *Tefsir*, s.3/289

⁵¹⁷ 60. Mumteherine: 8

⁵¹⁸ et-Taberî, *Tefsir*, s. 3/292; Kurtubî, a.g.e, s. 3/239- 241; İbn Kesîr, *Tefsir*, s. 2/214; el-Âlusî, a.g.e, s. 2/75; es-Sa'dî, a.g.e, s. 89

İmam Ahmed'in aktardığı bir hadise göre "Hz. Peygamber (s.a.v.) ordusunu savaşa gönderdiğinde onlara şöyle tenbihte bulunurdu:

"

" *"Allah'ın adıyla çıkınız, Allah'ı inkâr edenlerle Allah yolunda savaşınız, ahdinizi bozmayınız, aşırı gitmeyiniz, müsle yapmayınız, çocukları ve manastır ehlini (din adamlarını) öldürmeyiniz."*⁵¹⁹ Yine İmam Ahmed'in aktardığına göre, Resulullah (s.a.v.) Müslüman ordusuna (savaşta geri hizmette bulunan) işçi ve köleleri öldürmeyin" şeklinde emretmiştir.⁵²⁰ Bir savaş sonrasında, Hz. Peygamber (s.a.v.) savaş alanını geziyordu, ölmüş bir kadın cesedi görünce çok üzüldü ve şöyle buyurdu: "Bu da ne? Bu kadın buraya savaşmak için gelmemiştir."⁵²¹

Hz. Ebu Bekir (r.a.) da Şam'a doğru hareket edecek olan komutan Üsâme'ye şu talimatı vermiştir: "İhanet etmeyin, haksızlık etmeyin, mal yağmalamayın, (meşru öldürmenin dışına çıkıp) müsle yapmayın (ölü cesedin azalarına dokunmayın); çocukları, ihtiyaçları ve kadınları öldürmeyin, hurmalıkları kesip yakmayın. Meyveli bir ağacı kesmeyin. Yemek maksadı olmaksızın davar, sığır, deve vs. öldürmeyin. Yol boyu mâbedlere çekilmiş insanlara rastlayabilirsiniz, onlara dokunmayın, ibadetlerine karışmayın; bunun dışında öyle insanlara rast geleceksiniz ki onların saçlarının biçimi tepelerinin üstündeki sarığa benzer, onları kılıçlarınızla delin. Allah'ın adıyla yürüyün."⁵²²

"

" ayetine gelince; Elmalılı M. Hamdi Yazır, bunu şöyle açıklamıştır: "Din konusunda sizinle savaşmayanlar ve sizi yurdunuzdan çıkarmayanlar, yani gerek kendi girişimleriyle ve gerek başkalarına yardım

⁵¹⁹ İbn Hanbel, Ahmed, *Müsned*, Tahkik: Şuayib el-Arnâvut ve Adil Mürşit, Muessesetu'r-Risâle, 1. Baskı, Beyrut, 1995, s. 4/461 (Hadis No: 2728)

⁵²⁰ İbn Hanbel, a.g.e., 24/ 146 (Hadis No: 15420). Hadisin tam metni şöyledir:

عن أيوب قال سمعت رجلا يحدثني عن أبيه قال : بعث رسول الله صلى الله عليه وسلم سرية كنت فيها ، قال : فنهانا أن نقتل العسفاء والوصفاء

⁵²¹ Ebu Davûd, a.g.e., s. 3/85 (Hadis No: 2669)

⁵²² İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil*, s. 199-200

etmek suretiyle olsun bu iki sıfattan hiç birisi ile vasıflanmayan ve size karşı ne din ne de vatan harbi yapmayanlar. İşte bunlara iyilik ve adalet yapmanızdan Allah sizi sakındırmaz.”⁵²³

Bu ayetin Müslüman-kâfir ilişkisi konusunda bir ilke olduğunu vurgulayan Seyyid Kutub da der ki: “Müslüman olmayanlarla ilişkileri düzenleyen bu ilke İslâm dininin yapısına, yönelişine, insan hayatına hatta onun bu evrene ilişkin köklü anlayışına, en uygun ve en adil ilkedir. Bu ilke, İslâm’ın devletlerarası hukukunun da temelidir. Buna göre, İslâm ile insanlar arasında barış hali değişmeyen temel tutumdur. Bu hal ve tutum, savaş açılması ve bu savaşa karşılık verilmesinin zorunlu olması veya antlaşma yapıldıktan sonra ihanet edilmesi durumları dışında değişmez. Antlaşmaya ihanet ise saldırıyla tehdit etmek demektir. Davanın özgürlüğü ve inanç hürriyeti önünde kaba kuvvetle durmak da bunun gibidir. Bu da bir saldırdır. Bunların dışındaki hallerde İslâm tüm insanlara barışı, sevgiyi, iyiliği ve adaleti öngörür.”⁵²⁴

“Kur’an, komutan ve askerlerin savaş esnasında uyacağı ilkeleri belirlemiş ve bu prensiplerden taviz verilmemesini emretmiştir. Kur’an’ın ilkeleri doğrultusunda yapılmış savaş örneklerini, ancak Müslümanların tarihinde bulabiliriz.”⁵²⁵

Günümüzde Irak’ı işgal eden ABD önderliğindeki ordu ise, çocuk, kadın, yaşlı; cami, hastane, okul demeden her şeyi vahşice ezip geçiyor. Nitekim 19 Kasım 2005’te bir bombanın patlaması sonucu bir Amerikan deniz piyadesinin ölmesinden sonra Amerikan askerleri sivillere saldırarak katliam yapmışlardı. Ev ev baskınlar düzenleyerek içeridekileri öldüren askerlerin kurbanları arasında kadın ve çocuklar da vardı. Ayrıca Irak’ın Başkenti Bağdat’ın güneyinde bulunan Mahmudiye bölgesinde 12 Mart 2006 tarihinde meydana gelen olayda, ABD’li askerler Abir Kasım el-Cenebi adlı 14 yaşındaki Iraklı kıza tecavüz ettikten sonra kızı, anne ve babası ile 6

⁵²³ Yazır, *a.g.e.*, s. 7/549

⁵²⁴ Seyyid Kutub, *a.g.e.*, s. 9/623

⁵²⁵ Çiftçi, Ali, *İlke ve Amaçları Bakımından Kur’an’da Savaş*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniv. 1993, s. 85

yaşındaki kız kardeşini öldürmüşler ve evi de yakmışlardı!⁵²⁶

4. Ekili ve Yapılı Yerlere Zarar Vermemek

Yüce Allah (c.c.)'nın yolundan gitmeyen herhangi bir ordu, ayak bastığı topraklarda insanlar dâhil her şeyi tahrip edip geçmekten geri durmaz. Kur'an bu gerçeği, Allah'tan başkasına ibadet eden Yemen'deki Sebe kraliçesi Belkıs'ın sözleriyle ortaya koymaktadır. Belkıs, zanneder ki Hz. Süleyman (a.s.) 'ın da ordusu diğer ordulara benzer; dolayısıyla etrafındakilere: "

"

(Melike: Hükümdarlar bir

memlekete girdiler mi, orayı perişan ederler ve halkının ulularını alçaltırlar. (Herhalde) onlar da böyle yapacaklardır, dedi.)⁵²⁷ Oysa Allah (c.c.), iktidara gelecek Müslüman ordusunun nasıl davranacağını şöyle anlatmaktadır: "

"

(Onlar (o müminler) ki, eğer kendilerine yeryüzünde iktidar verirse namazı kılar, zekâtı verirler, iyiliği emreder ve kötülükten nehyederler. İşlerin sonu Allah'a varır.)⁵²⁸ Bu ayetle ilgili olarak İbn Abbas der ki: Maksat muhacirler, ensar ve onlara güzel bir şekilde tabi olanlardır. Katâde: Bunlar Muhammed'in (s.a.v.) ashabıdır, demektedir. İkrime (105/723) : Bunlar beş vakit namaz kılanlardır. el-Hasen ve Ebu'l-Âliye (ö. 90/708): Bunlar şanı yüce

⁵²⁶ Ayrıca Irak'ta Amerikan güçlerinin ateşinde hayatını kaybeden sivil vakalarına, "güvenlik şirketi katliamı" eklendi. Bir Amerikan diplomatik konvoyu 16 Eylül 2007 pazar günü Bağdat'ın Mansur mahallesinden geçerken hiçbir provokatif harekete maruz kalmamasına rağmen konvoyu eşlik eden "Blackwater" şirketine bağlı sivil giyimli özel güvenlikçiler, çevreye rast gele ateş açarak en az 50 sivil öldürmüştü. Olayda onlarca kişi de yaralanmıştı. İşgalci ABD'nin Irak Büyükelçiliği ise, olaydan dolayı özür dilemekle yetindi. Konuyla ilgili olarak Yeşil Bölge'de bir basın toplantısı düzenleyen ABD Büyükelçiliği sözcüsü Mirembé Nantongo, olaydan büyük üzüntü duyduklarını ifade etti. Nantongo, "Geçtiğimiz Pazar günü el-Yarmuk civarında bulunan Nûsur meydanında gerçekleşen olaydan dolayı çok özür diliyoruz. " dedi. Dünya, diğer katliamlarda olduğu gibi buna da sessiz kaldı!

⁵²⁷ 27. Neml: 34

⁵²⁸ 22. Hac: 41

Allah'ın kendilerine zafer nasip ettiği vakit, namazı kılan ümmettir. İbn-i Ebî Nerîh: Bunlardan maksat yöneticilerdir. ed-Dahhâk: Bu, yüce Allah'ın kendisine mülk ve yönetim imkânını verdiği kimselere koştığı bir şarttır. Bu da güzel bir açıklamadır. Sehl b. Abdullah ise şöyle yorumlamaktadır: İyiliği emredip münkerden alıkoymak, yöneticiye ve onun yanına gidip gelen ilim adamlarına vaciptir. İnsanların yöneticiye emretmek gibi görevleri yoktur, çünkü bu, onun bir vazifesidir ve onun bunu yapması vaciptir. İlim adamlarına da emredilmez, çünkü zaten delil onların bunun gereğini yerine getirmelerini vacib kılmıştır.”⁵²⁹

“Kuşkusuz, hakkın, adaletin, iyiliğin, hayrın, özgürlüğün üstün gelmesi ile insanlık hayatında ilahi hayat sisteminin egemen olması ile sonuçlanan bu zaferin; gölgesinde kişisel isteklerin, bireysel çıkarların, arzu ve eğilimlerin barınmadığı böylesine büyük bir zaferin bazı sebepleri, belli bir bedeli, yerine getirilmesi gereken yükümlülükleri ve birtakım şartları olacaktır. Hiç kimseye boşuna ve gereksiz yere zafer bahşedilmez. Hedefi ve sonuçları gerçekleşmeyince hiç kimsenin elde ettiği zafer kalıcı olmaz.”⁵³⁰

Her türlü tahripten uzak durmakla yükümlü olan İslâm ordusu, zaruret gereği sakıncalı bir işe başvurabilir. Nitekim ağaçların kesilmesi yasak olduğu halde, Resulullah (s.a.v.) Benî Nadir kabilesinin hurma ağaçlarını kestirmişti. Bunun üzerine şu ayet-i kerime nazil olmuştur: ⁵³¹ ”

” *(Hurma ağaçlarından, herhangi birini kesmeniz veya olduğu gibi bırakmanız hep Allah'ın izniyledir ve O'nun yoldan çıkanları rezil etmesi içindir.)*⁵³²

“Ayette, Resulullah'a (s.a.v.) ve Müslümanlara hitaben, Nadiroğulları'na korku vermek, onlara boyun eğdirmek maksadıyla hurmalarından bazılarını kesmelerinin meşru nedenlere dayandığı bildirilmiştir. Zira kestiklerini de sağlam bıraktıklarını da Allah'ın izni çerçevesinde yapmışlardı. Allah'ın izni ile

⁵²⁹ Kurtubî, a.g.e., s. 14/413-414

⁵³⁰ Bkz: Seyyid Kutub, a.g.e, s. 7/353-354

⁵³¹ Bkz. Razî, a.g.e., s. 29/284

⁵³² 59. Haşr: 5

yapılan bu eylemler, onların rüşva edilmesi ve boyun eğdirilmesine yöneliktir. Ayet, önceki ayetlerin bir devamıdır. Nadiroğulları ve müttetikleri olan münafıkların, Peygamber (s.a.v.) tarafından bazı hurmaların kesilmiş olmasını malzeme yaparak açık aramaları ve karşı hareketleri yüzünden Allah (c.c.), bu ayeti indirdi ve Yahudilerle münafıkların iddalarına cevap verdi.”⁵³³

“Âlimler bu ayet-i kerimeyi, kâfirlerin kalelerinin ve evlerinin yıkılıp yakılması, su altında bırakılması ve topa tutulmasında bir sakınca olmadığına delil göstermişlerdir. Yine bunun gibi, meyveli veya meyvesiz ağaçların kökünden sökülmesinde bir sakınca olmadığına delilini, bu ayet-i kerimeden getirmişlerdir.”⁵³⁴

Buna rağmen, Resulullah (s.a.v.), herhangi bir orduyu savaşa gönderirken onlara şu hatırlatmalarda bulunurdu: Allah yolunda, Allah ismi ile kâfirlerle savaşın. Antlaşma ve sözlerinize aykırı davranmayın. Ganimet mallarına ihanet etmeyin. Çocukları, kadınları, ihtiyarları, halktan ayrılmış, manastırlara çekilmiş insanları vurmeyin. Hurmalıkları tahrip etmeyin, ağaçları kesmeyin, evleri yakmayın.⁵³⁵

5. Barışı Kabul Etmek

Savaşın nefsi müdafaa veya bir zulüm ve haksızlığı ortadan kaldırmaktan öteye bir amaç içermemesi, karşı taraftan (düşmandan) gelen barış teklifinin mutlaka kabul edilmesiyle ispatlanabilir. Yüce Allah (c.c.), barış teklifinin kabulü konusunda şöyle buyurmaktadır: "

" (Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş ve Allah'a tevekkül et, çünkü O işitendir, bilendir.)⁵³⁶ "Bu âyet-i kerimenin nesh

⁵³³ Derveze, a.g.e., s. 8/211

⁵³⁴ Razi, a.g.e., s. 29/284

⁵³⁵ Tezde ilgili hadisler aktarılmıştır. Bkz. s. 158

⁵³⁶ 8. Enfal: 61

edilip edilmediği hususunda görüş ayrılığı vardır. Katade ve İkrime der ki: Bu âyet yüce Allah'ın: "*Müşrikleri neredede bulursanız öldürünüz.*" (9.Tevbe, 5) ile; "*Bütün müşriklerle savaşınız.*" (9.Tevbe,36) âyetleri ile nesh edilmiştir. Katade ve İkrime ayrıca derler ki: Berae (Tevbe) Sûresi, "lâ ilahe illallah" demedikçe müşriklerle yapılmış her türlü barış antlaşmasını nesh etmiştir. İbn Abbas'a göre: "Bu buyruk, '*Bu sebeple gevşeklik göstermeyin ve sizler üstün iken barışa çağırmayın.*'" (47. Muhammed, 35) âyeti ile nesh edilmiştir.⁵³⁷

Ancak bunun mensuh olmadığı da söylenmiştir. Aksine, yüce Allah bununla cizye alınabilecek kimselerden cizyenin kabul edilmesini kastetmektedir. Resulullah'ın (s.a.v.) ashabı Ömer b. el-Hattab (r.a.) döneminde de, ondan sonra gelen yöneticiler döneminde de onlardan aldıkları cizye karşılığında Arap olmayan birçok ülke halkıyla barış antlaşması yapmış ve onları kendi hallerine bırakmışlardır. Oysa onları toptan imha edebilecek güçleri de vardı. Aynı şekilde Resûlullah (s.a.v.) da çeşitli belde ahalileri ile ödeyecekleri bir mal mukabilinde barış yapmıştır. Hayber bunlardandır. O, Hayberlileri mağlup ettikten sonra onları Hayber'de çalışmak ve mahsullerinin yarısını ödemek üzere Hayber'de bırakmıştır.

Kurtubî, İbn İshak'ın şu rivayetini de aktarır: Mücahid, bu âyet-i kerime ile Kurayzaoğulları kastedilmiştir, der. Çünkü onlardan cizye kabul edilir. Müşriklerden ise herhangi bir şey kabul edilmez. es-Süddî ve İbn-i Zeyd de şöyle derler: "Âyetin anlamı şöyledir: Eğer onlar seni barış yapmaya çağırarak olurlarsa, onların bu isteklerini kabul et. Ayrıca âyette nesih söz konusu değildir."⁵³⁸

Allah (c.c.), başka bir ayette Müslümanları şöyle uyarmaktadır: "

" (Artık onlar sizi bırakıp

bir tarafa çekilir de sizinle savaşmazlar ve size barış teklif ederlerse bu

⁵³⁷ Kurtubî, a.g.e, s. 10/63

⁵³⁸ a.e., s. 10/64

*durumda Allah size, onların aleyhinde bir yola girme hakkı vermemiştir.)*⁵³⁹

Kayıtsız şartsız barışın kabul edilmesini emreden Yüce Allah (c.c.), düşmanın kötü niyetle barışa yanaşmasına karşın şöyle buyuruyor: "

" *(Eğer sana hile yapmak isterlerse, şunu bil ki, Allah sana kâfidir.)*⁵⁴⁰

Yazır, bu ayeti şöyle açıklar: "Allah'a tevekkül et, O'na güven ve O'na sırtını daya. Acaba bunların asıl maksatları savaş da, gizli bir oyun peşinde oldukları için mi barıştan yana görünüyorlar? Acaba bana bir hile mi yaparlar? diye korkma. Muhakkak ki, her şeyi işiten, bilen yalnızca O'dur. Şu halde onların gizli niyetlerini, gizlice yaptıkları fısıldaşmaları işitip bilecek olan Allah olduğu gibi, onların cezasını verecek olan da yine O'dur."⁵⁴¹

Seyyid Kutub'a göre, "Barışa yatkınlık eylemini anlatan " " (yanaşmak) ifadesi son derece esprili bir ifadedir. Anlama ince bir isteklilik havası katıyor. Barış tarafına yönelen kanadın hareketidir bu. Huzur içinde bir tarafa doğru süzülen bir kanat. Bu arada barışa yanaşma emri her şeyi işiten ve her şeyi bilen Allah'a dayanma direktifi ile birlikte veriliyor. Yüce Allah söylenenleri işitir, bunların ötesinde gizli sırları da bilir. Ona dayanmak yeterlidir ve insana güven verir."⁵⁴²

⁵³⁹ 4. Nisa: 90

⁵⁴⁰ 8. Enfal: 62

⁵⁴¹ Yazır, *a.g.e.*, s. 4/248

⁵⁴² Seyyid Kutub, *a.g.e.*, s. 5/134

C. SAVAŞA DAİR ÖZEL HÜKÜMLER

Allah yolunda savaş, başta İslâm ve Müslümanlar olmak üzere insanlığı her türlü zulümden kurtarıcı bir pozisyona sahip olmasına rağmen, gerek insanların savaşa katılmaları açısından gerekse de savaşın cereyan edeceği mekân açısından ona dair bazı istisnalar getirilmiş ve namaz gibi ibadetlerin yerine getirilmesi için kolaylıklar sağlanmıştır. Bunları şöyle sıralamak mümkündür:

1. Engelliler ve Hastalar

İslâm dini, insanları güçleri dışında her hangi bir sorumluluğa tabi tutmaz. Başka bir ifadeyle insanlar, güçlerinin yettiği şeylerden sorumludurlar. Yüce Allah (c.c.) Bakara sûresinde şöyle buyurmuştur: "

*(Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar.)*⁵⁴³ Zihinsel ve/veya fiziksel engelli ile hasta olan insanların bazı hareketlerinde günah olmadığını "

*(Âmâya güçlük yoktur; topala güçlük yoktur; hastaya da güçlük yoktur.)*⁵⁴⁴ ayetiyle vurgulayan Yüce Allah, bu insanların savaşa katılmamalarına da müsaade etmiştir. Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur: "

*

" *(Allah ve Resûlü için insanlara öğüt verdikleri takdirde, zayıflara, hastalara ve (savaşta) harcayacak bir şey bulamayanlara günah yoktur. Zira iyilik edenlerin aleyhine bir yol (sorumluluk) yoktur. Allah çok bağışlayan ve çok esirgeyendir. Kendilerine binek sağlaman için sana geldiklerinde: Sizi bindirecek bir binek bulamıyorum, deyince, harcayacak bir şey bulamadıklarından dolayı üzüntüden gözleri yaş dökerek dönen kimselere de*

⁵⁴³ 2. Bakara: 286

⁵⁴⁴ 24. Nur: 61 ve 48. Fetih: 17

sorumluluk yoktur.)⁵⁴⁵

Razî, bu ayetin tefsiriyle ilgili şöyle der: “Bil ki Yüce Allah, özü bulunmaksızın mazereti varmış zannı uyandıranlar hakkındaki tehdidini bildirince, gerçek mazeret sahiplerini de beyân buyurmuş ve bunların savaş ve cihadla ilgili mükellefiyetlerden muaf olduklarını açıklamıştır. Bunlar birkaç kısımdır; Birinci kısım: İhtiyarlar gibi, sıhhatli fakat bünyesi zayıf olanlar. İşte, ayette " " (zayıflar) kelimesi ile kastedilenler bunlardır. Bunun delili Cenâb-ı Hakk'ın “hastalar” kelimesini buna atfetmiş olmasıdır. İkinci kısım: Hastalardır. Bu kısma körler ve müzmin hastalar girer. Kendisinde muharebe etmeye mani herhangi bir hastalığı bulunanlar da bu kısma dâhildir. Üçüncü kısım: Bunlar da hazırlığı, yiyeceği, içeceği ve biniti olmayan kimselerdir. Yani bunlar harcayacak bir şey bulamayan kimselerdir. Çünkü bu gibi kimselerin, ancak kendi ihtiyaçlarını karşılayabildikleri takdirde savaşa katılmaları faydalı olur. Bu kimseler, ya kendi mallarıyla yahut başka bir kimsenin yardımı ile bu imkânı elde edebilirler. Böyle bir güç ve imkânı bulamayanlar mücahidlere yük olur, mücahidleri esas maksatlarıyla meşgul olmaktan engellerler.”⁵⁴⁶

Kurtubî der ki: “Yüce Allah'ın: ‘(...) zayıflara (...) bir günah yoktur’ âyet-i kerimesi, âciz olan kişilerin tekliflerden muaf tutulacağı hususunda aslî bir dayanaktır. Herhangi bir şeyi yerine getirmekten acze düşen her kişiden, o şeyin yükümlülüğü düşer. Bu, kimi zaman fiil olarak onun bedelinin yerine getirilmesi şeklinde olur, kimi zaman da ödeme şeklinde bedele dönüşür. Güç bakımından âciz olmak ile mal yönünden âciz olmak arasında da fark yoktur.”⁵⁴⁷

“Ebû Davûd'un Enes'ten gelen bir rivayetine göre, Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Medine'de öyle bir takım kimseleri geride bıraktınız ki, siz ne kadar yol aldıysanız, neyi harcadıysanız, ne kadar vadi kat ettiyseniz, mutlaka onlar sizinle birlikte dirler." Ey Allah'ın Resûlü, dediler, Medine'de bulundukları halde nasıl bizimle beraber olabilirler? Hz. Peygamber: " Maze-

⁵⁴⁵ 9. Tevbe: 91-92

⁵⁴⁶ Razî, a.g.e., s. 16/163-164

⁵⁴⁷ Kurtubî, a.g.e., s. 10/331

retleri onları alıkoydu" diye buyurdu."⁵⁴⁸

Ancak böyle bir mazeretin kabul edilişı, sorumluluktan kaçma anlamına da gelmez. Gerçek Müslüman yapabileceğı şeyi en güzel şekilde görevini yerine getirmelidir. Nitekim "Medine'de Benî Seleme Kabilesi'nin ileri gelenlerinden olan Amr bin el-Cemûh (r.a.) topal idi. Tebuk savaşında ordunun ön saflarında bulunmaktaydı. Resûlullah (s.a.v.) kendisine: "Allah senin özür sahibi olduğunu belirtmiş (mazeretini kabul buyurmuştur)" deyince, şu cevabı vermişti: "Allah'a yemin ederim, bu topallığımla yürüyüp cennette iz yapacağım."⁵⁴⁹

Ayrıca ayağı eğik olduğu veya ayaklarının arkası üzerine basarak yürüdüğü için kendisine "Ahnef" denilen ve bu lakapla meşhur olan Dehhâk bin Kays et-Temimî (r.a.), Halifeler döneminde savaşlarda komutanlık bile yapmıştır. Nitekim İran imparatoru Yezdicürd, topraklarının büyük kısmı Müslümanların eline geçince, Merv şehrine gidip yerleşmişti. Yezdicürd buradan İran şehirlerine mektup yazarak, halkı isyana çağırdı ve antlaşmayı bozdu. Bunun üzerine hazret-i Ömer (r.a.) Ahnef bin Kays'a (r.a.), Horasan üzerine sefer düzenlemesi için emir verdi. Bir orduyla yola çıkan Ahnef bin Kays, İran şehirlerindeki isyânı bastırdı ve Horasan'a yürüdü.⁵⁵⁰

2. Savaşta Namaz Kılmak

Bilindiğı gibi, namaz dinin direğidir ve terk edilmesi insanı irtidada kadar götürebilir. Darlık zamanlarında ruhsatlar ve kolaylıklardan yararlanmak dışında, hiçbir şekilde geciktirilmesine bile izin verilmeyen namaz, savaş sıralarında da terk edilmemeli, iki rekât da olsa kılınmalıdır.

"Korku namazını ve çeşitli şekillerini düşünen bir kimse, pek çok önemli hususu tespit eder. Bunların başında: İslâm'da namazın önemli yeri,

⁵⁴⁸ Ebu Davûd, a.g.e., s. 3/20 (Hadis No: 2508); Bkz: İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, s. 6/46-47 (Hadis No: 2839)

⁵⁴⁹ İbnu'l-Esîr, *Usdu'l-Gâbe*, s. 3/705

⁵⁵⁰ Bkz. İbn Kesir, *Tarih*, s. 7/127-128

güvenlik-korku, sağlık-hastalık, yolculuk ya da ikamet hallerinde, kısacası her halde kulun namaz kılmasının farz olduğu gelmektedir. Hikmeti sonsuz şariat koyucu da mükellefi haline uygun bir şekilde namaz kılmakla yükümlü tutar. Güvenlik halinin kendisine göre bir namazı, korku halinin kendisine göre bir namazı olduğu gibi, sağlıklı iken veya hasta iken kılınacak namazın kendine göre bir şekli vardır. Bütün bunlar İslâm şariatının mükemmelliğini, onun her zaman ve mekâna uygunluğunu göstermektedir.”⁵⁵¹

Yüce Allah (c.c.) “Korku namazı” da denilen, harp esnasındaki namaz hakkında şöyle buyurmaktadır: "

*

*

" (Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman *kâfirlerin size kötülük etmelerinden endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur. Şüphesiz kâfirler, sizin apaçık düşmanınızdır. Sen de içlerinde bulunup onlara namaz kıldırдыңın zaman, onlardan bir kısmı seninle beraber namaza dursunlar, silahlarını (yanlarına) alsınlar, böylece (namazı kılıp) secde ettiklerinde (diğerleri) arkanızda olsunlar. Sonra henüz namazını kılmamış olan (bu) diğer gurup gelip seninle beraber namazlarını kılsınlar ve onlar da ihtiyat tedbirlerini ve silahlarını alsınlar. O kâfirler arzu ederler ki siz silahlarınızdan ve eşyanızdan gafil olsanız da üstünüze birden baskın yapsalar. Eğer size yağmurdan bir eziyet olur yahut hasta bulunursanız silahlarınızı bırakmanızda size günah yoktur. Yine de tedbirinizi alın. Şüphesiz Allah, kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırlamıştır. Namazı bitirince de ayakta, otururken ve yanınız üzerinde yatarken (daima) Allah'ı anın.*

⁵⁵¹ Erdoğan, Ebu Muaz Seyfullah, *Kitap ve Sünnet Işığında Sahih İlmihal*, Ankara, 2004, s. 319

*Huzura kavuşunca da namazı dosdoğru kılın; çünkü namaz müminler üzerine vakitleri belli bir farzdır.*⁵⁵² Müminler, bazı seferler sırasında abdest almak vs. için gereken suyu bulamadıklarından dolayı namazlarını eda etmekte güçlük çekiyorlardı. Burada, bu gibi durumlarda temiz toprakla abdest almalarına (teyemmüm) ve namazı kısaltmalarına veya herhangi bir tehlikeyle karşı karşıya kaldıklarında "korku namazı" kılmalarına izin verilmektedir.⁵⁵³

Namazın kısaltılabileceği yolculuğun türü hususunda âlimlerin farklı görüşleri vardır. Âlimler, cihad, hac, umre ve bu kabilden olan sılayı rahim veya birisini ölümden kurtarmak kastıyla yapılacak yolculuklarda namazın kısaltılabileceğini icma ile kabul etmiştir. Bunun dışındaki sebeplere dayalı yolculuklarda ise ihtilaf edilmiştir.⁵⁵⁴ Bazılarına göre “ayetin hükmü, yolculuk halinde kılınan namazdan çok, zaruret hallerindeki korku namazına dairdir. Yani savaş için yola çıkıp, yürüdüğünüz vakit kâfirlerin sizi fitne ve sıkıntıya düşüreceğinden korkarsanız, namazı kısaltmanızda günah yoktur.”⁵⁵⁵

Adının “korku namazı” olmasına rağmen, belli bir vaktin namazı kılındığı anda herhangi bir korkunun var oluşu şart değildir. Yani Müslümanlar karşılaşacakları düşmandan korkmazlarsa da yine namazı kısaltabilirler. Resûlullah (s.a.v.) korku bulunmaksızın yolculuk halinde namazı kısaltmaya dair soru soran Hz. Ömer’e (r.a.): *"İşte bu, Allah'ın size sadaka olarak bağışladığı bir ihsandır. O bakımdan siz de O'nun sadakasını kabul ediniz."* diye cevap vermiştir.⁵⁵⁶

Ayrıca, Hanzala (r.a.) İbn Ömer’e (r.a.) yolculuk halindeki namaza dair soru sorunca İbn Ömer (r.a.): “İki rekât kılınır diye cevap vermiştir.” Hanzala (r.a.): “Biz şu anda emin olduğumuz halde mi? Yüce Allah'ın; "Kâfirlerin size bir fenalık yapmasından korkarsanız" buyruğu ne olacak?” diye tekrar

⁵⁵² 4. Nisa: 101-103

⁵⁵³ Bak: Mevdudî, a.g.e., s. 1/350-355

⁵⁵⁴ Detaylı bilgi için bkz: Razi, a.g.e., s. 11/17-23; Kurtubî, a.g.e., s. 7/79-93

⁵⁵⁵ Bkz: Yazır, a.g.e., s. 3/70-71

⁵⁵⁶ en-Nevevî, a.g.e., s. 5/196

sormuş. İbn Ömer (r.a.) de: “Resulullah’ın (s.a.v.) sünneti budur.” cevabını vermiş.⁵⁵⁷

Şeyhu’l-İslâm İbn-i Teymiye der ki: “İmam Ahmed ve diğer hadis âlimleri bu hususta Peygamber’den (s.a.v.) ve ashabından (r.a.) sabit olmuş hadisin umumi ifadesine uyarlar ve Peygamber’den (s.a.v.) rivayetleri belirlenmiş bütün türlerde korku namazını caiz kabul ederler.”⁵⁵⁸

Korku namazının kılınış şekli ile ilgili altı rivayet vardır. Bazı âlimler ise bu konudaki rivayetlerin altıdan daha fazla olduğunu nakletmiştir.⁵⁵⁹

3. Haram Aylarda Savaşmak

Haram aylara riayet etmek, Hz. İbrahim (a.s.) döneminden sonra gelenek haline dönüştürülen bir dinî vecibedir. Kur’an-ı Kerim, bu veciBenîn yerine getirilmesi için Müslümanlara şöyle hitap etmektedir: "

" (Ey iman edenler! Allah'ın (koyduğu, dinî) işaretlerine, haram aya, (Allah'a hediye edilmiş) kurbana, (ondaki) gerdanlıklara, Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram'a yönelmiş kimselere (tecavüz ve) saygısızlık etmeyin. İhramdan çıkınca avlanabilirsiniz. Mescid-i Haram'a girmenizi önledikleri için bir topluma karşı beslediğiniz kin sizi tecavüze sevketmesin! İyilik ve (Allah'ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın.

⁵⁵⁷ İbn Abdi'l-Berr, Yusuf b. Abdullah, *el-İstizkar*, Belgeleme ve Tahkik: Abdulmu'ti Kaleci, 1. Baskı, Mısır, 1993, s. 6/39-40

⁵⁵⁸ Bkz. İbn Teymiyye, Takiyyuddin Ahmet, *Mecmuatu'l-Fetâva*, Dâru'l-Vefâ, 3. Baskı, Mısır, 2005, s. 24/29-31

⁵⁵⁹ Detaylı bilgi için bkz: İbn Kudâme, Abdullah b. Ahmet, *el-Muğni*, Tahkik: Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî ve Abdulfettah Muhammed el- Hilv, 3. Baskı, Riyad, 1997, s. 3/ 296- 316; İbnu'l-Kayyim, a.g.e., s. 1/532; İbnu'l-Mulakkan, Ömer b. Ali, *el-İ'lam bi Fevâidi Umdeti'l-Ahkâm*, Tahkik: Abdülaziz el-Muşeykih, 1. Baskı, Suudi Arabistan, 1997, s. 4/ 350- 351

*Allah'tan korkun; çünkü Allah'ın cezası çetindir.)*⁵⁶⁰ Kurtubî der ki: " "
 yani, herhangi bir hususta Allah'ın sınırlarını aşmayınız.⁵⁶¹ Ayet, Mekke'yi
 elinde bulunduran müşriklerle Müslümanların savaşta olduğu bir zamanda
 gelmiştir. Ayette getirilen yasak, müşriklerin Kâbe'ye giderken Müslümanların
 kolayca hedefi olabilecekleri yollardan geçme zorunlulukları nedeniyle
 gerekliydi. Bu yüzden Müslümanlara, putperest de olsalar, kendileriyle savaş
 halinde de olsalar, Allah'ın Evi'ne giden müşriklere eziyet etmeme emri
 verilmektedir.⁵⁶² Çünkü bu aylar, insanların yaşantısını güvenlik altına alan
 aylardır. Yüce Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: "

" *(Allah, Kâbe'yi, o saygıya lâyık evi, haram ayı, hac kurbanını ve*
 (kurbanın boynuna asılan) gerdanlıkları (maddi ve manevi yönlerden)
 insanların belini doğrultmaya sebep kıldı. Bu da Allah'ın, göklerde ve yerde
 ne varsa hepsini bildiğini ve Allah'ın her şeyi bilici olduğunu (sizin de anlayıp)
 *bilmeniz içindir.)*⁵⁶³

Söz konusu ayların sayısı, Yüce Allah'ın (c.c.) şu buyruğuyla
 belirtilmiştir: "

" *(Gökleri ve yeri yarattığı günde Allah'ın*
 yazısına göre Allah katında ayların sayısı on iki olup, bunlardan dördü haram
 aylarıdır. İşte bu doğru hesaptır. O aylar içinde (Allah'ın koyduğu yasağı
 *çiğneyerek) kendinize zulmetmeyin.)*⁵⁶⁴ Başta savaş olmak üzere her türlü
 zulmün işlenmesi yasak ve haram olan aylar, üçü peş peşe gelen Zî'l-Ka'de,
 Zî'l-Hicce ve Muharrem ile Recep aylarıdır.

⁵⁶⁰ 5. Maide: 2

⁵⁶¹ Kurtubî, a.g.e., s. 7/254

⁵⁶² Mevdudî, a.g.e., s. 1/399

⁵⁶³ 5. Maide: 97

⁵⁶⁴ 9. Tevbe: 36

Araplar, Cahiliye döneminde de bu aylara hürmet etmiş ve kutsallığından dolayı da bu aylarda savaşmayı haram kılmışlardı.⁵⁶⁵ Ancak bazen bu ayları yerine göre başka aylara kaydırıp savaşmışlardır. Kur'an-ı Kerim, Cahiliye döneminde yapılan bu olayı şöyle kınamıştır: "

" ((Haram ayları) ertelemek, sadece kâfirlikte ileri gitmektir. Çünkü onunla, kâfir olanlar saptırılır. Allah'ın haram kıldığıнын sayısını bozmak ve O'nun haram kıldığını helâl kılmak için (haram ayını) bir yıl helâl sayarlar, bir yıl da haram sayarlar. Böylece onların kötü işleri kendilerine güzel gösterilmiştir. Allah kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez.)⁵⁶⁶

Daha önce de anlattığımız gibi, Resûlullah (s.a.v.) Abdullah b. Cahş kumandasındaki bir müfrezeyi, Kureyş kervanından haber getirmeleri için Mekke'ye göndermişti. Müfrezedekiler Kureyş kervanını görünce, dayanamayarak hücum ettiler ve kervandan bir kişiyi öldürdüler, iki kişiyi de esir aldılar. Kervanı sürüp Peygamberimiz'e (s.a.v.) getirdiler. O gün Recep ayının ilk günüydü ve müşrikler, bu aya hürmet gösterdiklerinden dolayı: "Muhammed, haram aylarda savaşıyor." diye bir propaganda başlattılar. Yüce Allah (c.c.) bunun üzerine şu ayeti indirdi: "

"(Sana haram ayı, yani onda savaşmayı soruyorlar. De ki: O ayda savaşmak büyük bir günahdır. (İnsanları) Allah yolundan çevirmek, Allah'ı inkâr etmek, Mescid-i Haram'ın ziyaretine mâni olmak ve halkını oradan çıkarmak ise Allah katında daha büyük günahdır. Fitne de adam öldürmekten daha büyük bir günahdır.)⁵⁶⁷

⁵⁶⁵ Bkz. Zemahşerî, a.g.e., s. 3/41-42

⁵⁶⁶ 9. Tevde: 37

⁵⁶⁷ 2. Bakara: 217

Yazır, bu ayete şöyle bir açıklama getirmiştir: “Ey Muhammed! Cevaben de ki bu ayda savaş, büyük bir günahdır, fakat Allah yolundan, hak olan dinden alıkoyma ve Allah'ı inkâr ve Mescid-i Haram'dan yasaklama Mescid-i Haram halkını, Muhammed ve arkadaşlarını ondan çıkarmak da Allah katında o savaştan ve diğer büyük günahlardan daha büyük bir günahdır. Fitne de savaşmaktan daha büyüktür. Öyle, halkı dışarı çıkarmak, şirk ve küfür, insanları daha baştan veya daha sonra İslâm'dan menetmek, dinsizliği yaymakla herkesi belaya sokmak, İbn Hadramî'nin öldürülmesinden, daha fecîdir, daha acıdır.”⁵⁶⁸

Haram aylarla ilgili olarak Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır: "

"

*(Haram aylar çıkınca müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün; onları yakalayın, onları hapsedin ve onları her gözetleme yerinde oturup bekleyin.)*⁵⁶⁹

Yalnız kâfirler söz konusu aylara riayet etmeyip de saldırıya geçerlerse o zaman Müslümanlar tarafından karşılık verilmesinde bir sakınca olmayacaktır. Çünkü bir tecavüze karşı aynıyle karşılık vermek tecavüz değil, tecavüzün cezasıdır.⁵⁷⁰ Bu nedenle Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır:

"

"

*(Haram ay haram aya karşıdır. Hürmetler (dokunulmazlıklar) karşılıklıdır. Kim size saldırırsa siz de ona misilleme olacak kadar saldırın. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah müttakilerle beraberdir.)*⁵⁷¹

⁵⁶⁸ Yazır, a.g.e., s. 2/85

⁵⁶⁹ 9. Tevbe: 5

⁵⁷⁰ Detaylı bilgi için bkz: Yazır, a.g.e., s. 4/273-274

⁵⁷¹ 2. Bakara: 194

4. Kâbe’de Savaşmak

Kâbe’nin kutsiyeti İslâm’dan önce de kabul edilmiştir. Dolayısıyla Araplar arasında cereyan eden onca savaşın hiç birisi Kâbe çevresinde (Mekke’de) vuku bulmamıştır. Ayrıca, bir insan kardeş veya baba katilini Kâbe’de gördüğünde ona dokunmazdı. İslâm dini de Kâbe için aynı saygının devam ettirilmesini şu ayetlerle vurgulamıştır: "

" (De ki:) Ben ancak, bu şehrin (Mekke'nin) Rabbine -ki O burayı dokunulmaz kılmıştır- kulluk etmekle emr olundum. Her şey de zaten O'na aittir. Bana Müslümanlardan olmam ... emredildi.)⁵⁷² ve "

(Çevrelerinde insanlar kapılıp götürülürken, bizim (Mekke'yi) güven içinde kudsî bir yer yaptığımızı görmediler mi? Hâla bâtıla inanıp Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?)⁵⁷³

Mekke’nin emniyetli bir yer olması, ta ilk yapılış tarihine kadar uzanmasına rağmen,⁵⁷⁴ Hz. İbrahim (a.s.) burasının güvenli ve emniyetli bir yer kılınması için Yüce Allah’a şöyle dua etmiştir: "

" (Hatırla ki İbrahim şöyle demişti: “Rabbim! Bu şehri (Mekke'yi) emniyetli kıl.”)⁵⁷⁵ Sadece emniyetli değil, Allah’a ve kıyamet gününe inananlar için bir rızık yeri olmasını da şöyle dile getirmiştir: "

" (İbrahim de demişti ki: Ey Rabbim! Burayı emin bir şehir yap, halkından Allah'a ve ahiret gününe inananları çeşitli meyvelerle besle.)⁵⁷⁶ Akabinde Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurur: "

" (Biz onları, kendi katımızdan bir rızık

⁵⁷² 27. Neml: 91

⁵⁷³ 29. Ankebut: 67

⁵⁷⁴ Bkz. 2. Bakara: 125

⁵⁷⁵ 14 İbrahim: 35

⁵⁷⁶ 2. Bakara: 126

olarak her şeyin ürünlerinin toplanıp getirildiği, güvenli, dokunulmaz bir yere (Mekke-i Mükerrreme'ye) yerleştirmedik mi?)⁵⁷⁷ ve "

" (Oraya (Mekke'ye) giren emniyette olur.)⁵⁷⁸ Bununla birlikte Yüce Allah (c.c.), "

" (Kim orada (böyle) zulüm ile haktan sapmak isterse ona acı azaptan tattırırız)⁵⁷⁹ buyurarak, burada zulüm etmeye (ki en büyük zulüm Allah'a ortak koşmaktır) kalkışanların çetin bir azaba uğratılacağını vurgulamıştır.

Resûlullah (s.a.v.) de Mekke'nin kutsiyetini şu sözleriyle beyan etmiştir:

" (Mekke'de silah taşımak hiç kimseye helal değildir.)⁵⁸⁰ "

"

" (Allah, bu

Mekke'yi semâvat ve arzı yarattığı zaman haram kıldı. Burası, kıyamete kadar Allah'ın emriyle haramdır (onu insanlar haram kılmamıştır.) Benden önce kimseye orada kıtal (savaşmak) helal olmadı. Bana da günün bir müddetinde helal kılındı. Burası kıyamete kadar Allah'ın emriyle haramdır. (Allah'a ve ahirete inanan hiç kimseye, orada kan dökmesi helal değildir. Ayrıca) onun dikenini koparılmaz, av (hayvan)ı ürkütülmez, buluntusu da alınmaz (yerinde bırakılır.) Ancak ilan edip sahibini arayacak olanlar alabilir. Mekke'nin otu da biçilmez.)⁵⁸¹ ve " (Mekke'de mal ihtikârı orada işlenen bir zulümdür.)⁵⁸²

⁵⁷⁷ 28. Kasas: 57

⁵⁷⁸ 3. Al-i İmran: 97

⁵⁷⁹ 22. Hac: 25

⁵⁸⁰ en- Nevevî, a.g.e., s. 9/130

⁵⁸¹ Bkz. İbn Hacer el-Askalani, *Fethu'l-Bâri*, s. 4/41-47 (Hadis No: 1832, 1833 ve 1834); en- Nevevî, a.g.e., s. 9/123-128

⁵⁸² Ebu Davûd, a.g.e., s. 2/358 (Hadis No: 2020)

Müslümanlar, Mekke’de İslâm’ı alenî bir şekilde duyurmaya başladıklarında uğramadıkları işkence ve çekmedikleri çile kalmadı. İlâhi gücün Müslümanlardan yana olmasına rağmen, bu gücü kullanmadılar. Başka bir ifadeyle, Yüce Allah (c.c.) Mekke’yi güvenli ve dokunulmaz bir mekân kıldıktan sonra burada kan dökmeye asla müsaade etmemiştir. Onun içindir ki, Mekke döneminde “savaş izni” verilmedi. Şayet verilseydi ilahi bir çelişki doğardı. Bir yandan Mekke güvenli bir mekân sayılırken, diğer yandan burada savaş ve istikrasızlık yaşanmasına izin verilmesi doğru olmazdı. Kanaatimizce, sırf bu nedenle Mekke’de savaşa izin verilmedi. Yoksa Müslümanlar az olmalarına rağmen güçsüz değillerdi.

Mekke’nin dokunulmazlığı ve huzuru ile ilgili hatırlatılması gereken son bir husus da, “Fil Vakasıdır.” Vakıanın tarihi seyrine girmeden şunu söylemek istiyoruz: Yüce Allah (c.c.), Mekke’nin kâfir halkına rağmen burayı Ebrehe’nin ordusundan korumuştur.⁵⁸³

5. Silahını Bırakanlarla Savaşmak

Savaşın, İslâmî açıdan insanları öldürmek ve ülkeleri tahrip etmek anlamına gelmediğini söylemiştik. Savaş dışında bile inancı, ırkı, rengi, sınıfı ne olursa olsun, masum bir insanı öldürmenin, bütün insanlığı öldürmek gibi olduğunu kabul eden Kur'an,

" (Kim, bir insanı, bir can karşılığı veya yeryüzünde bir bozgunculuk çıkarmak karşılığı olmaksızın öldürürse, o sanki bütün insanları öldürmüştür.)⁵⁸⁴ ayetiyle, haksız yere bir insanın öldürülmesini kesinlikle

⁵⁸³ Bu gün Mekke halkının tamamı Müslüman iken bir bakıyoruz, Amerikalı Cumhuriyetçi başkan adayı Tom Tancredo adlı bir politikacı, ABD’de 2008 yılında yapılacak Başkanlık seçimlerinden önce Ağustos 2007 tarihinde Ebrehe’nin yaptığı benzeri bir harekette bulunabileceğini vurgulayarak şunu söylüyor: “Yönetim benim elimde olsaydı, ülkemize yönelik bir saldırı olması durumunda Mekke ve Medine’ye saldıracağımızı açıkça ilan ederdim.” ABD işgali altında yaşayan Irak ve Afganistan halkı ile İsrail işgali altında yaşayan Filistin halkının, ülkelerinin tahribine karşı kendi ülkesini bu şekilde savunmaya çalışan Tancredo gibi düşünme hakları yok mu? Yani ABD ve İsrail’e saldıramazlar mı?

⁵⁸⁴ 5. Maide: 32

yasaklamıştır. Habil'in Kabil'e karşı tutumu,⁵⁸⁵ öldürmenin ne kadar kötü bir suç olduğunu açıklamakta ve nefsi müdafaa durumunda bile ölmeyi öldürülmeye tercih etmenin eşsiz bir örneğini oluşturmaktadır.

Kur'an, Müslümanlara karşı savaşmak için gelen, ancak savaşmayı reddederek geri dönmek isteyen bir insanın öldürülmesini şu ayetle yasaklamıştır: "

" (Artık

onlar sizi bırakıp bir tarafa çekilir de sizinle savaşmazlar ve size barış teklif ederlerse bu durumda Allah size, onların aleyhinde bir yola girme hakkı vermemiştir.)⁵⁸⁶ Yani o kimselere dokunmayın, zira sizinle aralarında anlaşma olan bir kavme sığınmış bulunmaktadırlar. Yahut ne sizinle, ne de kendi kavimleriyle savaşmayı gönüllerine sığdıramayıp tarafsız olarak size gelmişlerdir. Eğer Allah dileseydi, onları size musallat kılardı, onlar da sizinle savaşırldı. Eğer onlar sizden uzak dururlar, sizinle savaşmayıp size barış teklif ederlerse, Allah sizin için onlar aleyhine bir yol vermemiştir.⁵⁸⁷

"Böylece İslâm'ın, Müslümanlara ve savundukları değerlere saldırmaktan vazgeçenlere ve Müslümanlar ile onlarla savaşanlar arasında tarafsız kalmayı yeğleyenlere karşı savaşmayı onaylamayıp, barış istediği açıkça görülmektedir. Ne Müslümanlarla ne de kendi kavimleriyle savaşmaktan hoşlanmayan kişiler Arabistan Yarımadası'nda, hatta bizzat Kureyş içinde mevcuttu. Ancak İslâm, onları yanında veya karşısında yer almaları için zorlamadı. Buna rağmen karşısında yer almalarını da istemiyordu. Kendilerini İslâm'a girmekten alıkoyan engeller ortadan kalkınca İslâm'a girmelerini istiyordu. Nitekim öyle de oldu."⁵⁸⁸

Savaşmaktan hoşlanmayan kâfirlerin öldürülmesini men eden Kur'an-ı Kerim,

"

"

(Allah, sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi

⁵⁸⁵ Bkz. 5. Maide Suresi:

⁵⁸⁶ 4. Nisa: 90

⁵⁸⁷ Bkz: Yazır, a.g.e., s. 3/44-45

⁵⁸⁸ Seyyid Kutub, a.g.e., 3/36

*yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara âdil davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever.)*⁵⁸⁹ ayetiyle Müslümanlara hiçbir şekilde eziyet çektirmeyen kâfirlere bile merhametli ve adaletli davranmayı yasaklamamıştır. Hz. Ebu Bekir'in (r.a.) kızı Esmâ'nın Mekke'de kalan müşrik annesinin, kendisini ziyaret için geldiğinde onu kabul etmemesi üzerine nâzil olan bu ayetin hükmü her zaman geçerlidir.⁵⁹⁰ Söz konusu ayetin nesh edildiğini söyleyen müfessirler olsa da,

" ayetinin kapsamına giren kişilerden bahsedilmesi, bu ayetin nesih edilmediğini gösterir.⁵⁹¹

"Bu noktada düşmanca bir tavır takınmayan kâfirlere adaletli davranmak elbette makuldür; ama 'sadece onlara mı adaletli davranılacaktır, diğer kâfirlere adaletsizce davranılabilir mi?' gibi sorular zihnimizi karıştırabilir. Ancak ayetin siyak ve sibakından da anlaşılacağı üzere, "adalet" kavramı burada özel bir anlam içinde kullanılmıştır. Yani, "Şayet bir kimse size düşmanlık yapmıyorsa, sizin de ona karşı düşmanlık yapmamanız adaletin gereğidir. Düşmanlık yapan ile yapmayanın aynı kefeye konması adaletsizliktir. Size sırf Müslüman olduğunuz için zulmeden, ülkenizi terk etmenize neden olan ve daha sonra bile peşinizi bırakmayan kimselere gelince, onlara karşı şiddetli (sert) bir tavır takınmak sizin hakkınızdır. Ancak size zulmetmemiş olan kâfirlerden -sizin akrabalarınız olanlarının- üzerinizde hakları varsa, onlara hakkını eksiksiz ödeyin ve iyilikte bulunun." demektir.⁵⁹²

Aslında, içlerinde akraba olanlar başta gelmek üzere, kâfirlerle ilişkide yasaklanan şey, onları veli (dost) edinmektir. Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur:

" (Ey iman edenler! Eğer küfrü imana tercih ediyorlarsa, babalarınızı ve kardeşlerinizi (bile) veli edinmeyin. Sizden kim

⁵⁸⁹ 60. Mumtehin: 8

⁵⁹⁰ et-Taberî, *Tefsir*, s. 22/572; Bkz: Kurtubî, a.g.e., s 20/407-408; İbn Kesîr, *Tefsir*, s. 13/517-518

⁵⁹¹ Bkz. et-Taberî, *Tefsir*, s. 22/574

⁵⁹² Mevdudî, a.g.e., s. 6/221

onları dost edinirse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir.)⁵⁹³ Aksine, bir kâfirin Müslümanlara sığınarak onlardan eman dilemesi ve onların da kendisine dokunmadan onu güvende olacağı yere kadar götürmeleri, şu ayetle vacip kılınmıştır: "

" *(Ve eğer müşriklerden biri senden aman dilerse, Allah'ın kelâmını işitip dinleyinceye kadar ona aman ver, sonra (Müslüman olmazsa) onu güven içinde bulunacağı bir yere ulaştır. İşte bu (müsamaha) onların, bilmeyen bir kavim olmalarından dolayıdır.)*⁵⁹⁴ Seyyid Kutub bu ayeti açıklarken şunları söylemektedir: "Müşrikleri İslâm yurdunda güven içinde konuk etmeye ilişkin bu hüküm, İslâm sisteminin yüce bir doruğunu oluşturur. Fakat İslâm'da bu tür doruklar sayıca çoktur, bakışlarımızı yükseklerle dikince gözlerimizin önünden art arda geçerler. İşte bu da, yani İslâm'ın ve Müslümanların düşmanı olan müşriklere can güvenliği sağlama zorunluluğu da bu doruklardan biridir. Müslümanlara uzun yıllar boyunca çeşitli eziyetler çektirmiş, onları dinlerinden dönmeye zorlamış ve istedikleri olmayınca ellerinden gelen düşmanlığı yapmış olan müşrikleri İslâm yurdu dışındaki güvenli bir yere ulaştırmak konusunda gösterilen bu titizlik göz kamaştırıcı bir âlicenaplıktır."⁵⁹⁵

" " ayet-i kerimesi; barışa, hoşgörüye, sabra ve kötülük yapmamaya davet eden 100'ün üzerindeki diğer ayetleri görmezlikten gelip; sadece "

" *(müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün; onları yakalayın, onları hapsedin ve onları her gözetleme yerinde oturup bekleyin)*⁵⁹⁶ ayetini delil göstererek, kâfirlere karşı keyfi sert tavır almanın veya şiddet uygulamanın doğru olmadığını göstermektedir.

⁵⁹³ 9. Tevbe: 23

⁵⁹⁴ 9. Tevbe: 6

⁵⁹⁵ Seyyid Kutub, a.g.e., 5/224

⁵⁹⁶ 9. Tevbe: 5

“Hatırlanacağı gibi İslâm'la çatışan, İslâm'a karşı düşmanlığını ortaya koyan her hangi bir cahiliye grubuna üye olmayan her bir müşriğe şu güvenceler veriliyordu: Böyleleri İslâm yurduna güvenlik içinde girebileceklerdi. Yüce Allah'ın emri ile Peygamberimiz bunlara bu yolda dokunulmazlık sağlayacak, böylece Allah'ın mesajını rahatça dinleme, bu çağrının içeriğini tam anlamı ile öğrenme imkânına kavuşacaklardı. Arkasından da, can güvenliği içinde olacakları bir yere ulaşana dek korunacaklardı. Üstelik bütün güvencelerden yararlanırken müşrikliklerini sürdürebileceklerdi.”⁵⁹⁷

Binaenaleyh, savaşın gerçekleşmesi için gerekli olan şartların oluşmadığı durumda kâfirlere saldırmak, Kur'an'ın ve dolayısıyla İslâm'ın öğretilerine ters düşer ve Müslümanların şiddetten yana olduklarına yönelik iddiaları daha da güçlendirir.

⁵⁹⁷ Seyyid Kutub, a.g.e., 5/224

SONUÇ

Bu çalışmamızda birincil ve ikincil kaynakları esas alarak, tarihsel ve bilimsel veriler ışığında Kur'an-ı Kerim'in savaş mefhumuna bakış açısını, savaşı tanımlama tarzını ele aldık. Kur'an-ı Kerim'in ışığında bir hayat süren Müslümanların başlangıçtan beri, tarihin savaşlarla geçen belirli evrelerinde nasıl davrandıklarını ve bu konuda hangi usulleri takip ettiklerini de örnekleriyle göstermeye çalıştık.

Her ilmî araştırmada olduğu gibi, çalışmamızın başında daha çok birincil kaynaklardan istifade etmeye özen göstererek, konu ve amaca uygun bilimsel verilere ulaşmaya çalıştık ve gerekli gördüğümüz yerlerde göndermelerin Arapça asıllarına yer verdik.

İnsanoğlunun yaradılıştan gelen karakterinin doğal bir yönü olan şiddet kavramı, insanlık tarihinin inkâr edilemez gerçeği olan savaş olgusu ve bu iki kavrama Kur'an-ı Kerim'in ve İslâm'ın yaklaşımını ele aldığımız tezimizin ilk bölümünde, tarihte yaşanan savaşları irdeledik. İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olan savaşların tarihiyle ilgili özet bilgilere yer verdik. Bu bölümde, insanoğlunun milyonlarcasının savaşlarda nasıl yok olduğuna adeta tanıklık ettik. Yine bu bağlamda, tarihteki savaşlar bölümünde, konumuzla ilgili olması hasebiyle, cahiliye dönemindeki barbar savaş anlayışına ve korkunç uygulamalara dair örneklerle değindik.

Savaşlara dair bilgiler kısmında, itici güç olan dinlere ve bu dinlerin savaşla ilgili hükümlerine, yargılarına ve bakış açılarına değindik, ayrıca etkileyici olması nedeniyle, tahrif edilmiş Eski ve Yeni Ahit'ten aşırı ifadelerle

sahip bazı savaş hükümlerine karşılaştırmalı olarak tezimizde yer verdik. Buna paralel olarak, asıl konumuzu teşkil eden Kur'an-ı Kerim'de savaş kavramına nasıl yaklaşılmaması gerektiği üzerinde durmaya çalıştık.

Temelde dinde zorlama olmadığına ısrarla vurgu yapılan Kur'an-ı Kerim'de savaşla ilgili ayetlerin, kelime kökeni “ ” yani barış olan İslâm'ın hoşgörü ve müsamaha çerçevesindeki bir anlayışını nasıl inşa ettiğini göstermeye çalıştığımız tezimizin bu kısmında, Taberî, Raziî, Kurtubî ve İbn Kesîr gibi başlıca tefsirlerden istifade ederek aşağıdaki sonuçlara ulaştık:

Kur'an-ı Kerim'in savaşı, zorunlu bir durum ve meşru müdafaa söz konusu olunca kaçınılmaz bir hal olarak kabul ettiğini, bununla birlikte her tür aracı kullanılarak savaşın gayr-i meşruluğa, haddi aşmaya, fitneye, azgınlığa, hukuksuzluğa, insan hakkına riayetsizliğe sebebiyet vermemesi için sınırlar içinde tutulmasına gayret ettiğini görmekteyiz. Bunu özellikle, hoşgörü ve merhametin zirveye ulaştığı Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde, Mekke'nin Fethi gibi onlarca olayda rahatlıkla görebilmek mümkündür.

Kur'an-ı Kerim'in Asr-ı Saadet dönemine dair anlatımlarında geçen savaşıla ilgili terimlere yer verdiğimiz bölümde, bazılarınca genellikle yanlış veya kasıtlı olarak farklı bağlamlarda kullanılan terimlere ilmî olarak açıklık getirdik. Bu terimlerden özellikle cihad kelimesinin kullanımı, anlamı ve algılanış tarzını detaylı olarak ele aldık. Bunun dışında, savaşıla ilgili diğerk terimlerden nefir, kıtal ve harp vb.lerini de açıkladık.

İslâm dininde savaşı, günümüzde veya tarihin muhtelif evrelerinde farklı dinî-ideolojik hareketlerin yaptığı gibi, bir oldu-bittiyle, güce ve tahakküme dayalı olarak istendiğinde düşman görülen kesimlere saldırılması şeklinde kesinlikle cereyan etmediğine vurgu yaptığımız tezimizde şunları savunduk: İslâm'da savaş, kesinlikle üst düzey bir takım hukukî, nizam, kaide ve esaslara bağlıdır. İslâm'da savaş hukuku vardır ve savaşın yaşanmasında çeşitli hikmetlerin olduğu kabul edilerek bu “olumsuz” durumun en az kayıpla, en az zararlar ve en üst düzeyde bir hukuk anlayışı çerçevesinde her hâlukarda sona erdirilmesi için gayret edilmesi hükmü konulmuştur ki, bu anlayış ve bakış tarzı, insanlık tarihinde eşi bulunmayan barış rûhunun ve üstün bir adalet anlayışının tesis edilmesinin altyapısını oluşturmuştur. Tezimizde de değindiğimiz gibi, bu üstün algılayış ve dinî bağlılık nedeniyle, Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminden Osmanlı Devleti'ne kadar İslâm ahkâmının uygulandığı tüm coğrafyalarda yaşanan binlerce savaşta hep adalet terazisi dengede tutulmaya çalışılmış ve çoğu zaman savaş hukukuna riayet hâkim olmuştur.

Dünya hayatının bir gerçekliği olan savaşın, tehdit edici unsur olarak girdiği bölgelerde bulunan Müslümanları hayatî, iktisadî, siyasî ve sosyal yönlerden olumsuz etkilemesi karşısında, Kur'an-ı Kerim'in meşru müdafaa ve İslâm'ın temel ilkelerini ayakta tutma prensibi çerçevesinde karşı savaş (cihadı) farz kıldığını delilleriyle ortaya koyduk. Gazvelerden, fetihlerden örnekler verdiğimiz bu kısımda, günümüzde Irak, Afganistan ve Filistin gibi fiilî işgalin devam ettiği coğrafyalarda, Müslümanların meşru müdaafası ve savaş karşısında takındıkları/takınmaları gereken duruma dair somut

örnekler verdik. Bu bağlamda konuya dair Kur'an-ı Kerim'den önemli ve dikkat çekici ayet-i kerimeleri de Arapçaları ve mealleriyle birlikte değerlendirmeye tabi tuttuk.

Bu çalışmanın temel amacı, İslâm'ın savaş konusundaki tutumunun savaşı önleme olduğunu ve savaş halinde bile her türlü insanî değer, erdem ve fazileti öncelediğini ortaya koymaktır.

Savaşın olağanüstü bir hal olduğunu göremiyenler, İslâmiyetin ve müslümanların şiddetten yana olduklarını iddia ederek, İslâm'ı ve Müslümanları karalama cihetine gitmişlerdir. Oysaki insanlık tarihinin her döneminde, değişik nedenlerden dolayı kurallı veya kuralsız savaşlar yaşanmıştır. Ancak İslâm Dini geldiğinde, savaşları belli bir kurala bağlayarak, muhtemel haksızlıklara, zulme ve aşırılıklara engel olmuştur. Hatta İslam'ın bir "Savaş Ahlakı" oluşturduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Uzun insanlık tarihi boyunca savaş, her zaman vuku bulan bir olgudur. Dolayısıyla, insanın yaşaması için savaşlar, tecavüzler ve saldırılar karşısında savunma yapmak ve olumsuzlukları bertaraf etmek de tabii bir zaruret olmuştur. Hayatımıza her konuda yön veren Kur'an-ı Kerim, elbette savaşın nasıl olacağı konusunda da bizlere çeşitli tavsiyelerde bulunmuştur. Kur'an, barışın devamı için savaşın gerekliliğini anlatır. Bu konudaki düsturları, aman dileyene el kalkmayacağını insanoğluna öğretecek kadar da etkilidir. İnsanlığa savaşma etiğini öğreten müslümanlar, en güçlü oldukları zamanda bile, inancından ödün vermeden ordusunu yok ettiği bir ülkenin halkını, yıllarca sorunsuz bir şekilde yönetmenin dersini vermiştir. Bu

çalışmada “Kelâmullah” ışığında, müslümanın savaş öncesi ve sonrasındaki hareket tarzını müşahede etmeye çalışılmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de savaşın meşruluğuna değindiğimiz kısımda, savaşı gerektiren nedenler, kâfirlere karşı yapılan savaşlar, saldırganlığa karşı meşru müdafaa'nın en doğal hak olduğu, İslâm'ın hâkimiyetindeki yerlerde barış, esenlik, selamet ve hoşgörünün bulunduğu, inanç özgürlüğünün kriterleri, mesajın fetih yoluyla diğer coğrafyalara götürölmek istendiğı, İslam'da savaşın bir zulüm, fitne, terör ve kargaşa aracı olarak kullanılmadığı gerçeğinden hareketle, barışın tesis edilmesi için mücadele edilmesi gerektiğine kadar birçok alt başlıkla birlikte zengin örneklere yer verilmiştir.

Yukarda da değindiğimiz gibi, belirli kaideler çerçevesinde yapılması gereken savaş için yine Kur'an-ı Kerim'de, savaşa katılma gerekçeleri ve yöntemlerine dair prensipler yer almaktadır. Savaşın, nihayetinde arzu edilmeyen ama başa gelen bir imtihan olarak değerlendirildiğı İslâm anlayışına yer verdiğimiz kısımda, şu hususlar da ele alınmıştır: İslâm'da savaştan kaçınılmaması, savaşın sonuçlarının hayır olabileceğı, savaşta karşı tarafın saldırgan, mütecaviz ve fitneye sebebiyet verecek gücünün bu münasebetle sona erebileceğı, Müslümanların sevindirileceğı, savaşı tahrik eden unsurların zayıflatılacağı, kötü şartların hafifletileceğı, başka savaşların çıkmaması için caydırıcı gücün bulundurulması gerektiğı vs. En nihayetinde ise, Müslümanların Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak için, acı da olsa dünya hayatının zorlukları karşısında hazırlıklı olmaları ve kendilerinden beklenenleri sergilemeleri gerektiğine değindik.

Tezimizin son bölümünde, Kur'an ahkâmı çerçevesinde savaş öncesindeki durumu ve savaş halini ele aldık. Bir önceki bölümde genel olarak değindiğimiz savaşa hazırlık konusunu, detaylı olarak tartıştığımız bu kısımda, savaşa hazırlığın; psikolojik hazırlık, ordu hazırlığı, ordudaki olumsuzlukların bertaraf edilmesi gibi çeşitli merhalelerinin olduğunu söyledik. Bunun dışında, önemli bir kavram olan ribat, yani ülke sınırlarını korumak amacıyla nöbette beklemek kavramını da Daru'l-Harb anlayışı çerçevesinde ayrıntılı bir şekilde ele aldık.

Savaş hazırlığının akabinde, savaşın önlenememesi halinde riayet edilmesi gereken hususlara ilişkin kısımda ise; firar etmemek, insan haklarını gözetmek, yalnızca savaş edenlerle savaşmak ve sivil halka dokunmamak, ekili ve dikili yerlere zarar vermemek, barışı kabul etmek gibi günümüz dünyasında özellikle ihtiyaç duyulan hususlara yer verdik.

Kur'an-ı Kerim'de engelliler ve hastalarla ilgili özel ahkâmın bulunduğu ve savaşta dahi namazın ehemmiyetinin göz ardı edilmemesi gerektiğine, bu hususun altının çizilerek vurgulandığı ayetlerin ışığında işaret ettik.

Son olarak, dünya tarihinde hayatın acı gerçekliği olarak savaşı bir realite kabul ettiğimizi belirtiyoruz. Bu realiteden yola çıkarak İslâm dininin müntesipleri olarak dünya barışının tesis edilmesinde tezimizde işaret edilen ilkelerin hayata geçirilmesinin elzem olduğunu, bu ulvî gaye doğrultuda küçük de olsa atılacak haddes bir değer taşıdığını düşünüyoruz.

KAYNAKÇA

Kur'an-ı Kerim (Türkiye Diyanet Vakfı Meali)

Mukaddes Kitap, Eski ve Yeni Ahit

Ali, Cevâd, **el-Mufasssal fî Târîhi'l-Arab Kable'l-İslâm**, 2. Baskı, Bağdat, 1993

Ali, Mevlânâ Muhammed, **Hayatu Muhammed ve Risâletihî**, Çev: Münîr el-Ba'labekki, 1. Baskı, Beyrut

el-Âlûsî, Mahmut Şukri, **Buluğu'l-Ereb fî Ma'rifeti Ahvâli'l-Arab**, Şerh ve düzeltme: Muhammed Behcet el-Eserî, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut

el-Âlûsî, Şihâbuddin Mahmud, **Rûhu'l-Meânî fî Tefsiri'l-Kur'ani'l-Azîm ve's-Seb'il-Mesânî**, Dâru İhyai't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut

el-Âmidî, Seyfuddin Ebu'l-Hasan Ali b. Ebî Ali b. Muhammed, **el-İhkâm fî Usuli'l-Ahkâm**, Kahire

Armağan, Servet, **İslâm Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler**, Ankara, 1987

Azzâm, Abdullah, **Tevbe Sûresi Tefsiri**, Tercüme: Heyet, 3. Baskı, Buruc Yayınları, İstanbul, 2007

Azzam, Abdullah, **Cihad Âdap ve Ahkâmı**, Çev: Mustafa Özel ve Yücel Şimşek, İstanbul, 1992

Bauthoul, Gaston, **Savaş Olgusu**, Çev. Remsis Yunan, Tenvir Yayınevi, Beyrut, 1. Baskı

Benî Âmir, Muhammedemin Hasan Muhammed, **el- Musteşrikûn ve'l-Kur'âni'l- Kerîm**, 1. Baskı, Ürdün, 2004

- Beydun, İbrahim, **el-Hicâz ve'd-Devletu'l-İslâmiyye**, 1. Baskı, 1983
- Bilmen, Ö. N., **Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu**, Bilmen Basımevi, İstanbul, 1969
- Brockelmann, Carl, **Tarihu'l-Edebi'l-Arabî**, çev: Abdulhalim en-Neccâr, Daru'l-Meârif, 5. Baskı, 1959, Kahire
- el-Bûtî, Muhammed Sait Ramazan, **Fıkhu's-Sîre**, 7. Baskı, 1978
- Cade'l-Mevla, Muhammed, Ali M. el-Bicâvî ve Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, **Eyyamu'l-Arab fi'l-Câhiliyye**, Beyrut
- el-Cevherî, İsmail b. Hammâd, **es-Sihâh fi'l-Luğa**, Tahkik: Ahmet Abdulgafur Attar, Mısır, 1956
- Çeçen, Anıl, **İnsan Hakları Rehberi**, Bilim Yayıncılık, Ankara, 1999
- Çiftçi, Ali, **İlke ve Amaçları Bakımından Kur'an'da Savaş**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniv. 1993
- ed-Dahhâk, Dahhâk b. Muzâhim el-Belhî, **Tefsîru'd-Dahhâk**, Derleme ve Tahkik: Muhammed Şukrî ez-Zâvitî, 1. Baskı, Mısır, 1999
- Demirci, Muhsin, **Kur'an'ın Temel Konuları**, Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Vakfı Yayınları, No: 184, 2. Baskı, İstanbul, 2003
- Derveze, Muhammet İzzet, **et-Tefsîru'l-Hadîs**, Mısır, 1963
- Ebû Davûd, Süleyman b. Eş'as, **Sunenu Ebî Davûd**, 1. Baskı, Dâru İbn Hazm, Beyrut, 1997
- Ebû Zehra, Muhammed, **İslâm'da Savaş Kavramı**, Çev: Hüseyin Algül ve Osman Şekerci, İstanbul
- Erdoğan, Ebû Muaz Seyfullah, **Kitap ve Sünnet Işığında Sahih İlmihal**, Ankara, 2004
- Erer, Reşid, **Türklere Karşı Haçlı Seferleri**, Ankara, 1993

- el-Ezdî, Mukatil b. Süleyman, **Tefsîru Mukâtil**, Beyrut, 1. Baskı, 2002
- el-Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed, **Tehzîbu'l-Luğa**, Tahkik: Abdusselâm Harûn, Kahire
- el-Ferâhidî, Halîl bin Ahmed, **el-Ayn**, Beyrut, 2001
- Feyrûzâbâdî, Mecduddin, **el-Kâmusu'l-Muhît**, Saadet Matbaası, Mısır
- Heyet, **el-Mu'cemu'l-Vasît**, el-Mektebetu'l-İlmiyye, Tahran
- el-Hâkim, Ebû Abdillâh en-Nîsâbûrî, **el-Mustedrek ale's-Sahîhayn**, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut
- el-Halebî, Ali b. Burhaneddin, **es-Sîretu'l-Halebiyye**, yersiz ve tarihsiz
- Hâlid, Hâlid Muhammed, **Ricâlun Havle'r-Rasûl**, 2. baskı, Beyrut, 1973
- Hamîdullah, Muhammed, **el-Vesâiku's-Siyâsiyye (Hz. Peygamber Döneminin Siyasi-İdari Belgeleri)**, Çev: Vecdi Akyüz, Kitabevi, İstanbul, 2000
- _____, **H. Peygamberin Savaşları**, Çev. Nazire Erinç Yurter, İstanbul, 2002
- _____, **İslâm Peygamberi-Hayatı ve Faaliyeti**, Çev: Salih Tuğ, 4. Baskı, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1980
- el-Hanbelî, Alâuddin Ali bin Muhammed, **el-İhtiyârâtü'l-Fıkhiyye li Şeyhi'l-İslâm İbn Teymiyye**, Beyrut
- el-Hansâ, Tamadur bint Amr, **Şiir Divanı**, Şerh eden: Hamdo Tammas, Dâru'l-Marife, Beyrut, 2004
- Hasan, Hasan İbrahim, **İslâm Tarihi**, Çev: İsmail Yiğit ve Sadreddin Gümüş, Kayıhan Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1991
- Hasan, Munîr, **Âlûsî'nin Şia'ya Karşı Reddiyesi**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2002

- el-Hattâb, Mahmud Şit, **el-Mustalahâtu'l-Askeriyye fi'l-Kur'âni'l-Kerîm**, 1. Baskı, Beyrut, 1966
- Havvâ, Said, **el-Esasü fi't-Tefsîr**, Çev: M. Beşir Ersoy, İstanbul, 1990
- Heykel, Muhammed Hayr, **el-Cihâdu ve'l Kitâlu fi's-Siyâseti's-Şeri'yye**, 1. Baskı, Beyrut, 1993
- Hilmi, Ahmet, **Târîh-i İslâm (Osmanlıca)**, 1. Baskı, Hikmet Matbaası, H.1326 Hindistan Âlimleri, **Fetâvây-ı Hindiyye**, Çev: Mustafa Efe, Akçağ Yayınları, Ankara,
- Hitti, Philip K., **İslâm Tarihi**, Çev: Salih Tuğ, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1980
- İbn Kudâme, Abdullah b. Ahmed, **el-Muğnî**, Tahkik: Abdullah b. Abdilmuhsin et-Turkî ve Abdulfettâh Muhammed el-Hilv, 3. Baskı, Riyad, 1997
- İbn Abdî'l-Berr, Yusuf b. Abdillâh, **el-İstizkâr**, Belgeleme ve Tahkik: Abdulmu'ti Kaleci, 1. Baskı, Mısır, 1993
- İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir, **et-Tahrîr ve't-Tenvîr**, Tunus, 1984
- İbn Atiya, Abdulhak b. Ğalip, **el-Muharraru'l-Vecîz fî Tefsîr'i-l Kitab'i-l Azîz**, Tahkik: Abdusselâm Abduşşâfî Muhammed, 1. Baskı, Beyrut, 2001
- İbn Ebî Seleme Zuheyr, **Şiir Divanı**, Takdim ve dipnotlaştırma: Dr. Hanna Nâsır el-Hitti, Beyrut, 2004
- İbn Hacer el-Askâlanî, Ahmet b. Ali, **el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe**, Tahkik: Ali Muhammed el-Bicâvî, Beyrut, 1992
- _____, **Fethu'l-Bârî bi-Şerhi Sahîhi Buhârî**, Tahkik: Abdulazîz Abdullah b. Baz, Dâru'l-Marife, Beyrut
- İbn Haldûn, Abdurrahman b. Muhammed, **el-Mukaddime**, Çev: Zakir Kadirî UGAN, 2. Baskı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1968

- İbn Hanbel, Ahmed, **el-Musned**, Tahkik: Şuayip Arnavut ve Adil Mürşit, 1. Baskı, Beyrut, 1995
- İbn Hibbân, Ebu'l-Hâtem Muhammed, **es-Sîretu'n-Nebeviyye ve Ahbâru'l-Hulefâ**, 1. Baskı, Beyrut, 1987
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdulmelik el-Me'âfirî, **es-Sîretu'n-Nebeviyye**, Tahkik: Şeyh Ahmet Câd, 1. Baskı, Dâru'l-Ğadi'l-Cedîd, Mısır, 2003
- İbn İshâk, Muhammed, **Sîretu İbn İshâk**, Tahkik: Muhammed Hamîdullah, 1981
- İbn Kayyim el-Cevziyye, **Zâdu'l-Meâd fî Hedyi Hayri'l-İbâd**, Tahkik: Şuayb Arnavut ve Abdulkadir Arnavut, Müessesetu'r-Risâle, 26. Baskı, Beyrut
- İbn Kelsûm, Amr, **Şiir Divanı**, Tahkik ve şerh eden: Dr. İmil Bedî' Yakup, 2. Baskı, Beyrut, 1996
- İbn Kesîr, **el-Bidâye ve'n-Nihâye fi't-Târîh**, 1. Baskı, Mısır, 1932
- _____, **Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm**, Tahkik: Heyet, 1. Baskı, Kahire, 2000
- İbn Kudâme el-Makdisî, Ahmed b. Muhammed, **Muhtasaru Minhâci'l-Kâsidîn**, Tahkik: Muhammed Vehbi Süleyman ve Ali Abdulhamid Ebu'l-Hayr, Dâru'l-Hayr, 3. Baskı, Şam, 1998
- İbn Manzûr, Cemâluddin Muhammed, **Lisânu'l-Arab**, Beyrut, 1. Baskı, 1955
- İbn Saad, Muhammed b. Saad b. Men'i, et-Tabakâtu'l-Kubrâ, Tahkik: Ali Muhammed Ömer, 1. Baskı, Kahire, 2001
- İbnu's-Şeddâd, Antere, **Şiir Divanı**, Âdâb Matbaası, Beyrut, 1893
- İbn Teymiyye, Takiyyuddin Ahmed, **Mecmûatu'l-Fetâvâ**, Dâru'l-Vefâ, 3. Baskı, Mısır, 2005
- İbnu Seyyidi'n-Nâs, **Uyûnu'l-Eser fî Funûni'l-Meğâzî ve's-Şemâili ve's-Siyer**, Kahire, H. 1356

- İbnu'l-Arabî, Muhammed b. Abdillâh, **Ahkâmu'l-Kur'ân**, İnceleyen: Muhammed Abdulkadir Ata, 3. Baskı, Beyrut, 2003
- İbnu'l-Feyyûmî, Ahmed b. Muhammed, **el-Misbâhu'l-Munîr**, Beyrut, 1987
- İbnu'l-Mulakkan, **el-İlâm bi-Fevâidi Umdeti'l-Ahkâm**, Tahkik: Abdulaziz el-Muşeykih, 1. Baskı, Suudi Arabistan, 1997
- İbnu'l-Verdî, Zeynuddin b. Ömer, **Târîhu İbni'l-Verdî**, yer ve tarih yok
- İbnu'l-Esîr, Ali b. Muhammed, **el-Kâmil fi't-Târîh**, Nşr: Tornberg, Beyrut 1965
- _____, **Usdu'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe**, Tahkik: Ali Muhammed Muavvad ve Adil Ahmed Abdulmevcûd, 1. Baskı, Beyrut, 1994
- İstânbûlî, Muhammad M., **Nisâun Havle'r-Rasûl**, 4. Baskı, Cedde, 1992
- İşler, Emrullah, "Fitne Katilden Beter mi? –Fitne Kelimesi ve Türkçe'ye Çeviri Sorunu- İslâmiyât, cilt 2, sayı 2 Nisan- Haziran 1999
- Karaköse, Ali, **Tevrat, İncil ve Kur'an-ı Kerim'e Göre Savaş ve Barış Kavramları**, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1994
- el-Kâsimî, Muhammed Cemâluddin, **Mehâsinu't-Te'vîl (Tefsîru'l-Kâsimî)**, Tedkik ve İnceleme: Muhammed Fuad Abdulbâkî, 1. Baskı, Mısır, 1957
- Kastalânî, Ahmed b. Muhammed, **el-Mevâhibu'l-Ledunniyye bi'l-Menâhili'l-Muhammediyye**, Şerh eden: Me'mun b. Muhyiddin, 1. Baskı, Beyrut, 1996
- Keegan, John, **Savaş Sanatı Tarihi**, çev. Füsün Doruker, İstanbul, Bilgin Yayıncılık, 1995
- Kissinger, Henry, **ABD'nin Dış Politikaya İhtiyacı var mı?**, Çev: Tayfun Evyapan, Ankara, 2002
- Köksal, M. Asım, **İslâm Tarihi**, Şamil Yayınevi, İstanbul 1981

- el-Kurtubî, Muhammed b. Ahmed, **el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân**, Tahkik: Abdullah b. Abdilmuhsin et-Turkî, 1. Baskı, Beyrut, 2006
- Kutub, Seyyid, **Fî Zilâli'l-Kur'ân**, Çev: Salih Uçan ve Vahdettin İnce, Dünya Yayıncılık, 1990
- Le Bon, Gustave, **Hadâratu'l-Arab**, Çev: Adil Zuaytir, 2. Baskı, Kahire, 1948
- el-Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ, **Tefhimu'l-Kur'ân**, Kurul Tercümesi, İnsan Yayınları, İstanbul, 1986
- _____, **İslâm'da Savaş Hukuku-Cihat**, Çev: M. Beşir Ersoy, İstanbul, 1992
- Mevlânâ Şiblî, **İslâm Tarihi/Asr-ı Saâdet**, Osmanlıcaya Çev: Ömer Rıza, Âmidî Matbaası, İstanbul, 1926
- el-Misrî, Abdurraûf, **Mu'cemu'l-Kur'ân**, Beyrut, 1367 H., 1948
- el-Mubârekfûrî, Safiyyurrahmân, **er-Rahîku'l-Mahtûm**, 4. Baskı, Kuveyt, 1998
- Mukâtil b. Suleymân, **Tefsîru Mukâtil**, Tahkik: Abdullah Mahmud Şehâte, 2. Baskı, Beyrut, 2002
- Nesâî, Ahmed b. Şuayb, **Sunenu'n-Nesâî bi Şerhi Suyûtî**, Tahkik: İslâmî Eserler Tahkik Bürosu, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut
- en-Nesefî, Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed, **Medariku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl (Tefsîru'n-Nesefî)**, Tahkik: Mervân Muhammed, Dâru'n-Nefâis, Beyrut
- en-Nevevî, Muhyiddin Yahya b. Şeref, **el-Minhâc Şerhu Sahîhi Muslim**, 1. Baskı, Mısır, 1929
- Nişancızade, Muhammed b. Ahmed, **Mir'âtu'l-Kâinât**, yer ve tarih yok

Özel, Ahmet, **Dâru'l-İslâm-Daru'l-Harb: İslâm Hukukunda Ülke Kavramı**, 2. baskı, İstanbul, s. 46- 47

Plunkett, Michael C. B., David P Southall tarafından “**Archive of Disease in Childhood**” Dergisi, Cilt 78; sayı: 1, 1998, s. 72- 77’de yayınlanan “**War and Children**” adlı derlemeden Türkçeleştirilmiştir. Çev: Dr. Erdem Gönüllü, Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı.

er-Râzî, Fahrüddin Muhammed b. Ziyâuddin, **Mefâtihu'l-Ğayb (et-Tefsîru'l-Kebîr)**, 1. Baskı, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1981

Sa'dî, Abdurrahman, **Teyssîru'l-Kerîmi'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân**, 1. baskı, 2000

Sâbık, Seyyid, **Fikhu's-Sunne**, Çev: Tayyar Tekin, İstanbul, 1987

es-Sâbûnî, Muhammed Ali, **Muhtasarü Tefsîri İbn Kesîr**, 7. Baskı, Dâru'l-Kur'ân, Beyrut, 1981

Sâhib b. Abbâd, Ebu'l-Kâsım İsmail, **el-Muhîr fî'l-Luğa**, 1. Baskı, Beyrut, H. 1414

es-San'ânî, Abdurrezzâk b. Hemmâm, **el-Musannef**, Tahkik: Şeyh Habîburrahmân, 1. Baskı, Beyrut, 1980

es-Seâlibî, Abdurrahman b. Muhammed, **el-Cevâhiru'l-Hisân fî Tefsîri'l-Kur'ân**, Tahkik: Şeyh Ali Muhammed Muavvad ve Şeyh Adil Ahmed Abdulmevcûd, 1. Baskı, Beyrut, 1997

es-Suyûtî, Celâleddin Abdurrahman, **Câmiu'l-Ehâdis**, Toplama ve Tertip: Abbas Ahmed Sakar ve Ahmed Abdulcevâd, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1994

_____, **el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân**, Tahkik: Kur'an Etütleri Merkezi, Suudi Arabistan, H. 1426

- eş-Şâtıbî, İbrahim b. Musa, **el-Muvâfakât**, Dâru İbn Affân tarih?
- Şedîd, Muhammed, **Resulullah'ın Dâveti ve Cihadı**, Çev. Hüseyin Arslan, İstanbul, 1995
- eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali, **Fethu'l-Kadîr**, Dâru'l-Fikr, Beyrut
- _____, **Neylu'l-Evtâr Şerhu Munteka'l-Ahbâr**, son baskı, Mısır
- et-Taberî, Muhammed b. Cerîr, **Câmiu'l-Beyân fî Te'vîli Âyi'l-Kur'ân**, Tahkik: Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, 1. Baskı, Kahire, 2001
- _____, **Târîhu'r-Rusul ve'l-Mulûk**, Tahkik: Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, 2. Baskı, Dâru'l-Meârif, Mısır, 1962
- et-Tirmizî, Muhammed b. İsa, **Sunenu't-Tirmizî**, Yorumlayan: Muhammed Nasiruddin el-Elbânî, Maarif Yayınevi, 1. Baskı, Riyad
- et-Tûsî, Muhammed bin Hasan, **et-Tibyân fî Tefsîri'l-Kur'ân**, Beyrut
- Türkiye Diyanet Vakfı, **İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 1993
- Ünal, Ali, **Kur'an'da Temel Kavramlar**, Beyan Yayınları, İstanbul, 1986
- el-Vâhidî, Ali b. Ahmed, **Esbâbu'n-Nuzûl**, Âlemu'l-Kutub, Beyrut
- el-Vâkıdî, Muhammed b. Ömer, **el-Meğâzî**, Tahkik: Marsden Jones, 3. Baskı, Beyrut, 1984
- Veysal, Çetin, **Savaşın Felsefesi**, Etik Yayınları, İstanbul 2006
- Watt, W. Montgomery, **Hız. Muhammed Mekke'de**, Çev: M. Rami Ayas ve Azmi Yüksel, Ankara, 1986
- el-Yakûbî, Ahmeb b. Ebî Yakûb b. Vâdih, **Târîhu'l-Yakûbî**, Necef, H. 1358
- Yazır, Muhammed Hamdi, **Hak Dini Kur'ân Dili**, Azim yayınevi, İstanbul, tarihsiz
- Yusuf el-Karadâvî, **"İrtidat Sorunu: Yaşanan Sosyal Değişimler ve Tehdit Boyutu"** (makale), Çev: Osman Güner

<http://www.islamonline.net/Arabic/contemporary/2002/02/article2a.shtml>

l#2)

ez-Zebîdî, Zeynuddin Ahmed, ***Sahîhu Buhârî Muhtasarı “Tecridi Sarih”***,

Çev. ve Şerh, Kamil Miras, 6. Baskı, Ankara, 1983

ez-Zemahşerî, Cârullah Ebu'l-Kâsım Mahmud b. Ömer, ***el-Keşşâf an***

Hakâiki Ğavâmidi't-Tenzîl ve Uyûnu'l-Akâvîl fî Vucûhi't-Te'vîl, Tahkik:

Şeyh Adil Ahmed Abdulmevcûd ve Şeyh Ali Muhammed Muavvad, 1. Baskı,

Riyad, 1998, s. 3/ 486

ez-Zuhaylî, Vehbe, ***İslâm Hukukunda Savaş***, Çev. İsmail Bayer, İstanbul,

1996

_____, ***Tefsîru'l-Munîr***, Çevirenler: Hamdi Arslan, Dr. Ahmet Efe, Beşir

Eryarsoy, Dr. H. İbrahim Kutlay ve Nurettin Yıldız, Bilimevi, 2. Baskı, İstanbul,

2005

ÖZET

Kur'an-ı Kerim, savaşı insanın dünyevî varlığına son veren vesilelerden biri olarak görüp, bunun meşruluğunun bazı İlahî hikmetlerin tecelli edilmesi ile husûle geldiğini vurgulamaktadır. Bu hikmetlerin bir kısmı şöyledir: "

" *"Eğer Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerleriyle savması olmasaydı elbette yeryüzü altüst olurdu"* (Bakara, 2/251)
Yüce Allah (c.c.) ayrıca şöyle buyurmaktadır: "

" *"Eğer Allah, bir kısım insanları (kötülüklerini) diğer bir kısmı ile defedip önlemeseydi, mutlak surette, içlerinde Allah'ın ismi bol bol anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler yıkılır giderdi. Allah, kendisine (kendi dinine) yardım edenlere muhakkak surette yardım eder. Hiç şüphesiz Allah, güçlüdür, galiptir."* (Hac, 22/40)

Savaş, aslında olağanüstü bir hâl olmasına rağmen, tarih boyunca yaşanmış ve hâlâ vukû bulmaya devam eden bir olaydır. Ancak savaşlarda ortaya çıkacak acı tablolar, savaşan taraflara göre değişebilir. Mesela, insana hak ettiği değeri vermeyen bir taraf, savaşırken her türlü acımasız cinayetleri işleyebilir. Ancak İslâm Dini, savaşlarda bu tip olayların yaşanmaması ve dünyevî nedenlere dayalı bir savaşın çıkmaması için, hiçbir semavî veya insanî kanunlarda benzeri bulanmayan bir *Savaş Ahlâkı* getirmiştir. Bu anlayış ve algılayışta savaş, yıkıp yakmaktan ve insanları yok etmekten

ibaret bir olay olarak değerlendirilmemektedir. İşte Müslüman ordunun savaş anlayışı veya savaş ahlakı bu konuda kendini göstermiştir.

" " *Dinde zorlama yoktur* " (Bakara, 2/256) ilkesini göz önünde bulundurmakla birlikte, İşlâm'ın uzun tarihi boyunca kılıcını çekerek vuruştuğu, cihad ettiği dönemlerin olduğunu söylemek hiç de yanlış değildir. Fakat bu kılıç, meşru müdafaa dışında hiçbir kimseyi zorla "Müslüman" yapmak için çekilmemiştir ve çekilmeyecektir. Çalışmamızda Kur'an-ı Kerim'in bütünlüğü içerisinde ele aldığımız savaş olgusu, bu anlayış ekseninde gerekleştirilmiştir.

ABSTRACT

The Holy Qur'an sees the war as eliminating the life of human being in this world emphasizing its occurrence with the maintenance of some divine wisdom in context of its legitimacy. Some wisdoms are as following:

" (And did not Allah check one set of people by means of another, the earth would indeed be full of mischief- "2. Baqara: 251") and more clear than this verse Allah Almighty says: "

" (Did not Allah check one set of people by means of another there would surely have been pulled down monasteries, churches, synagogues, and mosques, in which the name of Allah is commemorated in abundant measure. Allah will certainly aid those who aid His (cause); for verily Allah is Full of Strength, Exalted in Might, (able to enforce His Will)- "22. Haj: 40")

In spite of being extraordinary the war is indeed a true phenomenon which occurred in the past, still goes on today's world and will re-occur in the future. However, the tragic results of the wars can be changed according to the fighter sides. For instance one party who do not care of humanity can brutally massacre and murder others. But the religion of Islam has put a "War Ethics" which is unique and do not have any similar ones neither in any divine or human laws to prevent such brutal massacres in the wars and to

prevent the beginning of the wars as far as possible. At this understanding a war could be evaluated as a event of not destruction, destroy and eliminating the people. Therefore in the wars such understanding and war ethics of Muslim Army clearly showed positive results.

" (Let there be no compulsion in religion- "2. Baqara: 256")

Taking this principle into consideration it is not wrong to say there were fights and an era of jihad of swords at the long history of Islam. However this sword had been never targeted any person to convert him or her and will never done so. The concept of the war in complete framework of the Holy Qur'an is carried out in such understanding.